צ. המצירי

השגשוג הגדול

אביגדור המאירי

הַשִּׁגָּעוֹן הַגָּדוֹל

רשימות קצין עברי במלחמה הגדולה

מהדורה שניה מתוקנת

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

הוצאת ספרים «מצפה» בע"מ
תל־אביב תר"ץ

כל הזכויות שמורות

נדפס בדפוס קואופרטיבי
«א ח ד ו ת» בע"מ, תל-אביב

All rights reserved by
MIZPAH Publishing Co., Ltd.
Printed in Eretz-Israel — 1930

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

את הרשימות האלה אני מגיש לאדם־השָפוי

אלברט איינשטיין

שלא נשמע לפקודת הפילדויבל שלי.

הרושם

עשן־האופיום: לנו ההודים האמתיים האופיום הוא למותר. ואולם נחוץ הוא לבני אירופה הפראים; עשן־אלהים זה היה מראה להם לכל הפחות בחלום, מה מטרת האדם בחיים: להכחיד לגמרי את ה„אני" ואת ה„אתה" שבנו ולהכיר את שניהם באלהים. – ו) שר האלף בולמן, שמצאו הוכחות ברורות למכירתו את כל תכניות המבצר פרמשיל לרוסיה – אבד את עצמו היום באקדח, שהמציא הראשי השאיר לו לשם זה על שולחנו. – סוף".

עשיתי מטעמים מחדשות משעממות הלילו וחסל. עבודת היום נגמרה. אני מצלצל.

הדלת נפתחה והילדה מבית הדפוס נכנסת.

– הרי הטלגרמות האחרונות.

ומכל שאר השולחנות נשמעו כמו כן הצעות: קחי, גם זה.

כולם גמרו.

אנחה כבדה ומקילה. עכשיו שומעים אנו גם את רעש המכונות מלמטה.

כולנו התמתחנו, הסתכלנו בשעונינו: שלוש וחצי – והתכוננו ללכת. עוד רגעים – והמשרת הֵביא לנו את העתון.

איש מאתנו לא הסתכל בו.

והלכנו ל„ארוחת הצהרים" שלנו. – כשיצאנו אל הרחוב – רעש עיר־הלילה טפח על פנינו. החשמלית כבר נחה. הארמונות הגדולים ישנים שנת־אזרחים ורק בתי־הקפה האינטימיים מלאים.

נכנסנו אל ה„אורפיום־הממלכתי" וירדנו בו אל המרתף ההומה. על־יד השולחן שאלו אותי הברי: מה חדשות. ספרתי להם את הידיעות האחרונות. אוניברסיטה בין־עממית. אינשטין. אדיסון. קיסר וילהלם. הברהמין והאופיום. ושר־האלף הבוגד. צחוק: הקיסר וילהלם נתפש. עד שהוא חי – לא תהיה מלחמה. הא – הא – הא. פירוש: שחושב הוא כל הזמן על מלחמה. אידיוט: במאה העשרים מלחמה. וגם אדיסון מצחיק: אינשטין, ואוניברסיטה ואספרנטו – ומלחמה. מחומת החשמל שלו יבנה לו בית, מיסטר אדיסון.

מודראתו. באכזריות.

(היידן)

א

אוֹפְיוֹם

במערכת שקט. שקט מתוח ומזיע. דממת העבודה הקדחתנית. כל חבר וחבר קבור בעבודתו שלו. בעבודת־חפזון נמלתית האוכלת את העצבים. העצבים: חוטי ברזל חשמליים, חיוביים ושליליים. והמוח: — מכונת־אֶתר עדינה זאת, — פולט, פולט ופולט את תמונותיו הנעות על הנייר הלבן, בשטף, בלי הרף.

וכי תרים את ראשך רגע, בין ענין לענין, ושמעת את קן־הקולמוסים ואת דפיקת הלבבות המסתורית. מפקידה לפקידה — הפָּחַת עשן הסיגרה, המזדווגת עם תקתוק השעונים הקטנים שעל גבי השולחנות הרבים.

דממת אֵושה קלה וממושכת, ממושכת, בלי הרף.

פתאום: טלפון.

— האללו! — שטוקהולם. כן.

אני, התורן, מגיש את האפרכסת שעל שולחני אל אזני: האללו. ואני כותב:

א) הפרופיסור ברונר הציע להניח את היסוד לאוניברסיטה בין־לאומית בהאג, ששפת הלמודים שלה תהיה אספראנטו. הצעה תתקבל מחר. — ב) הרצאת הפרופיסור אינשטין על תורת היחסיות בליפציג הוציאה דמעות מעיני השומעים המעטים. מציעים מגרמניה להקים לו מצפה־כוכבים על שמו. — ג) אדיסון הולך וגומר את חומת החשמל שלו, שתעכב בעד כל מין מלחמה בעולם. — ד) הקיסר וילהלם אמר בארוחת הערב של החצר, שכל עוד הוא בחיים, לא תהיה מלחמה באירופה. — ה) בשיחה עם הברהמין למונדי חוה הוא את דעתו על

כשלוש שנים חייתי באותו בית־המשוגעים הכביר, שהקיף יותר מחצי כדור־הארץ ושמיליארד בני אדם תזזים השתוללו בו בכל מיני העויות משונות: בהתלהבותי בבכיה, בקדושה, במרמה, בתמימות, בצער, באהבה ובחרוק־שנים. —

ראיתי בהתפרץ השגעון—ומשמשתי בעיני בתמיהה. ועד שאני תוהה—נסחפת, אל קרבו בידי אחד מהם, בעל בגדים נוצצים ושפם ארוך ומחודד מאוד; הוא כנה את עצמו בשם מוזר: גֶ׳נֶ׳רָאל־פֶֶּ׳לְדְוִיבֶֶּל. —

אחרי־כן מצאתי את עצמי משתולל בתוך נחשול־התזזית והתאמצתי לא לתת למחי להתערפל: להביט בעינים מפוכחות במסכנים ובי האומלל הנחמד.

הנשארו עיני פקוחות ומחי מפוכח? לא אני יכול לענות על שאלה זו. לא אני, המשוגע המתבונן בעצמו. —

וזוכר אני בדמדום: התוכחתי פעם עם מֶטֶרלינק: מדוע אינו נשמע לרופא הדוקטור איינשטיין —

ואחרי־כן גם זה נטשטש בקרבי.

וככה עמדתי כשלש שנים בחזית המלחמה הגדולה: בחזית האבסטרית־הונגרית־גרמנית נגד החזית הרוסית, ושם, בתוך החזית רשמתי מה שראיתי והרגשתי בתור בן־אדם חי. התחלתי את הרשימה הראשונה יומים אחרי הכירי את הפילדויבל וגמרתי את הפרק האחרון בטשורטקוב, בתחנה הראשונה של שביי ברוסיה, לפני שלש עשרה שנה.

לא שפרתי את העובדות וגם לא כערתי אותן: לא הוספתי עליהן ולא גרעתי מהן ולא כלום. רשמתי וחכיתי לסוף: לַהַשְׁתַּפּוּת הגדולה שתבוא.

אך בינתים ראיתי בקרבנו גם את היהודי, שגם בתוך בית־המשוגעים נשאר יהודי: טפש נלהב, מוקיון קדוש, ילד זקן, אוהב שנוא.

לא התכונתי מראש לראות את היהודי שבי ושבחֲבֵרי־לָמוּת — אך כך יצא.

ובדיעבד טוב שכך יצא.

אביגדור המאירי

תל־אביב, אלול, תרפ״ט.

ורק דברי הברהמין עֵנינו אותנו. וביחוד את חברנו הפריבאט־דוצנט הד"ר גְאַרְאִי החֲור והרך.

– אולַי יבקר הברהמין גם אצלנו – אמר הד"ר ופניו הכסופים הכסיפו עוד יותר. הדלִיק סיגרה – לפני האכילָה – ונשף את העשן המתוק־המר עד תוך בני מעיו. אחר כך גמא את המרק החָמיץ ובינתים לעס את טבק הסיגריה ושתה את השֶרִי־בַרַנדי בסירוגין. אחרי שש־שבע גמיאות צוה על המלצר להסיר את המרק ולהביא לו את הנקניק המטוגן במיץ לימון.

המוסיקה רועשת מסביבנו והמחוללות נגשות אל שולחננו ויושבות. אחד מאתנו מכבד אותן ביין־טוקאי מעורב קצת אַבסֶינט. כולן שותות.

חמש צעירות, אחת מצרפת, אחת מקנדה, אחת מדיסלדורף, אחת מְלבורן, ואחת מַרמיזא. וכולן מבינות בשפת האורפיום הבין־לאומית. שפת הלילָה היא זו, שפת היין והאהבה הבין־לאומית.

– הרי לך האוניברסיטה של הפרופיסור ברונר – אומר חברי האחד.

ופונה הוא אל הצעירות:

– נו, מה תעשינה אם תהיה מלחמה בעולם?

צחוק נחמד פורץ מפי כולן. וכל אחת הביאה תרופה למלחמה הטפשית.

– אני אצא במחולות לקול היריות בחזית.

– אני אכנס אל תוך חור התותח, יירו אותי הביתה.

– אני אֲשַפֵּר את כל החזית בבורדו, עד שהאויבים יצאו יד ביד ורגל ברגל בקנקאן נפלא.

– ואני אשב בין שני האויבים ואסתכל בהם בעיני, – אמרה הצרפתית בגנדרנות מתוקה – פעם בזה ופעם בזה; וחפצה אני לראות, אם ימצאו את ידיהם ורגליהם במלחמה!

– השם ישמרנו! – אמר אחד החברים – כי אז יאכלו זה את זה בגללך!

– ואת? – פנה מישהו אל המלבורנית החורת־הפעוטה – אַתְ: מָרִית־שיש קדושה, מה תעשי את?

ילדת־השיש הרימה את עיניה הנוגות־מאוד ואמרה כמעט בנגינה:

– אני אהיה לאחות רחמניה ואנשק להם לפצועים את דם פצעיהם ממצחם הטפשי. מי יודע, כמה חתנים יהיו לי שם? – הוסיפה ברצינות ענוגה – מי יודע, כמה מנשיקותי, שחתמתי בהן את מצחם לבעלי־נעורי, תתמוגגנה שם עם אנחתם האחרונה.

והתחילה לבכות בחשאי.

צחוק אדיר פרץ מפי כולנו: הן היא מאמינה ברצינות גמורה באפשרות מלחמה בעולם.

חברנו הד"ר גאראי החור והרך קם ממקומו, נגש אליה, ישב ולקח אותה בחיקו, נשק לה ואמר:

– טפשונת את, כלתי החולה. הברהמין בכל־זאת אינו צודק. את אינך יודעת, מה אמר הברהמין. הוא אמר: שאירופה זקוקה לאופיום בשביל לאהוב, בשביל לשכוח את עצמה, בשביל להגיע למדרגת האדם העליון ובשביל להרגיש הרגשה חושית את הלוגוס של שפינוזה בתוך דמנו. הוא, חביבתי היקרה, איננו יודע אותנו, את אירופה. להם, בני־הודו, נחוץ עשן־האופיום בכדי לשמוע את שירת באך בחלום ולחלום את סוד המזיגה הגדולה שבין ה„אני" וה„הוא" – ואנחנו הגענו לידי כך בלי כל עשן. – היודעת את, רעיתי החורת, מהו הצווי המוחלט שלנו?

„רעיתו החורת" הביטה בו כבשכור. איזה מלים הן אלו? מהו מדבר?

והוא המשיך:

– הצווי המוחלט שלנו הוא, חביבתי, „ואהבת את עצמך כרעך!" אתה והרֵע, הרֵע קודם. אנו הולכים כבר, ילדה חצופה שלי, וקרבים אל המאדים ואל „האלפא־קנטאברי" – במכונה. ואל עצמנו: אל האלהים־בדינאמיקה של מוחנו. וככה — — —

הילדה הפסיקה אותו פתאום:

– ואותי אוהב אתה, זקן?

– אותך, ילדה, אוהב אני עד־לאין־שיעור, יותר מאשר את עצמי.

אמרו לי, שחולה את במחלה מדבקת ורוצה את לנשק לי – יען זה מסב לך עונג: הרי, הנני, נשקיני.

– והעלול אתה להרוג את מישהו, את אחד מחבריך, למשל, בשבילי? בקנאתך לי?

– בקנאה? – מה זאת קנאה? האם יש עונג גדול בעולם, מאשר למסור לרעי את האשה האהובה עלינו עד מות? –

הילדה קפצה מעל ברכיו כנשוכת־נחש:

– אם כן, לך לעזאזל המדברה! נבל! –

והוא הוסיף בהמשך שָׁקט, כבחלום:

– ואולם – אין איש מאתנו יודע את אשר בלבבו־בדמו שלו. האהבה הגדולה אשר לבני הפלאניטות הזקנות והמסובלות תרבות־היקום, חיה כבר גם בנו, ואולם – עוד חי בנו אותו השטן, שטן־קין, שצריך לתת לו מוצא, לפתוח לו דלת ולשחררו סוף־כל־סוף.

– לנקוב חור במוח – העיר אחד מאתנו בלעג ובצחוק.

– מובן – הוסיף הד"ר גאראי: מ ל ח מ ה נחוצה. באמת מלחמה. השנאה הנושנה, של החיה הרעה ביער־הקדומים, החורקת בשניה שם בתוך דמנו – מתחננת כבר לשחרור גמור, יען צר לה המקום יחד בכפיפה אחת עם ה א ד ם, עד כדי חניקה. תבוא המלחמה הגדולה: הקַתַרזיס המבורך, הנתוח הנפשי הצורב, – ואנחנו נצא מתחת איזמלו כמו חולה אחרי הָסָחַט המוגלא מתוך כרכשתו הסומאת יחד עם הכרכשת, ירושת האדם היערי, זקננו הנכבד. איך יבקרו אצלנו בני־המאדים כעת? את מי יבקרו בנו? הָאֶת הקוף האוסטרלי? האותך, לְיִלְלָה מְלֻבּוֹרן היקרה? „להשתחרר מהכוח המושך של החומר", פירוש: „לכבוש את היקום"? כן־כן: „להשתחרר מכוח המושך של עצמנו, מן הכובד ש ב נ ו", פירושו: „לכבוש את היקום!" ליצור את „השדה הָאֲבֵרי" בין האדם הממריא ובין החיה הזוחלת שבנו, פירושו: להאחד עם אלהים. – המלצר! – יוסטי! שוב אין יין ואין אבסינט! והן אתה אוהב אותי באמת! –

המלצר הביא, זו הפעם העשירית בודאי, משקאות והמוסיקה

והמחולות הניעו אותנו בנעימה רכה על גלי הדם המנגן ואנחנו ישבנו וישנו בעינים פקוחות.

קול אשה לחש באזני בשעמום:

– אצלנו שם בוורמְס אסור לשבת עד עלות השחר.

– אצלכם? בוורמס – וורמס, וורמס – זוהי עיר וַרמיזָא – וַרמישָא – היודעת את, חביבה, מי ישב בורמישא שלכם? רש"י, רש"י, רבי שלמה יצחקי, הזקן הנפלא והטוב, שאני למדתי אותו בנגינה –

אחד מאתנו התפכח פתאום ואמר:

– נלך, רוצים לטאטא את האולם.

האולם היה ריק ושקט וקר.

– יוסטי! לשלם! – הושטנו כל אחד ואחד את ארנק־הכסף הפתוח, לאחור, כלפי המלצר. המלצר לקח מתוך הארנק את המגיע לו ואמר בקידה:

– בוקר טוב, אָחי. להתראות. לכו הביתה, פן תפגע בכם השמש. כבר השעה ה – –

לא ידע גם הוא כמה השעה בערך.

כשיצאנו החוצה – תהלוכת בני־הלילה חוגגה הביתה בזמרת־נהימה ובצעדי־מחול לאורך כל הרחוב. עברו על יד השוטר העומד באם הרחוב, סחבוהו גם אותו במחול ובנשיקה.

האויר היה צונן קצת. נעים. הפנסים כבר כבו ואחד משעוני העיר הכה את שעת הבוקר.

בחלומי דברתי עם פלאמאריון עברית צחה. על „הצווי המחלט" של הד"ר גאראי.

כשקמתי בדמדומי הערב ראיתי על שולחני פתקה אדומה: הזמנת־גיוס לצבא.

ב

הַשְׁגָּעוֹן

זה כארבע שנים לא ראיתי אור־שמש שלפני־הצהרים. העתון נגמר תמיד בשלוש בלילה בערך, ואחרי העבודה מי זה הולך לישון? אחרי העבודה יוצאים קצת בחברה. החברה נמשכת עד אור הבוקר. חיי־חברה: מוסיקה, אמנות, פילוסופיה, אשה, מחולות, ומדע. בבוקר הולכים לישון עוד טרם יצא השמש. שלא להפגש עם בני־אדם. בני־האדם הם בריות מוזרים מאוד. בריות־פרנסה ודאגות־הזוזים. בהולים, יבשים, טפשים, אזרחים נחמדים מאוד, ואולם לדבר עמהם: יש בזה מן הגועל. „מה שלומך?" „תודה". „ושלומך?" „תודה: ככה, חיים. באלף זהובים אפשר עוד להצילני". זה הומור. „ומה חדשות?" „חדשות?" ספר נא לו חדשות. תורת היחסיות. ולבסוף: הוא, האזרח, הקורא הנכבד, מבזה אותך בלבבו בעצם. הן כל מה שאתה כותב, בשבילו אתה כותב ועובד. ובעצם הדבר: מה אתה? איש פוחז, המתהולל בלילה עם מחוללות.

הפחד מפני האזרח — עולה על כל הפחדים. רק אתה בבוקר השכֵּם הביתה, מעלה את אור החשמל וקורא איזה ספר עד השעה השמינית בערך ונרדם.

כשקמים — הנה השעה החמישית אחרי הצהרים. יושבים בבית־הקפה ועובדים כשתי שעות ויותר. שירים, ספורים, מסות. אחרי־כן: בקור במערכת. אחרי־כן: חובת התיאטרון או הקונצרט. עד עשר ויותר. ואחרי אלה: עבודת הפרך של יצירת העתון עד שלוש.

וחוזר חלילה.

זה כארבע שנים ככה. חיי ינשוף־הלילה.

הפתקה האדומה לא פכחה אותי ביותר. ללכת אל העיריה? טוב. אך — אימתי ללכת? בבוקר בעשר? — זה רע. שם מוכרחים להפגש עם בני־אדם. — אך הן אפשר לסדר את הענין בטלפון.

אני הולך אל המערכת ומבקש בטלפון את העיריה:

— בבקשה, הגברת, את העיריה!

— העיריה.

— האללו! העיריה. מערכת „דבר העם". האללו! קבלתי היום פתקה אדומה. למה זה?

— פתקה אדומה? עליו להופיע לגיוס.

— לגיוס? מה פירוש? עלי להיות חייל?

— כנראה.

— אי אפשר לסדר את זאת בלעדי? אני עסוק מאוד. ובפרט לפני הצהרים. לפני הצהרים אני ישן. הן יודע אדוני את סדר עבודת העתון.

בטלפון צחוק. ואחרי כן:

— צר לנו מאוד. ואולם למות מות־גבורים אי אפשר דרך הטלפון. דומני שאי־אפשר. — חסל.

הם צחקו. כנראה, זה דבר רציני.

נכנסים עוד מחברי המערכת.

עכשיו אני צוחק:

— דרך הטלפון אי־אפשר למות מות־גבורים. מוכרחים להופיע בין בני־אדם.

— ההיית בעיר? העיר השתגעה.

ממעוני ועד המערכת — מהלך שני רגעים. מעבר לרחוב. לא הייתי בעיר.

— נלך העירה קצת. אני אומר לכם: בני־האדם השתגעו. ממש. אנו יוצאים העירה. והעיר כמרקחה. ברחוב — תהלוכה. חייל ודגל בידו ואחריו המון פרחחים מחרישים אזנים:

— תחי המלחמה! תחי המולדת! יחי המלך פרנץ יוסף הראשון! יחי הקיסר וילהלם ידידנו הרם! יחי המלך עמנואל! תחי איטליה היפה! — וההימנון:

„לְמוֹלַדְתְּךָ, מוּצָק בַּצּוּר

הֱיֵה נֶאֱמָן, הוֹ, מַאדִיאֵר!" —

קצת מוזר. כמה זמן לא שמענו זמר תמים זה. איפה היה נחבא עד הנה – אם לפתע פתאום התפרץ מפי האספסוף הזה?

„מולדת" – מה פירוש המלה?

– שירת אבינו־זקננו, הקוף האוסטראלי, היא שירה זו, – שומע אני מאחורי.

אני מביט לאחור: הד"ר גאראי החור והרך הוא המדבר.

– ובכן: מה דעתך? – שאלתיו.

– הן יודע אתה מה דעתי.

– חדל לך מן הפרדוכסים שלך, חביבי. – אה, כן: הקבלת את הפתקה האדומה?

– כן, סדרתי את הענין על־ידי שליח.

בין כולנו לא היה אלא איש אחד, שלא פרץ בצחוק אדיר למשמע „סדורו" זה של הד"ר גאראי: אני. – בתוך ההמון החוגג ראיתי דבר־מה, שלא ראו הם במקרה. לא האמנתי למראה עיני. הסתכלתי ושפשפתי את ריסי עיני – –

– מה זאת? אינכם רואים? הביטו. –

על יד החייל נושא הדגל, לשמאלו, הולך בגאון לאומי ידידנו היקר, האיטלקי האנרכיסט הידוע סינוֹרָה גַרפוֹלִיני.

– הלא הוא אסור מזה חצי שנה?

– מה פירוש: אסור? הן זה חדשים אחדים שאנחנו מרעישים עולמות ומגייסים את כל הפרוטקציות על מנת להקל עליו את המצב בבית האסורים וגם לשחררו!

– ודאי הכריחוהו לכך – העיר אחד מאתנו ומורגש היה, שגם הוא אינו מאמין לדברי עצמו.

כולנו הבטנו בו: איזו שטות. להכריח את מי שהוא, שיצא חוצץ נגד כל האידיאלים שלו? הן אף ברוסיה אינם עושים כאלה.

האספסוף הגיע עד לבית הקפה „מֶטָאוֹר". פה עמד מלכת. וסינורה גרפוליני הוא המנצח.

– שגעון. גרפוליני? מלחמה?

והעובדה – עובדה: סינורה גרפוליני נכנס אל תוך בית־הקפה, נותן פקודה במפגיע לכל האורחים: החוצה! והפקודה אינה סובלת מַאון וסרוב. יען לצדו כבר עומדים שוטרים אחדים וגם איזה אופיציר צעיר, השולף את חרבו ומנופף בה: החוצה, החוצה!

הקהל יוצא החוצה וסינורה גרפוליני אוסף מסביבו את האספסוף, מעמיד את בעל־הדגל על השולחן שבטֶרַסה מחוץ לקאפה. הוא עצמו עומד כמו־כן על השולחן ומתחיל נואם. – –

נואם ונואם בהתלהבות, בפנים מסמיקים, בדם, בלב ובריאה מלאה – – בשם מדינת־הברית איטליה הנאורה – – בשם עמו של מיכאל אנג׳ילו, של מאקיאבלי ושל גריבלדי הקדוש – –

נגשנו בהזדקרות. זה ענין נחמד. גרפוליני מדבר בשם מדינת־הברית, בשם איטליה, ומעורר להתלהבות המלחמה. – – בשם גארי־באלדי. – – הוא בחור נהדר. – – הוא יעשה מכל הענין חוכא ואיטלולא. – הן יודעים אנו אותו. – – יש בו הרבה הומור. – – תיכף יהיה צחוק. – –

אחד מן הקהל, איש תמים, שלא ידע הומור, צועק כלפי הנואם הסוער:

– ובכן? מי מעכב בעדך למות מות גבורים? דרך צלחה!

לא הספקנו להביט לאחור, כלפי המדַבר – והנה צעקה – – אנקת כאב – אנו מביטים ורואים: פניו של האיש התמים זבים דם – וכבר אסרו אותו וכבר מובילים אותו מכאן – –

וההמון סואן וכל הרחוב תוסס ורותח:

– תחי המלחמה! – תחי איטליה בעלת־הברית! יחי הקיסר וילהלם הנאור והאמן־בחסד!

מי שהוא צוחק. ואחרי הצחוק: אוי! – גם מפניו זב דם – –

– נלך מפה. סכנה.

– למה? אפשר לעמוד ולשתוק ולהקשיב.

הד״ר גאראי גוחן אלי ולוחש לי באזני: – אני רוצה לראות אם באמת אין איש או אשה בכל ההמון, המתנגד.

— הן רואה אתה, שיש. ואם יש – הרי הוא מקבל מכות.

והנואם סוער. המולדת בסכנה, צריך לשבר את שִׁנֵי הכלב הסָרבי, לעקור את לשונו של הנחש הצרפתי, לכרות את ראשו של האריה הבריטי – – ולרוצץ את גולגלתו של הדוב הרוסי! —

הידד! הידד!

אנו מביטים בהמון: כל הפנים נלהבים. כולם מסכימים!

ואחרי הסיום: ההימנון.

„למולדתך, מוצק כצור,

היה נאמן, הוי, מאדיאר!" —

עכשו כבר אין פֶּה בכל הרחוב, שלא יהיה פעור ושלא יזמר. —

— מַנַין כל ההתלהבות הזאת?

— שכירי מלחמה הם כל אלה. הן רואה אתה: אספסוף.

ד"ר גאראי מסתכל, מסתכל בהמון הפרוע, מקשיב לדברי הנואם ואחר כך פונה אלי בעינים עצומות ואומר בהטעמה:

— אנו טועים כולנו, חביבי, חכמים אנו יותר מדי. השמעת, מה הוא מספר? — הסָרבים עברו את הדונאו. הם קרבים הנה יותר ויותר.

— כל זה שקר.

— ומה יהיה אם כל זה אמת?

— היינו יודעים זאת כולנו.

— אתה יודע הכל, חביבי. ואת זה האם ידעת?: הידעת, שההמונים מוכנים ללכת למות בשירה על שפתם?

— עדיין אין אני רואה זאת. רואה אני, שצועקים הם.

הד"ר גאראי התקצף:

— מה אתה מתחכם? כולם נכונים ללכת! כולם!

נשתתקתי. והוא הוסיף ברצינות:

— היודע אתה, מה פירושה של הליכה למות?

— איני יודע.

— ללכת למות, פירושו: לחפש אחרי תוכן חיים חדש. — אופיום. — שגעון קדוש. אנו מרקיבים. —

אמר – ועזב אותנו בחפזון. נעלם.

צחקנו.

התלהבות ההמון המיתה את הצחוק על פינו.

– העם, העם ברוך־האלהים.

ההימנון משתתק ואחריו הכרזה מנסרת:

– מי מתנדב מעצמו למלחמה הקדושה להגן על המולדת? – יבוא הנה!

וההמון מתחיל מזדקר ומצטופף אל השולחן עד כדי סכנת נפשות ממש. –

כולם מתנדבים.

– אני גם־כן ארשם – –

אני מסתכל במדבר ואיני מאמין לעיני: הד"ר גאראי החור והרך – אני צוחק וממצמץ בעיני: בדיחה נפלאה.

הד"ר גאראי החור והרך נועץ בי את שתי עיניו העיפות כמעט בכעס:

– מה אתה צוחק?

אני פורץ בצחוק רם. נוטל את ידו האחת ולוחצה: אתה בחור נהדר, גבור מלחמה. נו, לך! המולדת בסכנה – –

הד"ר גאראי זורק בי מבט אחרון, עוקר את כפו מתוך ידי ורץ אל השולחן. – אני ממהר אחריו. ועדיין אין ספק אצלי, שמשטה הוא בי. –

ואולם: לא, – הוא נרשם באמת.

– מה זאת? – –

– נו נראה, מה יהיה הסוף.

הד"ר גאראי, כמי שעשה את חובתו באמונה, שב מאצל השולחן, פניו מאירים. גופו הרך – זקוף.

אני נגש אליו:

– מזל טוב. – ורוצה אני ללחוץ את ידיו.

הוא משתמט. מביט בי בעין בוחנת וכל פניו מְזָרים שנאה

כבושה וזעם נורא מעורב בו. הוא עוזב אותי, אני מצטחק והוא הולך — ואחר כך פונה הוא לאחור, אלי, ומפליט מלה אחת:

— יהודי! —

אני עומד נדהם כאבן.

זה תקופה שלמה לא נאמרה מלה זו אצלנו בטון כזה. אינני עוצר כח, שלא לענות לו דבר מה. ואולם הגרון יבש, והלשון — אטומה.

— גאראי! — נזרקת מפי המלה חנוקה כמעט בדמעות.

זה השפיע, כנראה. הד"ר גאראי שמע; הוא פונה לאחור, נגש אלי ואומר לי בלחש ובהטעמה:

— מנין לך לדעת, מה זאת מולדת?

ראשי התחיל מסתחרר עלי; אני עוצם את עיני ונשען אל עמוד פנס־הרחוב.

מי־שהוא דחפני. אני מקין והולך אל המערכת.

המערכת ריקה מאדם. אני יושב ומקנח את מצחי המזיע.

מה נוראה ריקנות זו.

על השולחן — הטלפונוגראמה של אמש: מגדל אינשטין. אוניברסיטה בין לאומית. אספרנטו.

ומן הרחוב — סערה.

אי אפשר לשבת פה ככה.

אני יוצא הרחובה.

גדוד של תותחנים עובר. ומשני עברי הרחוב — המון נשים עומדות ומחלקות כסף וסיגריות לחיילים ההולכים בסך. אחדות מהן מתנפלות על צוארי החיילים ומנשקות להם.

"לְמוֹלַדְתְּךָ, מוּצָק כַּצּוּר — — —

מוכשר

הפתקה האדומה. מוזר. עלי ללכת ולעמוד בפני הרשות – על פי פקודתה. זאת לי הפעם הראשונה בחיי, שהרשות מפקדת עלי לעשות דבר־מה. עד כה היתה הרשות פונה אלי תמיד, כשפנתה, בבקשה ידועה, ועכשו – פקודה."

ואולם למטה, בשולי הפתקה יש הערה: „פתקה זו אינה מחייבת את הגיוס עצמו, אך אדוני מצווה לעמוד להופיע בפני המפקדה".

אין אני מבין פירושה של ההערה. אין לי מושג קל. – השעה מאוחרת. עלי ללכת אל המערכת.

ובמערכת – תנועה.

– חביבי מר אידיוט! – מקבלים את פני – שב ושים אל לבך העליון, שישנה מלחמה בעולם. ושהמולדת היא בסכנה מצדה האחד, ומצדה השני כובשת היא את העולם.

– אינני מבין.

– ההוסארים נכנסים מחר לבֶּלגרד בירת הסרבים הנאורים, בכדי לשנות את שמו של המלך „קראגיורגייביטש" לשם „קארולי" הפשוט והיפה. למה שם מוזר כזה: קארא־גיור־גייביטש?! פוי! – ומצד שני – מוסיף חברי הממונה היום על בקורת התיאטרון – מצד שני: הקוזאקים הנאורים רוצים לעבור את הקארפאטים!

– יעברו. מדוע לא?

חברי בא במבוכה. על זה לא חשב אפילו. באמת: מדוע לא יעברו? למי הם מפריעים?

– באמת חבל, שלא יעברו – נשמע קול מאצל „שולחן הספורט". רקוד הקוזקים – נהדר. – אלא שלא יעברו.

– מדוע לא יעברו?

מדוע?! האם לא למדת בבית־הספר שהקארפאטים הם „חומת־אֵלוָה", מבצר אלהי המדיארים, שאינם נותנים לשום אויב לעבור על גבם?

– אי, הקוזאקים אינם יודעים קרוא וכתוב! – נשמע קול ידידתנו, עורכת מָדור־הנשים, – הם לא למדו זאת בבית־הספר ובודאי יעברו!– גמרה בכעין שמחה.

הילדה מבית הדפוס נכנסה לבקש חומר.

החברה נבהלה. אין עוד חומר.

והעבודה התחילה בקדחת הרגילה.

אותי ענינה ההערה שבשולי הפתקה. וחברי בארוה לי: מתי נולדת? בתשעים? ובכן אין חובת הגיוס חלה עליך עדיין. אלא, הואיל והמולדת עומדת, בחלקה הקארפאטי, בסכנה, לפיכך רוצים לדעת, אם יש לך איזו שיכות אל חלק־המולדת ההוא, ואם יש לך – יבקשו מאתך להתנדב.

– אַהַא.

ועבדנו עד שלוש.

והואיל ולא כדאי כבר לשכב עד שבע בבוקר – לא שכבנו.

ורק כתום העבודה הרגשתי, והנה ידידי הד"ר גאראי איננו. איהו? – איש לא ידע. הלילה לא נכנס כלל אל המערכת. ספרתי לחברים את התנהגותו של הד"ר גאראי ברחוב. איש לא הבין אותו. הוא משוגע במקצת. – טוב.

אך דבריו האחרונים מִשָּׁל אתמול לא נתנו לי מנוחה. הרבה צורות יש לו לשגעון, ואולם צורה זו, יחס כזה, להזכיר לו למי־שהוא את יְהוּדוֹתוֹ – –? דבר־מה קרה פה בכל־זאת.

ובבוקר הלכנו אל המפקדה.

שם מצאנו גם את הד"ר גאראי. איש מאתנו לא פנה אליו. הוא הרגיש בדבר וכולו היה נרגז בחשאי. וגם שכור היה במקצת.

בא תורי. הלבלר מבאר לי את פירושה של הפתקה ושל ההערה שבשוליה.

– אם אדוני יש לו איזה שייכות אל מחוזות הקארפאטים, אזי יכול הוא להתנדב וללכת. צריך להגן על המולדת. הקוזאקים הפראים עלולים להתפרץ. ובכן?

– מובן שאֵלך.

הלבלר קם, לחץ את ידי ורשם אותי. והוסיף:

– בבקשה להתפשט. שם בפנה. לעמוד עֵירום.

– עירום.

– כן־כן. עירום.

– אולי אפשר בלעדי זה?

– לא. שמא חולה הוא. צריך לבדוק אותו.

– אין אני חולה.

ופתאום קם איש־צבא גבוה, נגש אלי ואמר כמעט בצעקה:

– להתפשט! הבינות?!

– בבקשה לא לדבר אלי בסגנון כזה.

האופיציר הגבוה נגש אלי עד כדי נגיעת חטמו בחטמי, הבליט את עיניו ואמר כמעט בחרוק שינים:

– מה?! סגנון?! החושב אתה, שזוהי מערכת?! לנו יש סגנון אחר לגמרי, חביבי. אתה התנדבת, ובכן: חייל אתה ועליך להתפשט. כרגע! הבינות?!

כעין צעיף־אופל נפל מעל מוחי. ובלבי עברה רוח חרטה. למה התנדבתי? בכדי שמוקיון זה בעל בגדי־השוטים יתעלל בי?

ובתוך כדי פשיטת בגדי הרהרתי: למות בעד המולדת – זה מובן. ואולם לסבול גסות שכזו?

ואם ברגע הראשון כך – מה יהיה בעוד שבוע ושבועים? – הרי זה מעורר גועל.

הרופא בדק אותי.

בינתים באו גם אחדים מחברי ועמדו בתור; ערומים. – הד"ר גאראי – חסר. איפהו?

הרופא פנה אלי בשאלות אחדות ואחר־כך אמר בקול בוטח:

– מוכשר! – הלאה!

אחדים מאתנו היו פסולים. אחד מהם מוחה על העלבון. הוא בריא וכשר.

התלבשנו. נגשנו שוב אל הלבלר. הוא מסר לי פתקה חדשה ואמר:

— מעתה הנך חייל ואסור לך ללכת אף פסיעה בלי פקודה.

הכנס אל החדר ההוא וחכה.

— עלי להודיע זאת למערכת.

ושוב נגש אלי האופיציר הגבוה:

— שום הודעה ושום מערכת אין פה!!

— עלי להפרד מאחותי ומשפחתי.

— איפה גרה אחותך?

— באחוזתה, בפלך בֶּרֶג.

— בפלך בֶּרֶג?! הן פלך זה בין הקארפאטים הוא! הן שמה תשולח מחר! הן על אחותך אתה הולך להגן בפני הקוזאקים, טפש!

ופתאום הושיט לי את ידו ואמר:

— אתה תהיה חייל נפלא, חביבי. אתה תגרש את הקוזאקים עד מוסקבה! וכשתשוב תקבל אות־הצטיינות ממדרגה ראשונה! — סוף־סוף תהיה לבן אדם אצלנו. לא תתלכלך עוד בדיו ובשאר השטויות שלכם!

כשהיינו יחד עם חברי בחדר השני נודע לנו, שהד"ר גאראי לא התנדב. הוא השתלף.

— גם אנחנו יכולים עוד להשתחרר בתור עתונאים — אמר אחד מחברינו.

אנכי הייתי נדהם כולי מכל מה שעבר עלי. ראשי היה כבד עלי. לא ישנתי עוד. ורק המלה „מוכשר" טרטרה בקרבי והתגלגלה בי מן המוח אל הלב וחזרה. אני מוכשר? אני? אני מוכשר לבגדי־שרד כאלה של האופיציר? — בדיחה.

לא עברו הרבה רגעים ונכנס כעין־אופיציר ופקד עלינו ללכת אתו יחד. הסתכלתי בו מכף רגלו ועד הקסדה שלו. איש גס, בעל שפם משוח ומסולסל כלפי מעלה, כלפי עיניו הקטנות. גבר גַּנָּץ, בעל כוח ואינו פוסק מלירוק יריקות חדוה בתוך כדי דבורו המהיר.

— מי אתה? — שאלתי אותו.

– אני? – ענה לי ביוהרה מלאה בוז – אני הפֶּילדוֶיבֶּל!

– אַהא – אמרתי והושטתי לו את ידי ואמרתי לו את שמי בהצגת כבוד.

הוא לא הושיט לי יד.

– לֵך, לֵך! – אמר לי במהירות הברק – עוד יש לנו שהות להתודע. עוד אֶמָּאס עליכם, אדונים!

ואחר־כך, בחצר, הודיע:

– מי רוצה ללכת אל דירתו לקחת אתו דבר־מה?

מובן, שכולנו רוצים.

– ידעתי! – אמר הפילדויבל בבוז. – ובכן – הוסיף – ילך כל אחד לדירתו, יקח את אשר ברצונו ובעוד שעתים בדיוק – עכשו השעה השמינית ורבע, – ובכן: בשעה העשירית ורבע יעמוד כל אחד פה בחצר נכון, מוכן ומזומן לנסיעה! הבינותם?!

כשיצאנו אל הרחוב – נאנחנו אנחה מקילה ונעימה.

הלכתי אל דירתי כשכור. כשנכנסתי החדרה התחילו הרהיטים בוכים. ואני כאילו גערתי בהם: טפשים, כלום לזמן רב אני הולך? – בשום אופן לא הבינותי את כל הענין. הרחוב משוגע. – האנארכיסטן גַרפוּליני נואם וצועק: יחי מלך איטליה. – הד"ר גאראי החור והרך מלעיב בי: יהודי נבזה. – אני מוכשר. – הקצין מגער בי ומדבר אלי בלשון נוכח: להתפשט, הבינות?! – ופילדויבל גס משיב את ידי בבוז ואינו מחזיר לי שלום.

ובינתים קרה דבר מוזר מכל אלה, דבר מוזר לגמרי: כשהאופיציר הגבוה טפח לי על שכמי ולחץ את ידי בשבח, שאני אהיה חייל טוב – הרגשתי כעין גאוה.

– למי אכחד זאת? הלעצמי? – עובדה: הייתי כעין מאושר. – מה זאת? הוֶ אתמול לא הייתי יושב אתו על יד שולחן אחד.

מה זאת מלחמה? –

התחלתי לארוז חפצים אל המזוָדה.

נכנסה המפקחת על הדירה שלי.

– לאן, לאן? מה זה פתאום?

– אני מוכשר, זקנתי.

– מה פירוש „מוכשר"?

– אני מוכשר. האינך מבינה? אני מוכשר!

הזקנה הבינה, כנראה, כרגע. התחילה מקנחת את אפה בשתיקה ואחרי כן את עיניה ופרצה בבכיה.

– מה את בוכה? טפשה! אם אני מוכשר – חייבת את לבכות?

הזקנה געתה בבכיה מרה, שירדה בי אל תוך דמי. ובינתים גמגמה: הוי, מוכשר! הוי, בני יחידי היה גם כן מוכשר! ומת בקסרקטין לפני שנה. בשחפת. הצטנן ומת שם. אוי ואבוי לי! ועכשו גם אדוני –

– אני לא אצטנן. אני לא אמות בשחפת.

אלא שבכיתה המרה נכנסה בעורקי. הרגעתי אותה:

– את תשארי פה, זקנתי היקרה, תשמרי על הספריה שלי, ועל הכל, ואני אכתוב לך מכתבי אהבה, יקירתי, כמו בנך המנוח. הוא היה באמת חכם. מת בשחפת. בלי מלחמה. – ואחר כך אשוב אליך בתור גבור שמת על שדה הקרב, על מזבח המולדת!

הזקנה לא שקטה. בכתה ובכתה יותר ויותר ובתוך כדי בכיה חרישית תחבה אל תוך מזודתי עוד חפץ, עוד כתונת, עוד תפוח, עוד נקניק ועוד ממחטה.

זכרון אמי המתה עלה והופיע לפני. זה הרבה שנים שלא ידעתי שאין לי אם.

– אוי, אוי ואבוי לי – נהמה הזקנה – ומה אגיד לגברת היקרה? מה אגיד לגברת מַאנסָי, הן היא אוהבת אותו כל כך? אוי ואבוי לי.

– תגידי לה, שאני מוכשר, זקנתי החביבה. שאני מוכשר. זאת לי הפעם הראשונה בחיי, שסוף־סוף אמר לי מי־שהוא, שמוכשר אני! – והיודעת את, מה אמר אותו השר, אותו הגנראל בבגדי השרד? הוא אמר לי, שאני אהיה חייל נהדר; שאני אגרש את הקוזאקים עד מוסקבה!

וברגע זה שוב הרגשתי כעין גאוה.

הזקנה כאילו נזכרה פתאום בדבר־מה חשוב מאוד. נגשה אלי בעינים מפיצות תקוה יקרה ואמרה:

— אדוני היקר! הלא יש לו מכירים גדולים וחשובים, היכולים לפטר אותו מצרה זו! הן יש לו איזה גנראל גדול שהוא ידידו הטוב! באמת, נזכרתי, שהגנראל הזקן שבכל הגנראלים, האינואליד שוַיצר, היהודי היקר, מכירי הוא וחובב אותי. הוא כמעט ציוני.

והזקנה אחזה בתקוה זו ולא הרפתה ממנה:

— ילך־נא אליו, אדוני. אני מתחננת לפניו: ילך־נא אליו. הוא לא יתן לו ללכת — ללכת — אוי ואבוי לי — ילך־נא — אנכי אלך אליו.

— אל תלכי, יקירתי, הוא לא יקבלך.

— אותי לא יקבל?! אני אשר נתתי בן יחיד לקיסר?! — הזדקפה הזקנה בגאות.

וכבר החליטה להתלבש וללכת. אלא שאני עכבתי אותה.

— טוב, טוב, זקנתי, אני בעצמי אלך. בין כה עלי להפרד ממנו.

— יְשָבַע־נא אדוני שילך!

— אני נשבע.

ואם ללכת אל הגנראל — הרי עלי ללבוש את הז׳אקיט. ולבשתי את הז׳אקיט וככה עזבתי את הבית ואת המפקחת־אמי לאנחות ולבכיות קורעות לב.

הגנראל שויצר, יהודי מבית הורים יהודים פשוטים, בחור־ישיבה לפני שבעים שנה בערך, קבל אותי בהתרגשות גדולה. רק לפני שבועים בערך גלה לפני ולפני אחי־בציונות את לבבו היהודי החם ואת צערו הגדול, שמתוך זקנתו אין לו היכולת לקחת חלק בתקותנו הגדולה והנושנה; ועכשו — פתאום מופיע אני לפניו כמועמד למת־גבורה. הוא התחיל משתעל ועיניו נמלאו דמעות.

— המולדת אכזריה היא, תינוקי היקר — אמר הגנראל הזקן — אכזריה, אכזריה, יען יודעת היא, שאוהבים אנחנו אותה.

ופתאום שאל:

– בן כמה אתה, ילדי?

– בן עשרים וארבע, אֶכסֶלֶנץ!

הזקן הגבוה התחיל רועד בעין. קם מכסאו, קמתי גם אני, נגש אלי, אחז בשתי ידי ושאל כיודע בעצמו את התשובה:

– ובכן: אתה מתנדב?

– במובן ידוע, כן, אכסלנץ.

הוא אחז בשתי כפיו את רַקותַי, נשק לי על מצחי ואמר בהתרגשות גלויה:

– אל אלהי ישראל ישמור עליך, כשמרו על עמו מדור־דור ועד דור־דור.

לחץ את ידי בכוח והוסיף:

– לך לשלום ולברכה, בני היקר, ואם יעזרך אלהים ויזַכה אותך להגן על חומות ירושלים – אל נא תשכח אותי שם אצל הכותל המ – – –

לא גמר את דבריו, פנה ממני לאחוריו ויצא אל החדר השני. בינתים ראיתי את ערפו מתנועע ורועד.

הוא בוכה? –

עזבתי את חדרו ויצאתי.

ושם במסדרון עמדה הזקנה שלי בלבוש יום־טוב שלה וחכתה לי בכליון עינים.

– ובכן? – שאלה בלב דופק, כשכולה סימן־שאלה רועד – ובכן, מה אמר?

– מה אמר, יקירתי? הוא בקש ממני, שאתפלל בעדו אצל בית־המקדש בירושלים.

הזקנה הביטה בי כמשוגע.

יצאתי ועזבתי אותה והיא עמדה כקפואה במקומה בלי לָלוות אותי אפילו.

אולם את בקשת הגנראל הזקן לא הבינותי גם אני.

מה ענין הקארפאטים אצל חומות ירושלים?

ד

נֶפֶשׁ יְחִידָה

ישבתי וכתבתי את זה:

זוֹהִי הַדֶּרֶךְ. בְּשִׁבִילָהּ הִתְכּוֹנַנְתִּי,
לָשׂוּם לָהּ פְּעָמַי בְּתוֹגַת־תִּפְאֶרֶת;
וּמַה טּוֹב, שֶׁסּוֹף־סוֹף רַגְלַי מוּעָדוֹת פֹּה,
וּמַה טּוֹב, שֶׁסּוֹף־סוֹף אֵין דֶּרֶךְ אַחֶרֶת.

וּמַה טּוֹב, שֶׁאֵין לִי שׁוּם כּוֹפֶת וְתוֹפֵס פֹּה,
לֹא עָתִיד בָּרִיא, לֹא לֵבָב לִי חָרֵד;
וְאֵין לִי לֹא בַּיִת, לֹא אִשָּׁה וְלֹא כֶּרֶם,
וְאֵין לִי עַל מִי וְעַל מַה לְהִתְחָרֵט.

פֹּה אָשִׁים לְדַרְכִּי פְּעָמַי הַנִּסְתָּרוֹת
בַּהֲמָלַת־הַיְדִדִים הַמִּשְׁתַּגָּעָה וְעוֹלָה,
וְלֹא לְחַיֵּי־אִשָּׁה תְּסַפּוּגְנָה אֶת דִּמְעָתִי,
אַךְ גּוּפַת אִמִּתִי הָאֲדָמָה הַגְּדוֹלָה.

שִׁרַיי הַכְּמוּשִׁים בִּי יִשְׁתָּרְגוּ לְפֶלַח,
זִיו־מָוֶת בְּעֵינַי וּבְלִבִּי מִלְיוֹנִים
וּשְׁקִיעוֹת שְׁמָשׁוֹת מִתְנַדְּבוֹת זְהָבָן —

עַל שְׂפָתַי שָׁם מִגּוּשׁ־חֶלֶב הַנּוּגָה בֶּחָלֶד —
וָשָׁם עַל עַרְבוֹת־שֶׁלֶג כִּי אֶפּוֹל מְלֵא־אוֹנִים:
אֵין־דָּבָר; כָּתֹם־דָּם הוּא; אָדֹם עָלַי לָבָן.

למה להכחיד? כמין רוח חגיגית זמרה בקרבי לפרוצס „ההליכה מבלי לשוב" הלזו. אלפי הרגשות התרוצצו בקרבי, התנגחו, רבו, התנגדו — ולבסוף התפשרו זו עם זו, התמזגו והתלכדו להרגשה אחת גדולה ונעימה, שהופיעה בי בצורת אנחת־אושר אחת וכללית: סוף־כל־סוף!

סוף־כל־סוף ללכת. למות.

כל ימי חיי הקצרים עברו בי ברגע־כמימרא אחד, החל מזכרון אמי המדומדם, שהעלה לי בחכי את טעם חלב־שדיה המתוק והחם — ועד מבטו הנורא והעלוב של ידידי הד"ר גאראי בבטאו את המלה:

— יהודי.

יַתמותי היפה והחולמת, סבי הזקוף והגברתן, סבלות בתי־הספר, חובשי בית־המדרש המאושרים העלובים, טלטולים, אהבתי הראשונה אל הנזירה הלבנה, שהציצה אלי מתוך חלון־השֶבכה הגבוה, כל המיתות שבמשפחתנו ושלא במשפחתנו, הנשים היפות והמזוהמות, וינה, ברלין, פריס, אמסטרדם, אחוזתנו, אחותי, נטית הדקדוק הלאטיני, רבי עקיבא הקרח הנפלא, כל המכות שקבלתי ושנתתי, פרופיסור יהודה בלאוי, ששנא אותי על שלא למדתי את שעוריו בהתמדה, דרשת בר־מצוה שלי המזהירה, כתב־ידו השכור של אדי אֶנדרה, שזכיתי להיות הראשון בין קוראיו, ושוב אמי המתה, וילָדתי, שנולדה בהיותי כבן תשע עשרה ואינני יודע איפה היא — ומאנסי: אהובתי זאת האחרונה, המחוללת־המזמרת הצעירה והשכורה, המנבלת את פיה עד כדי קדושה טראגית — —

סרט כביר המאורעות, שאיזו יד־אלהים מסובבת אותו בשביל איזה קהל נעלם, הסובל וצוחק.

ובסוף הסרט מופיעה המלה:

— יהודי!

מאין הוא יודע, שאני יהודי? מי הגיד לו זאת? אני לא. שנים רבות עובדים כל ידידינו במערכת אחת ואין אחד מהם יודע, מי ביניהם יהודי ומי לא. למי ישנן דאגות כאלה?

ופתאום: יהודי.

ובבוז!

סוף־סוף אלך. העיר הגדולה וכל העולם הכבד העיקו עלי כבר עד מחנק. כעת אעזוב אותם. אלך, אלך אל אמי המחכה לי. זה נעים מאוד. — סוף־כל־סוף.

אלך. בגפי, בגאוה, בגבורה, בצחוק קל על פי.

אירוק יריקה אחת גדולה בשמים ובארץ ואלך.

כעת ירגישו כל ידידי ומכירי, מה הייתי אני בשבילם. עד היום קבלו אותי ואת אהבתי כדבר המובן מאליו; כעת, בהפרדם ממני, בלכתי לעולמים, כעת תעבור בהם סמרמורת־המות.

בי לא. — בהם. —

והלכתי להפרד. בשורה. — — — —

מוזר. הענין קבל צורה אחרת לגמרי מאשר קויתי. כולם מחייכים בגאוה ומאחלים לי מות־גבורים ברצינות, באהבה אמתית ובלחיצת ידים חמה באמת.

— זהו גורלו היפה של המשורר: כל שיריך יוכתרו כעת בגלוריה מזהירה. מות־גבורים.

— לא תצטרך לחכות עד שהבקורת קטנת־המוחין תכניס אותך אל הפאנתיאון. מות־גבורים.

— אני אהיה מאושר כל ימי חיי: יש לי ידיד, היה לי חבר שמת בגבורה. מות גבורים.

זה היה הריפריין של כל ברכת פרידה:

— מות־גבורים.

כולם מאושרים.

ואני שותק ומהרהר. ופתאום מרגיש אני, שבמושג „מות־גבורים" ישנה גם המלה: מָוֶת. —

בזה איש מהם לא הרגיש. רק אני.

מות. — ואיזה מות! נבלת אדם קרועה מתגלגלת בשדה, אחר כך בא הסאניטיטס ומשליך אותה אל בור־סיד גדול. וחסל. — פאנתיאון. — אוי! —

חפצתי לפרוץ בזעקה אבירה של בכיה רמה:

– זונות! זונות! – אני הולך למות בבור סיד! – ואתם תשארו ותלכו אל התיאטרון, אל הקאבארט, לשתות, לצחוק, לחיות! זונות! – נורא. ידידים. –

הבאמת אין לי נפש אחת יחידה בעולם בין כל חברי וידידי, שיחד אתם שתיתי את ייני וסבלתי את סבלותי – אחד יחיד, שיגיד, או לכל הפחות ירגיש את המלה:

– מסכן. אדם חי הולך למות – –

נכנסתי אל הקסרקטין והופעתי לפני הפילדויבל.

– ובכן בחור – שאל אותי – הרבה דמעות שפכו עליך?

נדהמתי לחכמתו העליונה של בר־נש גס זה.

והוא הוסיף:

– זונות, חביבי, זונות. כולם זונות. רק ידיד אחד יש לך כעת בעולם: הָרוֹבֶה שלך. – וגם הוא ישאיר אותך כשתמות. –

התכוננו, התלבשנו. אל תחנת הרכבת. הכל היה בחפזון, הקוזאקים בין הקארפאטים. צריך לגרש אותם תיכף ומיד. הפילדויבל כאילו הצטדק:

– לעת עתה ממהרים אנו ולפיכך לא הכל בסדר. לא המלבושים, לא ההליכה ולא הלמוד. נגרש את האויב ונשוב – ואז נתחיל את הכל מראש, נלמד, נתכונן ונהיה חיילים כהוגן. – רק לא פחד. לא כולם מתים. רק לא בהלה. רק לא ללכלך את המכנסים, ילדים! – ולא צריך להצטער על החיים. לא כדאי. כולם זונות, כולם! אין ידיד בעולם. יש ידידים לכוס יין, אך לא למות. זונות! טפו! –

וצוה גם עלינו לירוק במקהלה; וכל החבריה ירקה במקהלה:

– טפו! –

ופתאום שומעים אנו איזה רעש ושעורייה על יד השער. איזה קול אשה. ואחריה הרבה קולות נשים. צועקות, בוכות, מתוכחות, מתרוצצות ומתפרצות. ועוד לא הספקנו להקשיב – והנה הנשים, כשמונה־עשרה במספר, התפרצו והן מתנפלות כלפינו, בבכיה, ביללה

ביבבה, כל אחת על צוארי אחד מן החבריה, ועד שאני מביט והנה גם על צוארי תלויה לי — — — מאנסי שלי. והיא בוכה בקול של איזו חיה פצועה ומפרפרת בשֶׁנֶק הדמעות המרות:

— אתה לא תלך — אויה לי, אתה תשאר! — אוי ואבוי — לאן אתה הולך — אני אלך אתך — אוי לנפשי — אני לא אעזבך — לא אעזבך — לא־א־עז־ב־ך!

והבכיות קורעות שמים ממש. כל חצר הקסרקטין מלא אותן. — כל החצר נמלאה היסטריקה אחת אומללה.

והפילדויבל עומד נדהם מבלי לזוז. —

ומתוך הקסרקטין יוצאים הקצינים הגבוהים ומביטים.

— לעזאזל! — צורח אחד הקצינים — לגרש אותן!

אך הפילדויבל אינו זז. מביט הוא, איך כל הנשים תלויות על צוארי בחוריהן, כבר בשתיקה אלמת, בבכית־שֶׁהוק, בלטיפת־שֶׁבץ, תלויות ודבוקות „כפרי על העץ" — —

ואופיצר שני אומר:

— הנח. תן להן להפרד.

ובחצר הקסרקטין קמה דממה. רק אנקות קלות וחשאיות, אנקות־לב פנימיות נשמעו פה ושם בתוך השורה. —

הקצינים יורדים מעל המדרגות, נגשים לאט־לאט אלינו ומתבוננים. אחד מהם מסתכל היטב בנשים ואומר לחבריו:

— הבט־הבט: כולן זונות.

— נכון־נכון — עונה השני.

כל הנשים הבוכות היו או זונות פרופיסיונאליות, או בלתי־פרופיסיונאליות.

מאנסי שלי: — מרקדת־מזמרת —

והקצינים עמדו אלמים, נגועים עד הלב.

אחד מהם פנה אליהן, בנמוס, ברוך, באהדה ובכבוד אמתי:

— עלמות יקרות — אמר להן — הרגענה־נא. לכן יש תפקיד גדול וקדוש כעת כלפי המולדת — — ולפיכך — —

הזונות לא נתנו לגמור, המלה „מולדת" הוציאה אותן מדעתן ממש:

– אני יורקת על המולדת שלך, – אתה הרקוב! – פרצה אחת מהן ואחריה כמעט כולן בבכיה ובזעם, שהלכו והתמזגו להארמוניה מקוננת איומה ומחרידה.

– לאסור אותן לעזאזל! – צעק קצין אחד. אך שאר הקצינים הרגיעו אותו:

– לא צריך. זונות. תבכינה קצת.

והזונות בכו, נאנחו, שתקו באנקה ולבסוף עברו כולן לבכיה חרישית עד שנאלמו־דום.

הפילדויבל נתן פקודה ללכת. התהלוכה התחילה והנשים הפרוצות נלוו אלינו, כל אחת אל הבחור שלה והלכו אתנו יחד בדממה. וכשיצאנו מן החדר – ברחוב נלוו אלינו עוד נשים, עוד אחת, עוד שלוש, עוד שתים ועוד שש. השוטרים שברחוב עמדו והשתוממו:

– תהלוכות זונות – לחשו.

השוטרים יודעים אותן היטב.

כשנפרדתי מאת מאנסי אמרתי לה:

– אל תבכי, אחותי הקטנה, מה את רוצה? הן הולך אני למות מות־גבורים. תתגאי בי, חביבתי!

– אני יורקת עליך, אידיוט! – פרצה מאנסי בזעם שעבר והיה לבכיה מרה, לבבית, קדושה ופנימית עד כדי התעלפות.

כשהתעוררה, עמדה למולי, הפשה את שתי כתפי, הביטה בעיני ישר ואמרה בקול יבש ופאטאלי:

– אל תמות מות־גבורים. אל תהיה לגבור, אביגדור. תבוא הביתה בתור חייל פשוט, קרוע ובלוי, בלי גבורה ובלי מידאליות – אך חי.

הביטה בי עוד מבט אחד, עיניה נמלאו שוב פעם דמעות לחות, אחר כך החליטה:

– נו, לך. ואני אחכה לך, אני מחכה.

– תחכי ותשתי לחיי כוסות אחדות, מאנסי! – נשקתי לה.

עיניה הפיצו זעם נורא. לא החזירח לי נשיקה. אך כעבור רגע ענתה שוב בקול יבש:

— אני לא אשתה יותר בחיי. עד שלא תשוב. עוד היום אעזוב את הקאבארט ואלך אל בית הספר לאחיות־רחמניות.

נשקה לי ובכתה. לא חכתה לזיזת הרכבת. —

נפש אחת יחידה שלי.

הזונה הפרוצה. —

ה

מַסָּע בְּהוֹטֶנְטוֹטְיָה

הרחובות כמרקחה רותחת.

בדרכי אל בית־העיר נפגשים בי מכירים. פני כולם סמוקים מתוך התרגשות אושר. וכולם צוחקים בי:

— לאן־לאן בבגדי נשף?

באמת: אני בבגדי־נשף. זַ׳אקֶט, שחורים, כתונת קשה בעמילן.

— „לאן?" — לנשף מחולות־המות — עונה אני.

והתשובה מניחה את דעתי בלי שארגיש אפילו את חומר־הדין של המלים האלה.

ובינתים: שמועות מענינות מאוד וסודות על גבי סודות.

— השמעת? תפסו ואסרו ארבעה מרגלים. ביניהם וָירה. המחוללת הרוסית. וירה ראדוֹבסקָיָה.

— מי? וירה ראדובסקיה? אתה טפש!

— בעיני ראיתי מובילים אותה בשלשלאות. —

— בסֶגֶדין הורידו אוירון צרפתי ובו ארבעה אופיצרים סָרבים.

— ש ל נ ו נכנסו לבלגרד והם מתקדמים הלאה.

— הינדנבורג, המצביא הראשי הגרמני, נתן פקודה לכבוש את מוסקבה במשך חודש ימים.

— אמש ראו אוירון־אויב מעל לארמון הדואר.

— הוסאר אחד תפס הבוקר את יורש־העצר הסרבי. הוא נמצא כבר בקסרקטין פה.

ועוד כאלה. —

מבולבל ונרגש הגעתי אל העיריה. הפילדויבל קבל אותי יפה מאוד; בצחוק רחב:

– אַי־אַי־אַי־אַי! בבגדי נשף – – אולי אמציא לאדוני צעירה יפה לבת־זוג?

– לא. תודה רבה.

– לא? חבל. הייתי מציע לו את זָקנתי מעולם האמת. בשורה, אדונים נכבדים!

עמדנו בשורה. כששים איש שונים מאוד איש מרעהו. ביניהם עתונאים אחדים ומיני אמנים שונים. הפילדויבל בודק את כולנו ומתלוצץ דרך אגב. מדבר הוא על האינטליגנציה המרקיבה, שהגיע תורה סוף־סוף להָפך לאנשים מועילים לחברה. – הוצאתי סיגריה ורוצה אני להדליקה ובינתים מושיט אני את התיק גם לו, לפילדויבל. הוא נועץ בי את עיניו העגולות־הלבנות וצועק:

– התטמין תיכף ומיד?! אני אכה אותו מידיך! – מה אתה חושב, שבבית־מרזח אתה נמצא? או שם בטאראדאקציה שלכם?! עמוד ישר! – היודע אתה איפה אתה נמצא?!

– כן, בהוטנטוטיה, – אמרתי בבדיחת איש־שכור מחוסר שינה ובתקוה, שהוא בין כך ובין כך לא יבין את המלה.

החבריה צחקה.

הפילדויבל יצא כמעט מדעתו. – פנה אילך ואילך בכעסו הנורא, אחר כך חפש איזו מלה וכשלא מצא מתוך התרגשות עזה, עמד למולנו, חרק בשניו, ירק יריקה אחת גדולה וגסה: טפו! – ונכנס אל בית־העיר.

ועוד לא הספקנו להריק זה לזה את דעתנו ואת בוזנו הפנימי לכל הענין – והנה הוא יוצא:

– לפי פקודת האדון הרם, האדון שר האלף. תלכו לעת־עתה כולכם הביתה ורק למחר בבוקר תשובו נכונים לנסיעה. ובכן: התפזרו! לא התפזרנו, אלא הלכנו לדרכנו. תהלה לאל. עוד לילה אחד בלי פילדויבל.

והרחוב – קלחת צורבת ומעלה אדים. קולות־פקודה צבאיים, שורה ארוכה של תותחנים ואחריה גדוד־רגלי, נשק, סוסים, פקודות,

זמרה, צעקות, בכיות, יללת־אמהות, הימנון, מולדת, נשים יפות ועדינות מחבקות חיילים פשוטים ומנשקות להם, קטעי נאומים רמים מתוך בתי־הקפה. — — —

אין בכוחי לעמוד על רגלי. — כמדומני, שהטוב שבכל המעשים יהיה ללכת לישון קצת. עד מחר בבוקר.

המפקחת־על־הדירה שלי כמעט שיצאה מדעתה מתוך שמחה:

— אדוני משוחרר?!

— כן. עד מחר בבוקר.

היא פורצת בבכיה.

— אל תבכי, זקנתי, רוצה אני לישון קצת. בעוד רגעים אהיה חפשי.

— מה? — שאלה הזקנה בעינים רטובות, המאירות מתוך תקוה חדשה — מה? בעוד רגעים אדוני יהיה — —

— כן, זקנתי, בחלומנו אנו חפשים לגמרי מכל דבר המעיק על הפסיכיקה שלנו בעליל. הפרופיסור פרויד אינו צודק; בהחלט לא. החלום נותן לנו דוקא את מה ש א י ן אנו רוצים בעליל אפילו ברצון שמתחת למפתן ההכרה. הסובסקונסצַיאַנס הוא חלק אלוה ממעל, חביבתי, ואלהים הוא טוב בהחלט בניגוד למהותנו החושית, שהיא אידיוטית בהחלט. הריפואולימַן לא מעשה ידינו הוא, חביבתי, שכן אילו היה בידינו, כי אז — — —

את המשפט האחרון גמרתי ודאי בחלומי ורק את ידיה של המפקחת הרגשתי, איך היא מכסה אותי היטב שלא אצטנן, ואולי גם את אנקותיה שמעתי שם עמוק־עמוק בקרב נפשי הנרדמת, ועוד דבר־מה קלטה אוזן־הרוח שלי:

— מסכן שלי היקר: ביאושו שותה הוא ומפטפט. אומלל. אוי ואבוי לי. — —

לא ישנתי הרבה. בא הערב ואני מ ו כ ר ח לקום, מתוך הרגל. שקיעת־השמש מוציאה את האדם מן המטה. קמתי, התלבשתי והלכתי אל המערכת. רק בעברי את המפתן נזכרתי, שאין לי פה שום עסק.

ובאמת: המערכת היתה כולה זרה לי. אנשים חדשים יושבים ומזיעים במקומנו. והד״ר גאראי ידידי בתוכם. וגם הוא היה חדש לי. לגמרי חדש.

— סֶרווּס! — אמרתי לו כרגיל ותיכף הרגשתי, שאין לי רשות לברכו בברכת־חברים זו. והוא הפנה אלי את עיניו, נענע בראשו ואמר בלחש בברכת מכירים זרים:

— ערב טוב.

סמרמורת צוננת עברה בי. חפצתי לבכות.

ברחתי החוצה, אל מרתף־האורפיום: הביתה.

והמרתף שנה את פניו קצת גם הוא. המחולות כמעט כרגיל ואולם גם בכיות נשמעות בו מקרני־זוית אחדות. והשכורים מפוצצים כוסות יותר מן הרגיל. והשמועות המוזרות מתאמתות. את וֶירה תפסו. היא מרגלת. זה מוזר ביותר. וירה היקרה? רוסית מתוקה זו, שנשיקתה תמיד מעורבת בדם־לבה החם. והאוהבת את בּוֹדֶפֶשט יותר מֵילדתה הקטנה, מלאך אֱלֹהֵי הסלאווים זה, שיין המרתף תוסס כבר בדמה הרך והלבן — ? וכה רמתה אותנו? היא היתה עסוקה בפוליטיקה? — טפשות כזו אינה נולדת אלא בראש פקידים־שוטרים, המצלצל בריקנותו.

ועוד: גם המלצר דֵיבּוֹ נתפס ואִתּוֹ דוקומנטים פוליטיים חשובים. הוא מסר לממשלת צרפת את הסודות הטופוגרפיים של בודפשט. זהו ככר הר־חרמון של החשדים הנוראים. הן דיבו בעל משפחה הונגארית הוא. אשתו וילדיו אינם יודעים אף מלה צרפתית. הוא מדבר הונגארית והם אינם יודעים צרפתית.

ועוד זועות כאלה. השגעון מתהולל בקרבנו כשטן שכור.

ופתאום נכנסים שני עתונאים־ידידי, נגשים אלי בבהלה ומושיטים לי כרוז לחתום עליו.

— קרא! וחתום!

— למה לי לקרוא? הרי לכם שמי. ואם תרצו אחר־כך לגבות את הסכום, תפנו אל זקֶנתי שם בדירתי. כל הוני בידיה.

וחתמתי. הם חטפו את הנייר, פנו אל עוד אחדים מידידינו הסופרים ונסו בבהלה.

השגעון התחיל מבלבל את מוחי יותר ויותר. השמועות המוזרות התחילו מבעבעות מתוך כוס־השמפניה, העיבו את עיני ואת עצבי ולאט־לאט התחלתי מרגיש, שכל הענין אינו אלא בדיחה נפלאה. ועוד שעה, שעתים ואתרונן — —

התחילו מכבדים את המרתף ובקשוני ללכת הביתה. הבוקר היה קריר. הלכתי הביתה שבור ושחור־הנפש: הזקנה עוד ישנה את שנת־התמימים שלה, לקחתי את המזוֶדה המוכנה מאתמול ועזבתי את דירתי מתוך יאוש.

הרהיטים מביטים אחרי בעינים רודמות והשעון מצלצל אחרי:

— דין, דין, דין, לך מבלי לשוב דין, דין — —

כשיצאתי החוצה ועברתי על יד עמוד המודעות ראיתי מודעה: כרוז מאת „הסתדרות העתונאים החפשים". ולמטה חתום גם אנכי. לקרוא?

אני עוזב את העמוד והולך לי. אך כעבור פסיעות אחדות דחפני איזה רגש סכנה חזרה.

אני קורא ולבי מתחמם בי.

„העתונאים החפשים מכריזים לעיני כל העולם, שעמם של טולסטוי, פושקין, גורקי, אנדרייב, רומין רולאן, שכספיר, בארביוס, ברנארד שו, אואילס, סינקלר, ויטמן, אנטול פראנס ועוד ועוד מעולם לא נהפך לנו לאויב ואנו לעולם לא נרים יד עליו וכל המרים תיבש ידו וכו' וכו' וכו'" —

ועל החתום, בין שאר הסופרים, גם אנכי.

טוב, בראבו, טוב מאוד.

ובצדה של מודעה זו עוד כרוז.

אני קורא ומתפכח לרגע — —:

„וכל המעיז להכניס רוח פַּציפיזמוס מזויף ולרַפות את ידי גבורי המולדת — אני אמצא את הכח לשברו כקנה רצוץ וכו' וכו', וכו'"

ועל החתום: גראף ט י ס א, נשיא המיניסטרים.

ובכן: זה לעומת זה. אני לעומת טיסא. וטיסא לעומתי. גם זה טוב. בראבו. טוב מאוד. גלך אל הפילדויבל היקר –

ומה טוב שלא הבינותי אף מלה מדברי הפילדויבל. ובצחוקו צחקתי גם אני. וכעסו לא הגיע אלי. אדרבה. נזכרתי במעשה הסיגריה של אתמול ושוב הושטתי לו את תיק־הסיגרות שלי. הוא הכה אותו מידי, התיק נפל ואני עצל הייתי ולא הרימותיו מן הקרקע.

– ללכת אחרי!

הלכנו אחריו! הגענו אל תחנת הרכבת. שם תחבו אותנו אל תא גדול וארוך, מלא אנשים כרמון. בקושי גדול, או ביתר דיוק: בנקל ישבתי על הספה, יען אי אפשר היה שלא לשבת. הצפיפות הושיבתני.

והתא מרעיש וסואן: זמרה גסה ועצובה, קללות, חרופים וגדופים, צחוק, לעג, נשיקות שכורות.

כשרוח קצת התחלתי משתעמם. אף מכיר אחד לא נפל בשכנותי. כולם בני־אכרים ובעלי־מלאכה שכורים ושכורים למחצה. הוצאתי ספר מתוך מזודתי והתחלתי קורא. מצניקוב, „השקפת עולם אופטימית", תרגום ד"ר ליאני ארפד, הוצאת „המדע" בודפשט 1908. אני מדליק סיגריה ומעשן וקורא.

פתאום – יריקה שחורה, יריקת־טבק מלמעלה, והרוק נופל ישר על הספר. נגבתי את הספר במטפחתי ורגש רוגזה התלקח בי. הבטתי למעלה: טירון־חייל מעשן ויורק, – מילא. הוא לא התכוון להעליבני. אך גסות כזו. – המשכתי לקרוא ולעשן.

– למי אש? – שומע אני.

מי־שהוא חוטף את הסיגריה שלי מתוך פי, מדליק בה את הסיגריה שלו ומשליך את שלי דרך החלון. – ופונה לעסקיו.

מה זאת?

אני הולך ומתפכח. אני משתומם ורוצה לקרוא לקונדוקטור. נוסעים אחדים מרגישים בדבר ופורצים בצחוק וצועקים בעצמם בלעג:

– אדון קונדוקטור! קונדוקטור! – איפהו הקונדוקטור?

– הוא מת מות גבורים!

– הס! הוא עלה לגדולת גנראל!

– הוד רוממותו אדון קונדוקטור!

צחוק מכל אפסים.

אני מוסיף לקרוא. אני מבין כבר את המצב. מתחיל תופס את הענין במהותו. מוטב לשתוק ולסבול. מוטב לקרוא בספר.

ועוד לא הספקתי לתפוס את מובן המשפט אשר לפני עיני בספר והנה דחיפה מסביב, מי שהוא צועק: „תנו לי לצאת, תנו לי לצאת, עלי לצאת" – – הצפיפות תוססת, צחוק ודחיפות – ושוב אותו הקול: „למי נייר? למי נייר?!" ופתאום איזו יד גסה תופסת את ספרי, קורעת מתוכו שנים־שלשה דפים והאיש רץ החוצה אל האכסדרה כשהוא אומר לי ברצינות גמורה:

– תודה רבה. נייר טוב.

אני עוצם את עיני כשכור־הצער וראשי מתחיל כואב עלי ברקתי השמאלית. – –

– סֶרְווּס קאָמֶראד! ובכן? הלא תמצא חן בעיניך ארץ הוטנטוטיה הנפלאה? – נהדר, הלא כן?!

טפיחת יד־ידיד העירה אותי ופקחה את עיני:

ידידי הטירון הוא: גרף ציראקי, הבוהימאי הצעיר, חבֶרי בחיי־לילה. כולו סחי ורוק ורפש. אני מביט בו בתמיהה והוא צוחק:

– האין זה נחמד? – מתי זכינו לנסיעה דימוקרטית כזו? –

ו

Lacrimae risusque rerum

(דמעותיהם של החפצים וצחוקם).

פקודות, צלצולים, צעקות, נשיקות ושריקות – והרכבת זזה.

והשירה השכורה, הבלולה בבכיות־אם אומללות, היתה לאֶלדוֹרַדו נחמד של תולעת־האדם, המשתגעת בשגעון ריח־הדם הממלא את האויר.

ובינתים קרה דבר פעוט, שלא היה כדאי אפילו להפסיק בגללו את השאון: חייל אחד, מבֵּינֵי־המרתפות העליזים, שהידד־המלחמה העצוב הצית בו את היין השרוף שבקיבתו, עשה מעשה קונדס: עלה על גבי הרכבת כדי להפרד מן העיר היקרה בנפנוף כובעו ובפזור נשיקותיו הרירניות כלפי הארמונות הנהדרים. הרכבת עברה תחת גשר־על – והקונדס נשאר פתאום בלי ראש על ערפו. משקוף הגשר החד התיז את הראש השכור כבסייף.

מי־שהוא רוצה לקשור כתר־גבורים על הראש המותז:

– הקרבן הראשון! – נאנח שומם ביראת־הכבוד.

– מכה בקורקבנו! – עונה מי־שהוא לעומתו – שמא כל הנופל תחת גלגלי רכבת־צבא מת מות־גבורים, קרבן המלחמה?!

והוסיפו להשתולל.

לא נתנו לו לחָלָל העליז להִקדש בקדושת המלחמה חלילה.

– מי יחלק לו את הכבוד האחרון? – נשמע קול.

– למי? לשלף־מלחמה נבזה זה? לבוגד־פחדן זה, המשתלף מתחת ידי המולדת ובוחר במות־אסון מאשר למות על כבוד שדה המלחמה?! הכלבים יאכלו אותו! –

– האב הקדוש בעצמו ובכבודו יבוא מרומא ויקבר אותו – אומר באס־באריטון מאחורי אחת האצטבאות הצפופות.

– האפיפיור?

— כן — מוסיף הבאס־באריטון. — יען האפיפיור הוא שליח השלום עלי אדמות ומכבד הוא את פגרי־השלום כבוד רב.

— כן, האפיפיור. — נשמע קול דק מתחת הספסל שלי, והוא מוסיף ומזמר את השיר העממי הידוע:

שַׁעֲרֵי הַוַטִיקָן נִפְתְּחוּ בַּסַּתָּר,
הַאי, הַאי, הַאי בַּסַּתָּר —
הָאָב הַקָּדוֹשׁ לְמִי־שֶׁהוּא שָׁם מְחַכָּה,
הַאי — הַאי — מְחַכָּה —
מֵעַל רֹאשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ הֵסִיר אֶת הַכֻּתָּר,
הֵסִיר אֶת הַכֻּתָּר —
וּלְבָבוֹ הַקָּדוֹשׁ אַט נוֹקֵף בּוֹ, אַט מַכֶּה,
הַאי — הַאי — אַט מַכֶּה.
אַךְ הָעַלְמָה הַיָּפָה, סוֹעָרָה לֹא נוּחָמָה:
אֲהוּבָה, בְּחוּר כְּאֵרִי, הָלַךְ לְשָׂדֵה־הַמִּלְחָמָה —
הַאי — שָׂדֵה הַמִּלְחָמָה —
וְהָאָב הַקָּדוֹשׁ מְנַחֲמָהּ: גְּשִׁי הֲלוֹם —
גְּשִׁי, גְּשִׁי, גְּשִׁי הֲלוֹם: —
אַל תִּבְכִּי, יְחִידָתִי, אָנֹכִי אָבִיא שָׁלוֹם,
הַאי, — הַאי — אָבִיא שָׁלוֹם! —

לאורו של שיר זמר זה נסענו כמעט שלשה ימים רצופים. לפני כך היינו עושים דרך כזו במשך חצי יום.

וטוב שהיה לי נרקוזיס: האופטימיסמוס העילאי של מֶצ'ניקוב וצנצנת הקואנטרו של הפירמה טירלַיאי.

ביום השלישי בערב הורידו אותנו באיזו עיר ותיכף הושיבו אותנו אל תוך עגלת־משא כבירה רתומה לארבעה סוסים גרמניים. והגשם שוטף ברבבות דלָיים.

אחרי נסיעה בגשם במשך ארבע שעות בערך – נשמע קול רעם:

– ליפול מעל העגלה!

ליפול. דוקא. לא לרדת חלילה.

והחושך מטיח ממש את העינים.

אנו קופצים מעל העגלה אל תוך שחור הלילה – ונופלים אל תוך תהום של טיט־חוצות דלול, המתיז את רסיסיו הקרים אל פנינו. אני יושב בתוך הטיט. העגלה גבוהה מאד. בחושך לא שערתי את הגובה – והקפיצה הושיבה אותי. –

אני יושב בטיט־היון עד המתנים ומעלה.

נקל היה לשבת מאשר לקום. ואולם שוב אותו הקול:

– התלבטו!

הקול קולו של איזה־פילדויבל. קול פילדויבל מובהק.

והתלבטנו. לָשנו את הרפש בכבדות־מצרים וממצחי טפטפה הזיעה. גופי היה כבד מאד. חלקו התחתון היה ספוג רפש וגם החפצים שבמזודתי ודאי מלאים מי־בוץ.

והתלבטנו. לאור הסירוגין של הפנס שבידי המנהיג שלנו, המשתדל להאיר לא את הדרך, אלא את פנינו, לא די לנו החושך שבחושך; הרי לנו גם החושך שבאור.

וסוף סוף באה הפקודה:

– עמוד!

הכניסו אותנו אל מין חורבה, שמבעד לגגה – בית בלי גג – אפשר היה להסתכל בכוכבי־הליל היפים – אילו היו הכוכבים נראים מבעד לעבים ואילו לא היו טפות הגשם מסמאות את עינינו.

הפילדויבל העביר את אור־פנסו סביב־סביב לאורך הכתלים המזוהמים ונתן פקודה:

– להתפגר!

התפגרנו, כל אחד במקום שעמד, אצל הקיר, המזוָדה תחת הראש העיף. העיפות גברה על הקור שבעצמותינו ונרדמנו מכווצי גוף ונפש: חללים חיים. –

אור־הבוקר היה גס ואכזרי מאד. רק עכשיו ראיתי מה היה לי ומה אתי. קור נורא הרעיד את כל אברי העיפים ולא היה בי כח לזוז מן המקום, שאליו נצמדתי כולי.

הסתכלתי והתבוננתי ב„חברי" כולם. קרה פה דבר־מה. כל אחד מזדרז, מתעודד ומשתדל להסתגל אל המצב. מילא, בזה אין כל פלא. ואולם – כל אחד התאמץ להראות שחייל מובהק הוא ויודע את כל הלכות החיים האלה ויחד עם זה התאמצו כולם לצחוק ולבזות את „המפונקים" שבנו. היו ביניהם כאלה, שגנבו ממקום־שהוא, אגב שמיעה, את המלים והבטויים הצבאיים המובהקים, כדי להראות, שזה הוא מרכז החיים, תוכן העולם ומלואו, תכלית ההויה האנושית ומטרת התרבות כולה, ושמחוץ לזה הכל אפס, מיותר, מעורר חמלה וצחוק כאחד.

כן: עד היום הזה חיינו לכאורה בטעות אחת גדולה ולא ידענו, שעילת העילות של כל חיינו – היא הצבאיות, המלחמה, המולדת והפילדויבל.

אחד מאתנו, פריבאט־דוצנט באקדמיה המזרחית, שכל ימיו לא יצא מתוך ארבע אמות של חקירת הלשון הפרסית ופיוטה, איש שהיה מפורסם בידיעתו את ה„שאה־נאהמה" של פירדוסי בעל־פה במקורו – מצטיין פתאום בחרופים ובגדופים קשים כלפי אלה בקרבנו, המתאוננים על המצב הפרוע והמעליב.

– אולי רוצים אתם – שאל ברוגזה – שהאדון שר־האלף ימסור לכם את חדר המשכב שלו החם?!

נעשיתי סקרן לדעת מי הוא בעצם שר־האלף ההוא, שפריבאט־דוצנטים חייבים בכבודו הגדול.

– מי הוא?? – עונה לי המלומד הפרסי – מה שייך, מי הוא האדון שר־האלף? – כן, אדוני, האדון שר־האלף ולא שר־האלף!– יזהר־נא במקצת בלשונו. האדון הוא איש אינטליגנטי, כמדומה!

– ובכן? – העזתי בכל זאת – מי הוא האדון שר־האלף?

הוא הביט בי בעינים זועמות, שתק ואחר־כך אמר במתינות מאיימת:

– האדון שר־האלף הוא אותו הגבר, ששלושה כוכבי־זהב מאירים לנו מעל צווארו! דומה, שאיש אינטליגנטי צריך לדעת זאת!

ברגע הראשון רציתי לחייך עליו. ואולם כעבור רגעים אחדים הרגשתי בושה עמוקה, שבתור איש אינטליגנטי אינני יודע זאת.

ראשי התחיל כואב על ערפי.

ורק עכשיו התבוננתי בי־בעצמי ובמצבי.

מחזה מזעזע אני:

איש כבוש כובע־דָלַיין רחב, ז׳אקֶט, מכנסים מגוהצים ונעלי־לָכָה – שוכב כולו מרופש מכף נעליו ועד חזה־כתנתו הלבנה־הקשה ומתבייש על שאינו יודע מה שיודע החייל הפשוט שבפשוטים. – הסתכלתי בעצמי יפה־יפה ורגש־צחוק עליז עבר בי. בעצם הדבר: זה נהדר. זוהי קומידיה מוצלחת, שבמרכזה עומד „גבור״ לגמרי לא באנאלי. להעלות את זה על הבימה – הרי זוהי סנסציה ספרותית. –

אלא שבאותו רגע שמעתי בראשי הנדהם כעין בכיה חרישית טראגית מאוד. הבטתי מסביב – אין איש בוכה פה. אדרבא: כולם שמחים ועליזים ומשתדלים להראות, שיודעים הם את קדושתה של המלה: שר־האלף.

מי בכה פה? – מוחי התבלבל לגמרי ולפני עיני עמדה הזקֵנה, המפקחת־על־הדירה שלי ובכתה. ואולם עד כדי כך: לשמוע באזנים את בכיתה? ודאי אני חולה מתוך עיפות ורטיבות. אני מרגיש חום. – ותיכף נתחוור לי הענין. הבטתי בז׳אקט שלי וראיתי אותו בוכה.

נזכרתי במימרא הלטינית: „סוּנט לַקרימֶה רֵרום״. כן, יש להם לחפצים דמעות. בוכה הוא מלבוש זה, ששחורו ספוג גן־עדן של מחשבות ואידיאלים ותשוקות כבירות וחלומות־פלאמריון. הוא בוכה בדמעות. וראשי עלי כואב עד כדי דהימה. אני מפנה את מחשבותי לצד אחר. עוצם את עיני ורואה את האולם הפילהרמוני עם התזמורת הכבירה שלו ושומע את קולות הסימפוניה „1812״ – והז׳אקט שלי מתגבר בתאניתו: כל סימפוניה זו אינה אלא מארש־מלחמה. – מובן. המרסלייזה המעורבת צלילי הפעמונים של הקרֶמל

הנוסקבאי, העומד להרס בלהבות האש האדומה. – ושר־האלף: – נאזוליון עם כוכבי־הזהב שעל צווארונו.

אני מסיח את דעתי בכוח ורואה את האמלט עם הגולגולת שבידו ושומע אותו מדבר רמות: אהה, האם גם במוחו של יוליוס קיסר טחו איזה קיר־בנין?

והז'אקט שלי נאנק ממש: האמלט, הפרינץ הצעיר, בן־המלך, ששכח לאסור מלחמות כבירות לכבוד אביו, שנפל חלל בידי מלך אכזר, הרוצה למשול בצבאותיו בעזרת הפילדויבלים שלו הרבים – – ושר האלף: – יוליוס קיסר, שחייליו כובשים את הפירַמידות – וכוכבי־הזהב שעל צווארו נוצצים באור שמש־מזרח – –

רבונו של עולם, הבאמת הכל בעולם אינו אלא שרי־אלפים ומלחמות ופילדויבלים – ומדוע לא ידעתי זאת עד הנה? ובכן: אין תיאטרון, אין ספר, אין רַדָן, אין איזידורה דונקאן, אין טולסטוי, אין אַדי אָנדרה ואין הרב־התניא – ?

הרב־התניא – – ?

צמרמורת נעימה חממה את גופי הרועד: לא. זה לא. הרב־התניא אינו שר־אלף ואין לו פילדויבל. – יש עוד פנה בעולם, ששכינת־הז'אקט שלי יושבת וקושרת כתרים למחשבה – –

קדחת נעימה מזעזעת אותי. אני שכור. ואולם את בכית הז'אקט שלי אני שומע ברור:

– וי, וי, וי! וי להאי קדושה – – הרב־התניא איננו. – הרב־התניא מנודה במקום־שהוא ומחכה למשיח. – – הבט בי: לא מלבושך אני כי אם ה ת ו כ ן שלך. בזוהמה ורפש. „תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה" – – וי, וי, וי. מי אתה? אל תתנכר אלי. אל תשליכני, פן תאבד לנצח. – –

מי־שהוא אוחז בערפי ביד גסה מאוד:

– התחלחל! ולא – אני אחלחל אותך ואפשוט את עורך מעליך! התפשט כרגע ולבש את זה!

חייל הוא, וכנראה לא פשוט לגמרי. הוא מושיט לי בגדי־שרד.

אני קם ומתחיל להתפשט. פושט את הז׳אקט שלי — — ולובש אותו שוב.

אי! סנטימנטליות זו לא במקומה היא. הז׳אקט בוכה? יבכה. אנ
אקבל מכות — אני בעצמי אבכה.

ואני פושט אותו. באכזריות ובהחלטה. משליך אותו על הקרקע
וראשי מסתובב עלי בחזקה.

מי־שהוא מתחיל לזמר:

הֱיֵה שָׁלוֹם צִ׳יל׳ינְדֶר,
הֱיֵה שָׁלוֹם שֶׁקְסְפִּיר,
אַדְיוֹ לָךְ, מַכְּס־לִ׳ינְדֶר,
מָחוֹל, רַעְיוֹן נָשִׁיר!
הֱיוּ שָׁלוֹם, לֵילוֹת נָשִׁים,
כָּל זֶה רִיק וְהֶבֶל,
יְחִי כַּפְתּוֹר הוֹד מַלְכוּתוֹ!
יְחִי הָאָדוֹן פֶלְדְוִיבֶּל!

אני לוקח את המלבוש החדש ובודק אותו. הוא כ ב ד מזוהמה. המכנסים רטובים. במקום להתיבש — עָבשוּ. והחולצה — קרושה בדם. — נורא.

אני לובש את הבגד. שכרוני הולך ומתגבר בי. מי־שהוא צוחק בי. מה פנים יש לי? — דם. גרוי הקאה תוקף אותי. פתחתי מהר את המזודה ושתיתי מעט קואנטרו. — חום נעים. שכרון מרגיע ומרפא. — והבגד צוחק. מה זה? המונדיר הצבאי צוחק בי. והז׳אקט שם על הקרקע בוכה.

טמנתי את הז׳אקט בתוך המזודה. —

הוא בוכה גם משם. אני שכור מאוד. למה שתיתי? זה עוד גרוע — — מי אמר, שהחפצים יש להם דמעות? איזה רומאי. ומדוע לא ידע, שיש להם גם צחוק? הרב־התניא ידע גם את זאת. — הדם

הקרוש מעיק על לבי. והמונדיר צוחק: אי, אי, אי! זה חלקך מכל עמלך. קפצת מכוכב לכוכב, ממזרות למזרות – והנה. –

ופתאום – צעקה צרודה:

– כַּבַּד!!

זאת אומרת: צריך לעמוד בכבוד. כולם עומדים בכבוד, בלי לזוז. הפילדויבל נכנס. וכל האולם קפא ממש. הוא עבר מאיש לאיש, הסתכל בו בעינים חודרות – ושבע רצון: טוב; טוב; טוב.

כשנגש אלי פרץ בצחוק. – תיכף הכרתי: זהו צחוקו של המונדיר שלי המלא דם:

– אתה בחור נהדר! – איפה הז׳אקט שלך? ודאי יש לך גם צילינדר. – ומה דעתך על המלחמה בכלל?

לא הבינותי: מדוע דוקא אני? למה הוא מכבד דוקא אותי בשאלה נכבדה זו?

– על המלחמה? המלחמה היא פרדוכסן גדול, אדוני – עניתי בזהירות ובמוח מסתובב קצת.

– מה זה? איזה דופסון?

– המלחמה היא פרדוכסן גדול. שאלת ה„עצם בפני עצמו" של קאנט צריכה להפתר באופן אֶמפִּירי ולא בדרך ההגיון. יש רק ממשות אחת יחידה בקרבנו, שהיא „עצם בפני עצמו" והיא: חלק האלוה ממעל שבנו, שאנו רואים אותו בצורת חיה רעה, או בהמה גסה, הזוללת בשר בשני־זהב ובמזלג ביד שמאלית. אנו חשבנו, שהאדם הוא נזר הבריאה והלחם מהפכו למנוול. והנה באה המלחמה להראות לנו, שלא על הלחם לבדו יהיה האדם, כי בעיקר על דם אויבי המולדת, שמצוה לעקרם מן השורש. זאת אומרת: שאין לנו מושג מה טיבה של יצירה נשגבה זו, ששמה האדון הפילדויבל או האדון שר־האלף ירום הודו! – קאנט אינו צודק.

הפילדויבל צחק צחוק־הסכמה רחב:

– הֶ – הֶ – הֶ. אתה צודק. מי זה אותו הקאנט?

– זה גבֶּן אומלל, אחד משֶלפי־המלחמה, שכתב ספר על השלום הנצחי. אידיוט.

– הָ – הָ – הֵ! בן־חיל אתה, חביבי! – טפח הפילדויבל על שכמי העיף – אתה תהיה לאופיציר ממדרגה ראשונה. אמנם, אתה מדבר גם שטויות בלתי־מובנות, ואולם פה תלמד קצת לדבר בלשון בני־אדם. טוב מאוד.

והסתכל בי ובבגדי ופרץ בצחוק נעים.

ואני – לבי נמס בי פתאום מבלי דעת מדוע.

צחוק ובכי. המונדיר והז׳אקט עורכים לי קונצרט־שגעון. – אוי, המיגרֶנה שלי!

טוב שנפתחה הדלת לרווחה. שני חיילים הכניסו עביט כביר, שריח טבק מעורב קפה־שחור נודף ממנו.

– קפה שחור – מעיר מי־שהוא בשביעת־רצון.

קפה שחור – לפני הארוחה ולא לאחריה? מרגיש אני, שבאמת קרה פה דבר־מה בעולם גדול זה.

והפילדויבל מזדקף ומנסר:

– לזולו!

ז

הַסִּיּוּט הַנּוֹרָא

יותר מחודש ימים עברו עלי מאז לבשתי את בגדי־השרד הדמיים ועדיין אין אני יודע: בעצם מה קרה כאן. דומה כל זה לכעין סינמטוגרף בולבארי שתכנו: ספור תיאודור אמדיוס הופמן מקולקל, ושמו: „הסיוט הנורא".

ובערך זה קרה, בשורה מבהילה ומטורפת:

– הפילדויבל באר לנו, שאין לנו פנאי ללמוד הרבה, לפי שבעצם הדבר אנו נמצאים כבר בחזית ועלינו לגרש את החזירים הרוסים מכרם־המולדת. בינתים התחילו באים קולות התותחים ואחריהם – ה„רמונים", שכל אחד מהם יש בו כדי להרוס בית הגון. הפילדויבל למד אותנו את „תורת המולדת" ואת הלכות האדם ההגון המתפלל לא לאלהים אלא להוד מלכותו ירים הודו. הפילדויבל הרביץ תורה, והרמונים באו ובאו, בזה אחר זה ובסך, עד כדי להשתגע. הפילדויבל מבאר לנו את מהותו של החייל ההגון ואת טיבו של המות – ופתאום בא רמון אחד ומחניק בגרונו את המלה „מות", הוא מתפוצץ לאלפי רסיסים ומן הפילדויבל לא נשאר, כי אם סמרטוטי בשר ועצמות.

– הפילדויבל השני, שבא על מקומו של הראשון, הוא איש רך ופחדן, המתפלל בלי הרף ומעודד גם אותנו להתפלל, כל אחד לאלהיו ובלשונו שלו, ודרך אגב מבקש הוא מאת כל בני הדתות השונות, שילמדו אותו תפלה אחת משלהם. אני מלמד אותו את „תפלת הדרך". הוא שבע־רצון מאוד ומבטיח לי אות־הצטיינות בקרוב. – הרוסים הולכים וקרבים, אנו נכנסים אל תוך חזית־הקרב, אחדים מאתנו נופלים מתים, שנים משתגעים מתוך בהלת קול התותחים והרמונים, האופיציר שלנו יורה בהם וממיתם במקום עמידתם, את הרוסים אי־אפשר לראות

עין־בעין, החללים הולכים וממלאים את הככר שבין שתי החזיות, החובשים נופלים כזבובים, הפקודות מכריחות אותנו לירות במו־אויר, למרחקים, שאיש לא נראה מתוכם לעינינו. איש מאתנו אינו מבין את המלאכה. אחדים מאתנו מקבלים מכות. הגשם מתחיל זורם עלינו, הרובים מסתתמים בטיט־יון והכדורים שבתוכם מפוצצים את קנה־הרובה והורגים את בעליהם. — אחד מאתנו בוכה ומי־שהוא יורה בו וממיתו. — הרעש הולך וגדול יותר ויותר. — מי־שהוא צועק: הרוסים נלחמים בידים ריקות, אין להם קנה־רובה, במקלות הם באים עלינו! — חברי, השוכב אתי בטיט־היון ומתאמץ לירות, משתטח ומת. מפיו זב דם. — מי־שהוא צועק: אמי! שני חיילים רבים זה עם זה, מתנפלים זה על זה, נושכים זה את זה והפילדויבל יורה בשניהם וממיתם. — אני מבקש כדורים והפילדויבל משליך לי כדורים וצועק: בראבו, בראבו! אל תחוס! אתה איש אינטליגנטי נפלא! מידאליה! — הערב הולך ובא והגשם ממסמס אותנו עד מח־העצמות, היריות משתתקות, הלב הולך ומתרחב בתקוה. — מי־שהוא מנחר מתוך עיפות: גרשנו אותם! ימח שמם וזכרם עד אבי־אבות־אבותיהם עָשׂו הרשע! — אני מביט בו, הוא מבין אותי ומוסיף: ירה ואל תפחד, בן־המכבים! רק בראש ולא ברגל, למען לא ילך הביתה־למוסקבה חגר חלילה! — אני שמח לאיש־יהודי וצוחק וצועק בעברית: הידד! הידד! בוא הנה, אלי: היהודי מתלבט על ארבעתיו אלי ואצלי שוכב ואינו זז עוד. מת. ראשו נופל על שכמו. — היריות משתתקות והפקודה אומרת: לחדול מלירות ולנקות את הרובים.

אני בודק את כיסי חברי המת, מוציא מתוכם עשרים ושנים קרונים, מוסר אותם לאחד החובשים, אחר־כך בודק את „תעודת־המות" שבצווארו וקורא: שמעון ברגר בן יעקב, חייל־רגלי, בן עשרים ושלש, דוקטור לפילוסופיה מכפר האטראג. — אני חופר לו קבר יחד עם חברי, אני „מלוה" אותו במלים אחדות: — לך, ידידי, אתה עשית את שלך וכי תבוא אל עולם האמת, שלח־נא לנו משם טלגרמה קצרה: מהי בעצם האמת. — הפילדויבל הטוב נגש אל ה„הלויה", שואל, אם המת הוא יהודי ומתפלל בקול רם את „תפלת־הדרך", בשבושי־גוי.

– אנו שותים קפה שחור – ושוב מתחילות היריות והצעקות. אנו בולעים את הלגימות האחרונות – ומתחילים שוב לירות. השמים מטהרים ושם מן הצד עולה הירח המעורפל. במנוחה, כאילו למתנים־באהבים הוא בא להאיר אור אהבה חור. – המלחמה מתלקחת יותר ויותר, אנשינו נופלים, מי פה, מי שם, אחדים נפצעים פצעים קלים והם מאושרים להנשא בידי החובשים אל אחורי החזית. – העבודה הולכת ונהפכת למעשה שגעון, הזיעה מטפטפת, הריאות נוחרות, הפקודות צועקות, הרמונים מתפוצצים מסביבינו, האנשים עיפים ונאנקים ואחד מאתנו צועק ומקלל: – „אתה שם, ימח שמך, מה אתה מאיר במנוחה כזו?! – אני מביט ורואה: עם הירח מדבר הוא ומוסיף: „הביטו, איך הוא מתעלל בנו, הירח היקר! טוב שאינו מזמר לנו קופלט!" והמדבר יורה ויורה ובינתים הוא מזמר:

מַה יָּקָר הוּא הַיָּרֵחַ,
כְּסֶף זַךְ הוּא הַיָּרֵחַ –
פִּיף־פַּאף־בּוּם!
פְּרַח־לַיִל נוֹגֵהַּ רֵיחַ –
פִּיף־פַּאף־בּוּם!
הָעוֹלָם שִׁכּוֹר מְיַיִן,
גַּם דָּמִי בִּי כִּלּוֹ יַיִן –
פִּיף־פַּאף־בּוּם!
יָפָתִי, אֶת הַלְּחָיַיִם,
אַחֲרֵי־כֵן אֶת הַשְּׂפָתַיִם –
פִּיף־פַּאף־בּוּם!
כַּף נַשְׁקִינִי, חֶרֶשׁ,
הַס!–בְּלֵיל יָקָר שִׁיר עֶרֶס:
פִּיף־פַּאף־בּוּם! –

אנחנו עובדים בכל רמ״ח אבריונו, הרעש מתהולל עד כדי טמטום. מי שהוא צועק: הוררא! עוד פעם! עוד פעם את שיר הערס הרך! — המזמר מתחיל מחדש:

מַה יָּקָר הוּא הַיֶּרַח,
פֶּסַח זַךְ הוּא הַיָּרַח—
פִּיף — — —

ונשתתק. מי־שהוא צועק: הוא מת, ימשיך אחר! אני צועק לו מתוך יריה: אידיוט! מנוול! והוא עונה: אתה יודע את השיר! להמשיך: פִּיף־פַּאף־בּוּם! — עוד אחד נופל. עוד אחד פצוע ובוכה וצועק בכאבו! ירית־בטן! — ופתאום פקודה: לקום! קדימה! להתנפל על האויב! — ושם הולכים וקרבים אנשים, צללים לאור הירח. — אנו קמים ורצים כלפי הצללים ויורים בהם תוך כדי ריצה. — הם נופלים בזה אחר זה. — צעקות מחרידות: הוררא! הוררא! גם אני צועק: הוררא! ובינתים אני מהרהר: אולי שם ביניהם המשורר ז. שניאור? או ידידי הפרופיסור פטר וַסִילְיֶיביטש? —הוררא! הוררא! חושך אפלה, גשמים, אנו נכנסים אל תוך מחנה האויב המתלבט לקראתנו. — אנו דוקרים זה את זה. אני דוקר באויר. צעקות: דקור! דקור! קללות, חרופים, גדופים. — שפות זרות. איננו מבין אותם. אנשים זרים, חיות זרות, פראים. צריך להשמידם! אני מתלבט ברפש ונופל. בעיטה ברגל בצדי. — אני לא מַתי עדיין. אני חי ורגלים עוברות עלי. דקירה חזקה בתוך האדמה סמוך לאזני השמאלית. אני נבהל ונאנק. — אני קם ועושה בידי וברגלי ומכה ודוקר באויר. אוי, דקרתי את מי־שהוא! אני שומע: אל תדקור. זה אני. — אחד משלנו. הכידון עבר תחת בית שחיו. — אני שומע יריה קרובה מאוד ומרגיש מכה איומה ברגלי הימנית למעלה מברכי. — אוי! — הכדור עבר דרך העצם. כאב נורא. — אני צועק: סַאניטֵיטס! חובש! אני פצוע! — מי־שהוא סוחב אותי בחלק־גופי העליון, בא שני ועוזר לו. הם שמים אותי על גבי אלונקא ונושאים אותי. אחד שואל: איפה נפצעת? אני מרגיש רגש נעים, שעוזב אני את ההלולא, ועונה

לו: איפה נפצעתי? בשדה־הכבוד על מזבח המולדת! – השואל כועס ורוצה להשליכני: אתה מרמה! אתה לא נפצעת! לעזאזל! – אני צועק: עליך ועל בניך הפצע שלי, חביבי! אוֹיָה! – והוא שוב: איפה נפצעת? – אני עונה: ברגלי הימנית שאינה מניחה תפילין! אויה! – והפצע כואב, דוקא, עד כדי מיחוש בראש! אנו נכנסים אל איזה אַמבָּר. הם חובשים אותי ובינתים שואלים, איפה הכדור?

– למה לך הכדור? אויה! אוי־אוי־אוי!

– איפה הכדור, שואל אני! – צועק החובש.

– אוי, אינני יודע! למה לך הכדור! יש די כדורים למלך פרנץ יוסף הראשון ירום הודו! אוי! כואב!

– הכדור יצא?

– אינני יודע! מה אני יודע? אוי, חבשו לי, זה כואב מאוד – בעיני דמעות ואני מאושר. – אחד מהם אומר: הכדור יצא. ביש־גדא אתה, חביבי! לא תאריך ימים בבית!

אני משתומם: –

– מה? אני אמות?!

– לא. אדרבה. תתרפא במהרה ובמהרה תשוב הנה! ביש־גדא! – בינתים חבשו את רגלי ונושאים אותי הלאה. הכאב הולך וגדול, כעין סמרמורת עוברת בי. – תנודת הנשיאה נעימה מאד. אני עוצם את עיני.

יְרֵית־התותחים הולכת ומתגברת עוד. צעקות פצועים מרחוק. אני שומע את אחד החובשים שלי אומר:

– מזל כזה! פצע ברגל. – –

אני מרגיש, שהפצע שלי מדהים קצת את מוחי – – טוב לי – – מזל כזה – – אני נרדם.

כשהקיצותי – מצאתי את עצמי ברכבת־החולים: תיק־תק, תיק־תק – הביתה.

מה קרה פה?

ח

בֵּית־הַסֵּפֶר הַתִּיכוֹנִי לְאִינְטֶלִיגֶנְצִיָה

מבית־החולים של פצועי המלחמה העבירה אותי המפקדה העליונה אל רשותו של האונטראופיציר: ללמוד את דקדוקי העמידה, ההליכה, היריה והמשמעת. בראש ובראשונה בחנו אותנו, אם יודעים אנו, איפה אנו נמצאים בעצם. אנו נמצאים בעצם – באר לנו האדון הצוגספיהרר– „בבית־הספר התיכוני לאינטליגנציה".

– אתם למדתם שם בבתי־הספר הסמרטוטיים שלכם – אמר לנו מורנו החדש – כל מיני חכמות שבעולם. אני – גם אני למדתי כבר לקרוא ולכתוב כמוכם. אלא שאין זה הכל. לקרוא ולכתוב יודע כל אדבוקאט וכל פרופיסור. אין זה הכל. עליכם ללמוד גם קצת אינטליגנציה. הן אפילו לעמוד ישר כהוגן אינכם יודעים. ותארו לעצמכם: לו בא היום פתאום האדון האוברלויטננט–ואתם אפילו לדרוש בשלומו אינכם יודעים. נניח, למשל, אתה – פנה אל אחד מאתנו – איך תדרוש בשלום האדון האוברלויטננט? ובכן: איך?

– שלום, אדון האוברלויטננט!

– סכין בלועך, חביבי – ידעתי! ואתה אינך מתבייש, כמובן. חייל, שזכה כבר אפילו להפצע – ועדיין מפטפט „שלום" וכדומה! – בשלומו של האדון האוברלויטננט אינם דורשים, חביבי, כמו שדורשים בשלום איזה פרופיסור או שפחה חרופה, שרוצים להתנות עמה אהבים! בשלומו של האדון האוברלויטננט אינם דורשים בכלל! – אלא מאי? – עומדים לפניו ככה – כנציב־אבן קפוא, באברים משותקים, הראש למעלה, בנשימה עצורה, כשהעינים תקועות ישר, ישר בעיניו בלי לראות כלום בעולם, לא את הסביבה, לא את החברים, לא את העולם ומלואו – לא כלום! ואפילו לא אותו בעצמו! יען האברים לא נתנו

בשביל לראות ולקרוץ בהם כדרך נשים פרוצות! גוף האדם לא נברא, אלא בשביל מטרה אחת: לעמוד הכן בפני האדון האוברלויטנט ולשמוע מה שהוא מדבר ולראות את מחשבותיו שבתוך מוחו שם פנימה — וכל האדם צריך להיות כולו עינים ואזנים בלי שום חכמות והתחכמות — וחסל! — הבה, ננסה את כשרונכם המרקיב! — נניח, למשל, שהאדון האוברלויטנט הולך וקרב ברגע זה אלינו — אני נותן פקודה: „הכון!" ואתם עושים כפי שבארתי לכם. ובכן, היו נכונים — — — אחת, שתים, שלוש: — הכון!!! —

התמתחתי ועצמתי את עיני — ועמדתי מאובן.

האונטראופיציר פרץ בצחוק פרוע — ואחר כך צעק:

— הד—יו—טים!

פקחתי את עיני וראיתי, שכולם עצמו את עיניהם כמוני.

— זוהי חבריא! — אמר המורה ביאוש גמור — רואה אני כבר, שלעולם לא תהיו לבני־אדם. למה עצמתם את עיניכם? — הא? — למה? — חושבים אתם, שזוהי תפילה? בשעת תפילה צריך לעצום את העינים, כדי שלא יראו חלילה את האלהים! אך פה — האדון האוברלויטנט איננו אלהים! אלהים לא יתן לכם לעולם מידאליה! וגם לא מאסר־חשכה לשלושה ימים, שתסתמאו בו! — ובכן עוד פעם! —

ולא רק עוד פעם, אלא עוד חמשים פעם ויותר. איזו חבריא מחוסרת כל רגש אינטליגנציה. האדון האונטראופיציר היה אכול־יאוש עד כדי אפיסת הכוחות. עצימת־עינים זו! —

ופתאום — בא האסון. האדון האוברלויטנט בא.

המורה השמיע צעקת־נחרה כמעשנת בית־חרושת לנקניקי בשר־סוסים:

— הכון!! —

האדון האוברלויטנט נגש, עמד ממולנו והמורה שלנו הודיע לו דברים קשים כגידין:

— אדון אוברלויטנט! אני מודיע בהכנעה: — אין חדשות!! — גורא. אין חדשות. אך למה הצעקה האיומה לזה?

האדון האוברלויטננט בדק אותנו מכף רגלינו ועד ראש הקסדה שלנו, בהבחנה, ברצינות ובשתיקה. ואחר־כך אמר במנוחה:

– נוחו. לא צריך לשלשל את הלב אל תוך המכנסים. אני אינני שד משחת.

מזג האויר היה נהדר. שמש הסתו הוציאה את כל אוצר זהבה המסמא והרוח המצויה הביאה לנו ריחות כמישה משכרים מאיזו מרחקים מאושרים. נזכרתי: ניאפולי, סורֶנטו – – זארה – – מונאקו – ריבִיֶרה –

האוברלויטננט מצא, שעמידתנו אינה נכונה.

העמידו אותנו ופנינו כלפי כותל הקסרקטין. הכותל היה לבן־צח וכשהשמש האירה אותו אי־אפשר היה להסתכל בו. – האופיציר הוציא עפרון, נגש אל הכותל ומשך בו קו לארכו ואמר:

– בקו זה תביטו כשאעמוד לפניכם. ישר תביטו. בלי לזוז. הבינותם?

הבינונו.

המורה שלנו נתן פקודה:

– הכון!! –

עמדנו קפואים ועינינו בכותל המסמא. ישר. האור התחיל צורב את עיני. עצמתי את עיני – ונזכרתי, שלא אלהים עומד לפני, אלא האדון האוברלויטננט ופקחתי את עיני. אני אביט. ויהי מה. – – האופיציר נגש אל הראשון בשורה, בדק אותו בפניו ועשה תנועת־בטול: הצדה, לעזאזל!

החבר הפסול סר הצדה, שמאלה. אחריו גם השני וגם השלישי והרביעי. כולם פסולים. – אני מביט, כנדון־לעורון, בכל כוחותי האחרונים. עיני זולגות דמעות: אני הולך ומסתמא. לא, לא אעצום את עיני. אני שומע: המורה אומר אל הפסולים: חכו, חכו, אֶפִילֶפטיקים, חכו־חכו, אני אקרע מעל עיניכם את הריסים! אני אלמד אתכם דרך־ארץ!–

אני שומע זאת ואוזר את שארית כוחותי: מביט ישר באור הכותל. האופיציר נגש אלי, מביט בי. עיני דומעות טפות גדולות, הדמעות

נוזלות על לחיי והעינים כבר אינן רואות אלא שמש אחת כבירה ורועדת. והאור – מלא פלפל־אדום.

האופיציר מביט, מביט בי, במנוחה. מוציא מכיסו סיגריה ומדליק – ומביט בי. נושם את העשן בנשימות גדולות ונופח את העשן אל תוך עיני.

דוקא לא אעצום את עיני. הן כבר אחת היא לי. דוקא.

האופיציר מעשן, מעשן – ולבסוף נגש אלי, טופח לי על שכמי בחבה ודוחק אותי ימינה:

– בראבו! בן־חיל! – נגַב את פניך! –

אני סר ימינה ומנגב את דמעותי באנחה כבדה ומקילה.

רגש גאוה בלתי־רגילה עובר בי.

איזה נצחון! – ומה ערך כל נצחונותי הספרותיים בחיי לעומת זה?! – אני בן־חיל! אני בראבו! –

ורק עכשיו רואה אני, שהאדון האוברליטננט צולע קצת על רגלו האחת. ותיכף נזכרתי: זהו. הוא־הוא האופיציר, שמלעיזים עליו בסתר דברים לא יפים כלל. אומרים, שבהשתתפותו הראשונה במלחמה עשה את כל מה שבכוחו, כדי להשתמט מן המלחמה וכשלא הצליח, שם את אקדוחו בכיסו ובתוך המכנסים ירה בעצם ידו אל תוך רגלו האחת.

ומאז נשאר „בבית", מאחורי המערכה, ומלמד את הטירונים את הלכות המלחמה.

– פוי! – גמרתי בלבי. פחדנות כזו.

בגמרו את הבדיקה הראשית נגש אל החבריא הפסולה, עמד לפניהם בשאט־נפש ואמר בבוז ובמצח מקומט:

– אתם – רוצים – להיות – חיילים?

– מי רוצה? אני רוצה? – שומע אני קול מבֵּין החבריא – – ואינני מבין מי הוא המעז העזה נוראה כזו – –

כעין־צחוק פרץ מפי מי־שהוא.

האופיציר נזדקף פתאום, השליך את הסיגריה ועקם את שתי

זרועותיו כדוב המתכונן לטרף, נגש אל המחוצף־המתבדח ואמר בחרוק שינים:

– מה אמרת? מה אמרת אתה?

– אמרתי – –

– שתוק!! לא שאלתיך! – – מה אמרת? מה אמרת לי?

– אמר – –

– שתוק והאֶלם!! – צוגספיהרר! – פנה אל המורה שלנו – שלושה ימים מאסר־בודד; בלי אכילה ושתיה ובלי אור שמש! תיכף ומיד! שאהו מפה! –

הנדון האומלל נאחז בידי האונטראופיציר בחזקה ומובל – – ובינתים הוא ממלמל:

– בלי אור־שמש – – זה נפלא – – שם אפשר לעצום את העינים. –

האוברלויטננט שומע זאת ופניו מסמיקים:

– עמוד!

הוא נגש אליו עד כדי נגיעת חוטם בחוטם ושואל:

– אתה מתבדח? – צוגספיהרר! לכפות אותו אל הכותל לארבע שעות רצופות! –

לכפות אל הכותל, פירושו: לעמוד קשור אל הכותל על בהונות הרגלים, והזרועות למעלה. –

זו בדיחה וזה שכרה: שלושה ימים מאסר־בודד, בחשכה ובצום.

למחר הודיעו לנו, שכל אחד מאתנו יהא מוכן „לעמוד בבחינת־האינטליגנציה". כל אחד בבחינה המיוחדת בשבילו. והאונטראופיציר הוציא נייר וקרא את „תוכן הבחינות". אחד יבאר במשך חמשה רגעים, בקצור מופתי, מה בין החייל הפשוט ובין הוד מלכותו הקיסר פרנץ יוסף הראשון? – השני יגיד, מה היה עושה, לוא היה מקבל פקודה לירות באמו העומדת לפניו? – השלישי יבאר במשפט אחד, מי הם הרוסים? – הרביעי יראה, מה כוחו בחרופים וגדופים? – החמישי (זה הייתי אני, באשר אני סופר –): ימנה את עשר המעלות הטובות שהמלחמה מצטיינת בהן. – – וכן הלאה.

ישבנו רגעים אחדים כדי לחבר את חבורי־הבחינה. קראתי לעזרה את כל מלאכי המחשבה ואת כל תשע המוזות יחד עם כל מרעין בישין והם עזרו לי למצוא את המעלות הללו: א) המלחמה מחזקת את השרירים; ב) מלמדת לסבול; נ) מרגילה אל המות; ד) מלמדת להרוג בלי שנאה קודמת; ה) מלמדת אותנו לכבד את האדון הפילדויבל; ו) מביאה אותנו למקומות, שלא עברנו בהם עדיין; ז) מעסיקה את הפועלים מחוסרי־העבודה; ח) משמידה את העניים שאין להם מה לאכול; ט) מעבירה אותנו לעולם האמת; י) מעלה את מיתתנו המשונה למעלת מות־גבורים.

מסרתי את מחשבותי הנעלות לאונטראופיציר בתקוה להתפעלות יוצאת מן הכלל. – ונכשלתי. – הוא הביט בכתב, הסתכל, הבחין ואחר־כך אמר בפשטות קלסית:

– טִנּוֹפֶת!

והוסיף:

– חבל, אתה בעל כשרונות, אלא שחסר אתה את האינטליגנציה הדרושה. מעלות המלחמה הן, שהיא: משברת, הורגת, רוצחת, משמידה, מכחידה, מעקרת, ממגרת, מאבדת, מכלה ומקברת!

– את מי?

– „את מי?!" – ומה אתה חושב: את מי? את האויב הנבזה! ובכן? חכם! נכשלת, חביבי. וכדי שלא תכלם בפני האדון האוברלויטננט אתן לך עוד הזדמנות לעמוד בבחינה אחרת. הרואה אתה שם את הגבעה ההיא? מכאן ועד שמה: חצי קילומטר. על הגבעה שם: מבצר הרוס, רק חומה אחת נשארה בו. עליך לרוץ מפה לשם במשך עשרים רגע ומבלי לנוח – לעלות על החומה ושם, על החומה לעמוד ולזמר את ההימנון! – ובכן: אחת, שתים, שלוש! –

רצתי בכל כוחי.

ומאחורי ראיתי את האדון האוברלויטננט רוכב על סוס. ואחריו – האונטראופיציר, העובר עליו בריצה.

כשעליתי על החומה – זמרתי את „התקוה".

האונטראופיציר רמז לי לרדת. כשירדתי טפח לי המורה שלי על כתפי ואמר בחמלה רבה:

– בראבו, חביבי. הרצון הטוב ישנו אצלך, ואך היכולת חסרה. אין לך קול יפה ואין לך כשרון־שמיעה. לא טוב זמרת את ההימנון. היו בו הרבה „פאלשים". חבל.

– ובכן? מה יהיה אתי? – שאלתיו.

– „מה יהיה?" – נראה. עליך ללמוד הרבה.

כעבור זמן מה באה כל המחלקה. עשינו תמרונים אחדים ואחר־כך הלכנו ב„מארש" הביתה. בדרך היו הרבה שלוליות ואחת מהן נפלה לי בדרכי. כדי שלא ללכלך את הנעלים סבבתי אותה קצת. ופתאום אני שומע פקודה: עמוד! – כל המחלקה עמדה מלכת. הלויטננט נגש אלי על סוסו, מצוה על כל חברי ללכת הצדה, ועלי – להשאר אצל השלולית.

– עכשיו – אומר האופיציר – תעשה שבע פעמים „מטה–ומעלה". „מטה־ומעלה", פירוש: לשכב לארכי אל תוך השלולית ולקום. שבע פעמים.

מלאתי את הפקודה – ויצאתי ממנה כחזיר.

– כך – אומר האופיציר שבע־רצון.–ועתה תענה לי על שאלותי: הלמדת תנ"ך?

– כן, אדוני.

– היודע אתה את מעשה שלוש מאות המלקקים של גדעון?

– כן, אדוני.

– התוכל לבאר לי את סודו של גדעון, מדוע בחר דוקא במלקקים? –

באתי במכוכה. באמת: מעולם לא עלה על דעתי לבאר לעצמי את הקפריזה ההיא, שאפילו מורי הגדול, הפרופיסור באכר לא בארה לי ופתאום נצנצה מחשבה במוחי:

– כן, אדוני הנאור, – אמרתי בשמחה – יודע אני! גדעון הסיר את המפונקים שבהם ובחר באלה, שאינם בודקים יותר מדי! – חייל

הבודק ופוחד מפני הסחי אינו חייל, אדוני הנאור! —

האופיציר הרים את ידו למעלה ואחר כך הושיטה לי, לחץ את ידי ואמר:

— בראבו! אתה תלך מעלה מעלה! אתה תהיה לאיש! ואם לא תזכה לקבל מידאליה בחייך — אני אדאג, שתקבל אותה על קברך! —

כל חברי הביטו בי בקנאה.

ואני הייתי מאושר.

מלתא זוטרתא: מידאליה על הקבר! —

ט

הוֹד מַלְכוּתוֹ: הַכַּפְתּוֹר

במשך כל המאורעות המבולבלים הללו, בתוך כל אותה המהומה הנפשית, שעברה עלי ובקרבי במשך השבועות האחרונים – הלכה והתגברה בי הכרה מוזרה אחת, שהתגבשה והיתה לשאלה משונה, שלא מצאתי לה פתרון. זהו רגש הכבוד הפנימי, שאני מרגיש יותר ויותר אל בני־אדם, שכל ימי חיי לא היו נחשבים בעיני כקליפת־הלימון היבֵשה: אל האופיצירים.

מה היה בעיני האופיציר קודם לכן?

דמותו של האופיציר היתה חיה בי – אם בכלל הקדשתי לה רגע־מחשבה אחד פעם בחיי – כדמות בריה מיותרת בעולם אלהים; בריה מגוהצת, המתהלכת בתוך מנגנון־עץ וכולה עצמות יבשות מכף רגלה ועד קדקדה. ושם, בתוך גולגלתה, יש לה במקום מוח כעין גלידה של יין קרוש. –

בריה זו רק לעתים רחוקות נתקלתי בה בחיי החברה שלי ומעולם לא הרגשתי בה אפילו שלא־במתכוון. חוסר יחס מוחלט. ציירתי לי: אילו היתה בריה זו עומדת ביני ובין איזה חפץ – לא היתה מפריעה לי כלל מראות אותו חפץ. זכוכית, פשוט. ואף במקרה לא הייתי רוצה לשבת עם אופיציר על־יד שולחן אחד. מי זה יושב עם אופיציר? או אשה יצאנית או, גרוע מזה: אופיציר שני.

ומעולם לא נתתי את לבי לחשוב ולשאול: לשם מה חיים הבריות הללו בעולם בכלל? ורק פעם אחת נתקלתי במחשבה מעין זו, דרך אגב: קראתי באיזה ספר של ביולשה על דבר התכלת, שבציצרה, והספר הביא אותי לידי הרהורי ה„למה?" הגדול, ואז

בין יתר השאלות והאסוציאציות, עלתה בלבי השאלה: למה באמת נבראו, למשל, החסיל, הצפרדע והאופיציר?

וגם אחרי שלמדתי לדעת את סדר העולם והחברה ונודע לי סוד המיליטאריזמוס והקאפיטאל וכל השייך להם – גם אז לא הבינותי בעצם: למה בריה זו מתחלכת במשטר טפשי ומנוול זה? – אפילו במשטר טפשי ומנוול זה לא מצאתי לו מקום לאותו בר־נש בעל הצוארון המחניק והמגלב, שבו הוא מכה את הבעל האומלל, התובע ממנו את עלבון אשתו הטפשה, שנתפתתה והלכה אחרי כלונס־עץ זה – ?

ונזכרתי שגם סביב ביסמארק התהלכו בריות מוזרות הללו ועמדו תמיד סביבו כאותם עמודי־האבן סביב התרזה הגדולה שבגן־גרונֶואלד שם בברלין. ואם ביסמארק־התרזה היה זֶה – זֶו גם הם אחריו. עמד – עמדו גם הם מלכת. – ואולם מה עשו הכלונסאות ההם, בשעה שביסמארק חשב את מחשבותיו? מחשבות ביסמארק היו אולי מחשבות־לענה, מחשבות־רצח ותַקיפות – ואולם מה ל ה ם ולמחשבה בכלל? –

ונזכרתי בהרצאתו של וֶרנר זומברט על היהדות: היהודים אינם מסוגלים להיות לאופיצירים. – נכון מאוד; בשביל להיות אופיציר נחוצה ריקנות־מוח ידועה ועוד דברים כאלה והיהודי תכונות אחרות לו מאלה. כך בערך אמר זומבארט – וכולנו הבינונו את דבריו בפשטות, כדבר המובן מאליו. – להיות לאופיציר – נחוץ מגלב, שפם משוח, כלב והוא עצמו. –

המחשבות הללו צצו בי פעם בלי משים „בבית־הספר לאינטליגנציות", פתאום, ברגעי לוצידום אינטרוַלום, אחרי שלפתע נוכחתי, שמתחשב אני את האוברלויטנט שלי ואת כל חבריו לא רק בדברים שבצבא, אלא גם בעניינים אחרים, ולא עוד אלא אפילו בשאלות תרבות, אמנות וספרות! –

מה קרה כאן?

האוברלויטנט, האדון פְרינט, הוא יליד אוסטריה, איש נוח

בעצם, חובב את השיחות, שיש בהן משום שאלות תרבותיות ונותן את עצמו לחובב האמנות ומבינה. ותמיד אחרי „העבודה" הוא משפיל עצמו בחסדו הטוב ומשוחח אתנו על גוי ועל אדם יחד. בשעה כזו הוא אדם אחר לגמרי, כביכול, אוהב את הבדיחה המדגדגת ומתוכח אתנו כאשר יתוכח איש עם רעהו.

ומתוך הויכוחים הללו נודעו לי אחדות מדעותיו.

למשל:

— מיכל אנג׳ילו היה אמן כביר ורק חסרון אחד יש בו: הנשים שלו אינן אסתיטיות, אינן יפות.

— מארכס היה קאריֶריסטן נבזה, שלא מצא מקום לעלות למדרגה גבוהה ולפיכך נפל על ההמצאה: להחניף לדלת־העם ולבלבל את מוחם ברעיונות מסוכנים.

המוסיקאי הגדול שבכל אמני המוסיקה הגרמנים היה היידן: הוא יצר את ההימנון האוסטרי, וגם את כל הסיגנאלים הצבאיים של הצבא האוסטרי. גם וַאגנר היה אמן גדול, גם אצלו ישנם מוטיבים צבאיים פה־ושם, ואולם וַאגנר נכשל במהפכת־יולי והיה גם הוא למהפכן. ועל זה קבל באמת את ענשו האמנותי: היצירה הריבולוציונית שלו, האוברטורה „פולוניה" היא סמרטוט המעורר חמלה.

— סוד רעיונותיו של טולסטוי ספון בזה, שהוציאוהו מחֶבר האופיצירים מפני חוסר כשרונו להיות לאיש־צבא טוב, ולפיכך היה למטיף־שלום וכדומה. באמת חבל עליו. הוא היה יכול להביא ברכה לעולם, אילו נשאר אופיציר כל ימי חייו.

— התנ״ך הוא ספר־המלחמה, והיהודים מחוסרי הכח ואמצעי־המלחמה עשו אותו לספר אידיאלי־השלום.

— וישו הנוצרי? — שאל אחד מאתנו.

— ישו הנוצרי הוא היה יהודי באמת. והנצרות היחידה שבו, היה מאמרו: „לא שלום הבאתי, כי אם מלחמה". השלום יכול להיות קומפרומיס, אך לא אידיאל. חבל שניטצשה אֶחר קצת לבוא. הוא היה צריך להולד לפני ישו הנוצרי. ואז היה כל העולם מקבל

את תורתו, תורת „המלחמה לשם מלחמה, לשם שכיון הסכין". – עוד יבוא גם יומו של ניטצשה. עוד יבוא. –

הדעות הללו היה בכוחן לחזק בקרבי את היחס הנושן שלי אל האוברלויטננט, כך דומני; ובכל זאת – –

ובכל זאת תפסתי את עצמי בקלקלתי המוזרה. לא בוז הרגשתי אליו ואל חבריו, בעלי הכפתורים הנוצצים, לא את הבוז הקודם – אלא להפך. התחלתי מרגיש, שבכל שיחותי, בכל מעשי ובכל פניותי מתאמץ אני למצוא חן בעיניהם ולהתאימם לרצונם ולדעותיהם. –

ניצני רגש זה צצו בקרבי עוד בשעת ההבחנה הראשונה, אחרי שנעשיתי ל„מוכשר", כשהקצין העליון שם בבית־המפקדה הושיט לי את ידו ואמר לי: „אתה תהיה חייל נפלא, חביבי. אתה תגרש את הקוזאקים עד מוסקבה וכשתשוב תקבל אות הצטיינות ממדרגה ראשונה!"

ומאז – בכל פעם שקבלתי מחמאה כזו עבר בי כעין רגש גאוה. – –

ולפני ימים אחדים, כשהאופיציר הושיט לי את ידו מעל גבי הסוס ואמר לי: „ברבו! אתה תהיה לאיש" – נעים היה לי לשמוע את הדברים.

לחנם חפשתי את נמוקו של הענין המוזר הזה. עובדה. אני רוחש להם כבוד. למה להכחיש?

מארכס – קאריריסטן. נשי מיכל אנג'ילו – מכוערות. ואגנר – קבל את ענשו. טולסטוי – חבל עליו. התנ"ך הוא ספר־המלחמה. ישו הנוצרי – – –

ולא עמדתי על קלקלתי זאת, עד שבאה עובדה קטנה וטפחה לי על פני: כתבתי מכתב לאהובתי וכשגמרתי את המכתב וקראתיו שנית, מצאתי בו משפט כזה: „האוברלויטננט שלנו הוא אדם אינטליגנטי באמת – – הוא יעלה אותי ממדרגה למדרגה –"

קרעתי את המכתב לאלפי קרעים.

וברגעים כאלה הרגשתי, שרגש זה נכנס אל תוכי והוא מונח שם ומעיק ומעיק. כאבן, שהושלכה אל תוך חור־הרקבון של העץ, העץ גדל, גדל, מגליד את הבשר שסביב האבן, והאבן אינה מרקיבה בתוכו.

ויאוש תקף אותי: הבאמת נגזרה עלי הגזירה להִכרת בדמי ימי יחד עם אבן זו בתוך גזע־נשמתי שם פנימה? —

במקום ר' פנחס מקוריץ: — האדון האוברלויטננט פרינס. — במקום שתי עינים מאירות בחכמתן העליונה: כפתורים נוצצים, כפתורי הוד־מלכותו. — וכשהופיע הוד־מלכותו הכפתור ואני עמדתי. לפניו וידי על התפר, בגוף ממותח ומוצק — הרגשתי, שעושה אני את חובתי באמונה וביושר. והרגשתי שיש מטרה בחיים. ושלהיות לאופיציר — תכלית עליונה היא. והמקבל מידאליה אחרי מותו — אשריהו ואשרי יולדתו.

ככה הרגשתי באמת. גם לפני שבוע, גם אתמול וגם היום, בבוקר.

אל אלהי פלאמאריון! מה היה אתי! —

ולספר את זה למי שהוא — אי אפשר. לא מתוך בושה, אלא פשוט, משום שכולם חיים ברגש זה, כולם, באין יוצא מן הכלל.

ולא זו בלבד:

בחיי הצבא, וביחוד בבית־ספר לאופיצירים, יש חוק חמור האומר: תלמיד, שהוציאו עליו לעז כל־שהוא — לא יהיה לאופיציר.

פירוש: לא תלמיד, שנודע שעשה מעשה שלא כהוגן — אלא תלמיד שהוציאו עליו לעז כל־שהוא, נפסל ועליו ללכת אל החזית בתור חייל פשוט. ובכן: כל הכועס עלי ורוצה לנקום בי, אין לו אלא להוציא עלי דבה — וחסל. אין חשיבות בדבר, אם יש בה בדבה זו קורטוב של אמת, או לא. אין איש חוקר ודורש ואין איש רוצה לשמוע את התנצלותך ואת הצטדקותך האומללה. — הוציאו עליך דבה, שגנבת כַּפית־כסף — עולמך חשך בעדך. מתהלך אתה כנידון לבוז, מחכה לרגע, שישלחו אותך במשמר־בושת אל הקאדר ובעוד ימים תשולח אל החזית, להיות שם לכלבו של האדון הפילדויבל הנחמד.

ועד שתשולח לעזאזל – כל חבריך מביטים בך בשאט־נפש, העלול לקבר אותך חיים. –

בתחילה השתוממנו כולנו על האידיוטיות שבחוק גאוני זה, ואולם בימים האחרונים קרה מקרה, שאחד מידידי הקרובים, צייר־אמן בעל עבר מזהיר, נפל קרבן לדבה ממין זה. הדבר הגיע לאזני המפקדה והפקודה באה: לשלוח אותו אל הקאדר: – בתור אדם פסול לאופיציר.

האומלל לא הרים את עיניו להביט בפני איש מאתנו. ארז את חפציו ללכת.

בוז כללי לוה אותו בדרכו.

ובעזבו את השער ראיתי, והנה הוא מפנה את ראשו לאחור ומביט בי – – בעינים מלאות שאלה אלמת: הגם אתה? – –

ואני – לא מצאתי אפילו לנכון לרוץ אליו וללחוש לו, שיורק אני אתו ביחד על כל בית־המשוגעים הזה ושלֵמות ולהרקיב אין צורך דוקא בכבוד אופיצירים ובהסכמתו ובהספדו של פילדויבל שכור! –

לא. לא רצתי אליו ולא אמרתי לו זאת.

עמדתי בין הבזים ובזתי לו גם אני.

אני. אדם התרבות. תלמידם של רבי עקיבא, הגאון מווילנא, פרופיסור זאב באכר וקמיל פלאמאריון וטולסטוי. –

נכנסתי אל החדר, הוצאתי את המראה הקטנה שלי, הבטתי בה בבבואתי הנבזה וירקתי בפניה:

– יַפַּח שמך! –

ט

הַמְפַקֵד עַל הַמּוּזָה

בחינתי הראשונה בבית־המדרש לקציני־המלחמה עלתה יפה כנראה. ואני לא ידעתי אפילו, שבמחזה דראמאתי זה של משפט־ההפסלה, שנחרץ על חברי האומלל על יסוד הדבה, שבמחזה זה הייתי גם אני אחת הנפשות העושות. תפקיד פאסיבי היה לי אמנם, אך תפקיד מכריע למדי. מחזה זה, כפי שנודע לי מיד, שִׁמש לנו, טירוני הקצינים, מבחן ראשון למדת האינטליגנציות הקצינית שלנו: בשעה שחברנו הנידון עזב את החצר בין מאות עינים מבזות וחומלות — באותה שעה עמד המורה הגדול שלנו, האוברלויטננט פרינט, מן הצד והסתכל בנו בעין בוחנת: מי מאתנו יכשַׁל ברגש השתתפות־בצערו של ההולך. וכל הנכשל: גם חצי דינו שלו היה חרוץ מראש להֶפסל בעתיד הקרוב. ולהנאתו האמתית של המורה החמור — איש מאתנו לא נכשל. כולנו הבטנו בו בהולך — ברגש של בוז ברוך־השם. ברבו! טוב מאוד! — וכרגע נודע לי, שתפקידי שלי היה קצת יותר מסוכן מאשר חשבתי, הקצין־המורה הקדיש לאפסותי תשומת־לב גדולה יותר מאשר לאחרים. אחרי שהנידון עזב את החצר נגש אלי האוברלויטננט, שם את ידו על שכמי ואמר בשאלה:

— אתה כותב בעתונים בשם „אלברט קוֹבה״.

— מודיע בהכנעה: כן.

— אתה משורר עברי גם כן, בשפת הביבליאה.

— מודיע בהכנעה: כן.

— אתה הנך ידידו הטוב של המשוגע אַדי אֶנדרֶה.

— מודיע בהכנעה: לא.

– מה: לא? אני אומר: כן! אתה מכחיש?

– כן, אני מכחיש, שמשוגע הוא. אדי אנדרה הוא המשורר ההונגרי הגדול שבכל התקופות.

המורה הביט בי, הסיר את ידו מעל שכמי ואחר רגע אמר:

– את זה נראה בימים הקרובים. דומני, שמתנגד הוא למלחמה. נראה, אם ישתפֶּה כעת ויתן לנו שירת־מלחמה הגונה. ואם לא – אם לא – כאן נעשו פניו חמורים וחריפים כחֶזרת יבשה –

– אם לא – אזי עליך לשכוח אותו כמת מות־נבלים. אני מקוה שאתה מבין אותי. תשתדל להבין אותי.

– כדבריך, אדוני הנאור.

הקצין הדליק סיגריה, כבד גם אותי, לגאותי הגדולה, ואחרי שהדלקתי – שאל בקלות ערומה ובבת צחוק של לעג ורצינות כאחד:

– ומה דעתך על היושר והצדק המוחלט?

תיכף ראיתי שאדם זה יודע את כל הלך־חיי, ארחי ורבעי. את כל תולדות עבודתי הספרותית לפרטיהן. החלטתי לא להכנע, אך גם לא להרגיז את ארסֶנאל־הגסות־והסרחון הזה. ואמרתי גם אני בבת־צחוקו שלו:

– מודיע בהכנעה: אין יושר וצדק מוחלט בעולם.

– וגם לא יהיה?

– מודיע בהכנעה: יהיה, אך רק כתום כל פרשת־המלחמות בעולם.

– ותוסיף – אמר הוא: – ואנחנו נצא בנצחון מפרשת־המלחמות בעולם.

– מודיע בהכנעה: כן, פולנו נצא בנצחון. כל העולם.

האוברלויטננט נשם נשימת־עשן עמוקה ואמר בקולו של אדם שבא במבוכה לרגע ואין לו תשובה מכרעת:

– טוב. על זה נתוכח בפעם הבאה.

ונתן פקודה לצאת לתרגילי־תמרונים.

ואת הבטחתו קיים; הויכוח על היושר והצדק המוחלט נמשך לא פעם בינינו. קשה ומטריד היה לי הויכוח הזה. והיו רגעים, שהרגשתי: עוד מעט ואני כורע תחת משא השיחות הללו, שהתפתחו והיו לדו־קרב של שני כוחות בלתי שוים כלל: הוא באקדוח השלטון המוחלט בידו, ואני – ביד ריקה. מלחמת הכוח והמוח. ולו היתה בין חברי, שפחות או יותר השתתפו גם הם בויכוחים אלה, לכל הפחות נפש אחת יחידה, המעיזה לא לנענע ראש־חונף לדעותיו הצחונות של לקסיקון־הרציחה החי הזה, כי אז אפשר היה להפוך את כל השיחה הזאת או לנצחון ההגיון, או – להתולים מבדחים. אך איש כזה לא נמצא בכל הסביבה שלי. כל החבריה חייכה בשעה כזו כלפינו חיוך אופיצירי עליון, חיוך של הסכמה לדברי האוברלויטננט וחמלה להגיוני־אני. וככה הייתי במשך הזמן לזוטו של הלגיון, שכל התאמצותו הגדולה להיות לכפתור־ופרח כמעט שעלתה בתוהו.

– חבל עליך – אמר לי פעם המורה שלנו בחמלה ובאהבה אמתית – בתור חייל יש עליך דעה טובה מאוד, אך בתור בן־אדם – – כנראה שהחנוך היה לך לרועץ.

והתוצאות היו: בשעה שכמעט כל חברי התהדרו כבר במעלת „קורפוראל" ואפילו „צוגספיהרר" בחודש השני – אני לא זכיתי אפילו למדרגה הראשונה, מדרגת „גֶפרייטר" העלובה. „טירון" הייתי, אף כי השתתפתי כבר בחזית וגם נפצעתי שם. התביישתי.

ואולם פתאום בא כעין שנוי במצבי זה העלוב:

כל מחזור ומחזור שבבית־הספר לאופיצירים היה רגיל לסדר נשף־קאבארטי גדול בגמרו את חוק הלמודים, שארכו כשלשה חדשים, לפני צאתו אל החזית. בקאבארט זה השתתפו כל אלה, שהיה בהם כשרון ידוע, ספרותי או אמנותי. והמחזור שלנו הצטיין דוקא בכוחות כאלה במדה הגונה. היו בינינו סופרים, ציירים, בימנים וגם רקדנים ומזמרי האופירה.

וכשבאה הפקודה להתכונן לנשף ולגייס את הכוחות הללו – מצאתי את עצמי מחוץ לפקודה זו. האוברלויטננט פרינט, חובב הספרות

והאמנות לא מצא לאַפשר גם את אפסותי בעבודת־האמנות. ההצלחה שבעבודה זו היתה מועילה בהרבה להצלחת העליה למדרגת קצין – והוא, שחשש להצלחתי הספרותית בנשף, בהחלט לא רצה בזה. אדם מסוכן־השלום כמוני – ילך לחזית בתור חייל פשוט ואם מוכשר הוא להיות לבן־אדם הגון, הרי תעלה אותו ג ב ו ר ת ו שם בחזית למדרגת קצין! –

אלא, שברגעי הרגש־האמנותי נתעורר גם בלב אחדים מחברַי המצפון האנושי כלפי־אני, ודעתם לא נחה מן הבויקוט הזה עלי. –

ופעם נגש אלי אחד מהם, שזכה כבר להיות לצוגספיהרר, לקח אותי תחת זרועי וטייל אתי; זה היה בחור יפה, בעל עינים כחולות ופני אופיציר מובהק, שאצילותו הנוצרית עזרה להצלחתו בבית־הספר. שם בעיר היה גם הוא סופר צעיר ומשורר מתחיל, שכבר יצא לו ספר שירים לא גדול.

– אינני יכול לנשוא את סבלך, חביבי – לחש לי בסוד – אתה מוכרח להשתתף בנשף.

– אינני סובל כלל – שקרתי לו.

– זה לא חשוב – ענה הוא – זה לא יתכן. אנו לא נוַתר עליך.

ופתאום גחן אלי עוד יותר ולחש לי בסודי סודות:

– אני לדאבוני הרב אינני יכול לעשות כלום – – יען כי אני בעצמי – – יהודי – – אך מי שהוא אחר – –

ובכן: גם בעל פני האופיציר־האציל־הנוצרי הזה יהודי הוא. לא השתוממתי ביותר. בהונגריה זה לא דבר נדיר ביותר. – וידידי הוסיף:

– אינני יכול לשאת שאף נימה אחת יהודית לא תורגש בכל הנשף הזה! אתה מוכרח להשתתף.

– למה הנימה היהודית דוקא? – שאלתיו.

– יען כי הוא מתנגד ליהודים ומכריח אותנו – אותי – להתכחש. – – דוקא!

הבינותי. והבטחתי לו, שלא אקלקל לו.

וכנראה, שהוא השתדל: בידי אחרים. הוא פחד להמליץ עלי בפני

האוברלויטננט, פן יֶחָשד. לזה נחוץ נוצרי אמתי.

ולמחרת, בשובנו משדה־התרגילים, אחרי הצהרים מופיע האורדונאנץ של האוברלויטננט ומודיע:

– אדוני המתנדב! פקודת האדון האוברלויטננט: להופיע לפניו תיכף ומיד!

כעבור רגעים הופעתי:

– לפקודתו, אדוני הנאור!

האדון הנאור קבל אותי בקרירות רשמית מאוד. לא „בלשון־נוכח" הנהוגה אצל האופיצירים לגבי המועמדים־לאופיצירים, אלא דוקא בלשון נסתר. זה היה סימן ליחס קל, כמעט לעלבון.

– החלטנו, שעליו להשתתף בנשף; בתורת משורר וקורא. – אמר הוא.

– לפקודתו!

– יש לו החשק לכתוב שיר? – שאל והוסיף תיכף: – יען כי אם גם אין לו חשק לכך, עליו לכתוב אותו.

הרהרתי רגע. בפעם הראשונה הופיע לפני עיני המפקד על המוזה הקדושה. והוא המשיך:

– עליו לכתוב שיר שהוא עצמו יקרא אותו בנשף שלנו. תוכן השיר צריך להיות: רומנטי, פטריוטי, סנטימנטלי ובהחלט צבאי. הבין?!

– הבינותי! רומנטי, פטריוטי, סנטימנטלי ובהחלט צבאי.

כן, הבינותי, אך לאס־לאט התעורר בי האדם הפשוט, הציבילי, שאי־אפשר לו לשמוע פקודה כזאת בלי בת־צחוק. חייכתי בהבלגה. והוא גמר:

– ארכו של השיר: רבע שעה קריאה לפני הקהל. הבינני?

– הבינותי, אדוני הנאור. – אך ירשה נא לי שאלה, אדוני הנאור!

– ישאל!

– כמה צריך להיות רחבו? – שאלתי ותיכף התחרטתי.

האוברלויטננט פקח עלי את עיניו הבולטות, נגש אלי נגישת אופיציר ובחרוק שינים צעק:

– בַּבַּד! לְקִקְנְדִיוֹ אומלל! אחור פנה! מארש! –

מלאתי את הפקודה – ואולם בפתח שוב עמדתי עמידת כבוד לפקודתו:

– כעת שלוש. ובשעה שבע הערב עליו להביא את השיר! –

– לפקודתו אדוני הנאור, בשעה שבע! –

אך פקודה אחרונה זו נסכה בי אומץ לכל הפחות עד כדי בקשה.

– מה יש? – שאל הוא בחשדנות.

– ירשה־נא לי אדוני הנאור לשבת בבית־הקפה ושם לכתוב.

הוא הרהר רגע – אחר־כך אמר בלעג, אך ברצון־טוב:

– ינשוף־הקָפֶה! הגזברה של הקפה היא המוזָה שלכם! ידוע!

ובכן: טוב.

זה היה חסד יוצא מן הכלל. רק לאופיצירים יש הרשות לשבת בבית־הקפה. למתנדבים, מועמדי־האופיצירות רק פעם בשבוע: ביום הראשון אחרי הצהרים. –

ישבתי בבית־הקפה והחלטתי לעשות איזה מעשה נקמה. והמקרה עזר לי. בין חברי היה בחור יהודי, מורה, שאיזה חסד עליון עזר לו להיות מוכשר לצבא: בחור צנום, כמעט גבן, בעל חזה שקוע ומחוסר־צואר. בן־אדם הנכשל ברגלי־עצמו. ובחור חמלתי זה – היה מאושר מאין כמוהו להיות חייל, וביחוד: מועמד לאופיצירות. וכשהאוברלויטננט היה נגש אליו בעמדו בשורה ומתוך לעג פנימי המעורב אהדת־חמלה היה טופח לו על שכמו בשביעת־רצון – היו עיניו של החייל הזה זולגות דמעות ממש; דמעות גיל חמות. –

בריה משונה זו הזדקרה ממש אל תוך לבי; להשתמש בו פעם לנושא לספור. ואת רצוני זה גליתי פעם לאחדים מחברי. – וכעת, כשישבתי בבית־הקפה והזעתי למצוא נושא מתאים לשיר המוזמן על־ידי פקודה — פתאום עבר הבחור הזה ברחוב על יד חלוני כאילו להציע את עצמו. –

מצאתי את הנושא לשיר רומנטי־פטריוטי־סנטימנטלי ובהחלט צבאי. –

אלא, שאליה זו – קוץ היה בה. קוץ – לא בשבילי, אלא בשביל האדון הנאור: הנושא הוא יהודי. –

אוי, מה יהיה! –

יהי מה שיהיה. אני בין כה אבדתי כבר מגן־עדן האופיצירים. סוף החודש השני ואני עדיין טירון. יהי מה שיהיה. טוב מאוד!

כעבור רגע הופיע ידידי בעל פני האופיציר־האציל־הנוצרי וכשמסרתי לו את תכניתי – קפץ משמחה וברח. –

ובשעה הששית נגמר השיר. שמו: „מכתב אל האדון שר־האלף". תכנו: הגפרייטר היהודי הצנום והחלש, השוכב פצוע וחשוך־מרפא בבית־החולים, כותב מכתב אל האדון שר־האלף. במכוונו זה מספר הוא לו, שנולד בגיתו להורים חולניים, מרודים. כל ימי נעוריו התעללו בו הילדים על גופו האומלל והמגוחך וביחוד כשפרצה המלחמה צעקו אחריו: המלך פרנץ יוסף מחכה לך! – ואלהי יעקב רחם עליו ועשה לו נס: הרופא מצא אותו למוכשר למלחמה. וכאן התחילה ההצלחה מאירה לו את פניה המזהירים. הוא התאמץ, למד, התמיד בתרגיליו ונשא חן בעיני הפילדויבל. אך למרום פסגת אשרו הגיע בשעה שהאדון שר־האלף בא לבקרת הטירונים ונגש אליו, טפח על שכמו ואמר לו: בן־חייל אתה! – אז נשבע בנפשו שבועת אלהים, שעליו למות בעד האדון שר־האלף! וגם זה נותן לו מאת ההשגחה הטובה. כשנכנס לחזית והמלחמה התלקחה בכל תקפה – פתאום ראה ממרחקים, שחייל רוסי קולע ישר כלפי האדון שר־האלף. על זה קפץ הוא, הגפרייטר החלש, החייל הנאמן, עמד כמחיצת־מגן בין האדון שר־האלף ובין הקולע – וספג בגופו־הוא את כדור־המות! – וכעת, כשהולך הוא למות אין לו אלא בקשה אחת קטנה: יבוא נא האדון שר־האלף וישמיע לו שוב פעם אחת בחייו את המלה: „בן־חיל!" –

הרי לי שיר רומנטי, פטריוטי, סנטימנטלי וצבאי בהחלט.

בן חיל אנכי. –

כשהופעתי לפני האוברלויטננט והכרת פני ענתה בי, כי מלאתי את הפקודה – נפגשתי בלשון נוכח ובהיתר של עמידה פשוטה.

ולא עוד: הוא הושיט לי סיגריה ובקשני לשבת.

ואני קראתי לפניו את השיר.

הרושם היה עז. האדון הנאור חָטם כל הזמן מתוך התרגשות צבאית קדושה. הוא שמח לגמרי, שהנושא הוא יהודי. זה הרגיז אותי קצת – אך קויתי, שיבוא הזמן ויעמוד על טעותו זאת הקשה.

כשגמרתי – הציע לי שוב סיגריה וכשמהרתי לתת לו אש – לא קבל ממני; אדרבה, הוא הושיט את הגפרור שלו הדולק. – אחר כך אמר לי:

– האדון שר־האלף מוכרח לשמוע את זאת. הוא מוכרח. האדון שר־האלף מוכרח. מחר בערב תואיל, בבקשה, לקרוא אותו גם לאדון שר־האלף. פה בביתי יהיה. –

למחרת בערב כשהופעתי בביתו, לא היה שם האדון שר־האלף. במקומו היתה שם אשתו, אשה מדיארית פשוטה, בת־אכרים, שהאדון שר־האלף התאהב בה ונשא אותה לאשה לפני שָנים. האשה היתה אהודה מאד על כולנו. אשה יפה מאוד ובריאה מאוד וגם טובה מאין כמוה. –

כשקראתי את השיר – פרצה בבכיה מרה; קנחה כל הזמן את דמעותיה ואמרה בלי הרף:

– מסכן, מסכן שלי! – גפרייטר יהודי מסכן!

כאן בא לי את אשר יגורתי וקויתי גם יחד: האוברלויטננט נזכר פתאום, בא בכעין מבוכה ואמר:

– אמנם כן, זה קצת חסרון גדול. – יהודי. – הן הוא היה יכול להיות גם לא יהודי. – זה קצת – ככה – איך להגיד? – נראה, מה דעתו של האדון שר־האלף על זה –

– האדון שר־האלף לא יתנגד לזה – אמרה האשה היפה.

– ובכן, טוב. מחר תקרא את השיר גם לפני שר־האלף.

כשהתכוננתי ללכת, שמעתי את האשה היפה אומרת לאוברלויטננט:

– איך זה, שהוא עדיין טירון? ואפילו לא גפרייטר?

– זה – זה – זה לא כלום, גברתי, זה לא כלום בהחלט – ענה האוברלויטננט בהצטדקות ובפשטות – זה לא כלום, זה מקרה, מחר יהיה לגפרייטר. מחר.

ואלי:

– מחר תבוא אלי ותודיע, שעלית למעלת גפרייטר! הבינות? נו, סָנס! – להתראות! –

למחרת בבוקר הופיעה הפקודה: הועליתי למעלת גפרייטר. ובקרב המחנה רבתה השמחה.

ובאותו יום בערב שוב הופעתי אצל האוברלויטננט. שם ישבה שוב האשה היפה עם בנה הקטן, כבן שלש־עשרה. בחור נחמד ויפה־האדון שר־האלף שוב עסוק.

ואני שוב קראתי את השיר. והילד קפץ בעינים לַחות והתחיל מפציר באמו, שסוף־כל־סוף מוכרחים לשלוח אותו אל החזית. חרפה היא שהוא יושב בבית על יד אמו! –

והבחור נגש אלי באהבה ילדותית ובקש ממני העתקה. – ופתאום פונה הוא אל האוברלויטננט:

– אדוני האוברלויטננט, מדוע האדון הגפרייטר־המשורר רק גפרייטר? מדוע לא לכל הפחות קורפוראל? – אני ראיתי ביניהם קורפוראלים!

האוברלויטננט שוב בא בכעין מבוכה:

– זה – זה – זה לא – לא כלום! בהחלט לא כלום!

ואלי:

– מחר תודיע לי, שעלית למעלת קורפוראל! הבינות?!

ולמחרת בבוקר באה הפקודה: הייתי לקורפוראל. – ובקרב המחנה קמה תמיהה וקנאה: ביום אחר יום?!

ואחרי הצהרים נצטויתי להופיע הערב שוב ולקרוא את השיר סוף־סוף באזני האדון שר־האלף.

האדון שר־האלף היה מרוצה מאוד.

– שמע, דיוֹתן! – אמר אלי בחבה ובסגנונו, שלא תמיד אפשר

למסור אותו כהוֶיָתו – איך זה, שאתה לא רכשת לך אפילו שלושה כוכבי־שן?! מה אתה, נאפוליון, שאתה מסתפק במעלת קורפוראל?! – אם עוד פעם אראך עם שני הכוכבים שלך – אשלח אותך חזרה למקורך! –

והאדון האוברלויטננט:

– זה־זה־זה לא כלום. בהחלט לא כלום. – מחר תבוא הפקודה שעלה למדרגת צוגספיהרר! –

והוסיף בגמגום כבוד:

– ומה דעת מעלתך – – לא היה מוטב, לוּ – לו אותו הגפרייטר, שבשיר – לו היה – לא יהודי? – זאת אומרת – אני חושב – –

– מה? – תמה האדון שר־האלף – להפך! ממש להפך! זה טוב מאוד! זה חדש! – טוב מאוד!

ואלי:

– ובכן: הסתלק ותפור לך עוד הערב את הכוכב השלישי שלך! – הבינות?! –

והושיט לי יד־חסד ואני הסתלקתי.

וכשתפרתי לי את הכוכב השלישי – איש מן החבריה לא האמין למראה עיניו: שלוש מדרגות במשך שלשה ימים?! –

ובלילה – נדדה שנתי מעיני. ועד היום הזה לא ידוע לי: אם מתוך שמחה, או מתוך הרהורים לעובדה המוזרה שכתבתי שיר, ודוקא שיר גדול, על פי פקודה.

ואת הפקודה קבלתי לא מאת ז'ורז' בראנדס, ולא מאת איגנוטוס וגם לא מאת דוד פרישמן.

מאת האוברלויטננט פרינט.

כדאי היה פעם לראות עין־בעין את המוזה: איך הולמת אותה שמלת־השרד הצבאית?

וכעבור שבוע ימים קבלתי מכתב מאת ידידי המשורר והעורך יוסף פאטאי:

– „אולי השיר הטוב בין כל שיריך. וחבל על הרעיון". –

יא

הַפָּרָס הַגָּדוֹל

לנשף־הקאבארט שלנו באה כל האריסטוקראטיה העליונה של העיר לוּשׁוֹנְץ והסביבה. אך אני כשיצאתי על הבימה לקרוא את השיר — לפני עיני התנוצצו אך ורק כפתורים וכוכבי־שן, כל הקהל היה בעיני כעין משפט צבאי נורא, שבראשו יושב, שם בתא־הלשכה שלו, הקומנדאנט הראשי שלנו, האדון המאיור, עם השפם הארוך והתלוי שלו. אותו ראיתי תיכף ומיד ליציאתי על הבימה. ובעָתה תקפה אותי. — למזלי ראיתי פתאום גם את האשה היפה, אשת שר־האלף שלנו יחד עם בעלה; הם ישבו בתא הסמוך. כשנגשתי אל אפרכסת־הלחשן שעל הבימה — הרגשתי בבהלה, ששתי ידים מחבקות את רגלי: מתוך האפרכסת הביטו פני הילד הנחמד, ילדו של שר־האלף. — זה הפיג בי את כל הפחד ואני קראתי את השיר בהצלחה רבה. ראיתי את האשה היפה מנגבת את עיניה בתא. טוב. בקהל שמעתי כעין מלמול, שלא ידעתי, אם זה לשבח או לגנאי: אם זאת הסכמה או רטינה. כשגמרתי — פרצה מחיאת כפים — אך מי שהוא כאילו החניק אותה תיכף ומיד. ורק ארבע ידים לא נשמעו לְהַסוס זה והמשיכו את מחיאתן על אף הכל: אלה היו ידי האשה היפה ושתי ידיו הקטנות של הקונדס היושב לרגלי באפרכסת הלחשן.

וברגע זה קם האדון הקומנדאנט הראשי ממקומו, ובשתיקה צבאית, וגם בתוך שתיקה מוחלטת של כל הקהל הרב, עלה על הבימה. — השיר שלי היה הנומר האחרון שבנשף. — האדון הרם נגש אלי, הסתכל בי רגע־נצח, ואחר־כך נעל את הנשף בדברים קצרים, שהיו מופנים יותר אלי מאשר לקהל:

– שיר יהודי יפה – אמר בלי כל צבע שבקולו. – והפרס הכי־גדול שאתה יכול לקבל – הוסיף יותר כלפי הקהל מאשר אלי – הוא חסדו של שר־הצבא הרם על כל רמים, הוד מלכותו הקיסר פראנץ־יוסף הראשון, הנותן לך את היכולת למות בעדו מות־גבורים.

מחיאות־כפים סוערות. – והקומנדאנט הראשי הוסיף עוד כלפי שאר המשתתפים שעמדו מאחורי על הבימה:

– וכן גם כולכם!

שוב מחיאות־כפים רועשות – והאדון הרם ירד מעל הבימה.

לא עברו רגעים אחדים והאורדונאנץ בא אלי אל אחורי הקלעים ומודיע לי:

– לראפורט!

לראפורט? – על מה? המושג „ראפורט" הוא נרדף ל„משפט".

ואולם נרגעתי תיכף: ידעתי, שהסגנון הצבאי אינו מדקדק ביותר במבטא זה ויש שהקצין משתמש בו לא רק בתור פקודה לעמוד לפניו למשפט, אלא גם סתם: להופיע לפניו באיזה ענין אחר.

אך האדון האוברלויטננט פרינט הודיע לי בפני־זעם, שבאמת עלי להופיע הפעם למשפט בפני הקומנדאנט הראשי. – ובחסדו הגדול, בראותו את תמיהתי, הוסיף כמשתתף בצערי, בנזיפת ידיד:

– לא צריך תמיד להיות יהודי!

וכפי החוק לוה אותי גם הוא, בתור קצין, אל האדון הרם.

בתוך כדי ההליכה האלמת אתו יחד נזכרתי בדברי הנעילה: למות בעד פראנץ־יוסף. רצונו של המלך פראנץ־יוסף שאמות בעדו. מי? המלך פראנץ־יוסף? מוזר. פראנץ־יוסף היה חי בקרבי כל ימי נעורי ועד היום הזה כסמל הזקן הטוב, הישיש הרך, שחייו מלאים סבלות לא־אנושיים, צער, יסורי־משפחה ועבודת־משרד מתמידה וחרוצה. את המלך הזקן חזיתי בימי ילדותי כ„ידידו" של סבי הזקן, שהיה מקבל אותו לראיון, לאודיאנץ והיה משוחח אתו על הטוסים ועל נוסח התפלות שבבית־הכנסת; ובכל פעם שהיו בונים בית־כנסת באיזו עיר גדולה בהונגאריה, היו עושים „מושב" מיוחד ב„מזרח" לפראנץ־יוסף, על יד

ארון־הקודש והוא, הזקן הנחמד, היה מופיע בחנוכת בית־הכנסת והיה יושב על מושבו, מקשיב לתפלת „הנותן תשועה" ו„שיר מזמור חנוכת הבית לדוד" ואחרי־כן היה עונה אמן, אומר מלים אחדות ויוצא בלוית הרב דמתא וראש הקהלה.

זהו המלך פראנץ־יוסף.

ועוד:

המלך הזקן היה נוהג לבלות בכל שנה ימים אחדים בעיר בודאפשט, בחלק בודא שמעבר לנהר דונאו. שם היה גר בתוך הארמון הממלכתי, ששעריו פתוחים לכל ילוד אשה. ואנחנו העתונאים, אחרי שגמרנו את עבודת העתון בשלוש בלילה, היינו מטיילים שמה אל חצר־הארמון והיינו רואים דרך החלון את המלך הזקן קם בבוקר־בבוקר בשעה ארבע ורבע בדיוק נמרץ, מתלבש, מתרחץ, שותה תה ותיכף יושב אל שולחן הכתיבה שלו ועובד. – בבוקר־בבוקר.

זהו פראנץ־יוסף. שר הצבא הרם על כל רמים, הוד מלכותו המלך פראנץ יוסף הראשון ירום הודו!

ראינו אותו תמיד בגלוריה של טרגדיות: מותה הטראגי של אשתו היפהפיה, המלכה אליזאבטה המזהירה בזוהר הרומנטיקה של שירי היינה, שהיא היתה נושאת את תמונתו חטובת־שן על חזה הדשן; מותו הטראגי של בנו רודולף הצעיר, שעד היום הזה אין איש יודע, איך הוא מת; ולבסוף: מותו הטראגי של בן־אחיו, יורש העצר פרדינאנד. שסרבי אחד בעל מרה שחורה פוליטית רצח אותו להתלקחות המלחמה; וכשיורש העצר החדש, קארל החמישי הצעיר הופיע לפניו להמשח ליורש הכסא – הרים המלך הזקן את עיניו כלפי אלהים ואמר בקול בוכים:

– אל אלהים! אל תעשי עמדי גם הפעם את החסד הנורא, להאריך ימים ולראות גם במותו של הצעיר הזה! –

זהו פראנץ־יוסף.

וגם אחרי כן, כשהייתי לסוציאליסטן קנאי ומוטל היה עלי לשנוא את כל המלכים שנאה עזה – גם אחרי כן לא יכלתי לשנוא את המלך הזקן. לכל היותר ראיתיו בתור מלך האוֹפֶּרֶטות הנחמד,

שהכתר שבראשו עשוי נייר והחרב שבמתניו – עץ מוכסף ומוזהב לתפארת.

והנה – כעת אומרים לי, שהמלך פראנץ יוסף רוצה שאני אמות בעדו.

איזה חשק משונה. –

אולי קצת נתבלבלה עליו דעתו לעת זקנתו?

לו מאנסי היתה יודעת זאת – היתה רצה אליו לשאול אותו, אם אמת הדבר. –

בין כה ואנו הגענו אל האדון הרם.

לתמהוני הרב ראיתי, איך האדון הרם שולח מעל פניו את האוברלויטננט, כדי לדבר אתי ביחידות. זה נגד תקנות־הצבא; בראפורט עומד האופיציר יחד עם החייל שלו הנאשם, עד גמר המשפט. והנה הוא שלח אותו. –

כשנשארנו שנינו – התהלך האדון הרם הנה והנה רגעים אחדים ואחר כך, פתאום, כמי שנשכו נחש, פנה אלי, כמו להבהיל אותי ואמר:

– אתה יהודי! –

– מודיע בהכנעה: כן, אֶפֶּסְלנץ!

הוא הביט בי רגע.

– ולמה אתה מתגאה בזה כל־כך?

– מודיע בהכנעה: אינני מתגאה, אֶפֶּסְלנץ, אך בשעה שיש צורך להתבייש בזה, אזי אני מתגאה.

– אֶהֶם. אֶהֶם.

ופתאום:

– אומרים עליך שאתה קאנדידאט טוב לאופיציר.

– מודיע בהכנעה: כן, אכסלנץ!

– אם ככה, הרי למה תתחר בחבריך ומדוע אתה מתפאר כל כך ביהדותך? – ופתאום הוסיף כמו בבת־צחוק קלה: – אינך רוצה להיות לגנראל? הנה הגנראל קובאץ' היה גם כן יהודי, הוא התנצר והיה לגנראל. –

והביט בי. —

החלטתי ואמרתי:

— מודיע בהכנעה: אינני רוצה להיות גנראל.

— עד כדי כך מאמין אתה בדתך?

— מודיע בהכנעה: אינני מאמין ביותר ולפיכך אינני מאמין גם בדתות אחרות.

— הֵם — נֶהם שוב מבין שפמו התלוי.

ואני קבלתי תיאבון־דבור והוספתי בלי שאלה:

— דוקא משום שאין לי דת — אין אני יכול להמיר אותה באחרת. אין אדם מחליף מטבע שאין לו! —

האכסלנץ בא לידי כעס עצור:

— לא שאלתיך, פראץ! („פראץ" מושג נרדף ל„שֶרץ") — הרעים עלי כמו משמים.

הייתי לנציב־מלח. — והאדון הרם הוסיף בדברי כבושין:

— אתה השתתפת גם בחזית. טעמת את טעם היסורים. עליך להשאר עוד בעורף, בעיר, לזמן רב; להיות לקצין ואחר כך לצאת במארש (אל החזית). הבינות?!

— מודיע בהכנעה: כן, אכסלנץ.

— ובכן. —

ופה נשתנו פניו לפתע־פתאום והיו לפני מפלצת מזרה אימים:

— עליך להשליך לעזאזל את „החבילה היהודית הנאלחת" ולא לזרגיז את הרוחות בשעת חירום זאת! — הבינות?!

השד יודע, איך קרה הדבר. אך הזדקפתי פתאום ותעזתי:

— מודיע בהכנעה: לא, אכסלנץ!

— מה?! — הרעים עלי בקול מטרטר, ומבל לחכות לתשובה, טרטר לי בפני:

— מארש! אל הקאדר! אל החזית, כלב!

— מודיע בהכנעה: כן, אכסלנץ! זה לא עונש, זהו הפרס הגדול שלי! רוצה אני למות בעד שר־הצבא הרם על כל רמים, הוד מלכותו

הקיסר פראנץ יוסף הראשון. –

ועזבתי אותו כדין.

למחרת שלח אותי אל הקאדר – בלי מעלת־קצינים.

כשיצאנו את העיר, אל תחנת הרכבת, הלכתי בתור אונטראופיציר בראש פלוגה אחת. בתהלוכה אשר כזו היתה כל העיר בחוץ. העיר ידעה כמעט את כל תלמידי בית־הספר לקצינים וכולם היו תאבים לראות מי הצליח לעלות למדרגת קצין ומי לא. –

קרוב למעונתו של האדון הרם ראיתי אותו מרחוק עומד הכן לקראת התהלוכה; על כל ראש־פלוגה היה מוטל לתת לפלוגתו פקודת־כבוד כלפי הקומנדאנט הראשי העומד על המדרכה.

כמאה צעדים אחרי מעונתו של האדון הרם, ראיתי שם את האשה היפה עומדת עם בנה הקטן ובוחנת בעין סוקרת את כל ההולכים. כשקרבתי יותר ראיתי, איך היא מכסה בממחטה את פיה המתעקם לבכיה – כשידה השניה מלטפת את ראש בנה הקטן.

דמותו של האדון הרם עוררה בי פתאום רוגז ובחילה עד לאין גבול. וברגע אחד גמרתי אתו את כל חשבונותי ואת חשבונות כל בית־ישראל, החל מיציאת מצרים ועד פקודת הרעל האחרונה שלו, לשלחני על יהדותי אל החזית קודם זמני. – אני ארגיז אותו קצת. מדוע לא? מה יש לי לאבד! – החלטתי ועשיתי: כשעברתי על פניו לא נתתי לפלוגתי פקודת כבוד – –

הפלוגה שלי באה במבוכה – אך עברה בלי כל סימן של כבוד כלפיהו. החבריה לא הבינה את הענין – אך בלי פקודה אין איש זז.– מה יש לי לאבד?

המצב היה מוזר ונורא. האדון הרם עמד והבליט עלי ועל פלוגתי את עיניו הירוקות, אחר כך משך את שפמו, הביט הנה והנה והרים את ידו כלפי, כמו להעיר אותי שאתקן את המעוות. –

לא ראיתי אותו. מה יש לי לאבד?

וכשנגשנו כלפי האשה היפה, לתמהונה של כל התהלוכה – הרעמתי קול פקודת־כבוד מנסרת:

– כָּבֵד! –

הפלוגה הזדקפה ועברה על פני האשה היפה בצעדי כבוד יוצא מן הכלל. –

מחיאות־כפים סוערות טרטרו לאורך כל הרחוב הצפוף, – הרחוב מחא־כף. –

האשה היפה נפנפה בממחטתה ופרצה בבכי בפניה המחייכים ובוכים כאחד. –

כשהגענו אל התחנה, נגש אלי האוברלויטננט פרינץ והביט בי ארוכות בזעף וגם בחמלה:

– מה עשית? – כעת לא יגן עוד עליך שר־האלף היהודי – אמר כמעט בלחש. – כעת אין לך כל תקוה, כעת תכנס תיכף אל החזית.

גם הוא שכח, כנראה, את דברי האדון הרם בנשף. הזכרתי אותו:

– מודיע בהכנעה: החזית היא הפרס הגדול ולא עונש! –

ישבנו ברכבת ונסענו. בדרך נודע לי ששר־האלף – בעל האשה היפה והילד הנחמד – הוא יהודי. –

יב

תְּעוּדַת הַמָּוֶת

הקאדר שלנו היה בעיר סאטמאר; את הבקור הראשון שלי בעיר הקדשתי להרב־דמתא של עדת הנאורים: ר׳ שמואל ירדן. הרב ירדן הוא מן הציונים הותיקים – דבר נדיר בהונגריה בין הרבנים.

בבית הרב קבלו אותי בצער ובעינים לחות. – המלחמה. – החזית. – וביחוד בתו הצעירה של הרב, חַנה, כבת ארבע־עשרה. ילדה שחומה, בת־ישראל מזהירה, שעיניה היה פוצעות ומרפאות כאחת. היא למדה את התנ״ך יחד עם אביה והבינה היטב עברית.

בעיני ילדה זו הכרתי לראשונה את עומק זועתו של המות המתקרב. אני אלך, אמות שם בבור־הסיד – והיא תשאר פה, תגדל, תשגשג, תיף לתפארת, בלעדי, לעולמי עד. – התחלתי להרגיש את המלחמה במלוא מוראה. שכחתי לגמרי, שכבר הייתי בסכנת־מות וגם נפצעתי. זה היה כעין מקרה־עובר בעיני. כעת – כעת מתחיל הדבר. כעת מתחילה המלחמה. חַנה הקטנה. –

ובקאדר עצמו – התחילו בשבילי חיים חדשים. כמעט כל חברי הופיעו בתור קצינים – ואני היחידי הבטלן, בישׂ־גדא אומלל, לא־יצלח. המפקדה מסרה לי טירונים אחדים, שאלמד אותם את השעורים הראשונים בהלכות העמידה, ההליכה, החזקת הרובה ונתינת־הכבוד. החיילים הפשוטים, אכרים, בעלי־מלאכה, וגם בני־עיר אחדים, – כולם הביטו בי כמו ביצור עליון, שפחדו ומוראו עליהם. למדו, הקשיבו לי בדחילו ורחימו ואהבו אותי.

המפקד שלי, קצין חדש, שר־אלף במעלה, הביט על זה, על יחס־הגומלין הטוב שביני לבין החיילים בעין רעה. רק מדי הייתי

אל תלמידי. עד שפעם נגש אלי ואמר במנוחה:

– איפה השתתפת אתם יחד בגנבת־תרנגולות?! ירוק להם בפניהם תיכף ומיד! –

– לירוק להם בפניהם? – זה קצת קשה.

אך האדון המפקד לא הרפה:

– ירוק להם בפניהם אמרתי! הבינות?!

הסתכלתי בפניהם. אנשים פשוטים, פנים תמימים ושקטים, הלומדים את הלכות המלחמה ומתכוננים לעזוב את משפחותיהם ולמות – איך לירוק להם פתאום בפניהם?!

לא ירקתי להם בפניהם. מה יש לי לאבד?

על זה עמדתי למשפט וקבלתי יְמָה „מאסר־יחיד". פירוש: חדר צר ואפל עם לחם ומים. על הרצפה, בלי כל מטה וכר.

במאסר היתה לי שהות להרהר בענין המושג פטריוטיסמוס. כל התלהבות המלחמה בוערת באהבת המולדת. הנואמים מטיפים לה, הנשים מפתות את בעליהן ואת אהוביהן ללכת למות בשם המולדת, המשוררים מחברים לה שירים והכַּתָּבים שבעורף־החזית מודיעים על גבורות מתוך אהבת המולדת – ופה מצַוים עלי לירוק בפני המועמדים לגבורים ואוהבי־המולדת – ולו הייתי יורק בפני אחד מהם – ואשתו ובניו היו רואים זאת מן הצד? –

כשיצאתי מן המאסר – נגש אלי אחד הטירונים לפני העבודה. בחור צעיר מאד ויפה עד להפליא.

– אדון צוגספיהרר, אנו מבקשים ממך, כולנו, אם שוב פעם תקבל פקודה להלעיב בנו – אל תפקפק. תלעיב בנו, הפקודה היא פקודה. אין דבר. – לא כדאי לסבול בגללנו. המות הוא גרוע מן העלבון. –

– לך למקומך, טפש! –

בערב נכנס אלי אותו הבחור היפה, מאדיאר, כבן שמונה־עשרה, שהתנדב מרצונו הטוב, מאהבת־מולדת אמתית ופשוטה, ואמר לי:

– ירשה נא לי אדוני להיות לו למשרת־קצין.

– כשאהיה קצין, חביבי. תודה רבה.

– לא חשוב – התעקש הטירון הצעיר – נהוג, שגם מועמדי־הקצינים מרשים לעצמם להשתמש במשרת. לא רשמית. ככה. אני אשרת אותו, בחפץ לב. בבקשה.

ותיכף התחיל לסדר לי את החפצים.

הבטתי בו: יופי של בתולה טהורה; עינים גדולות, כחולות־עמוקות, שעפעפים ארוכים, שחורים, מאהילים על נגהן והן מאירות מתוכם כשמש עולה מתוך עבי־היער. – התאהבתי בו, נעים היה לי להיות בחברתו.

ומאז – הוא לא עזבני. עבד בשבילי, התאמץ, השתדל, בכבוד, ובדקדוקי המשמעת – ובאהבה יוצאת מן הכלל.

את אשר אהבתי אהב, ואשר שנאתי – שנא גם הוא תכלית שנאה. מבחוץ כולו נמוס – ובפנים הרגשתי בו כוח; דמות כלב גזעי נאמן ויפה – עם לב אריה שם פנימה.

את שר־האלף קרא בשם רגיל: „החזיר בעל הקרנים". – בשם זה הכתיר אותו ביחוד על גסותו הבלתי־רגילה.

בכלל נודע לי פה בקאדר תיכף ביום השני, שאחד מיסודי תורת־הצבא הוא: הגסות. חוסר הבושה ופשטות דראסטית. ועל כולם: לדעת לחרף ולגדף בסגנון, ששום זונה שפורה לא שערתו מעולם. הקללות הנמרצות כלפי כל החביב והקדוש לו לאדם, החל מן האם הטובה ועד האיקונין הקדוש – ואצל היהודים: „רצועת התפלה" (תפילין)– משמשות כעין שכרון, כעין אלפוהל באוירת המלחמה: בחרוף וגדוף פג הצער והכעס אין־האונים במדה מרובה. הנפש המלאה מרירות מתרוקנת קצת ומצב הרוח משתנה לטובה. – את זה מבינה היטב המפקדה העליונה ולפיכך משבחת היא ומציינת באהבתה את בעלי הסגנון הזה, אף כי האדון הלויטננט מבאר את זה אחרת קצת. הסגנון הזה, לפי באורו, בא למען הקיצור הנמרץ. במקום לחפש מלים והבעות ובטויים לפעולות ידועות, שאין האדם רגיל לדבר עליהן בחברה טובה – באה מלה אחת, המלה הפשוטה, שאינה תובעת זמן הרהור ואינה נותנת

מקום לטעות. – וחנוך זה תובע לא־פעם את עלבונו. היו מקרים. שקצין, בן לחברה הגבוהה, קבל חופשה, נסע הביתה – ובשבתו שם בחברה טובה היה מדבר פתאום בסגנון כזה, שהיה ממיט חרפה וכלימה על כל סביבתו. עד שהוא עצמו ברח חזרה אל הקאדר. –

והיה אחד בינינו, שקשה היה לו להתרגל אל הסגנון הזה: בחור הישיבה, יעקב מרגלית. בחור צנום ושחרחור זה, בעל קומה נמוכה ושחוחה, שדרך־אגב דבר הונגרית צחה שבצחה, סבל ענויים בגלל חוסר־כשרונו להסתגל אל סגנון החזירים המצווה. אך יחד עם זה היה בחור צנום זה מחונן בכשרון של הומור טבעי, כמעט מוקיוני לאין דוגמה; וזה הציל אותו מלקבל את היסורים כמות שהם. מעולם לא ראה אותו איש צוחק, פניו היו תמיד רציניים עד כדי הרגזה – אך מעשיו, תנועותיו, וקולו ודבורו היו מביאים לידי צחוק אף את החיות הכי רעות שבין הקצינים. וכשרונו זה הטבעי סִגֵל אותו סוף־סוף אל סגנון הקצינים, אם לא בדבור – הרי טוב מזה (או גרוע מזה): במעשים. הבחור הזה התפשט מכל רגש בושה, כחפץ הקצין שלנו, ועשה את הכל כאילו רוצה לתת במעשיו אילוסטראציה נאמנה לדבריהם.

ולא עברו ימים אחדים ויעקב מרגלית היה חביב על כל הריגימנט ושמעו עבר בכל הדיביזיה שלנו. והוא, לדעתו זאת, התאמץ להביא את הסגנון הזה לידי אבסורד, כלומר: אם לגסות – הרי לכם גסות! –

ולא פעם היה גורם לקלקול המשמעת בשעת העבודה. דבר הגורר אחריו עונש חמור: להצחיק את הטירונים בשעת העבודה – אין חטא גדול מזה.

– חכה, חכה! – אמר לו פעם שר־המאה בכעס מתוך צחוק־אונס – חכה! בקרוב יפקוד אותנו האדון הדיביזיונר – ואז תנסה לעשות מעשי־מוקיון! הוא יוציא לך את שיניך, ממזר! (את המלה הזאת אמר בעברית: ממזר).

– מדוע ממזר? – שאל מרגלית.

– כל בחורי הישיבה „ממזר" הם, מלחכי־אחוֹרים כולם.

– מדוע מלחכי־אחורים!

– אל תשאל, טנופת שכמותך! כך אומר לך האדון שר־המאה!

וכעבור ארבעה ימים בא האדון הדיביזיונר לבקרת הריגימנט שלנו. יצאנו השדה לתרגילי־טכסיס ועבדנו בהתמדה, בחריצות ובצפיה לעונשין. הופיע האדון הרם, עמד מן הצד והתבונן בנו. כשנחנו קצת־נגש אלינו, הסתכל יפה־יפה במרגלית ושאלו:

– מה אתה בציביל?

מרגלית, שלמד את חובת הקיצור, ענה:

– מודיע בהכנעה: ממזר! (בעברית)

– מה זה „ממזר"? – שאל האדון הרם.

– מודיע בהכנעה: מלחך אחורים!

– מה?! – הרעים האדון הרם בכעס עצור – אתה יודע מה שאתה מדבר?!

– מודיע בהכנעה: לא יודע; לטנופת שכמותי אסור לשאול, כך אומר לי האדון שר־המאה.

אני הבטתי ברעדה בפני שר־המאה שלי ושר־המאה החזיר לי מבט־זועה ואחר כך עמד והביט בפני האדון הרם, שנעץ בו את עיניו, הסתכל רגע ואחר כך, כמבין את הענין, נתן פקודה:

– להמשיך!

המשכנו את העבודה. וכשהעמדתי את הפלוגה שלי בשורה, עמידת־כבוד, ועל ידי הלויטננט המפקד עלי – נשמע פתאום קולו המנסר של יעקב מרגלית:

– אדוני שר־המאה: להחריא!

זאת היתה לפי פקודה בין יתר הפקודות על דבר הסגנון הצבאי: במקום לדבר סחור־סחור ולאבד זמן בשעת הבקשה לרשות עשיית־הצרכים – צריך לדבר בקיצור, במלה אחת. וזאת היא המלה הברורה.

שר־המאה הביט רגע בפני מרגלית וכמנוצח אמר:

– לך! – –

מרגלית רץ כמאה פסיעות, ושם עשה את שלו.
על פניו החמורים של האדון הרם הופיעה בת־צחוק מסתתרת.
ואנו המשכנו את העבודה.
עבר זמן רב ומרגלית אינו זז ממקומו. רק אנחותיו היו נשמעות משם. האדון הרם נלאה להביט בבדיחה זו ורמז לו לשר־המאה להחזיר את הטירון.
— מרגלית!! — צועק הקצין — רוצה!! —
מרגלית, היודע משמעת, מפסיק פתאום ורץ בכל כחו אלינו — וככה נכנס אל השורה ועומד, כשמכנסיו הנופלים בידו האחת ובידו השניה קוֹלֶס ריק של תירס, שבו השתמש.
לתמונה זו נעמד האדון הרם ברצינות־מות — אחר־כך מתקין את מכונת־הצלום שלו ומצלם את מרגלית בעמידתו המופתית. —
ועוזב את השדה. —
כעבור ימים אחדים הופיעה התמונה בז'ורנאל הצבאי: — דוגמה לרגש המשמעת המופתית לגבי טירון פשוט. —
ומרגלית הועלה למדרגת „פרייטר״ (כוכב אחד). —
סגנון צבאי זה היה ממלא את כל העיר, שבה נמצא הקאדר וגם הנשים לא נקו ממנו. אך ביחוד הילדים למדו אותו, ושום עונש בבית־הספר ובבית־ההורים לא הועיל. —
אחרי־כן התרגלו כולם לדָבָר וככה היו ערים אחדות בארץ, הערים שהקאדרים התגוררו בהן, שאם אדם זר נכנס אליהן, היה מוצא את עצמו כמו בתקופה אחרת זרה לגמרי. —
וביום בהיר אחד מצאתי גם אני את עצמי חייל מובהק, ואונטראופיציר ותיק — אחרי שהתאמצתי בכל כוחי לשמור על מהותי הציבילית ולא הרגשתי אפילו תמורה כל־שהיא. פסו סבלות הצבא; לשתות מספל אחד עם עשרות צוענים, להמשיך את עשון חצי־הסיגארה שהשאיר לי חברי ולאכול בתיאבון את הלחם, שנפל באבק ומבלי לנקות אותו אפילו — כל אלה היו לנו לטבע שני שאין להרהר אחריו.

וככה התרגלנו גם לרעיון־המות, מבלי כל מחשבת חרטה, ומבלי כל זכר לעיר היפה ולאהובתנו החמה שם במקום שהיא. —

ופתאום אירע דבר קטן שטפח לנו על פני נפשנו ועורר בנו את הזועה בכל שיעור מפלצתה האיומה. הפילדויבל חלק ביניינו כעין פח קטן כפול, העשוי כשני לוחות־ספר קטנים הסובבים על ציר ונסגרים, ובתוכם פסת־נייר עם השם, המעלה, שנת ההולדת ושנת־הגיוס. —

זאת היא תעודת־המות, שכל חייל תולה אותה על צוארו בלכתו אל שדה־הקרב. מטרת התעודה הפעוטה הזאת היא: אם ימצא החלל בשדה, ידעו מי הוא ויודיעו את מיתתו למפקדה והמפקדה — לקרובי המת. —

תעודת־מות זו העמידה בנו את נקיפת לבנו לרגעים אחדים. הפילדויבל חלק אותן ובאר לנו את יעודן. אנו לקחנו אותן ביד, קראנו את הכתוב בהן, אחר־כך תלינו אותן על צוארנו, תחת הכתונת בהרהורים נוגים ובפנים חורים — ועל לבנו עלו וצפו פתאום כל חיינו הצעירים עם כל שמחתם והמונם יחד. —

ברגע הזה הרגשתי את עצמי כמת לכל פרטיו.

הקצין הרגיש בדבר.

— זאת היא הדיפלומה שלכם, חבריה — אמר בלעג־מות — כל מה שלמדתם ועשיתם בכל ימי חייכם עד הנה — למען זה עשיתם. לפיכך הזהרו, חבריה, שמרו על הפח הקטן הזה. אל תגרמו צער לקרוביכם אחרי מותכם. למה זה לכם לאבוד בלי כל זכר? —

הרהרנו בדבר.

והוא הוסיף בחומרה:

— אם יבדקו אתכם פתאום ולא ימצאו את הפח הזה, תקבלו שלשה ימים מאסר קשה בלי לחם ומים! הבינותם?!

לא הבינונו. האם כל כך חשוב הוא הדבר למפקדה, שלא נגרום חלילה צער לנשארים בחיים? —

בלכת הקצין נגש אלי מרגלית:

— אני אשליך את זה לעזאזל. למה לי?

— מדוע?

– אין לי שום קרוב.

– שום קרוב בעולם?

– לא.

– אזי – מה איכפת לך, אם תשמור עליו?

מרגלית הרהר רגע ואחר־כך אמר כמו לעצמו:

– גרוע הוא, אם מודיעים ואין למי להודיע. – מודיעים לחלל ריק, בעלמא. – למה? אפילו „קדיש" לא יהיה מי שיגיד אחרי.

– אני אגיד אחריך – נשמע קולו של חייל בא־בימים אחד, שספחו אותו בימים האחרונים אל הפלוגה שלי. זה היה „הדוד אסטרייכר"; יהודי כבן חמשים, שהיה כבר חייל בימי־השלום וכעת סחפו אותו בתור רֶזֶרביסטן. –

ושני החיילים, הצעיר מרגלית והזקן אסטרייכר תקעו כף ועשו הסכם: מי שימות קודם יגיד אחריו השני „קדיש". –

– ובנך? – שאלתי את הדוד אסטרייכר.

– אין לי. היו לי שנים ושניהם נפלו בשבוע שעבר. כמעט ביום אחד. רק ילדות יש לי. ונכד קטן.

התחרטתי על ששאלתי אותו. –

למחרת מודיע לי המשרת שלי בהנאת־נקמה:

– חדשות: האדון המאיור פה. ובתלבושת־חזית.

התעניינתי ונודע לי, שתלונתו של מי־שהוא הביאה את האדון הרם הנה. בתור עונש על „שיחתו" אתי על עניני הדת והיהדות – באה פקודה לשלחו גם אותו לחזית קודם זמנו.

גם הוא קבל את „הפרס הגדול". במארש השני, הבא אחרינו, ילך גם הוא לחזית. –

כשראה אותי האדון המאיור – התעוו פניו עד כדי שבץ ושפמו התחיל להתנועע הנה והנה, כמו של חסיל. ודאי „ברור" לו, שאני גרמתי לו את זה.

בבית הרב ירדן היתה מסבה קטנה של ידידים, להפרד ממני.

היו גם נאומים אחדים. דברו בסגנון פטריוטי מובהק. דברו על גבורה, על אומץ ועל מות־גבורים. גברת אחת הרימה כוסה ואמרה בפאתוס:

– גורל נשגב למשורר: למות מות־גבורים. שמך יזכר יחד עם המשורר פטיופי (משורר הונגארי קלאסי, שנפל במלחמת השחרור), עם כל המשוררים שנפלו על שדה־הכבוד! –

והרימה את הכוס.

אני ישבתי כל הזמן והקשבתי והבטתי בפני האנשים הללו, המדברים על המות, על מותי אני, כעל משחק יפה. ולבסוף הרימותי את כוסי ואמרתי:

– אם מותי יגרום לכם נחת – אשתדל בכל כוחי לתת לכם את העונג הזה.

הרב ששתק כל הזמן – עצם את עיניו ונשען על צדו. – וחנה הקטנה פרצה בבכי וברחה לחדר השני. ומשם שמענו את קולה הצועק:

– די! די! – ובכתה.

כולם קמו במבוכה, בשתיקה. כל אחד נפרד ממני פרידה אלמת, בבושה. אך בכל זאת היה מישהו, שברך אותי באותות־הצטיינות מזהירים. אחר־כך נגש אלי הרב, נשק לי על מצחי ואמר בבטחון גמור

– אתה לא תמות. אתה תסע לארץ־ישראל. ישר מן המלחמה. שם מחכים לך. זכור. –

וכשהייתי אצל הפתח נגשה אלי חנה הקטנה ואמרה:

– אל תחזור לא בהצטיינות ולא במידאליות ולא בגבורה; תבוא הביתה בתור חייל פשוט, קרוע ובלוי ואפילו – – ואפילו פצוע – – אך תבוא, תבוא – תבוא חי – –

נשקה לי וברחה שוב אל חדרה.

כשיצאתי החוצה – לא נשארו לי מכל הנאומים אלא שתי עיניה הלחות של חנה הקטנה וקולה המתוק: „תבוא הביתה – קרוע ובלוי – וחי" –

וטעם פיה המתוק על לחיי. –

ופתאום נזכרתי בדברי הרב: לארץ־ישראל. – מוזר. – גם הגנראל הישיש אמר לי כעין אלה: „תתפלל בעדי על יד הכותל המערבי – –"

בקאדר היו כבר הכל מוכנים לדרך. התזמורת התחילה לרעוש, ואנחנו עמדנו נכונים. המשרת שלי מסר לי מכתב: מאת מאנסי. נזכרתי ששלחתי לה מכתב, שבה כתבתי לה: אני משחרר אותך, מאנסי יקירתי. חַיִי, אהבי, שתי וצחקי ושכחי.

אני קורא את התשובה. סך הכל שתי שורות קצרות:

– „אל תשחרר אותי, מנוול! – בוא הביתה בתור חייל פשוט וסמרטוטי ובלבד שתבוא! אל תשחרר אותי! אני לא אשתך! – מאנסי".

התהלוכה התחילה – ואני רואה את האדון המאיור שלי הולך וקרב אלי. הוא נגש – ולוחש לי באוזני:

– ובכן! הלשנת עלי? עוד נפָגש, משורר יהודי. – לא תעקוף את העונש!

נזדעזעתי וצעקתי בכל כוחי להשתוממות כל החצר (מה יש לי לאבד?):

– זה לא עונש, אדוני הנאור!! זהו הפרס הגדול: למות בעד הוד מלכותו המלך פראנץ יוסף!!! –

פתאום שומע אני קול מאחורי, צועק בעברית:

– ימח שמך וזכרך!

זה היה קולו של הגפרייטר מרגלית כלפי המאיור.

יג

כְּפַר־הַמַּגֵּפָה

אנו נוסעים כלפי גליציה; ברעש ובהמולה. הרעש נמשך יום, יומים – ואחר־כך כאילו כל החבריה שקעה בהרהורים, נשתתקה.

בדרך נכנס אלינו הקצין שלנו ומראה לנו צלומים. אני מסתכל בתמונות ורואה: רגלים, רגלים. רגלי חיילים מהלכים. הקצין מבאר בכעס:

– הנה חברת בעלי־מום! האדון המאיור צלם את רגליכם בשעת התהלוכה. הלכתם כמו חגרים ופסחים. חרפה ובושה! אף למות אינכם הולכים כמו בני־אדם!

והוא פונה אלי:

– אינך מתבייש? כך הלכה הפלוגה שלך אל שדה המלחמה! בושה וכלימה! ככה הולכים לא חיילים, אלא מורים לרקודים! – אני אלמד אתכם ללכת! –

באמת נורא. אנשים הולכים למות ואינם מדקדקים בהלכות הצעדים.

כעבור ימים אחדים – אין לי כל מושג, כמה ימים – ירדנו מעל הרכבת והמשכנו את דרכנו ברגל. הפקודה צותה עלינו ללכת בשתיקה, בזהירות. אנו הולכים וקרבים אל החזית. ממרחק נשמעו קולות התותחים העמומים והמרעידים את האדמה.

הערים והכפרים שעברנו בהם בגליציה היו שוממים. בכל מקום פגשנו אנשים חורים, עיפים, מזי־רעב, המתחננים לפרוסת־לחם. – היו כפרים או ערים, שלא נשאר בהם אף בית אחד שלם. במקום הבתים – עומד התנור ומתוכו מזדקפת כלפי השמים האפורים ארובת־העשן

הבודדה. על התנור, על פי רוב, חתול רזה, עור ועצמות, שלא זז מן הכירים; רובץ שם בגסיסה, ביללה חלושה – או שטוח מת.

המשרת שלי נגש אל חתול אחד גוסס ומיילל, רוצה לקחת אותו עמנו – אך החתול נושף בכעס, שורט אותו בכוחותיו האחרונים ונשאר.

– האם אינך יודע, שהם אינם רוצים לעזוב את הבית? – אומר לו הדוד אסטרייכר, שזו לו הפעם השניה שהוא הולך לחזית גליציה.

הרפש הגיע עד הקרסולים. רפש אדמת גליציה השחורה והשוממה. –

במדה שקרבנו אל החזית – הלכו והתרבו לעינינו שלדי סוסים עם שברי־עגלות ואופנים.

לא רחוק מן הכפר זלאטה־ליפה זכינו גם ל„אורחים". רמוני־תותחים, ש„תעו" במעופם.

קרוב לדרכנו, כמאתים פסיעה בערך, ראינו סוס עומד; רזה מאוד, עור ועצמות. עומד ואינו זז. לצדה השני של הדרך אכר מסכן אחד חורש את אדמתו, בעזרת אשתו ובתו, המשמשות לו סוסים למחרשתו. בכל הנוף הרחב לא היתה נפש חיה חוץ מארבע הנפשות הללו.

עמדנו לפוש קצת.

אני נגש אל הסוס, מנסה לדבר אליו, מביא לו קומץ שעורים משעורי סוסו של הקצין שלנו. הסוס אינו מגיב במאומה. עומד. כמעט בעינים עצומות.

האכר מבאר לנו:

– סוסו של הוסאר אחד שנפל לא רחוק מפה והיה מונח שם ימים אחדים. הסוס לא עזב אותו. לקחתי את ההוסאר המת, נשאתי אותו לקבורה – והסוס הלך אחרי. פה קברתי את ההוסאר. – ומאז אי־אפשר להזיז מפה את הסוס.

והוא מוסיף:

– זה חזיון רגיל פה. סוסו של ההוסאר ההונגארי לא יעזוב את בעליו. הוא עומד עד אפיסת כוחותיו ואחר־כך נופל ומת. גם זה יפול ככה וימות על־יד קבר בעליו.

בינתים הגיעו עוד רמונים אחדים לא רחוק מאתנו.

– אינך מתירא? – שאלתי את האכר.

– ולאן ללכת? – בכל מקום אפשר וצריך למות. האדמה היא שלי. – אולי יהיה שלום בינתים.

ובקש מאתנו פרוסת לחם. נשק את כנף מעילי וחלק את הלחם לאשתו ולבתו. הבת אכלה ובינתים סקרה לי ברמזי־עגבים: היא מוכנה ללכת אתי עד הכפר, אם אני רוצה. – בת־אכרים מגליציה; סימני יופי ובריאות היו ניכרים בה עוד. כעת רזה עד להפחיד. פני־מות. –

המשפחה אכלה את הלחם בתאוה רירנית – האכר ואשתו לא רָתוּ לעצמם לאכול את כל המנה, טמנו חלק ממנה; האכר בכיסו והאשה – בחֻפָּה. רק הנערה בלעה את מנתה ובקשה עוד. בבת־צחוק. בת־צחוק נוראה. המות מחייך ומציע נשיקה. בת־צחוק מתמידה כלפַי.

– מדוע לא נכנסת גם אתה למלחמה? – שאלתי בערמה את האכר.

– די לי בבני היחידי, שהיהודים לקחו אותו להרוג אותו במלחמה.

– היהודים?

– ומי עשה את המלחמה הזאת אם לא הם?

– אני גם כן יהודי, דודי – אמרתי לו.

האשה הביטה בי בעינים עגולות – והצטלבה מהר במלמול־תפלה. העלמה הפסיקה את בת־צחוק־המות שלה והביטה בי באכזבה נוראה, והאכר אמר, כשהוא פונה לעבודתו:

– לך באלהים, לך.

עזבתי אותם והלכתי יחד עם מרגלית, ששמש כל הזמן תורגמן ביני ובין האכר. הוא ידע קצת רותינית.

– הנה – אומר מרגלית לעצמו – אפילו על פתחו של גיהנום שונאים אותנו!

מבטנו נפל על הסוס העומד בראש מורד כלפי קבר בעליו ההוסאר – ולא יכולנו לגרוע עין ממנו. תמונה מזעזעת. ופתאום ראיתי, והנה עיני כל הפלוגה נעוצות כלפי הסוס. וגם כשהיינו כבר במרחק רב – עדיין הפנו רבים מאתנו את עיניהם חזרה.

תוך כדי הלוך באה פקודה מגבוה, לעקוף הצדה כלפי העיר בוצ'אץ. פנינו ימינה. הלכנו והלכנו, עיפים, מזיעים. תשושי־כח, באברים תלויים ומדולדלים.

בדרך עברנו בכפרים, שעברו במשך הזמן האחרון דרך כל מדורי המלחמה. נחנו בכפר אחד גדול, שכמעט כל בית שבו היה „פצוע" פצעים הגוגים.

לא עברו שעתים ולעינינו נגלתה תמונה מוזרה בחיי הכפר. הנשים למקטנה ועד גדולה וזקנה, התהלכו קרועות ובלויות, רזות כעצמות יבשות ומלהכות את שפתותיהן כל הזמן בלשון חורת. פתאום רואים אנו, שהתלבשות שלהן הקרועות בכלל – כולן מצטיינות בחור אחד הגון במקום אחד משותף לכולן: על פני התורפה. –

בתחילה עורר בנו הדבר הזה צחוק.

– אי־אפשר לעבור ברחוב ולהביא את האוכל, ימח שמן! – מתאונן לפני המשרת הצעיר שלי בפנים סמוקים מבושה.

הקצין שלנו סובר, שהחיילים הרוסים עשו זאת בשעת אנסם את הנשים. – לבסוף נודע לנו, שהן עצמן עושות זאת, כדי לצודד ככה את הגברים. – וכשהן עוברות על פני גבו – מכסות הן, כביכול, בידיהן את הקרע – ובת צחוק של בושה על פניהן.

באה פקודה נמרצה, להחזיק את הנשים בביתן ולא לתת להן להתהלך ברחוב. אי־אפשר היה למלא את הפקודה. הנשים לא התחשבו עם שום פקודה. לא פחדו לא מפני מלקות ולא מפני מאסר – וגם לא מפני המות. –

אשה אחת אמרה לי בפשטות:

– מה יכול להיות גרוע מן הרעב עצמו? המות? בין כה נמות ברעב.

לא היתה עצה אחרת, מאשר להחזיק אותן בבתיהן בלחם. – למחרת הודיעה הפקודה, שכולן כאחת חולות הן בעגבת עד כדי רקבון וכל אשר יגע בהן – יומת בידי משפט צבאי.

ילדה אחת, כבת עשר, התהלכה ברחוב ומלמלה בלי הרף:

– אני בריאה, לי אין סיפיליס. אני בריאה. יכולים לבדוק אותי. –

התאספו סביבה חיילים וקצינים אחדים והקשיבו בהשתוממות את מלמולה. – פתאום הופיע אונטראופיציר אחד מן הדיביזיה, הקשיב לה רגעים אחדים, אחר כך הוציא את אקדוחו, יָרָה בה והמית אותה בו במקום. –

– פרח־לענה אומלל! – אמר והלך להודיע את מעשהו למִפקדה. שר־האלף לא מצא בו סבה לעונש. להיפך, למד עליו זכות:

– צריך לשרוף את כל הכפר כמות שהוא! – אמר – תיכף אפנה בשאלה זו אל המפקדה העליונה. עלולות הן להרעיל את כל הגדוד. מגפה שכזו! –

ועד שאנו עומדים ומביטים בחלל־הילדה – נגש אלינו אכר, זקן מופלג וממלמל פולנית:

– היהודיות הארורות התחילו בזה; הן לִמדו את נשותינו להיות לזונות. היהודיות הטמאות! –

נגש אלינו מרגלית, מביט באכר הקשיש, מנענע בראשו ואומר לו:

– היהודיות הטמאות. כך, זקן. היהודיות. –

אחר כך פונה אלי:

– מאז באנו הנה מחפש אני בית יהודי, שאפשר לסעוד בו סעודת־שבת: אף נפש אחת יהודית אין בכל הכפר אף לרפואה! –

בו ביום באה הפקודה לעזוב את הכפר.

– „כפר־המגפה" – רטן שר־האלף בבחילה – „כפר־המגפה". –

נגש אליו מרגלית, נצב בכבוד ואומר:

– אדוני שר־האלף, מודיע בהכנעה: לא „כפר־המגפה" אלא „עיר הזונה" על פי כתבי הקודש! –

גפרייטר מרגלית מאושר; הוא מצא „פסוק". –

יד

בַּחֲצַר־הַמָּוֶת

המטרה הקרובה שלנו היתה העיירה יאזלוביץ, כפר גדול קרוב לעיר בוצ׳אץ. כשעברנו דרך בוצ׳אץ, העמדתי יהודי אחד ברחוב ושאלתי אותו, איפה גר הסופר ש״י עגנון?

היהודי הצנום והרעב הביט בי כבמשוגע – אחר כך אמר:

– דאגה! ש״י עגנון! הלואי וידעתי איפה אני בעצמי גר! – והלך לו כשהוא ממלמל: – ש״י עגנון, ש״י עגנון – ש״י עגנון –

בית־הכנסת היה הרוס למחצה. עמדתי על הפתח והצצתי בו. יהודים אחדים יושבים ולומדים.

בינתים התחילו קולות התותחים נשמעים מן החזית הקרובה. וכעבור זמן מה באו גם רמונים והתפוצצו בעיר. – לא קמה כל מהומה. – אנשים התהלכו ברחוב עיפים ומיואשים ורק בהשמע יללת התעופה של הרמון, הרכינו המתהלכים ברחוב את ראשם במקצת, מתוך הרגל, – והמשיכו את דרכם.

הטירונים שבנו התחילו מרגישים את כנפי־המות ממעל לראשם. ואנו הלכנו הלוך וקרב אל הכפר יאזלובייץ, הכפר הזה היה פה בבחינת עורף־החזית, מקום חיל־המלואים, המחכה בכל רגע לפקודה. והכדורים באים הנה ברגילות, אף כי לא בַּסָּך, ולא במטרה.

פה ראיתי בפעם הראשונה את הדוד אסטרייכר מתפלל בטלית ותפילין; נודע לי, שעד היום הזה אף פעם לא החסיר הדוד אסטרייכר אף תפלה אחת ביום. גם בדרך, תוך כדי הליכה היה לובש את טליתו ואת תפיליו ומתפלל; במנוחה, בכונה, כרגיל.

– ומה יהיה בחזית, דודי?

– מה פירוש, מה יהיה? – ענה בפשטות ואחר כך הוסיף בערמה:

– הן משום זה התקינו חכמינו ז"ל להניח תפילין על היד השמאלית. ובימנית יורים, כנראה, יש הסכם בין חכמינו ז"ל ובין הוד־מלכותו פראנץ יוסף! –

בכפר יאזלובייץ התחיל דבר־מה חדש בחיינו. ואם להיות נאמן מאוד לעובדה – הרי אותו דבר־מה התחיל עוד בדרך, בלכתנו כלפי יאזלובייץ. מהלך זה היה המהלך הכי־קשה שבכל דרכי־המלחמה שלנו עד הנה. באה פקודה מגבוה, למהר כלפי הכפר בכל הכוחות. כנראה, שהמלחמה התמרמרה שם בחזית ואולי נחוצים נהיה שם בקרוב. ולפיכך: „מהלך־אונס". ומהלך־אונס – זה גיהנום. פה אין רחמים. כל הגדוד רץ בכל כוחו, מבלי להתחשב עם שום דבר, לא עם הכוח ולא עם הדרך. רק עם הזמן הדוחק. עד יציאת הנשמה. הקצינים על סוסיהם ואנחנו ברגל. והם דוחקים אותנו כמו את הסוסים. לו היה מותר לגעור, היו הדופקים צועקים בינתים: אלא שקרובים אנו לחזית – וככה הולכת המרירות, הנחנקת בגרון מאין לה מוצא בצעקות, ומְדַחסת בפעולה עצמה: בדחיפות בסוסים, בשוט ובקתי־הרובה שבידי האונטראופיצירים, אשר, דרך־אגב, מסבֵּנים גם הם, ברוצם כולם ברגלים כושלות. אולם הואיל ובלי כל צעקה בכלל אי־אפשר לעשות כל פעולה ובפרט פעולה כזו – הרי לכל הפחות לוחשים בגרון צרוד. לוחשים קללות נמרצות בכעס אין־אונים.

ובין הלחישות החריפות והצרודות הללו שומע אני את קולו של האדון שר־האלף יוהאן פיגֶר צורם וחורק שנים:

– בלי רחמים! אל תחוס על האנשים. האנשים אינם עולים בכסף! רק הסוסים עולים בכסף! – אל תחוס על האספסוף – הלאה! –

האדון שר־האלף פיגר משך את עיני אליו עוד לפני ימים. אדם אוסטרי יפה, גבוה, בלונדין עם עינים שחורות, אֶלֶגאנטי מאוד, ומה שמעורר בי אצלו תשומת לב מיוחדת: ידיו העדינות מאוד. ידים

חטובות־שן עם אצבעותיהן הדקות והרכות, שהזכירו לי את אמנות־החטוב היפנית. ולפעמים נזכרתי בידיה ההיסטיריות המפליאות של המלכה אליזאבטה באטורי המאדיארית שבימי הבינים, ששחטה ילדות בכדי להתרחץ בדמן „המיַפה". המאניקיר של האדון פיגר יכול לקבל פרס ראשון בסלון היופי שבפריס. – גם קולו הוא קול עדין, רך, מצלצל בבריטון נעים מאוד, כאילו היה מתכוון לזמר כל הזמן. כל אישיותו העלתה לי תמיד בדמיוני את פֶּטרוניוס הרומאי, שהקסים ביפיו, בעדינותו ובחנופתו את נירון המשוגע. – וביחוד כשהיה יושב במנוחה או עומד עמידה רשלנית אצילה ומשוחח על המדע, הספרות והאמנות, על הפילוסופיה והאהבה. סמל אדם־החברה, שיכול לשמש אידיאל. בת־הצחוק היפה לא משה מפיו. –

ואותה בת־הצחוק עצמה לא משה מפיו גם בשעה שישב על סוסו – והיה מדבר ומפקד בסגנון של זונה בעד חצי־קרונה שברחוב קָרטֶנֶר בוינה. יען כי בשבתו על סוסו – נהפך האדון פיגר לאדם אחר לגמרי; עד לבלתי הכיר אותו. זאת אומרת, לא הוא השתנה, אלא סגנונו: אותו הסגנון עצמו, שנשאר רך, עדין ומזמרר – קבל בשעה כזו תוכן מפתיע ומדהים. בשעה כזו היה דומה למסכה, מסַכתו של האדון שר־האלף פיגר – שמתוכה מדבר איזה אַפאש מן הפראטר. מדבר ברַכּוּת, בבת־צחוק ובאליגאנציה שאין דוגמתה; – ובאותה רכות, בת־צחוק ואליגאנציה עצמה היה אומר למשל, בהראותו במגלבו כלפי הגפרייטר יעקב מרגלית:

– זי, גפרייטר מרגוליס – מה אתה עומד שם ומביט בי כל הזמן, כאילו היית מביט באמך היפה בתאות־משגל, כדי לזרוע בה את העגבת היהודית שלך? מה?! –

או, כלפי הטירולי הארוך:

– שמע, „אבר" מדולדל! אני אתחוב אותך לתוך רֶחם סוסי, אולי תתקשה ותעמוד ישר, כראוי לחיילו של הוד מלכותו! –

ויש, שתיכף אחרי אלה היה יורד מעל סוסו ונכנס עמנו בשיחה על גלויו הפילוסופי של בֶּרגסון בפסיכולוגיה של הצחוק.

רק דבר אחד עורר בנו אצלו מעין חשד צבאי: גם הוא היה צולע על רגלו האחת. קצין הצולע: או שהוא גבור, או ממש ההיפך מזה: חשוד הוא על חבילה־בעצמו, בכדי לנסוע לבית החולים ואחר כך יקבל קצת חופש. – ואת החשד הזה עורר בנו דוקא הטירולי הארוך, שכבר היה פעם אתו יחד בחזית. הוא היה לוחש לנו:

– את המות ירא הוא יותר מאשר את הגסות. גם הוא שם את האקדוח בכיסו וירה בתוך המכנסים אל תוך רגלו. אנו יודעים זאת –

ויותר מכל היה מרגיז אותנו „גלוי־לבו" של פיגר: בעוד שכל הקצינים היו מתאמצים כל הזמן להמתיק את מדת־הדין הצבאית הקשה ולכסות על האכזריות שבה, בהצדיקם צדוק צבאי את הסבלות – הרי האדון פיגר עשה את ההיפך: העלה את אלה למצות־עשה לשמה: מצות אכזריות לשם אכזריות ועניים לשם עניים:

– חייל שאיננו סובל אינו חייל – היה אומר בחיוך מתוק. – אני אאכילכם גללי־אדם בכדי שתהיו לאנשים מן הישוב, אספסוף נחמד!

וברגע זה נזכרתי מה ששכחתי בתוך כדי סבלותי עד הנה: האדון פיגר היה אותו הקצין שם בקאדר, שצוה עלי לירוק בפני הטירונים שלי בשעת העבודה –

ובמדה שסכנת־המות היתה הולכת וקרבה – היה האדון פיגר מתאכזר יותר ויותר. נזכרתי בחוק הג׳ונגל: האומר: בשעת סופה ורעמים מתכנסים כל בעלי־החי הרעים למיניהם השונים יחד ואינם נוגעים זה בזה לרעה: נחש־הבוֹאָה עם הצבי, השועל עם הצפור והנמר עם כולם ביחד. והנה: את החוק הזה עשה האדון פיגר פלסתר. כל שריקת כדור או רמון צמצמה את ריסי עיניו, הדקה את שפתיו השמנות לאיזו פעולה אכזרית, שתמיד היה מוצא לה סמך דוקא בפקודות המפקדה העליונה, שהזהירה דוקא את הקצינים ל־חס טוב אל המאנשאפט הפשוטה.

אמנם, פקודתו זאת, „לא לחוס על האנשים היות ואינם שוים כסף!" – פקודה זאת נפלה לו דוקא בירושה מאת הוד רוממותו יורש העצר האוסטרי־הונגרי המנוח פראנץ פרדינאנד, שנהרג בבוסניה קרוב להתפרץ המלחמה. יורש העצר היה מפורסם ל„מצביא־ברזל" ופקודה זו

היתה לפי רוחו באמת – אך הוצאתה לפועל בידי קצינו זה, האדון פיגר היתה אולי מביאה גם אותו לידי הרהורים. –

וביחוד לא הרפה האדון פיגר מן הדוד אסטרייכר. חייל זקן זה היה פשוט מרגיז אותו. לאסור עליו את התפלה התמידית בטלית ותפילין, זה או שלא עלתה על דעתו, או שלא העיז. התפלה היתה נחשבת בחזית, ובצבא בכלל, למעלה גדולה. כמעט שעמדה במדרגה אחת עם הגסות. כנראה, שלשתיהן יש יסוד פסיכולוגי אחד: שתיהן משמשות כעין אלכוהל. במקום לשתות לשָׂכְרָה – מפיגים את היסורים ואת החרון בגסות; וכמו כן בתפלה. ואולם אותה התפלה עצמה של הדוד אסטרייכר הניעה את האדון פיגר לתשומת־לב מיוחדת כלפי החייל הזקן; ובשעת מהלך־האונס הנורא – צוה עליו פתאום האדון פיגר לרוץ לפני סוסו. לכאורה לא היה זה עונש גדול, יען כי הלא סוסו של האדון שר־האלף לא היה עוזב את הגדוד, הוא היה מהלך אתנו יחד ואין הבדל. כן – ואולם האדון פיגר היה רץ כל הזמן לאחור וחזרה, לבדוק את הליכת הגדוד ולראות, אם מי מאתנו אינו זורק מעליו, מתוך ילקוטו, איזה חפץ בסוד, בכדי להקל מעל עצמו את מחנק המשא. ובמקרים כאלה היה הדוד אסטרייכר רץ לפני הסוס, עד אפיסת הכוחות. אך לא עד בכלל. – זה היה תמיד מחזה משעשע באמת: חייל זקן כבן־חמשים, יהודי כרסני קצת, ובעל זקן־תיישים וקמטי דאגות פרנסה בפני־הקלף שלו, מסורבל ומכורבל בילקוט, מעיל מקופל על גופו באלכסון, רובה ואזור־כדורים – רץ לפני הסוס, נאנח, נאנק, מזיע עד כדי מרחץ, כשרגליו טובעות בבוץ עד הקרסולים, לשוֹת את טיט־היון בקול רם הדומה לקול ליקוק־הכלב – הוא רץ והסוס נוחר ונושף עליו בנחיריו העדינים והנפוחים: הלאה, הלאה, יהודי! –

איש מאתנו לא הבין, איך זה לא השתטח היהודי המפורך הבא־כימים ברפש הנדבק והמכשיל, המגיע עד הקרסולים? – איזה כוח מיסתורי החזיק את נפשו בתוך אותו הגוף ולא נתן לה לצאת? –

והאדון פיגר השפיע לאט־לאט גם על יתר הקצינים, שהלכו

והשתנו מיום ליום. אלה שהיו קרובים אלינו קרבת עבודה היו: שר־האלף האדון פיגר, אוברלויטננט האדון שטובניאק, ממשפחה סלובאקית בהונגריה, קצין־הקאדר, אדם טפש מובהק, שעל שום דבר בעולם לא היה לו לשום ילוד אשה לדבר אתו חוץ מעל עניני נשים וכלבים. וגם בשאלה זו לא היתה לו כל דעה.

– אשה יפה, מה? הבֶּסטיה! הקאנאליה! כמו כלבה יפה! – היה אומר בבת־צחוק רצינית כשדברו על איזו אשה. ולהפך:

– כלב יפה, מה? סאקראמנט! כמו אשה יפה! – היה אומר בדברו על איזה כלב.

אחריו הלויטננט האדון יוֹני, קצין עם פנים יהודיים, שהיו מעוררים בנו גועל־נפש אמתי בשעת אכזריותם. ולבסוף באמת נודע לנו, שמומר הוא.

– על יהודים כאלה – אמר לי הטירולי הארוך בתמימות – אפשר באמת להאמין, ששייכים הם לאותה הכת, השוחטת ילדי־נוצרים לפסח.

וכשהבטתי היטב בפניו של האדון יוֹני הגאותנים, המתנפחים והמפקדים – התחלתי להרהר בדבר – ועניתי לו לטירולי הארוך והתמים:

– „נכון, חביבי. אם היו יהודים כאלה, שהכמרים שכרו אותם בכסף לעשות מעשים כאלה – הרי אלה היו מסוגו של זה" – – ועל זה הסכים לי הטירולי הארוך והתמים.

יתר המפקדים עלינו: הדְגלן האדון סֶגֶדי, אינטליגנט מאדיארי שתקן, שגמר את האוניברסיטה והיה לנוטריון בעיר פרובינציאלית ומשם היה נושא בקרבו את הגאוה הקרתנית; הוא היה רגיל שהאכרים ידברו אתו בהכנעה כשכובעם השָמן מזוהמה בידם הזקנה. – אחריו הקצין הגמד, הדגלן האדון סליזאק, צעיר צ׳כוסלובאקי בעל פנים שמנים ואדומים־ורדיים, זריז כמו סנאי ותמיד נכון גם לפקד וגם למלא פקודה. החיילים כנוהו בשם „מה תקפוץ?" – הוא היה בעצם הקצין הסימפאטי שבכולם, והיה מעורר חשד דוקא בזה: בזמן האחרון התחילו מהלכות שמועות על דבר „בגידות צ׳יכוסלובאקיות"

מיסודה של תנועת השחרור הצ׳יכית. תנועה זו עוררה תמיהה גדולה בקרבנו, הגדודים הצ׳כיים היתה להם מסורת של נאמנות לאוסטריה ולמלך פראנץ יוסף. מסורת זו באה מאת יורש העצר פראנץ פרדינאנד, שהיה קורא להם לגדודים הללו בשם ה„צ׳יכים שלי״, והיה מאמין בהם יותר מאשר בגדודי־אוסטריה עצמם. אמנם בחוגי־העתונות בארו את החבה הזאת באור אנושי יותר: אשתו של יורש העצר, הגראפה סופיה חוֹטֶק היתה בת־צ׳יכיה והיא נטעה בלב בעלה את החבה היתרה אל עמה וגדודיו. – ואולם איש הלבוש מַדֵי־צבא מבזה תכלית בוז את העתונאים המפטפטים בלי כל יסוד, וביחוד פטפוט ריק כזה. – ופתאום שמועות על בגידתם של „הצ׳יכים שלי״. ולפיכך הבטנו בכעין חשד על חביבותו של הקצין הקטן, הרוצה בודאי לכסות באהדתו ובאהבתו על מזימותיו הנסתרות. –

והיו עוד קצינים וסגני־קצינים שלמדו את מעשי הגדולים מהם במעלה, להתהלך בבוז וקוממיות כלפי החיילים הפשוטים. ולאט־לאט התרגלנו לראות את כולם מתהלכים ברגלים מפושקות, כאילו חולים הם במחלת־המין, צועדים בגאוה וכופפים תוך כדי הליכה את ברכיהם ובינתים חובטים במגלבם את קני־המגפים ומדברים מתוך חטמם:

– אספסוף! אספסוף אומלל! – ציבילים! –

הכנוי הזה, ציבילים (אזרחים), היה כמעט הקשה שבעלבונות. ציביל – פירוש: בעל מום, לא־יצלח, מוג־לב, טפש, אפס שבאפסים.

ומובן, שבין האופיצירים הללו התהלכו גם עמודי־התָוֶך של צבא הוד מלכותו: הלא המה הפילדויבלים. מָרוּתם של אלה קשה הרבה יותר מאשר של הקצינים עצמם; הן הם המוציאים לפועל את פקודות הקצינים. החיילים היו מכנים אותם בשם „פושטי נבלות״. ואחד מבין הפילדויבלים הללו היה מיחד לאפסותי־שלי תשומת־לב מיוחדת. לא הייתי בנידון זה יוצא מן הכלל. הפילדויבל בכלל שונא מטבעו את המועמדים לקצינות, אף כי יודע הוא, שיבוא יום ועליו יהיה לעמוד בפניהם בכבוד ולשמוע לפקודתם; או אולי דוקא משום זה: – משתמש הוא בהזדמנות אחרונה זו להראות לו את כוחו וגבורתו. ואולם הפילדויבל אינו מפחד, שכעבור

זמן־מה יַראה לו המועמד הזה את נחת זרועו. יש לו לפילדויבל שיטת־הצלה בדוקה ומנוסה: מפנה הוא את חרונו ושנאתו של המועמד, שהיה לאופיציר, לצד אחר: לצד החיילים. בזה הוא מצליח תמיד כמעט במאה אחוזים, — שם השטח להשתררות ולהתעללות הוא גדול יותר: הוא רק אחד והחיילים הם מרובים —

ואולם הפילדויבל שלי עולה על המסורת־הפילדויבלית בשנאתו אלי. אולי משום שאני יהודי, אולי משום שכמעט בטוח הוא שהאדון שר־האלף לא יתן לי לעלות לעולם למדרגת אופיציר גם־כן מחמת יהדותי — וגם משום שמרגיש הוא מראש, שגם אם אהיה פעם לאופיציר לא אשפוך את זעמי על ראש החיילים והם לא ישמשו כפרתו. —

והמגלב הקציני התחיל פה, בעורף יאזלובייץ, לדפוק על המגפים ביתר שאת ואמביציה. „בכדי להרגיל את האנשים לסבלות החזית ולחזק את לבם למלחמה" — המציאו כל מיני תחבולות לחנוך צבאי זה. האוברלויטננט אָריך שטובניאק, שהיה דרך אגב גם ספורטמן פרופסיונאלי, צוה לאחדים מאנשיו לרוץ בשטח של מאתים פסיעה בערך רצוא ושוב; לשני התחומים העמיד שני פילדויבלים וכל פעם שכל אחד מן הרצים הגיע אל אחד הפילדויבלים, היה מוטל עליו לבטא בבטוי נקי ונכון את כל כנוי־כבודו של המלך שבע פעמים בלי שגיאה:

— אַלֶרהֶכסטָה קרִיגסהֶר זַייֶנֶה מַאיֶסטָט קַאיזֶר אוּנד קָינִיג פּרַאנץ יוֹזֶף דֶר אֶרסטֶה!

(שר הצבא הרם על כל רמים, הוד־מלכותו הקיסר והמלך פראנץ יוסף הראשון).

זאת היתה ביחוד מנת־חלקם של המאדיארים, שקשה להם לבטא את הכנוי הגרמני הזה יותר מאכילת צפרדע והשונאים גם בלי זה, וביחוד על ככה, את השפה הגרמנית עוד יותר מאשר את הפילדויבל עצמו.

הלויטננט האדון יוני האכיל את אחד החיילים שלו חמש סיגאריות על שהלה לא השליך את הסיגאריה, כשהוא, הקצין, העמיד אותו על דרכו במפגיע לדבר אתו.

הדגלן האדון סָגְדִי השתקן, השקה את המשרת שלו מכלי־הרקיקה שלו בתור עונש, על שהלה ירק פעם על הרצפה בחדרו. המסכן הקיא מרה ירוקה.

והקצין „מה תקפוץ?" תפש פתאום בוגד אחד שרצה לברוח בלילה אל מחנה האויב ובטרם מסרו אותו למשפט הצבא – נסה בעצמו להעניש אותו קצת: כפת אותו והושיבו תחת הברז המטפטף טפה אחר טפה עלֵי קדקדו משך כל הלילה. – ולמחרת, כשהאומלל עמד לדין – היה נושך את עור ידו מטרוף הדעת.

הקצין הסימפאטי הזה שִׁנה את טעמו מתוך פחד: הוא ראה שיחסו הטוב אל חייליו מעורר חשד. הכל חשבו, שעושה הוא זאת מתוך פחדנות, שמא תודע פתאום אהדתו אל תנועת השחרור הנסתרת של העם הצ׳יכי – ולפיכך השתדל להיות ככל הקצינים. –

וכל זה תחת מרותו וברשותו של שר־האלף האדון פיגר, שהיה „השופט העליון הפרוביזורי" מאחורי החזית. ובסוף נודע, שלא היו דברים מעולם, שהאומלל לא עלה על דעתו מעולם לברוח אל האויב ושהדגלן האדון סליזאק עשה זאת – כפי הסניגוריה של האדון פיגר– „בתורת קצין זהיר ומחמיר, בכדי למנוע מראש כל מין אפשרות של בגידה כזו". –

וכל אלה – בחצר־המות, בסכנה המשותפת, ברשותו של הגיהנום הקרוב, במקום שבכל רגע עלול כל אחד מאתנו לקבל כדור ולהשתטח מת. אחד מאתנו העיר בלחש, שאינו מבין, מי ילד לנו את החיות הטורפות הללו פתאום? על זה ענה לו המשרת הצעיר שלי:

– חיות? איזו חיה עושה דברים כאלה? החיה אינה שונאת בכלל, החיה רוצה לאכול.

המשרת שלי הצעיר היה בכלל מתהלך בשתיקה וממלא את חובותיו לדוגמה עד כדי שבח ותהלה. ואולם בינתים היה שומר עלי כעל בבת עינו והיה מביא לי את כל החדשות המתרחשות בין האופיצירים. כלֵי אלה נודעו לו שם במטבח הקצינים, במקום שהיה נפגש עם יתר משרתי־הקצינים; ולפיכך היה נושא בחובו טינא כבדה של שנאה עזה

כמות אל כל מי שסימני־קצין לו על צווארונו. – ופעם בא וגילה לי סוד:

– האדון האוברלויטננט שטובניאק החליט, שאדוני לא יהיה לאופיציר לעולם!

– לא עסקך, פָּאלי! – עניתי לו.

הוא בא בכעס עצור:

– טוב. מה איכפת לי?! – והלך לדרכו ברוגז־חשאין. קראתי אחריו:

– מה אתה מפחד כל כך? תמצא במקומי אופיציר אחר לשרות!

על זה הזדקף כנחש בפתח ופרץ בכעס גלוי:

– אל ישלח אותי אדוני לאחרים! אני לא זונה! – ופנה ללכת – אך שוב נעמד והוסיף:

– אני לא אשרת בני־ארנבות, העושים את עצמם לזאבים! אין אף אחד ביניהם, שאפילו הפחותה שבמידאליות תקשט את חזֵהם הפחדן! הנה גם „הוד חזירותו" (כנוי לשר־האלף) – אפילו „סיגנום לאודיס" זול אין לו! – אך במקום זה – צולע הוא. – אקדוח בכיס! – „סיגנום לאודיס" – (סימן תהלה): המידאליה הכי נמוכה לאופיצירים; עשויה נחושת.

ועוד באותו ערב קראני האדון האוברלויטננט שטובניאק ואסר עלי להשתמש במשֶרת־קצינים. לחנם בארתי לו, שהמשרת שלי אינו פוטר את עצמו, כמו יתר המשרתים, מכל עבודת הצבא הרגילה, ושהוא מתנדב לשרתני מרצונו הטוב ומבלי לעשות זאת על חשבון העבודה. – הוא הרעים עלי בקולו היבש:

– אם עוד פעם ינקה לך אף נעל אחת – תקבל מאסר יחיד; והוא – מאסר־כפות! –

מאסר־כפות: כופתים את האדם בעמידה על יד הקיר, כשהוא עומד על בהונותיו שעות אחדות. –

בעוד רגעים אחדים נכנס המשרת שלי עם ארוחת הערב ועל שמועת הפקודה החדשה מעמיד הוא את עצמו לפני עמידת־כבוד כבפני קצין וצועק:

– אדוני הדגלן! מודיע בהכנעה: אני לא אעזוב אותו!

– לך, טפש! – אמרתי לו – אסור לכנות את מישהו בכנוי שאינו שלו!

– אדוני הדגלן! מודיע בהכנעה: מחר נִכָּנס אל החזית ושם לנו יהיה השלטון ולא לבני־הארנבות!

לא הספקתי לאכול את ארוחת הערב – באה הפקודה: בבוקר בשעה ארבע אל החזית!

צוו עלינו לשכב ולישון עד ארבע. במנוחה. – הפלוגה שלי היתה גרה בתוך גורן גדולה, בעלת גג רעוע ושבור, שהכוכבים נשקפים בו אלינו. כוכבים נוצצים, רחוקים – –

שכבנו. לצדי: המשרת שלי, שכסה אותי היטב, כמו בידי אם טובה. – עם הסכנה הקרובה נקשר אלי המאדיאר הצעיר הזה יותר ויותר. –

היה שקט גמור. ופתאום: רעש תותחים ממרחק. והרעש הולך וקרב. – אני קם וממהר אל המפקד שלי, הלויטננט יוני, אולי יש פקודה. הוא שוכב במטה. על שאלתי עונה לי כמעט בכעס:

– לך, לך לישון. מה אתה רוצה ממני? לא בי תלוי הדבר, כי אם ברוסים! –

מוזר. מפקד גאוני. ברוסים תלוי הדבר. לא עצרתי בי:

– אם ברוסים תלוי הדבר, הרי אוי ואבוי לנו! – אמרתי והלכתי. כשהייתי בפתח ראיתי, שהוא מפנה אלי את ראשו מעל הכר ומביט בי בזעם.

כששבתי לא מצאתי את המשרת שלי. – לא הספקתי לשכב, – כמובן, בלי להתפשט – והוא הופיע.

– איפה אתה מתלבט בלילה?

– רציתי גם אני ללמוד קצת אסטרטגיה ולדעת, במי תלוי הדבר, בנו או ברוסים! –

וירק יריקה גדולה: טפו! –

נודע לי, שהוא הלך אחרי ושמע את דברי הקצין. – שכב גם

הוא שנית ומלמל בחרון:

– אדוני מחפש לו אסונות. למה לו לקום וללכת?!

– טפש אתה, פאלי; אתה חושב שכאן, בגורן, קטנה היא הסכנה מאשר בחוץ, או במקום אחר? –

ושוב היה שקט. כולם ישנים. – ופתאום: קול עמום מאד של תותח רוסי (לתותחי הרוסים היה קול שונה משלנו) ואחריו יבבת־סער חרישית וצורמת, ההולכת ומתגברת, קרישינדו – עפה כמלאך המות ממעל לגורן שלנו ומתפוצצת באיזה מקום. –

כל הראשים הישנים מתרוממים ומביטים זה בזה.

– ברוך הבא! – אומר הטירולי הארוך והתמים. – דראסטוֶטה! – (רק כעבור שנה נודע לי פירושה של מלה רוסית זו; זוהי בעצם המלה: „Здраствуйте").

– ימח שמך! – עונה קול שני – אפילו לחלום בכוכבים אינם נותנים לו לאדם פה! –

ואחרי הרמון הראשון הזה – עוד אחד ועוד אחד. – אני מביט ורואה: כל החבריה התכסו כל אחד בשמיכתו והתכוצו והתקפלו תחתיה כקפולי־קפוד – – מפני הפצצות.

הטירולי הארוך, שאפילו הוא היה דומה תחת שמיכתו לדוב מכוּדָר המתכונן לישון את שנת־החורף שלו – אומר מתחת לשמיכתו:

– אין בעולם דבר המגין בפני התותח הרוסי כמו השמיכה! –

טו.

"שִׁשָּׁת" שֶׁלִּי

בשלוש העירו אותנו: אל החזית! –

מוזר הדבר, שזאת לי הפעם השניה שאני נמצא בחזית – ובכל זאת חדש הוא הרגש וחדש הוא הפחד. אז בא הכל כחתף. במהירות ובחפזון ובבהלה, שלא הספקתי אפילו לדעת, מה קרה בעצם. כל הענין אז, החל מן הנסיעה ההוטנטוטית וההתנפלות על הקוזאקים בקארפא־טים ועד התעלפותי לרגע וכניסתי לבית החולים – הכל היה כעין חלום רע, כעין סיוט, שבא ברעש, עבר ברעש, וגמר באחות־רחמניה רכת־הפנים ותכולת־העינים, שחייכה לי ולטפה אותי כמו בגן־העדן.–

ופה – פנים חדשות לגמרי. נכנסנו אל תוך בור־המחסה, המכוסה למעלה ואשנביו נשקפים כלפי בור־המחסה של האויב. כרגע עשיתי חשבון ומצאתי, שארכו של הבור הזה הוא מאות קילומטרים. החל מצ'רנוביץ ועד ריגה. רק. –

נכנסנו בשעה ארבע בדיוק – בדרך עמוקה, המובילה כמעט מן הכפר ועד הבור שלנו – בתוך מטר כדורי־מות והתפוצצות.

כשהיינו בפנים – בדקנו כולנו זה את זה: אין דבר, כולנו פה. – והפנים שמחים ומרוצים. כאילו נמצאנו לכל הפחות במבצר פרימישל.– וכבר התרגלנו לכל הרעש והרעם שממעל לראשנו, כאילו יש חוזה בינינו ובין הרוסים, לירות דוקא מעל בור־המחסה, ואל אחורי הקו שלנו. – אנו לא עשינו שום פעולה לעת־עתה. חכינו לפקודה מגבוה. – אך בינתים חלקו אותנו לפלוגות ועלי הטילו אחריות על פלוגה בת שלשים איש. – "התודעתי" עם החבריה החדשה שלי ותיכף הכרתי בה בחורים הגונים, שאפשר למות אתם יחד באהבה. – אינני

יודע, איך קרה הדבר, אך ביניהם עמדו לפני פתאום גם הדוד אסטרייכר וגם הגפרייטר מרגלית. – שמחתי להם. ואולם היו לי עוד „מכירים" אחדים ביניהם. הנה גם הטירולי הארוך והתמים, הוא עמד וחייך והודיע:

– אדוני הצוגספיהרר! יוהאן מאריה ברידל, רגלי, מודיע בהכנעה: אין שום חדשות!

לחצתי לו יד וחבקתי אותו. ראשי הגיע בדיוק עד חזהו הצר. והשריקות אינן פוסקות ממעל־לנו. – בדקתי את יתר האנשים. הנה הסרבי הגוץ ה„ממזר", שחציו מאדיארי וחציו סרבי מפֻלָּך באנאט, שפניו מלאים צלקות של פצעים אנושים: שריטות ונשיכות. אזנו האחת קטועה על ידי נשיכה. ה„ממזר" הזה כבר יצאו לו מוניטין גם בעתונות: בכל הזדמנות של קרב־כידונים משליך הוא את כלי־הזין ומתנפל על האויב ונושך ושורט וחונק. –

– אדוני הצוגספיהרר! לאסלו קרצ'אן, רגלי, מודיע בהכנעה: אני כבר „עצם נושנה", פעמיים פצוע!

– טוב, חביבי. אני רואה.

הלאה אני רואה את הקרואַטי הענק עם מידאלית זהב על חזהו. מדבר הוא מאדיארית משובשת, אך בשום אופן אינו רוצה לדבר בשפה אחרת. מאדיארי הוא בכל המחיר! וכועס הוא על שלא הצליח להיות מגויס דוקא ב„צבא מגן־המולדת", שכולו מאדיארים ועל זה שעליו לשרת בצבא האוסטרי־הונגרי המשותף. אם למות, הרי למות בתור מאדיארי דוקא. – הוא היה הראשון בחייו שהביא אותי לידי הרהורים על כוחה המבולל המפליא של האומה המאדיארית, שאין דוגמתו בעולם. הוא נגש:

– אדוני הצוגספיהרר! פראנץ ריזיטש, רגלי, מודיע בהכנעה: מבקש, אם אפשר יהיה להעביר אותי אל הרגימנט השלושים ושנים של ההוֹנבֵידים (מגיני המולדת)!

– אינך רוצה למות אתי ביחד, ריזיטש?

– מודיע בהכנעה: רוצה – אך –

– יודע אני, יודע, חביבי. טוב. אם תמות, נקבור אותך בקבר־אחים מאדיארי.

הוא מוריד את חטמו העבה והדומה לחצוצרה. –

והנה רוזנברגר השמן. בחור כחבית, צעיר מאוד, כבן תשע־עשרה ומלא אניקדוטות כרמון. על כל צרה יש לו אניקדוטה, משל. ואין להשתיק אותו בשום אופן. הוא התנדב מרצונו הטוב למלחמה ועלה כבר למדרגת קורפוראל.

– אדוני הצוגספיהרר! קורפוראל בֶּרנאט רוזנברגר מודיע בהכנעה: מוכן לפקודתו.

– טוב, אך אל תבלבל את המוח במשלים כעת. –

רוזנברגר מחייך חיוך רחב:

– מודיע בהכנעה: על האניקדוטה בחזית קשה לַתר. התלְין בַּאלי שאל פעם את אחד הנתלים, מה חפצו האחרון? על זה ענה הוא: רוצה אני לשמוע אניקדוטה טובה! – ועל זה ספר לו התלין את האניקדוטה הזאת!

– איזו אניקדוטה?

– מודיע בהכנעה: את זו שספרתי כעת! –

רמונים אחדים יִבְּבו מעל לבור־המחסה והקפיאו בצורתם הנעוה את הפיות המוכנים לצחוק. –

הלאה:

– גפרייטר אנדראש מָאדי, רגלי, מודיע בהכנעה: אני ארטיסט בתיאטרון הלאומי בעיר דֶּבְּרֶצין!

– איזו תפקידים מלאת?

– תפקידי לאקייאים. –

פתאום נשמע קולו של רוזנברגר השמן, שהרשה לעצמו בתור קורפוראל לדבר בלי נטילת רשות:

– הוא הדליק וכבָּה את החשמל במחזה „האמלט"!

על זה נשמע צחוק עמוק וגס מאוד. והשחקן התאדם מכעס עצור ומר. חרק את שיניו ממש.

– מי אתה? – שאלתי את הצוחק, שעמד על יד השחקן; גבר שחור וגדול.

– מודיע בהכנעה: בנבנוטו גאלֶרי, רגלי!

– איטלקי?

– כן, מִפְיוֹמֶה.

– ולמה צחקת?

– ב„האמלט" אין חשמל, אדוני; כל המחזה עובר ביום! –

– אהא! – ביום! – ולו היה עובר בלילה?

על זה לא מצא האיטלקי תשובה.

– מה מלאכתך שם בבית?

– סנדלר, אך מומחה גם בעבוד עורות.

הספקתי להתודע עם עוד שנים מקבוץ־גליות אוסטרי זה. אחד סטודנט, שכמוני לא הצליח להגיע למדרגת אופיציר, ואפילו לא למדרגת גפרייטר. בחור טרזן, המתגנדר כבחורה, כאילו משתמש בצבע לשפתיו; והשני: פַּסָל־אמן, שזכה כבר להשתתף בתערוכה ובהצלחה הגונה. – שמו היה ידוע לי. לא הספקתי להכנס אתו בדברים – ובאה המהומה: ההתנפלות. –

הקרב היה מר ואכזרי. – כיומיים נמשך ביריות מרחוק ואחר־כך באה התנגשות אישית, בכידונים. הרוסים נסוגו אחור, כבשנו אחדים מבורות־המחסה שלהם, וביום הרביעי הגענו לעיר צ׳נסטוֹחוֹבה, שאחרי מלחמה נוראה, בעלת קרבנות הגונים, כבשנו אותה בדם. –

התבצרנו מסביב לעיר והתכוננו לקצת מנוחה. בדקתי את הפלוגה שלי; ששה אנשים נפלו ושנים נפצעו קשה. – על הידיעה של הנופלים קמה שתיקה עמוקה ומלאה זועה בפלוגה. – התהלכתי הנה והנה בתוך השתיקה הכבדה ופתאום שומע אני את הטירולי הארוך והתמים אומר בטון רציני וחגיגי:

– להם טוב. (Sie habns gut). להם אין יותר פילדויבל. –

ופתאום אני רואה והנה הפ־לדויבל שלנו עומד מן הצד ומקשיב ושומע את זה. הוא נגש אלי בצעדי־נמר רכים וטורפים ואומר לי:

– אתה מקלקל את הצבא. הזהר לך! –

אחר כך נגש אל הטירולי, נכנס בשפמו אל תוך פניו ואומר בחרוק שינים:

– אתה תאכל עוד עכברים אחדים עד שתִּפטר מן האדון הפילדויבל! –

בתוך הדין וחשבון, שעלי היה למסור למִפקדה על הקרב הזה היה עלי לציין אחדים, שהצטיינו בגבורה ובהעזה יוצאת מן הכלל. ביניהם היו מרגלית, הדוד אסטרייכר והטירולי הארוך. מרגלית בחור הישיבה הצנום היה נע ורץ בתוך המהומה כדבורה גרויה, שעדת־צרעות התנפלה על כורתה. פעמים אחדות היה צורך לעכבו, שלא יכנס אל תוך מחנה הרוסים יחידי עם רובהו, שהיה ממלא אותו כדורים בחריצות מפליאה. –

הדוד מרגלית הזקן לא שכח כמובן את התפלה בתפילין, אף כי הפעם בלי טלית – ובינתים „עבד" לבלי־חת. וגם צרח יחד עם „הגויים" צריחות עדוד ונצחון: – „בעד עמנו ובעד ערי אלהינו! – לישועתך קויתי, אדוני!" –

מסרתי את זה בראפורט בתרגום גרמני.

והטירולי הארוך והתמים התהלך בתוך כל הקרב כמכונת־ברזל, נע על שתי רגליו הארוכות ועובר על כל מכשול, על כל בור וגדר הרוסה ובינתים היה מדליק סיגאריה אחרי סיגאריה וממלמל בחרון:

– פֶּרפלוכטס ביס! (שרץ ארור!).

כשמסרתי את הראפורט לקצין שלי, האדון יוני – הביט, קרא – וקרע אותו לגזרים:

– לא למהר כל־כך, חביבי – אמר בעינים מצומצמות – חושב אתה, שכל המלחמה לא ניתנה אלא בשביל מידאליות?

חבט במגלבו על המגפים ועזב אותי. – בלכתו פנה לאחור:

– עשה ראפורט פשוט, בלי כל חכמות וגבורות. ובעוד חצי שעה: תרגילים! – והלך.

וכעבור חצי שעה התחילו תרגילי הצבא. בתוך החזית. – זה

היה דבר חדש לגמרי בשבילי. זה לא שמעתי מעולם: שבתוך בור־המחסה, בחצר המות ימשיכו את התרגילים הצבאיים, את ההליכה כראוי, את העמידה בכבוד, את החזרות על כנויו של „שר הצבא הרם על כל רמים, הוד מלכותו הקיסר פראנץ יוסף הראשון" וכל השייך לזה? – ובאמת לא היו תרגילים הללו תרגילים סתם: שוב התחילה אותה הקונדסיות האכזרית שבעורף החזית. ההמשך של הריצה רצוא ושוב, של האכלת הסיגאריות וכל אותן ההמצאות, שכאן, בלועו של המות הצטיינו ביתר חדוד וכשרון־האמצאה. – אלא שהחיילים הפשוטים התנהגו פה באופן אחר לגמרי. כעין איזו רוח בדיחה היתה שוררת על כל הקו. קשה היה לי להבין תיכף, מאין מצב רוח טוב זה בא. על כל פנים, האנשים הפשוטים קבלו את התעללויותיהם של הקציניים בצחוק פנימי, שהיה בו יותר מן הבוז והלעג מאשר מן הכאב. הטירולי הארוך והתמים קבל פקודה לרוץ בתוך בור־המחסה הנה והנה עשרים פעם, ולבסוף, כשגמר את הפעם העשרים – לא עמד ברוצו, אלא המשיך ורץ לדרכו. ולחנם צעק עליו הפילדויבל – הוא לא עמד, עד שהלה לא העמיד אותו בזרוע. וכשעמד מלמלו שפתיו כממשיך לתומו:

– ארבע־עשרה, ארבע־עשרה, ארבע־עשרה!

– מה ארבע־עשרה, אידיוט?!

– ארבע־עשרה! – ענה הטירולי בתמימות שבערמה – הפעם הארבע־עשרה! – עוד לי לרוץ שש פעמים, אדוני הפילדויבל! – שקר בתמימות ובריצינות גמורה.

ועל זה העיזו כל חבריו לפרוץ בצחוק חשאי. – צחוק זה בא כרעל בעצמותיו של „פושט הנבלות".

– חכו, חכו! – אמר בחרוק שינים – אני אלמד אתכם מוסר צבאי! – והלך, כשהוא מביט בי לאחור בפנים המנבאים לי רעות.

כשהלך – היתה הרוחה. כל החבריה ישבה והתחילו הספורים על הקרב הארור שנמשך ימים אחדים וששלושת האנשים, מרגלית, הטירולי והדוד אסטרייכר, הצטיינו בו כל־כך. בכל הגדוד עברה

שמועת הגבורה שלהם. וכולם חכו לפקודת השבח ולאותות הצטיינות של שלשתם. – אותי התחיל מענין דבר אחר: מה המריץ את האנשים האלה להלחם כאריות, במסירות ובחרוף־נפש כזה? – ובשיחה בינינו לבין עצמנו שאלתי את מרגלית בעקיפין על ענין זה. הוא ענה לי בפשטות:

– אני יודע? במהומה כזאת הן מוכרחים לעשות דבר־מה! ומה? לעמוד ולהביט? או לעמוד לצוות על אחרים, כמו שעשה האדון האוברלויטננט שטובניאק? –

הדוד אסטרייכר באר לי את הדבר ככה:

– אני חושב, שהעיקר הוא וארשה. אם נכבוש את וארשה – נלך הביתה. הנכד שלי יהיה בעוד חודש בר־מצוה – ואני מוכרח להיות שם. הוא לומד כעת „דרשה" יפה מאוד. – קונדס נפלא הוא.

והטירולי – אותו שאלתי, על מה צעק כל הזמן: „פרפלוכטס ביס!"? ובכעס כזה? ואם באמת שונא הוא את הרוסים כל־כך?

– הרוסים? – ענה לי הטירולי – אותי הרגיז הפילדויבל, הוא „השרץ הארור", ימח שמו וזכרו! –

אהא. –

– ושוב נזכרתי באותה המלה, שבה מציתים את כל המלחמות שבעולם: פאטריוטיסמוס.

והשחקן מאדי, – הוא לא ידע שאני יהודי – שפך את כל כעסו על היהודים.

– גם שם בתיאטרון נתנו לי תפקידי לאקייאים – אמר ברטינה עמוקה – ופה הם הקאנדידאטים למידאליות. היהודיון הרקוב הזה – אמר על מרגלית – קפץ כל הזמן והראה „גבורות" בכדי לקבל מידאליה. ואדוני יראה, שהוא יקבל. הוא יקבל. הוא לא ישקוט, עד שלא יציינו אותו. – אדוני שומע, היהודים כבר מדברים בכל מקום, שהנצחון האחרון שלנו הוא של הקצינים היהודים. – הקצין שליזינגר! אני יודע אותו: הוא מורה יהודי, המפחד מפני צלו. ופתאום מדברים עליו כעל גבור. – ומרגלית – חזר שוב פעם אל חברו בקנאה –

מרגלית רקוב זה „אַי־וַי־וַי״ זה – אמר בהעוית פניו.
וירק. –

– מדוע אתה שונא אותו כל כך? – שאלתי.

– שונא אותו החולירע! מי שונא אותו? אותם אי־אפשר אפילו לשנוא, אפשר רק לגעול! –

כשגליתי לו, שגם אני יהודי – התחזק ולא בא במבוכה. וכאיש אשר אין לו כבר מה לאבד גלה את קלפיו בפני ואמר בקצור נמרץ:

– אין לי מזל. גם פה נפלתי בידי יהודי.

ובאותו יום עמד לצדו של הפילדויבל, שלקח אותו תחת כנפי־שכינתו וחסדו וחבל תחבולות, מה לעשות עמדי –

התחבולה הראשונה היתה, להציל מידי את המשרת שלי, שחזר אלי למורת רוח הפקודה. זה היה בעצם אגוז קשה קצת. יען כי הלא המשרת היה כחייל סתם לכל הלכותיו, לא ככל משרתי־הקצינים הפטורים מעבודות־הצבא הרגילות. וכשהפילדויבל נתן לו פקודה לעזוב אותי, ענה:

– אדוני הפילדויבל, מודיע בהכנעה: אני התנדבתי למלחמה מרצוני הטוב, ואני מתנדב לשרת את האדון הצוגספיהרר גם כן מרצוני הטוב! – אני עושה זאת לא על חשבון חובותי הצבאיות, אלא נוסף עליהן! –

אלא שהאדון הלויטננט יוני מצא עצה: הוא לקח אותו למשרת לעצמו.

ועל זה הופיע הטירולי והודיע לי:

– היום אני אביא לאדוני את ארוחתו.

הרגשתי את עצמי קצת מוזר בשרותו של הטירולי הארוך הזה, שהגעתי לו עד הכתפים. אך המצב הזה לא ארך בהרבה – בא המשרת שלי ומודיע לי בלי סודיות, כמעט בקול רם:

– בערב הראשון אני אקדיש לו כדור אחד מכדוריו של הוד מלכותו!

– למי, ילד?!

– לאותו היהודי המומר! – למה לכם יהודים מאוסים כאלה?! אני מרגיש אליו בחילה. –

– ששש! אל תצעק, טפש! ואם עוד הפעם תשמיע דברים כאלה – אתן לך על פניך שתשתגע! הבינות?! – מארש, הסתלק!

החייל הצעיר התיצב עמידת־כבוד ועזב אותי כדין. –

ודוקא זה שעזב אותי בלי מלה – עורר בי חשד ופחד. הוא יקיים את דבריו. מאדיארי צעיר זה, הנאמן ככלב והגבור כארי – אינו יודע חכמות. וביחוד בזמן האחרון, אחרי שטעם את טעם המות – השתחרר לגמרי מכל פחד ומכשול. ועל משמר כבודי שלי עמד ככלב דוברמן־פינצ'ר אינטליגנטי, המריח מרחוק את מזימותיו של אויב בעליו. כל פגיעה בכבוד שלי, כל רמז קל הנוגע בי – נבלע אל קרבו כרעל, ההולך ותוסס ורותח עד ההתפרצות לעת־מצוא. וזה הגיע אצלו עד לידי שנאה עזה כלפי הקצין יוני וכלפי כל שונאי ישראל בכלל עד כדי כך, שזה עורר בי כעין חשד כלפי מוצאו. –

– שמע, פאלי, אין לך במשפחתך יהודים?

הצעיר הביט בי וענה בפשטות:

– אני נוצרי טהור, אדוני. אין במשפחתנו יהודה איש־קריות! – טָרַח! –

– ובכן? – הוספתי בזהירות – אתה חושב, שהיהודים הם כולם מוכרי המשיח, שצריך לבוז להם? –

הצעיר לא מצא את ידיו ורגליו. לא הבין כלום ממה ששאלתי אותו. מה הוא יודע, מה אני רוצה ממנו. כך למדו אותו: „יהודה איש־קריות". וביחוד לא הבין, מה לו, לאונטראופיציר שלו ולאותו יהודה איש־קריות? את האונטראופיציר שלו אוהב הוא יותר מכל הגדוד. והוא לא יתן למי שהוא לנגוע בו במלה לא הגונה. – ואני הוספתי לשאול:

– אתה שונא את מרגלית?

– אני, אדוני? מדוע זה אשנא אותו?

– ואת הדוד אסטרייכר?

– אדרבה, אני אוהב אותו; הוא מתפלל בעד כולנו.

– ואת הקורפוראל רוזנברגר?

פה הצעיר עמד על סוד שאלותי סוף־כל־סוף:

– אדוני חושב, שאני אנטישמי? לא. אבי הוא אָריס אצל האדון הברון פרוינד־טוֹסְגי, שהלואי שבין הנוצרים ימצאו איש כזה, אך אם אדוני חושד בי, שאני שונא יהודים – הוסיף כמעט במבוכה – הרי – הרי אני אעזוב אותו, אם אדוני רוצה בכך.

הרגעתי אותו, שאני רוצה מאוד, שהוא יהיה ידידי ומשרתי, אך – הלא האדון הלויטננט רוצה, שהוא ישרת אותו דוקא. –

הצעיר הרהר רגע ואחר כך אמר כמו לעצמו:

– זה לא יארך הרבה. – אך מאותו „פושט נבלות" – הוסיף – עלינו להזהר. זה נחש מסריח, אדוני; עלינו להזהר ממנו.

והלך אל אדונו החדש, אל הלויטננט יוני. –

באותו ערב באה פקודת האוברלויטננט, הממנה אותי לשר־הכלכלה לכל הפלוגה ולאחראי עליה. לא הבינותי, למה זה דוקא אני? זה תמיד ענין לפילדויבל. ועד שאני מהרהר, נכנס המשרת שלי ולוחש לי:

– אל יקבל אדוני על עצמו את הענין הזה, זה ענין לא טהור.–

– אתה טפש! –

– אני טפש, אך זה ענין לא טהור. ימצא אדוני איזו תואנה להפטר מזה. אני אומר לו.

לא מצאתי שום תואנה לא למלא את הפקודה. הייתי לשר־האוצרות של הפלוגה. עבודה לא קלה בעצם – אך לא זאת היא העבודה הקשה ביותר פה בחזית. והעבודה נמלאה על ידי בסדר. ביחוד שמחו לזה האנשים שלי. „הם נמצאים על יד האבוס" – חשבו. ובמדה ידועה זה היה נכון. שני דברים מובנים בחיי הצבא, שהם בבחינת „פרוטקציה" כשרה: שאם לגנוב בחזית הוא פשע, שהפושע מתחייב בו בנפשו לפעמים, הרי לגנוב מאת הרגימנט השכן – בגדר מצוה הוא. והדבר השני: אם לחלק מנות בפרוטקציה עונש חמור כרוך בו, הרי לחלק מנות הגונות לאנשים שלי – בגדר מדה טובה הוא, המובנה מאליה. –

ורק המשרת הצעיר, שהיה מתגנב אלי בכל הזדמנות – לא היה מרוצה ממשרתי זאת החדשה. ולחנם שואל אני אותו לנמוק. הוא אינו יודע כלום – אך מרגיש הוא דבר מה רע מאוד, שאיננו יודע מה זה – ודבר רע זה יבוא לי – (או בלשונו הוא: לנו) – מִשרתי זאת החדשה. –

למחרתים שוב התחיל הגיהנום: התקפה גדולה לאורך כל החזית. – ורק התחילו היריות והרעש – והנה המשרת שלי הופיע ומודיע לי בצעקת־כבוד:

– אדוני הצוגספיהרר, מודיע בהכנעה: אני שבתי אליו!

– תלך תיכף חזרה! הבינות?!

– מודיע בהכנעה: לא אלך! – צועק הוא בתוך הרעש והמהומה –

ומאחורי אני שומע קול, קולו של הטירולי הצועק:

– ניכט לאסן, ניכט לאסן, „פרייטאג"! – (אל תותר, אל תותר, „ששת"!)

והגחנו מתוך הבור – כלפי המות.

אֲנִי: הַגַּנָּב, בְּכַף־הַקֶּלַע

יחסם הטוב של האנשים הפשוטים אלי לא היה בו משום פלא, — חוץ מן ה„קומונה" הנפשית שתחת כנפיו השחורות של המות — יסדתי גם כעין קומונה חמרית. לכל הפחות אנכי בעצמי הפקרתי את כל מאודי: את כל „משכורתי" ואת המתנות הרבות (על פי רוב שוקולאדה ומגדנות וסיגאריות, שקבלתי מאת „העיר" במדה גדושה), לחברי־במות. והיו ביניהם, ששלחו את השוקולאדה לאהובתם ואת הפרוטות לאמותם. בעד הפרוטות השלוחות לאֵם עלול המאדיארי הפשוט להיות לכלב ולארי כאחד.

ואולם לאט־לאט התחיל יחס זה משמש סבה לשנאה של כל הקצינים אלי. שנאה, שכנראה עזה היא אפילו מן המות עצמו. ואם אהבת־גומלין זו שבין אנשי וביני התחילה עוד שם בקאדר, אחרי שלא רציתי לשמוע לפקודת האדון שר־האלף ולירוק בפניהם — הרי פה, בלועו של המות, התחדשה אהבה זו עד כדי אחוה אמיתית. ואני שום ערך לא ראיתי בכסף. המות היה כל־כך בטוח בשבילי, שרק רגש אחד היה חי בי: מתי? — אחת הפליאתני מאד: איך כל הקצינים מתלבשים בהדור רב בחזית בכל הזדמנות קטנה של מנוחה. את כל משכורתם הגדולה ולא־גדולה היו מבזבזים על תלבשות וקשוטים. ובראשם האדון פיגר העדין — שרק עגילים היו חסרים לו באזניו. כולו היה מלא טבעות־זהב עם אבנים יקרות ועל צומת־הגידין של שתי ידיו: שני צמידי־זהב יקרים משובצים אבני־חן ומעולפים פלאטינה — בעוד שהחיילים הפשוטים היו שולחים את „המשכורת" הזעומה שלהם פרוטות־פרוטות הביתה: אחד לאמו הזקנה, השני לאשתו,

השלישי לאחותו והרביעי לאהובתו, המחכה לו שם בעינים טרוטות מתקוה ואבל גם יחד.

במצב זה היו מעשי הקומונה שלנו כצנינים בעיני הקציניים, שלא מצאו דרך אחרת מאשר להחליף את אנשי בכל שבוע. ועל זה שמר עלי בעינים פקוחות ואויבות ביחוד הלויטננט הצעיר בעל הפנים היהודיים האדון יוני. הוא היה המפקד שלי ולשנאתו אלי היתה עוד סבה: כולם ידעו אותי בתור סופר יהודי וגם ציוני. והוא היה רועד ממש מפחד, פן ינדע לחבריו, שמומר הוא.

והפחד העיקרי היה – פן חלילה וחס יעלו אותי למדרגת קצין. ונגד זה יש רק תרופה אחת, תרופה צבאית מובהקת: להעניש אותי על איזה אי־דיקנות. העלילה עצמה דיה בשביל להשאיר אותי במעלה שאני נמצא בה, ועל אחת כמה וכמה העונש.

והקרב הזה האחרון, שנמשך כעשרה ימים נוראים, עשרת ימי זועה עם קרבנות גדולים מסביב צ׳נסטוחובה – הקרב הזה הביא הרבה חדשות ברגימנט שלנו. – העובדה הראשונה, שכל הקציניים היהודים, כמעט בלי יוצא מן הכלל הראו את עצמם לנועזים עד לאין דוגמה; כל כבוש חשוב, כבוש איזו גבעה חשובה, איזה יער, איזה כפר או איזו בטריה רוסית, תותחים אחדים וגם שבית שבויים רוסים חשובים, אופיצירים גבוהים – רוב המעשים הללו נעשו בקרב הזה בידי יהודים ומועטם בידי הקצינים ההונגארים. אך בשום אופן לא בידי האוסטריים. זה היה מקרה – אך עובדה. מעשה שטן. ומזה צמחה השנאה הכבושה והנסתרה ועברה לאט־לאט משטח הנסתרות אל שטח הגלויות. הראשונים שבהם היו האופיצירים האוסטריים. הגיע הדבר לידי כך, שאופיציר יהודי אחד, שר־המאה נוימאן – עמד פתאום למשפט אחרי נצחון יוצא מן הכלל: אחרי שנשאר עם משרתו ועם עוד ששת אנשיו, שרידי הקרב, ושמונתם לא רק שגרשו באטאליון רוסי ממעמדו החזק – אלא גם הביאו את התותחים הגדולים בשבי, יחד עם שר־אלף רוסי. – האשמה היתה טפשית, מגוחכת ורשענית מאוד: „בזבוז האמוניציה״ (פירוש: הנצחון לא היה שוה בנזק הכדורים!); ועוד: „הוא השתמש

במשרתו בתור מגן על גופו שלו". —

השמועה עברה במחנה כסערה חרישית וצורבת. שר־המאה נוימאן היה שם בעירו מורה, שגמר את למודיו דוקא בפַריפאראנדיה (בית ספר למורים) היהודית היחידה בארץ, בבודאפשט, והיה מתלמידיו של הפרופיסור באכר ובאנוצי. — למשפט העמיד אותו האדון שר־האלף פיגר. ואולם בינתים, בתוך ימי הקרב הזה קרה דבר קטן, שאיש לא שם אליו לב חוץ מן המשרת הצעיר שלי: שר־האלף פיגר אמץ לו את הלויטננט הצעיר יוני המומר לאדיוטאנט שלו. — והמשרת שלי תיכף מצא את פתרון כל השאלה; כל הקומבינאציה השטנית של האשמת הקצין נוימאן היתה פרי מוחו של יוני המומר. —

וכל הגדוד חכה למשפט נורא זה בכליון עינים; אחדים בתקוה ובשמחה ואחדים בבושה ובצער אין־אונים. המשרת שלי התהלך כמטורף, אך בשקט גמור, כמי שחובל בלבו איזו תחבולת־תכנית נוראה. —

ועד שהתקיים המשפט — באה שוב התנפלות חזקה והמשפט נדחה לזמן בלתי ידוע מראש; עד גמר הקרב הזה. — בינתים קבלתי אני מפקד חדש במקום יוני: לויטננט מאדיארי, פרוטסטאנט עקשן, בעל עורף־פר, שתקן וישר עד כדי פחד. הוא זה רק אתמול שב מבית־החולים וכששמע את כל ענין המשפט — אמר לי:

— איזה בית־זונות עשיתם פה מן החזית?! — מהי האשמה בעצם? — וכשבארתי לו: „בזבוז חומר יריה" — קדרו פניו השחומים!

— מה? הוד־מלכותו סובל במחסור אמוניציה? —

הרהר רגע ושוב שאל פתאום:

— אתה יהודי?

— כן, אדוני הנאור.

— ובכן, אמור לי את האמת, ישר ובלי כל פניות: איך מתנהגים היהודים שבפלוגתך?

— אדוני יראה בעיניו וישפוט.

ובקרב ראה בעיניו וגם שפט. כעת כבר הוא הציע את שלושת

האנשים, את הטירולי, את מרגלית ואת הזקן אסטרייכר לציון. את הטירולי: למדרגת קורפוראל; את מרגלית: למדרגת צוגספיהרר ואת הדוד אסטרייכר: למידאלית־זהב. מידאליה זו היתה קשורה גם בסכום כסף – וזה היה לגמרי לא מיותר לזקן בעל המשפחה הגדולה.

ואותי הציע למדרגת אופיציר: „דגלן".

אני העירותי לו בגמגום: שאין לי תקוה גדולה לכך, היות ושר־האלף האדון פיגר – –

הוא נעץ בי את עיניו כרוצח והרעים עלי:

– שתוק! אני הצעתי אותך! – אני לא אהיה שר־מאה בבית־זונות! – מארש! –

בין הנופלים ברגימנט שלנו, שמספרם הגיע הפעם ליותר ממאה וחמשים – היה גם הקצין המומר יוני. –

בדיקת הרופא מצאה, שהיריה באה לו מאחור, זה בעצם לא היה דבר נדיר מאוד. הלא בחזית פונה האדם אילך ואילך, פנים ואחור ומדוע זה לא יכנס לו כדור גם מאחור? – הטירולי העיר:

– הפחדן מקבל את הכדור מאחור, בפנותו עורף לאויב. –

על זה הביט בו המשרת שלי, שבתוך כדי המהומה לא מש מעל ידי, ואמר:

– אל תחרף אותו אחר־מותו. הוא היה מנוול, אך לכדור זה הוא לא פנה עורף – –

איש לא הבין אותו – אך לי נכנסו דבריו כחץ בלבבי. נדהמתי.– קראתי לו הצדה, העמדתי אותו עמידת־כבוד, נעצתי בו את עיני והסתכלתי בו ארוכות. – הוא הביט בעיני ישר רגעים ארוכים אחדים, אחר כך, כמי שאינו עוצר ברוחו עוד, אמר:

– כן, אדוני!

– אומלל! – אמרתי לו – מה עשית? – אתה יודע מה מחכה לך על זה?

– יודע, אדוני. אך אל נא יטריח את עצמו, אדוני, אני בעצמי אמסור את עצמי למשפט. לפקודתו, אדוני!

סתמתי בידי את פיו; אחר־כך אמרתי לו:

– יד לפה, אינפאנטריסט פאלי! (חייל רגלי פאלי) – ואף מלה אל תוציא בלי פקודתי! הבינות?? מארש! –

הוא הסתלק. –

לא עבר חצי שעה – ואני מקבל פקודה: להופיע לפני האדון שר־האלף. הייתי בטוח, שאשוב מאת שר־האלף בתור אופיציר. – אך במקום זה הודיע לי הוד־יפיפותו האדון פיגר במנוחה גמורה:

– אתה רוצה להיות אופיציר? אתה? ובכן תחכה קצת, עד שיכופר עוונך. קבלתי ידיעה, שאתה מָעַלְתָּ בכסף החיילים שלך ובכלכלה שלהם – לטובתך.

– אדוני, שר־האלף – –

– יד לפה, אַיְנֶהְרִיגֶר־פַּרְיוֹיְלִיגֶר צוגספיהרר! – לך והודע לו לפילדויבל שלך, שיתן לך עונש־כפיתה לשתי שעות. מארש! –

יצאתי מאתו כמֵת־מצוה. ראשי היה סחרחר.

אני – גנב. גנב פשוט.

מעלתי בכסף החיילים.

אל אלהים! –

דוקא אני.

ודוקא בכסף החיילים שלי! –

המשרת שלי היה חוֹר כסיד. עיני־הבתולה שלו היפות, הכחולות־אפלות היו פתאום אדומות, כעיני זאב טורף בחשכת לילה. רק שלוש מלים הפליט, כמעט בבכי:

– ירושת האדון יוֹגִי –

והוסיף: – ועוד מי שהוא: אותו השחקן, מאדי, ראיתיו מתלחש כל הזמן עם הפילדויבל –

והפילדויבל מלא את הפקודה. בתוך בור־המחסה שלנו, במקום גבוה קצת, בנה לו אחד הקצינים, ודאי עוד במחזור־הקרבות שקדם לנו, מעין סוכה לדירה. הסוכה היתה בנויה במקום רע מאד: כולה

היתה משמשת מטרה ישרה לא רק לכדורי הרובה של האויב, אלא גם לפצצות התותחים. – בתוך סוכה ארורה זו השכיב אותי – את המועמד לקצינות! – הפילדויבל, על „המטה" העשויה שם, קשר את ידי הימנית אל רגלי השמאלית ואמר בחמלה פילדויבלית:

– צר לי עליך, שנכשלת הפעם. מתוך כבוד אני קושר רק את ידך האחת אל רגלך האחת ולא את שתיהן. לשעתים. ואולם אתה תשכב כחצי שעה, תתיר את עצמך ותקום. –

ותוך כדי הליכה שוב חזר על דבריו ברצינות גמורה:

– צר לי שנכשלת הפעם. –

דמי זרם לי אל מוחי:

– אני מַחֲרִיא עליך, פרה אדומה! – (הוא היה אדמוני במקצת) – אמרתי לו בלשונו הוא – אבותי ואבות אבותי היו משליכים לכלבים שכמותך את „הכלכלה" הזו, שאתם מאשימים אותי בגנבתה! – לך מפה, פן אירק לך בפניך!

הוא כאילו נבהל. זאת לי הפעם הראשונה בחיי, שראיתי פילדויבל נבהל מפני הקטן ממנו במעלה. – לא ענה לי כלום, אך כשהיה כבר בפתח הסוכה הפכה רצינותו לבת־צחוק לעגנית ואמר:

– הזהר! – והלך, בבת־צחוק בשפמו.

שכבתי על מטת הקרשים כמצורע. היתה לי שהות להתחקות על כל המעשה. מצאתי, שהעונש הוא „מדה כנגד מדה"; אני חלקתי את הכלכלה שלי לחיילים, לפיכך מאשימים אותי בגנבת הכלכלה שלהם. הגיוני מאוד.

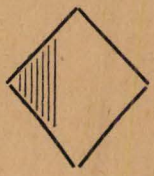
אך לא עבר חצי שעה והתפלספותי נפסקה פתאום:

הרוסים התחילו לירות כלפינו. בתחילה בשדה־יריה רחב, לאורך כל החזית שלנו, ואחרי כן לאט־לאט נצטמצם והֶצר שדה היריה עד שהתרכז כולו מסביב לסוכה שלי. מעשה שטן. – ברגע הראשון עלתה על דעתי מחשבה טפשית (על מה אינו חושב אדם בשעה כזו?): ששר־האלף „הזמין" בשבילי את ה„משחק" הזה מאת הרוסים. אך המצב התחיל להיות איום: הפצצות נפלו דוקא מסביב לסוכה שלי.

הסוכה היתה מכוונת לא בהקבלה כלפי האויב, אלא בזויתה האחת כלפי קו־החזית הרוסי, דוגמת הנקודה (המרובעת) של הקֶמֶץ לעומת הקו שלו, ואני שכבתי בפנתו האחת: בזויתה השמאלית של הסוכה: בצפונית.

ככה: החזית הרוסית _____

החזית שלנו _____

הסוכה עם המטה לשמאל

והרמונים הולכים ובאים בלי הרף.

אחדים עוברים על גבי הגג, אחדים מתפוצצים עוד לפני הסוכה. — ואני מוסר את עולמי הזה לגורל הרחמן. —

הפילדויבל הרשה לי לא להתחשב עם הפקודה ולשכב רק חצי שעה. ואולם הזדקפה בי העקשנות בכל כוחה הקדמון: אני לא אזוז מפה עד שלא תעבורנה שתי השעות החוקיות, כהלכה. אני לא. — ליהנות מחסדו של הפילדויבל? זה לא. — למות? — מה איכפת: היום או מחר? — ופתאום שריקת־רמון מפצחת את הקדקוד — ואחריה — התפוצצות — —

אני עדיין חי, כנראה; — „חי חי הנני, יען ארגישה כאב". —

הפצצה חתכה את הזוית הימנית. נשארו רק שלוש זויות עם הוספה קטנה של שני הקירות המהוים עדיין את שתי הזויות: המזרחית והמערבית — —

פתאום מופיע המשרת שלי ובעינים זולגות דמעות־דם רוצה להציל אותי החוצה. — הוא התחיל לסחוב אותי בכוח, למרות רצוני. נאבקתי אתו בכל כוחי: לא. כשבארתי לו שאינני רוצה להשתמש בחסדו של הפילדויבל — הרפה ממני, הרהר רגע ואמר:

— זה נכון, אדוני.

ובלי כל מלה שכב על־ידי במטה; ואחר כך מרמר:

— לא אלך מפה גם אני. —

לא נסיתי לגרשו. ידעתי את האיש. וגם — למה אכחד? — נעים היה לי להרגיש את מי שהוא לצדי בפיו הפתוח של המות. השד יודע מה זה? אגואיסמוס? — לא הספקתי לחשוב הרבה בדבר — יען כי היריות התחדשו ביתר שאת. התחבקנו שנינו כשני שרצים אומללים, עד כדי להחנק — וחכינו בגוף מצומצם עד כדי מינימום לקץ־הימים. — הגראנאטים עפו, שרקו, זמזמו ומתחו את עצבי כבצבת צורבת. הנשימה נעצרה עד מחנק. —

הפצצות הסירו את שתי הזויות, את המזרחית והמערבית בבת־אחת. — נשארה רק הזוית שלנו. כמין „סוכה פסולה" בעלת שני חצאי קירות וגג. — היריות לא פסקו — אך כנראה, שהרוסים הסתפקו גם בחורבן זה והתחילו לכון את היריות הלאה, כלפי צפון. —

פתאום רואה אני את הפילדויבל עומד ומביט בנו. — חור הוא גם־הוא כמת. — רוצה לדבר ומגמגם.

— מה — מה — מ־מ־מה אתה — אתה עושה פה? — שואל הוא את המשרת שלי.

הצעיר מביט בו רגע ועונה בשקט:

— אני חולם פה את מיתתו המשונה של האדון הפילדויבל! —

הפילדויבל עמד כנדהם מפני העזה זו. ודאי במשך כל ימי שרותו הצבאי לא העיזו ככה בפניו. עמד רגע וצרח:

— מארש מפה!

— השאר, פאלי! — פקדתי עליו אני.

המשרת לא הסתפק. הוסיף:

— מקומי על יד האדון הדגלן שלי!

כעת עברה בת־צחוק שטנית על פיו של הפילדויבל; עמד עמידה מפושקת־רגלים והתנועע בבטחון נצחונו הגמור:

— אולי אתה תעלה אותו למדרגת דגלן, ילדון?! —

ואחרי זה פתאום בצעקה כלפי המשרת:

– צום ראפורט! – (אל המשפט) והלך.

ולא ירדנו מן המטה עד שלא נמלאו שתי שעות בדיוק. אחרי־כן עמדנו יחד בפני הלויטננט שלי החדש ואני הודעתי לו כדין:

– אדוני הלויטננט, מודיע בהכנעה: קבלתי את ענשי על עוון גנבת־מאכלים ומעילה בכסף! –

הלויטננט לא הבין אותי. חשב רגע שיצאתי מדעתי.

– מה? – צעק עלי – מה?

חזרתי על הודעתי. – הוא נגש אלי, תפש אותי בשתי כתפי, נענע אותי והרעים עלי:

– אתה השתגעת?!

– לא, אדוני; על כל פנים: לא אני השתגעתי.

ובארתי לו את כל הענין. – הוא התהלך הנה והנה כמבולבל, כארי בסוגר; פתאום נעמד ואמר כמו לעצמו:

– אני אעשה קץ לנאפופים אלה! –

אחר כך פנה אל המשרת שלי, שעמד כל הזמן יחד אתי עמידת כבוד:

– ואתה מה?

– אדוני הלויטננט! מודיע בהכנעה: לא יכולתי לעזוב את המפקד שלי בסכנה־זונה זו! –

ובאר לו את מצב הדברים: את הסוכה, את היריות, את הכל. – הלויטננט הקשיב, הרהר ואמר:

– בואו, הראו לי את המקום!

הראינו לו את המקום. – האדם רתח כולו מכעס עצור עד כדי רעל. התחיל לעזוב את המקום וללכת – ושוב חזר אליו והתבונן – ושוב הלך, ושוב חזר. – לבסוף החליט שוב פעם:

– אני אעשה קץ! – אמר והביט בי, כבודק אותי, איך זה נשארתי בחיים. אחר כך נזף בי, על שלא עזבתי את המקום בשעה שהתחילו היריות. זה לא רק שמותר היה לי: זאת היתה חובתי! הפקודה לא הטילה עלי עונש של סכנת־מות. וכשבארתי לו,

למה לא עשיתי זאת – ראיתי כעין כעס נורא המעורב בשובע־רצון במדה ידועה. – לקח אותנו אליו, השקה אותנו קוניאק ושלח את המשרת שלי לעבודתו. נשארנו שנינו שותים. כרבע שעה. בשתיקה. שתה ושתק. – פתאום קם, מרים את כוסו ואומר:

– הרם את כוסך! לחיי האדון הדגלן: לחייך! –

שתינו והוא הוסיף:

– לך ותְפָר־לך את צוארון הדגלן! על אחריותי!

כשבאתי אל חוֹרי וספרתי זאת למשרת שלי – לא קפץ משמחה, הפשיט מעלי את חולצתי ברצינות של חדוה פנימית ותיכף תפר עליה את צוארון־הקצין. –

למחרת בבוקר באה הפקודה, שעליתי למדרגת דגלן. –

יז.

גֵּיהִנֹּם

בתחילה לא ידעתי בעצמי, מה אני מרגיש בעצם בשעה שמשרתי הלבישני את החולצה עם צוארון־הקצין החדש. באופן כללי, מובן: שמחה. שובע־רצון. ומפליא, זה לי כבר החודש הרביעי שאני חייל, סגן־אופיציר, בחזית, מפקד, מחרף ומגדף כמו פילדויבל, אוכל מסואבוונ, שותה ממה שאפשר ומה שאפשר, זוחל על גחוני ברפש ובגללי־אדם, צד ציד אדם בקנאה ואפילו גנב הייתי כבר תהלה לאל, – פירוש: חייל על כל הלכותיו, פרטיו ודקדוקיו – – ובכל זאת התביישתי רגע להיות אופיציר. אמנם, בושה זו, שנשארה לי מימים קדמונים מן הימים שלפני המבול (המלחמה), בושה זו אושרה פה אישור גמור: להיות חברו של האדון שטובניאק, או עמיתו של האדון פיגר: זה לאו דוקא כבוד גדול. אך הן בכל זאת חייל אני, אדם אחר לגמרי; ולפעמים, כשאני נזכר שעלי לשוב פעם אל סביבתי הציבילית – בא אני במבוכה אמתית: מה אעשה שם ביניהם, בין הציבילים ההם? ועוד: דבר אחד מוזר היה לי לקבוע: עם כל בחילתי לאדון פיגר, הרי בכל זאת – – למה לכחד? – עושה אני את הכל בשביל למצוא חן בעיניו. ולאו דוקא מתוך פקודה. לא. – – מוזר – אך עובדה. – והנה: בכל זאת מרגיש אני כעין בושה כלפי הקצין החדש שבי. ואולם רק רגע כמימרה. – כעבור רגע הייתי שבע רצון בהחלט. הבטתי בראי, שהמשרת שלי החזיק בפני בגאוה ומצאתי חן בעיני עצמי. – ואמנם גם לשמחה זו מצאתי נימוק, המשמש כעין הצדקה לשביעת־רצוני זו: הוסר המשא מעל גבי. יותר לא אשא את ילקוטי ואת הרובה הכבד; לא אסחוב את המעמסה הזאת. אקדוח קל ויפה:

כלי־זין נחמד עד להפליא. הנאה יוצאת מן הכלל לירות בו. קולע אתה ביד אחת, כמו במשחק־שעשועים, כלפי אותו הראש שם – ופיק! הראש מתרשל וכל אותו הגוף שם נופל מלוא קומתו. טעות, זאת לא יריה סתם, לא הריגה – לא. דבר יותר עמוק ויותר גדול מזה: החיים והמות בידי האחת. – כשם שחיי אני בידו האחת של אותו־ההוא שם.– ושוב פעם: נוחיות חייו של הקצין. – וגם: שמחתו של המשרת שלי; כעת הוא כבר משרת מן־המנין. על פי החוק. — ושמחת כל שמחתו: שהייתי סוף־סוף לאופיציר! ובכן זוהי שמחה אלטרואיסטית בהחלט. שמחתי אינה אלא הנאה משמחתו שלו. –

והוא, המשרת שלי – גם כן השתנה פתאום תכלית שינוי. כמעט עד לבלתי הכיר אותו. נאמנות־הכלב שלו עברה וקבלה צורה אחרת לגמרי. היתה זו כעין צורת אשה נאמנה. כן, באמת: אשה נאמנה וקפריזית מאוד, קפריזי אמון ואהבה, שהגיעו לאט־לאט עד לידי גסות. במשך הזמן התרגל לסגנון המצוה עלי; פשוט מפקד עלי, בקול רטינה ותלונה מחרף הוא ומגדף אותי בכל רגע ורגע.

– „אדוני שוב פעם לא אכל את הארוחה שהבאתי לו!" – אמר והשליך את הצלחת יחד עם תפוחי־האדמה על הקרקע תוך כדי קללה נמרצת באלהים קדושים.

או אם עמדתי במקרה במקום שיש בו משום סכנה: –

– „ומה הוא תוחב את ראשו הרקוב כלפי האויב?! ילך מפה!" – ושוב קללה נמרצת.

או די היה לי ללבוש את המכנסים בטרם שהוא תקן אותם וגהצם יפה – קבלתי ממנו מנה יחד עם אבות אבותי עד משה רבנו ע"ה! – הוא נאמן מאוד, הוא אוהב אותי, טוב מאוד, יפה מאוד; אך זה קצת יותר מדי. הוא יורד לחיי ממש. אינו נותן לי מנוחה לחיות רגע בלי הקונטרולה שלו. קסאנטיפֶּה צעירה ויפה, המכרסמת אותי בלי־הרף. – ולחנם נסיתי לצעוק עליו, לדבר אליו דברי כבושין: „פאלי, אל תהא גס, אל תקלל אותי, זה לא מן המדה". או: „פאלי, שתוק, יען כי אתן לך על פניך שתשכח את אֵל מחוללך!" – לא

הועיל. הוא ענה לי כדרכו:

– אם אדוני אין לו שֵׂכל לדָבר, איך לשמור על עצמו! –

סבלתי ממנו צרות צרורות עד כדי עיפות אמתית ולא פעם החלטתי בנפשי שאשלח אותו לעזאזל. – עד שפעם הגיעו לי הקאפריזים שלו עד דכדוכי נפשי – ואז נזכרתי פתאום באמצעי־הצבא היחידי. אחרי איזה עלבון של אחד הקצינים כלפי הדוד אסטרייכר לא יכולתי לבלוע את ארוחתי בשום אופן. דחיתי את הצלחת הצדה, הדלקתי סיגארה וישבתי לכתוב דבר־מה, – המשרת־המפקד שלי הביט בי רגע, ואחר כך התפרץ עלי בכל מהותו: חטף את הסיגארה מפי, זרק אותה על השולחן ותחב לי את הצלחת אל תחת חטמי:

– אם אדוני לא יזלול את ארוחתו, אני אפוצץ את הכל אל ראשו! מבין?! – והחזיק את הצלחת מוכנה. –

הבטתי בו כמטורף – מה לעשות! ופתאום נזכרתי בתרופה היחידה:

– כֵּבֵד!!! – הרעמתי עליו בכל כוחי. –

הבחור הצמיד את שתי רגליו והתאבן כרגע; והצלחת בידו האחת. הוא קפא כמו שהוא.

– ככה תעמוד חצי שעה! –

וככה נפטרתי ממנו לחצי שעה. הוא עמד ככה מבלי לזוז. אלם, מאובן, כפסל.

ואני עבדתי במנוחה. –

כעבור רבע שעה נכנס אלי הלויטננט הטוב שלי. ראה את החייל הקפוא עם הצלחת בידו – הביט ובת־צחוק עברה על פניו הרציניים.

– הסתלק! – פקדתי כרגע על המשרת כשראיתי את הלויטננט וקמתי וקבלתי את פניו. –

המשרת הסתלק.

בארתי לו לקצין את כל הענין. הוא שחק ואחר כך אמר לי:

– הזהר, חביבי, אתה נעשית לתלמידו של האדון פיגר – –

וכעת, מתוך שיחתנו זו האינטימית על הקצינים ועניניהם, נודעה

לי אישיותו המעניינת של קצין זה. בן למשפחה פרוֹטֶסטאנטית אצילה, מוסיקאי בחסד, מנגן בפסנתר ועוגב, יש לו ביבליותיקה גדולה ויקרה, משפחתו, משפחת סֶמֶרצ׳אני, היא בעלת מסורת דימוקראטית מעידן ועידנים. —

ועד שאנו משוחחים והנה המשרת שוב הופיע עם דַיסת תפוחי־אדמה טריה, עומד כדין ואומר כמעט בבכיה:

— אל יעמיד אותי אדוני אל הכותל — יאכל אדוני — יען כי — יען כי (פה נתעוו פניו היפים למפלצת) יען כי אני אפוצץ את כל עולם הכלב הזה לרסיסים! —

אכלתי והוא הסתלק. כשיצא אמר לי שר־המאה:

— תן לי את הבחור הזה — אתן לך כתב־יד עתיק: כתב־ידו המקורי של טרִיסמֶגיסטוס! —

— מה ערכו של כל טריסמגיסטוס עצמו לעומת בחור כזה, אדוני שר־המאה!

— צדקת — אמר הוא בהרהורים — הנה הפראדוכסון הנורא של המלחמה: השגעון הזוֹעני הזה לכל הפחות מעלה אחת יש לו: על ידו מתגלה לנו האדם בגלויים, שלעולם לא היינו רואים אותם בלעדי המלחמה. — אל אלהים. מה אפשר לעשות מבחור שכזה על ידי התרבות והציביליזאציה! — וכמה הוא יפה! חי אללה, לו הייתי יוּפיטר, הייתי מַנֶה אותו לגאנימֵידֶס! —

ובתוך כדי שיחה — מברך אותי הקצין לעליתי ויחד עם זה מודיע הוא לי חדשות: עם היותי לקצין באה פקודה עליונה להעמיד אותי ואת פלוגתי על משמר הגבעה מספר זה וזה. גבעה זאת היתה הנקודה החשובה ביותר בחזית שלנו; היא עלתה לנו בדם רב במשך הקרבות האחרונים. היה מקרה, שבמשך יום אחד, משבע בבוקר ועד חמש בערב עברה הגבעה מידינו לידי הרוסים שמונה פעמים. מלחמה איומה היתה זאת. ולבסוף כבשנו אותה וסִיגנוה בבור־מחסה מעבר השני, לצד האויב. —

וכעת זוכה אני בהצטיינות נוראה זו: לעמוד שם על המשמר. מעבר לגבעה. —

– מעתה יקרא לך בשם „קצין האש" – אמר הלויטננט בטון ספק־לעג ספק־תהלה, – ואולם יחד עם זה – הוסיף – יורשה לך לבקש דבר־מה, אם יש לך, בנוגע לחיילים, לכלכלה וכדומה. – חשוב לך עד הערב.

והלך. –

„חשוב לך", מה יש פה לחשוב? נזכרתי בבדיחתו של רוזנברגר השמן. אבקש מאת האדון שר־האלף פיגר, שיספר לי אנקדוטה טרם הכנסי אל אותו הקבר הבטוח. –

ופתאום נצנץ בי רעיון: יש לי בקשה. – נכנסתי אל שר־המאה ומסרתי לו את בקשתי: יתנו לי הפעם לבחור את האנשים, אשר אתם עלי ללכת אל המשמר. אמרתי לו, שהיה כבר פרצדנט כזה ברגימנט הששים ושש, ירשו־נא גם לי לעשות זאת.

הרשו לי. ואני בחרתי לי שלושים איש, חצי פלוגה, מבין כל פלוגות הרגימנט. כשנודעה לו לשר־המאה שלי שיטת הבחירה שלי – צחק ונהנה מן הדבר: בחרתי לי את כל הפוחזים והריקים יחד עם כל קלי הדעת והפזיזים שבחבריה. היו ביניהם אמנם, צוענים, בחורי ישיבה, גונבי־סוסים מועדים, גונבי־כיס ידועים ומשחקים בקלפים פרופיסיונליים מפורסמים. והיות וגפרייטר מרגלית היה בינתים לטלפוניסטן – (השד יודע איך בא לידי כך; כפי שנודע לי אחרי כן: מעולם לא דבר חובש בית־המדרש הזה בטלפון אף חצי מלה בחייו!) גייסתי אותו לטלפוניסטן בפלוגת־המשמר שלי. – הוא היה מרוצה, אף כי רגע התגרד בערפו:

– חושבני, שאעלה שם מאחורי הגבעה לגדולה: אעלה שם למדרגת טלפוניסטן של מעלה. – ואולם תיכף הוסיף – אין דבר! – אודיע לאדוני בהכנעה את כל החדשות מגן־העדן.

– מאין לך הבטחון, שדוקא מגן־העדן?

– אחרי גהינום הפילדויבל שלנו?! – הן זוהי המעלה היחידה של „פושט־נבלות" זה, שמטהר הוא את האדם ומצרף אותו בשביל גן־העדן! –

נזכרתי, שכדאי לי לקחת עמדי גם את השחקן הטפש מאדי, „המדליק את החשמל ב„האמלט". כדאי יהיה להראות לו את מרגלית „היהודי הפחדן" בתוך קו־האש. – ועד שאני מתענין בו לחפשו – עברה שמועה מבהילה: גפרייטר מאדי נעלם עוד בתחילת הקרב ואיננו. ותיכף אחרי זה פקודה, האומרת, שמאדי לא נכנס אפילו לקרב, אלא השתַּלֵּף מחובתו והסתתר בעיירה יאזלוביץ; וכעת מצאו אותו שם ומשפטו יצא ליריה תכופה. –

מאדי המסכן. – באיזו שנאה שונא השחקן הטפש הזה את „היהודים הפחדנים"! איזו שנאה מרה וחשאית, שאפילו בפני לא היה בכוחו להסתיר אותה. והנה – משפט מות.

בתוך החזית משפט מות.

הקוראים שלא היו בחזית לא יבינו את זה לעולם: מה טעמו של משפט־מות בתוך בור־המחסה. לזה לא המציאה התרבות מלים וצבעים. במקום שהמות אורב לך בכל רגע ובכל מקום; במקום שבתשעים ותשעה אחוזים אתה נידון למות ובאחוז אחד אתה נאחז בכל כוחך ועצמך בחיים – באים פתאום וגוזלים ממך גם את האחוז היחידי הזה, שגם הוא מוטל בספק, ועושים אותו לודאי: מות! – נורא! ואני איני מנסה אפילו למסור את הרגש הזה לקורא.

כעין התעלפות תקפה אותי, כעין גרוי הקאה. –

ולא עבר כחצי שעה – והפקודה הגיעה אלי. דוקא אלי: עלי להוציא לפועל את פסק־הדין האיום בעזרת הפלוגה שלי – –

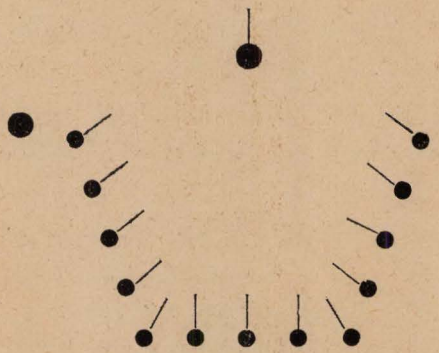
תיכף הבינותי, שזאת היא חכמתו העליונה של האדון פיגר. –

זועה עברה בדמי. – נצנץ בי רעיון: צריך להודיע לו לאדון פיגר באיזה אופן, שמאדי הוא שונא ישראל גדול ושאני שמח להוציא אותו להורג – – אולי ימנע ממני את התענוג הזה, תענוג הנקמה – –

לא הספקתי לעשות כלום. הפקודה באה במפגיע ועלי למלא אותה. עולמי חשך בעדי. –

סדר מלוי פסק־הדין בחזית היה כזה: הוציאו את בן־המות אל שטח העורף, במקום שעין־האויב אינה מגעת, שם העמידו אותו ומסביבו העמידו את הפלוגה בצורת „חֵית" מפושקת; האומלל עמד לא בתוך ה„חית" אלא מחוצה לה, באופן כזה, שאם לקשור את שני קצוותיה התלויות של החית עם הנקודה שבה הוא עומד – יצא „מחומש" שהנידון עמד בזויתו האחת,

כזה:

שם עמד הוא ואחוריו כלפי הפלוגה. – והמפקד עמד על יד החייל האחרון של אחת הצלעות; את פקודת ההכנה והיריה נתן לא בקול, כדי שהנידון לא יבהל ולא יעשה איזו תנועה או שלא ינסה להמלט בבהלתו. בכונה תחלה ודאי שלא יעשה זאת; „החייל לא יברח מפני המשפט הצבאי" – אך מתוך טרוף־הדעת אולי כן. ולפיכך נתן המפקד את הפקודה בסימן־תנועה שבידו. – על פי הדין צריך היה לקשור את עיניו, אך האמיצים שבהם החמירו על עצמם ועמדו בעינים פקוחות. והיה גם מקרה, שאחד הקצינים עמד בעינים פקוחות ופניו כלפי הפלוגה דוקא, כלפי הרובים, המכוונים למולו. – במקרה כזה אפשר היה לו למפקד לתת פקודה בקול.

וכעת – הייתי אני האומלל המפקד על מעשה־זוועה זה, ודוקא לאחד החיילים־המכירים שלי,

ודוקא לאדם, שהיה בטוח, שאני שונא אותו, יען כי הוא שנא אותי באמת וגם גרם לי את הגהינום ההגון. —

כשזה נודע למשרת שלי — לא מצא את מקומו מרעדה.

— גם זהו מעשה „הוד חזירותו" — אמר — ימח שמו של אותו ארטיסט־קומידיאנט אומלל! לא נהרג בחזית, דוקא בידי אדוני עליו ליהרג! דוקא! טפו! —

ראשי התחיל כואב עלי. רקותי הלמו לי כפעמוני־סכנה. חשבתי שאצא מדעתי.

ורק דבר אחד חזק אותי: הפקודה החמורה והתכופה. זה טבע הפקודה: מחשלת היא את העצבים, כמים קרים את הברזל המלובן הרך.

כשמסרו לי את מאדי „שחקן־הלאקייאים" העלוב והוא הביט בי — כמעט שהתעלפתי: ראיתי בו שבטוח הוא, שאני התנדבתי לכך: למעשה־נקמה. —

לו היה מותר לי להגיד לו דבר־מה!

אך זה אסור בהחלט. —

בדרך, כשהובלנו אותו למקום המעשה, התרוצצו בי רעיונות מוזרים. החלטתי, שזהו כעין נסיון מידי אותו השכל העליון הנעלם. מנסה הוא את היהודי שבי ואת רגש הנקמה שבלבבי. הן הוא, השכל העליון יודע, שדעתי רעה מאוד על מעשי־נקמה. יודע הוא, שאני חושב את הנקמה לתכונה האנושית השפלה ביותר, יען כי תכונה זו משפילה את האדם ממדרגת החיה הרעה. החיה הרעה אינה יודעת נקם. הנקמה היא „חכמתו" של ההומו סאפיאֶנס, של האדם בעל ההגיון; ויודע הוא, כמה מבזה אני את דבריו של אותו התנא־החכם, רבי שמעון בן יהודה. האומר: „תלמיד־חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו תלמיד חכם". אם זהו התלמיד־החכם — אל יהי חלקי עמו — ויהי חלקי עם משה רבנו ע"ה האומר: „לא תקום ולא תטור!"

כאלה הרהרתי ושמחתי בלבי על העובדה, שבמקום נקמה הרגשתי חמלה חמה ורחמים גדולים אל האדם הטפש־האומלל הזה, שבמזימתו שכבתי שתי שעות בכף־הקלע, שתי שעות, שהנחילו לי רעד־עצבים

של זקנה עד היום הזה. —

בשתיקה נוראה זו הגענו עד מקום־המעשה. — שם סדרתי את האנשים כדין.

ורק פה ראיתי, שבין החיילים נמצא גם רוזנברגר השמן. הוצאתי אותו והעמדתיו הצדה:

— אתה יהודי — לחשתי לו והוא הבין. —

איש לא שמע זאת — אך הנידון קלט את הלחישה; כעין מעשה־נס של השטן. או אולי לא שמע, אלא הבין מה שלחשתי. הרים את ידו אל המצחיה שלו, עמד בכבוד ואמר:

— אדוני הדגלן, מודיע בהכנעה: יש לי בקשה אחרונה!

— דַּבֵּר, גפרייטר אנדראש מאדי!

— אתה סלקת את הקורפורל רוזנברגר, יען כי יהודי הוא ואינך רוצה שיעשה בי מעשה־נקמה —

— כן, גפרייטר אנדראש מאדי.

— ובכן אני גם כן יהודי. התנצרתי לפני שמונה שנים.

עיני חשכו בחוריהן. הגפרייטר מאדי, שונא ישראל מר זה — יהודי הוא. לא האמנתי לו רגע. חשבתי אולי רוצה הוא לבקש ממני, מאחיו־בגזע, מ„בן־גורלו בדת" — כמו שאומרים בהונגרית — חנינה. — אך בכל זאת עמדתי על טפשותי זאת. — שתקתי רגע ארוך, בלעתי את רוקי המר ואחר־כך החלטתי בנפשי, שברור לי מה הוא רוצה:

— טוב, גיפרייטר אנדראש מאדי, הדוד אסטרייכר יגיד „קדיש" אחריך.

הוא גם כן בלע את רוקו — עשה איזו תנועה מוזרה ותפלה ואמר:

— תודה, לא זאת רציתי לבקש. רציתי לבקש, שאדוני הדגלן ישאיר לי את מעלת־הגפרייטר שלי וימיתני בלי דיגראדאציה —

הבטתי בו בטמטום. גם החיילים הביטו זה בזה ובי. — ואפילו בת־צחוק קלה, נסתרת ונעוה ראיתי בפני אחד מהם. —

ובאמת: איך קרה הדבר? על פי הדין, צריך לפני ההמתה להשפיל אותו למדרגת אדם פשוט; ואם יש לו איזו מעלה שבמעלות־הצבא — צריך לקרוע אותה, להסיר את הכוכבים מעל צווארונו. — חוק הדיגרא־

דאציה הוא חוק חמור בבוגדים. והנה: לא השופט הצבאי עשה זאת ולא אני קבלתי פקודה לעשות זאת. אף כי האדון האוברלויטננט נתן לי את השעור איך להתנהג ומה לעשות. – השתמשתי בשגיאה זו שאינה שלי ואמרתי:

– טוב. לא קבלתי פקודה לדיגראדאציה, גפרייטר אנדראש מאדי.

והוא שוב אמר:

– תודה, ועוד בקשה קטנה: את המכנסים שלי נא למסור להרגלי לאסלו קֶרְצ'אן ואת המגפים שלי להרגלי בנבנוטו גאלֶיירי. הם בקשו. –

– הם בקשו ממך? – טוב גפרייטר אנדראש מאדי.

הוא הודה לי באות־כבוד, פנה לאחור ועמד כדין. נגשתי אליו, חוצאתי מכיסי את ממחטתי לעטוף בה את עיניו. –

– יש לי – אמר הוא ומסר את ממחטתו.

„יש לי" זה – הקפיא בי את הדם. נורא. „יש לי". – ידי רעדו בעין. בקושי קשרתי לו את עיניו – ואזי ראיתי, שלחייו רטובות. – מהרתי לעשות הכל בחפזון. – –

שלש־עשרה יריות פלחו את ראשו. הוא עמד רגע והתנועע – ונפל מלא קומתו ארצה. –

התחלתי להקיא. צנחתי על הקרקע. אחד החיילים נתן לי קצת קוניאק מילקוטי. –

חזרנו הביתה בשתיקה. רק קולו של אחד האנשים נשמע אומר כמו לעצמו:

– לא הצטלב אפילו!

זה היה קולו של הטירולי הארוך והתמים, הוא לא ידע את השפה ההונגרית ולא הבין את דבריו של האומלל, שיהודי מומר הוא. –

כשבאתי הביתה הרגשתי כעין רגש תודה להאדון פיגר על שזיכה אותי בזועה זו: אחרי מעשה־גיהנום זה יהיה לי משמר־הגבעה בבחינת גן־עדן. –

קשה מאד למות – אך קשה פי־אלף להמית בכונה, בהכרה. –

יח.

בְּשֵׁם הַבְּתוּלָה מָרְיָה

בקשתו האחרונה של הגפרייטר מאדי עברה במחנה ועוררה השתוממות כבוד.

– הנה חייל! – נשמע מפי כל שטאב הקצינים – הנה חייל, הנה כפתור! – אמרו בקנאה. ופנו אלי:

– איך הוא בקש אותך? איך זה היה?

בארתי לכולם, איך זה היה. הוא בקש שלא אוריד אותו מגדולתו ממעלת הגפרייטר לפני מותו. הוא רצה למות בתור גפרייטר. –

זה לא השביע את רצונם. שאבאר להם בפרוטרוט. שאחקה להם את הטון שלו. אם הוא התחנן, או דבר אתי קשות, בתביעה, בדרישה? איך זה היה?

ושכחו כרגע את בגידתו, את פחדנותו, את הכל.

האדון פיגר היה מרוגש ממש; כל הזמן הסתכל בצפרניו המיוטבים־המיופים והתהלך אילך ואילך. הנה חייל!

אך בכל התרגשות־הכבוד של האדון פיגר היתה מורגשת קנאה ממין אחר לגמרי: הן נודע בינתים שהגפרייטר היה יהודי מומר. זה קלקל את הכל. ראשית: יהודי – וחייל כזה! ושנית: (וקנאה זו היתה עזה מכל!) היהודי מת בלי דיגראדאציה! היהודי מת בתור אדם־המעלה! את הכבוד הזה לא היה האדון פיגר יכול לרַתות ליהודי בשום פנים.

ועוד: הן הנבל הזה רמה אותם כל הזמן. הלא הם חשבוהו כל הזמן לנוצרי מלידה ומהריון! הן כל התנהגותו היתה נוצרית מובהקת כל הזמן, בלי כל אבק של חשד. תמיד היה מתפלל את ה„אני מאמין"

ודוקא בקול־רם. בכונה, בדחילו ורחימו, ובכל פעם שאיזו סכנה היתה מתרחשת ובאה – היה הוא היחידי בכל הבאטאליון שהיה ממלמל כל הזמן:

בְּשֵׁם הַבְּתוּלָה מָרְיָה – בְּשֵׁם הַבְּתוּלָה מָרְיָה –

ואחר כך הוא כורע על ברכים ובמועל ידים היה מתפלל:

בְּרוּכָה אַתְּ בֵּין נָשִׁי־תֵבֵל וּבָרוּךְ פְּרִי בִטְנֵךְ יֵשׁוּ!

וככה היתה המימרה „בשם הבתולה מריה" למימרה שגורה בקרב המחנה בזמן האחרון. על כל צרה שבאה ולפני כל סכנה קטנה או גדולה: „בשם הבתולה מריה". – עד שלאט־לאט נכנסה המימרה הקדושה גם אל תוך הקללות הנמרצות –

– „ימח שמך וזכרך, בשם הבתולה מריה!" או:

– „שאותו האֵל הקדוש שבעתים היה מרטש את בטן אמך עוד בטרם החריאה אותך לעולם הזה בשם הבתולה מריה!"

ואם היה מי שהוא שגער בסגנון זה בנזיפה – הרי זה היה הדוד אסטרייכר. הוא לא נשא את זה לעולם. הוא סבל מזה. יען הדוד אסטרייכר היה חברו היחידי של מאדי לתפילה תמידית. הגפרייטר: „בשם הבתולה מריה" והדוד אסטרייכר: „יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן – – לא תירא מפחד לילה ומחץ יעוף יומם – יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש" –

ואת שני המתפללים ידעו גם שם למעלה, במפקדה העליונה. יש שני מתפללים במחנה. את זה ציינו שם בכבוד ובחבה. והקצינים הביטו בו בגפרייטר מאדי בשובע־רצון. שהנה: יש גם נוצרי מתפלל; לא רק מחרף ומגדף, אלא נוסף לזה גם מתפלל. –

ופתאום נודע, שהנוצרי הזה גם הוא יהודי. –

נזכרתי בהערתו של הטירולי הארוך והתמים ומסרתי אותה לאדון פיגר:

– לפני מותו לא הצטלב –

האדון פיגר פקח את עיניו, כמי שעמד כעת על סודו של הענין:

– מובן, שלא הצטלב. לפני המות לא העז לשקר.

ופתאום:

– אתה יודע? בקשתו האחרונה באה יותר מתוך פחדנות מאשר מתוך גבורה! – מובן! –

לי לא היה לגמרי „מובן".

ומה שכאב לו לאדון פיגר מכל: „ירושתו של היהודי". המימרה „בשם הבתולה מריה". שהיתה ממש לסיסמא לאורך כל החזית של הרגימנט שלנו וגם מחוצה לה, מימרה זו הכניסה רוח חדשה לגמרי אל תוך המחנה: את רוח הנצרות, שלפני זה לא היתה מורגשת כלל. מימרה זו שמשה בימים האחרונים גם כוח מוסרי יוצא מן הכלל וגם: טלית כשרה, שהשנאה ליהודים התלבשה בה בקדושה. –

הנצרות – זה היה הקורס היציב והמתפתח ועולה בזמן האחרון. –

היה אמנם מי־שהוא, שמצא יסוד אחר לדבר חוץ משנאת היהודים. יסוד מוזר וציני. אמנם אי־אפשר היה להמלט מאמתיותו. היסוד הזה היה היסוד הארוטי. –

האיש שמצא את זה היה הלויטננט אדולף מייזינג, פרופיסור לפסיחולוגיה ולפאתולוגיה בוינה, מאסכולתו של פרויד. הלויטיננט מייזינג ראה את זה בפשטות קלאסית:

– בחורים כארזים חיים מזה חדשים וגם שנים בלי אשה ובלי ריח אשה. הליבידו שלהם מחפש לו מוצאים שונים. אחד מאלה הוא גם: הקללה הנמרצת, שכמעט תמיד אתה מוצא בה בטויים אירוטיים־פורנוגראפיים. כמו כן משמשת התפילה מוצא לרגש העגבים: התפילה הרוצה להחניק את הרגש הזה, נאבקת עמו ועל פי רוב מכניעה אותו. ואולם מה לכם מוצא נפלא יותר מאשר התפילה שהיא עצמה אירוטית?! התפילה למריה – הבתולה – שילדה בקדושה!! – ואם רוצים אתם – הוסיף הפרופיסור – לראות ולשמוע את זה עין בעין, הרי הקשיבו פעם להקרואטי הענק שלנו פראנץ ריזיטש, איך הוא מבטא את המימרה הקדושה הזאת ובאיזו הדגשה והטעמה! בשבילו משמשת תפילה קצרה זו ממש גאולה! –

ובאמת כך הוא הדבר. הקרואטי הענק הוא הסובל ביותר מחוסר

אשה בקרב המחנה: לפעמים עד כדי נשיכת עורו. בשבילו כל אסון המלחמה הוא בזה ורק בזה.

אם כה וכה – והתפלה הקצרה אחזה כאש את כל המחנה – והקצינים השתמשו בה והפכו אותה לסיסמא, לסמל, להמנון השנאה ליהודים, – עד כדי טמטום. עד כדי תיאוריה, שאין גבורה בלי תפלה זו, והנצחון אינו נצחון אם לא בא בכוח ההצטלבות יחד עם „בשם הבתולה מריה".

ולפיכך מובן מאליו, שהיהודי אינו מסוגל להיות גבור. – „מובן מאליו". –

שאלת הגבורה בכלל קבלה פה בחזית מובן אחר לגמרי מאשר בעיר. לאור אש התותחים והראקיטות ובתוך מהומות הקרבות לבש המושג „גבורה" צורה אחרת לגמרי.

בתחילה פשטה הגבורה מעל עצמה את הלבוש הפטריוטי. איזו פאטריוטיות, מה פטריוטיות, מי פטריוטיות פה! לא דובים ולא יער! באה הפקודה לזחול ולהתגנב אל אחורי החזית הרוסית – ובכן זוחלים; בפחד־רתת, על הגחון, בעינים בולטות וממצמצות – ובינתים מחביאים את הראש תכופות. תוחבים אותו בעפר, או מאחורי אבן, ולפעמים חופרים בחפזון גומה קטנה, תוחבים בה את הראש וככה שוכבים על הבטן. בגוף משוטח ומרוקע – כשהאחור בולט למעלה, מטרה טובה לקלע הרוסי. בין הזוחלים הללו יש כמעט תמיד אחד או שנים, בעלי מזג חם, מחוסרי הגיון, קלי דעת. שאחרי שכל הזחילה הזאת נמאסה עליהם – קופצים הם על רגליהם, וזקופים, בהחלטה של „יהי מה שיהיה!" ובצעקת „אמך הזונה!" – או „הכה, לא אביך הוא!" או אפילו בצעקת השם „מארוסיה!" (זאת היתה כל ידיעתנו הרחבה בשפה הרוסית: שם הנקבה הרוסית.) – רצים הם כמטורפים ומתנפלים על „האויב" הנורא, ואחריהם רצים לפעמים עוד אחדים מתוך אינרציה, או מתוך קונדסיות סתם, כמי שאין להם מה לאבד בחייהם. –

ובזמן האחרון היו נוהגים להוסיף על הצעקות האלה גם את הצעקה: „בשם הבתולה מריה!"

וכל היוצא מתוך המהומה הזאת בשלום – גבור הוא ומקבל אות־גבורה, או עולה במדרגה אחת, או מקבל סתם טפיחה על שכמו. –

ולפעמים מקבל הוא את אלה – על קברו. אם במקרה לא שחק לו הגורל והוא נפל חלל בצעקת קללתו הנמרצת. –

זאת היא הגבורה.

ועוד אלפי אופנים דומים לזה יש לה ל„גבורה".

ובגבורה זו מצטיינים על פי רוב אנשים, ששם בעיר (ואפילו פה בחזית) הם נבהלים מחסיל שחור או מעכבר –

ובזמן האחרון רוב הגבורים האלה יהודים.

ונגד זה מצאה השנאה תרופה: אין הם גבורים, אם אינם צועקים „בשם הבתולה מריה!" –

ואיש מכל הנוצרים לא היה חולה ומרגיש את חלול השם שבדבר. איש לא הרגיש, אל מה השפילו את קדושת־הקדושות, את אם אלהים, ודוקא פה, בכנפי המות. –

עד שבא אחד ופקח את עיניהם לרגע; זה היה הגפרייטר מרגלית, שנסח את הפסוק ובחרופו וגדופו צעק פתאום:

– בְּשֵׁם רָחָב הַזּוֹנָה! –

זה העמיד אותם לרגע על חלול־הקודש שלהם. ומעשה שטן, במחנה הופיע פתאום אורח חשוב: כהן־הצבא הגדול, וכששמע את שם אם־אלהים נשא על שפתי המגדפים – סלדו אזניו. – אך השנאה מצאה מוצא גם לזה: במקום כולם העמידו את מרגלית „למשפט" לפני מעלת־קדושתו. הכהן היה איש נוח ואהוד מאוד. אדם פקח וטוב לב כאחד וכששאל את מרגלית על הענין, באר לו הגפרייטר בפשטות, שרחב הזונה מיריחו משמשת סמל לנצחון בתנ"ך, יע, כי היא היא אשר עזרה ליהושע לכבוש את יריחו ואת הארץ הקדושה. –

הריברנדיסימוס קבל את הבאור בבת־צחוק שבהבנה ואולם בשלחו מעל פניו את הגפרייטר היהודי הקטן פנה אל הקצינים בנזיפה:

– אולי הצליח הגפרייטר לפקוח את עיניכם, למען תבינו את עומק הירידה שלכם, רבותי. אפילו על קדשי הדת שלכם שומר

הגפרייטר היהודי הקטן! – תנו לו תודה על אשר הראה לכם דרך תשובה. –

אין לקוות הרבה, שזה יחזיר את הריגימנט למוטב. קללה נמרצת מכיון שהכתה שורש, שוב לא יזיזו אותה כל הגפרייטרים היהודים שבעולם. אך דברי הכהן הגדול היו דָם בשביל להגדיל את מדורת השנאה אלינו וביחוד אל הגפרייטר מאדי המת. – והאדון פיגר התהלך כמסומם כל הזמן, כאדם החובל איזו תחבולה נוראה, בשביל לשכך את זעמו הנורא. ובסוף מצא נקמה איומה: רצה לתת פקודה במפגיע, לפתוח את קברו של הגפרייטר מאדי ולהסיר מחולצתו את כוכב הגפרייטר שלו! –

מזלו של הגפרייטר המת גרם לו, שלא נענש בעונש נורא זה, יען כי חולצתו לא נקברה אתו. הסרבי „הממזר" כבר התהלך בה בגאוה כגנראל; – מובן: בלי כוכב הגפרייטר! –

אך כל ענין הגפרייטר מאדי לא העסיק אותנו זמן רב. לכל הפחות לא אותנו, שהיינו מיועדים ללכת ולהגן על הגבעה הארורה. ורק כשהופיעו שני היורשים שלו, הסרבי „הממזר" והאיטלקי מפיומה ובקשו את חפצי המת: הראשון – את החולצה הטובה שלו והשני – את המגפים היפים – – – הופיעה שוב דמותו של האומלל לפני עיני.

– מדוע זה הוריש דוקא לכם? – שאלתי אותם.

– אנחנו בקשנו ממנו – ענו שניהם.

– מגפים יפים מאוד – המשיך האיטלקי בנבנוטו בתיאבון. –

– חולצה משופרת – ענה אחריו הסרבי הנשוך ולקק את שפתיו. („משופרת" פירוש לתקן את הַחפץ הנתן מאת המחסן, תקון מיוחד בידי החייט).

– איך זה לא חככתם לבקש ממנו, מאת אדם החולך למות, נבלים?

– מודיע בהכנעה: הן זה הוא הדבר, שהלך למות – ענה הסרבי.

בשבילו אחת היא – תחזיק אחריו האיטלקי – וגם – – מודיע בהכנעה – – ראיתי איך הוא מציע אותם ליהודי.

– לאיזה יהודי?

– להדוד אסטרייכר –

– להדוד אסטרייכר?

– כן. לו. הוא בקש ממנו, שיתפלל בעדו אחרי מותו, מודיע בהכנעה.

– ומדוע לא נתן אותם לו?

– מודיע בהכנעה: היהודי לא רצה לקבל. הוא הבטיח לו להתפלל בחנם. – מה מבין היהודי בעניני מגפים? –

נתתי להם את הירושה ובינתים נזכרתי, שבתוך הפלוגה שהוציאה לפועל את פסק־הדין היה גם הסרבי הזה.

– שמע אינפאנטריסט קרצ'אן – הן אתה היית בין המוציאים לפועל, לא כן?

„הממזר" נבעת פתאום ופניו חורו.

– מודיע בהכנעה: כן. הייתי, מודיע בהכנעה!

– המ – האינך חושב, שנבל אתה?

– מודיע בהכנעה: לא.

– ואין לבך נוקפך? אמור את האמת!

– מודיע בהכנעה: לא. אני יריתי על־פי פקודה.

– אך בינתים, בתוך כדי מעשה ראית את החולצה – מה?

הסרבי שתק רגע ואחר־כך אמר:

– מודיע בהכנעה: ראיתי. – אך אני יריתי בראש.

– כדי שלא לקלקל את החולצה – מה?

הסרבי שוב שתק, ואחר כך:

– מודיע בהכנעה: כן. –

פקפקתי רגע, אם לתת לו את החולצה. אך נמלכתי בדעתי ונתתיה לו. הן ישר הוא האדם הזה.

הוא לקח את החולצה, כילד המקבל צעצוע נחמד במתנה, שם

אותה תחת בית־שחיו, הודה לי בעמידת־כבוד והלכו שניהם.

במרחק של פסיעות אחדות בדקו שניהם את „האוצר", בכוונה, בהנאה, בשמחה חשאית. פתאום רואה אני: כל אחד מביט בפני חברו ושוב בחפץ שלו ושוב בפני חברו; בתחלה בחשד ואחר־כך בכעס עצור ומפי כל אחד מהם נפלטת קללה נמרצת כלפי השני:

— אמך הזונה, בשם הבתולה מריה! — חכה־חכה! —

המשרת שלי באר לי אחרי כן את הענין שבין שני היורשים: כל אחד מהם בקש מאת הנדון־למות את שני החפצים יחד, גם את החולצה וגם את המגפים. והאומלל חלק אותם ביניהם. על זה כעסו שניהם זה על זה. וכל אחד חשד בשני, שהלה יקלקל לו את שלו, אף כי איש מהם לא אמר זאת בקול. — וכעת נוכחו לדעת, ששניהם בצעו את מזמתם: גם החולצה וגם אחד המגפים היו מנוקבים על־ידי יריה. —

פניתי אל הרופא והוא אמר לי:

— אי אתה יכול, חביבי, להתפאר באנשיך, שקַלָעים יוצאים מן הכלל הם. אם אחד מהם החטיא את המטרה ובמקום הראש ירה בגב — הרי את זה אפשר עוד להבין; אך לירות ברגל במקום הראש! —

לא גליתי לו לרופא את סוד הדבר. למה?

כמה זה נורא: לירות ברגלו של איש חי, בכדי לקלקל את המגף מתוך קנאה!!

— טפו, חזירים, בשם הבתולה מריה!

כ.

הַיָּד הַקְּמוּצָה

אחרי הנצחון הגדול והקשה – שנחלנו אותו ביסורי־מלאכים־ושדים כאחד ברפש הגליצאי אחרי הפשרת השלגים – היתה קצת מנוחה לזמן־מה.

אף כי גם את המנוחה לא נתנו שתֶּעֱרַב לנו היהודים. שוב פעם חשבונות: כמה מן הגבורים הם יהודים, – ושוב פעם זכו אחדים מאתנו לשנאה יוצאת מן הכלל. אלה שקבלו מידאליות.

וכעת גם אני נכנסתי אל שורת היוצאים מן הכלל האלה. שנאת הקצינים „בשם הבתולה הקדושה" לא הובלטה עד הנה ביחס אלי. או שהיה לי מזל בנידון זה, או שהצלחתי לעצור בעד השנאה הזו במדה מרובה על ידי שיחות, וכוחים ופילוסופית־חזית, שהיתה אמנם קשה מאוד לעכול במוחם של חברי האדונים הקצינים. אם כך או כך – עד הנה הייתי כעין יוצא מן הכלל לגבי השנאה הגלויה. אפילו האדון פיגר לא הרגיש גועל בדברו אתי בשיחות ארוכות למדי.

אך כעת נפל הגורל גם עלי. קבלתי מידאלית־זהב גדולה. על פי הצעתו של הלויטננט שלי סמרצ׳אני הישר והאציל.

את המידאליה תלה לי על חזי האדון שר האלף פיגר בדברים האלה:

– שמעתי שיש בדמך מדם המאדיארים. אחת מאמות אמותיך היתה מאדיארית טהורה, בתו של ההגמון קוהאני. זה לא דם מאדיארי סתם, אלא דם קאלוִיניסטי, שיש בו מסבל ירושת עקשנותו של יוהאן קאלוין. זה מחייב אותך להרבה. דם זה צריך שינצח את דמך היהודי. –

פה כאילו התחרט על גלוי לבו והחריש רגע. אני השתמשתי ברגע זה והפלטתי שלא ברצוני:

– את דם־המכבים, אדוני שר האלף?!

כל הסוּיטה שהיתה נוכחה בשעת מעשה נדהמה לחוצפתי זאת.

– שתוק דגלן! לא שאלתיך. לעת עתה אני מדבר! – אמר שר האלף פיגר, אחר כך עצר ברוחו, פניו הרצינו שוב ונעשו גם רכים כבתחלה. הוא הוסיף בותר, כאילו מתוך וכוח:

– דם המכבים? – אולי יש בך מדם המכבים. אך עדיין גבורתם של המכבים אינה ברורה למדי. העם המנוצח על ידם לא היה בעל גזע יוני טהור. אנטיוכוס אֶפִּיפָנס, אפּוֹלוניוס, סירון, ניקנור, גורגיאש – כל אלה לא היו יונים. – ואולם הרגע הזה אינו רגע של וכוחים. אתה הצטיינת. הוד מלכותו מציין אותך בין גבוריו: עליך להראות שאתה ראוי לכך בעתיד.

ולחץ לי יד.

הרי לך תיאוריה! באמת חבל, שיהודה המכבי לא הזמין לו גזע יוני טהור לנצחונו.

ומכאן ואילך היה גורלי חתום לשנאה גלויה. כרגע הפכו כל ידידי לשונאים גלויים. – בלי כל בושה וחכיכה אף כמלוא נימה.

מפליא הדבר, איך הקצין יכול להסיר מעל עצמו את מהותו ברגע אחד ולהופיע פתאום כאדם אחר לגמרי. משך חדשים ארוכים מתהלך אתך כידיד, כחבר טוב באמת, משחק אתך בקלפים, שותה אתך לשכרה – מתלוצץ אתך (ההלצה היהודית היתה בכלל חביבה אפילו על חורקי־השן שבין הקצינים), שואל בעצותיך וקורא לפניך אפילו את מכתביו לאמו ולאהובתו – ופתאום מפתיע הוא אותך בנבָלה כזו, ששערות ראשך תסמרנה. כל הזמן לא עלה על דעתו לדקדק בהלכות הכבוד וברכת־השלום שלך, להפך, הוא היה תמיד מקדים לך שלום: סָלַס! סָלַס! (זהו האַרגו של המלה הלטינית „סֶרווּס" (עבדך), המשמש ברכת־שלום ידידותית בין הקצינים) ופתאום אתה עובר – מעמיד הוא אותך בצעקה:

– דגלן! אינך יודע לתת כבוד כדין לגדול במעלה?! –

זה מביא את האדם במבוכה נוראה. עולמך מחשיך בעדך. —

כאלה קרו לי אחרי הצטיינותי האומללה. וחבר הקצינים החליט החלטת ברזל, לעכב בכל כחותיהם את התעלותי למדרגת־קצין יותר גבוהה. — וגם: שלא אקבל יותר שום אות־הצטיינות! —

ובין כולם היה רק איש אחד, שלא פג טעמו הטוב: הלויטיננט סמרצ׳אני.

— ירוק עליהם, חביבי. מה אתה רוצה מראשים משוללי כל מוח? אתה יודע, מה זה אופיציר? אופיציר הוא מכונת־טמטום, ההולכת על שני כלונסאות־פודאגרה והמגמגמת איזה קולות הדומים מאוד ללשון בני־אדם. אך אסור לערבב אותם בטעות עם בני־אדם. —

וביחוד כאב לו ללויטננט סמרצ׳אני המקרה עם הדוד אסטרייכר הנחמד. החייל הזקן מצא חלל רוסי בין החללים שלנו, פני החייל עוררו בו חשד, שהחייל הוא יהודי; וכשנוכח שבאמת לא טעה — התפלל אחריו קדיש בכוונה. —

זה שמש יסוד בשביל להעמיד אותו לראפורט ולהעניש אותו ליום אחד צום. —

מילא הצום; זה לא עונש בשביל הדוד אסטרייכר, שהיה צם בין כה את כל התעניות כדין. וביחוד לא היה עונש זה מְצערו יותר גם מטעם אחר: הגפרייטר מרגלית, כששמע על דבר העונש מהר ויעץ לו להדוד אסטרייכר להודיע שחולה הוא היום. זה לא היה מן הדברים הקשים. הדוד היה משתעל בין כה שעול־זקנים אחרי הפשרת השלגים ואחרי יסורי הקרבות; — וגם: רופא הצבא התיחס אליו בחבה על אשר התפלל תמיד בלי עכוב בטלית ותפילין כדין; וכשהדוד הודיע לו על איזה מיחוש, הוא אפילו לא בדק אותו ונתן לו יום או יומים „מנוחה". — ובכן הדוד אסטרייכר שמע לעצתו של מרגלית וקבל שני ימים מנוחה, והיום השלישי, יום הצום שלו — חל בדיוק בתענית־אסתר! —

ערמתו של מרגלית! — אם לצום, הרי לא לפקודת האדון פיגר! ככה הפך כאב־העלבון שלנו על ענשו של הדוד אסטרייכר לצחוק

רחב־פה בכל החבריה היהודית. —

ובצחוק זה השתתף בכל לבו וטחולו גם הלויטננט סמרצ'אני. ומתוך כך נתגלגלה השיחה על הדתות השונות. הלויטננט הראה בקיאות מפליאה בידיעת היהדות. וביחוד עמד על מעלה אחת, שהיהודי עולה בה על הנוצרי: הנוצרי הוא מלא אמנות תפלות עד כדי טמטום ילדותי ממש. מפליא לראות, איך אנשים נוצרים בעלי תרבות גבוהה חיים תחת השפעת האמונות התפלות השונות. וביחוד הסלאבים, שאף האינטליגנטים שבהם, אלה הכופרים בכל הדת בכלל ובכל עיקריה — עם כל התאמצותם אינם יכולים להתנער מטפשות זו. —

ספרתי לו את הדלקת הסיגאריות של הרוסי, שדקדק בגפרור אחד רק לשני אנשים. הלויטננט ידע את המנהג הזה מכבר.

— הנה: אם תכתוש את הרוסי במכתש לא תסיר את האמונה התפלה מלבו! —

שיחה זו, על האמונה היתה מענין הזמן דוקא, שיחה בזמנה. בין יתר המחלות, שהצבא נדבק בהן בחזית היתה מחלה זו, מחלת האמונות התפלות עולה על כולן. אין לך רגע שאיזה מקרי לגמרי לא ישפיע פה על האדם השפעה פנימית ניכרת, המביאה אותו גם לידי מעשים טפשיים בהחלט. על כל אותן האמונות התפלות השגורות שם בעיר ובכפר: מציאת פרסת־סוס בדרך, עטוש בשעת האכילה, שבירת ראי, השאלת סיכה או מחט מבלי לעקוץ בה קודם את השואל אותה, וכדומה וכדומה. על אלה נוספו פה בחזית מאות דומות להן. וכולן עלו למדרגת דת קדושה לכולנו, בלי יוצא מן הכלל.— ואין זה פלא; יש לזה יסוד פסיחולוגי־אנושי מאוד: הפחד. כל הפוחד בפני הגורל — מאמין הוא בכל מה שאפשר ואי־אפשר להאמין. הנמוק הפנימי־הנסתר הוא: למה לא אעשה זאת, אם יש אומרים שזה מועיל? מה איכפת לי, אולי באמת? — על כל פנים, להזיק לא יזיק.

ועושה הוא את השטות: או להפך, נזהר ואינו עושה, מה שהאמונה אוסרת לעשות.

לי ברור שמכאן הוא הרגש הדתי החזק אצל העשירים המופלגים. המזל משחק לו והוא נמצא בפחד אחד בלתי פוסק, שמא תפנה לו ההצלחה עורף. מעולם לא שמענו מיליונר כופר ואפיקורס.

כמו כן מלאים הם אמונות תפלות המשחקים בקלפים וברולֶיטה וגם המשחקים הגדולים על הבמה. קארוזו בכל פעם שהיה יוצא על הבימה – היה כורע ברך מאחורי הקלעים ומתפלל את ה„קַאדָא מִיאַ מָאטֶרָה!" בכונת וָתיקים. כל פרימאדונה נושאת בחובה איזו קמיע וכדומה. הנוסע באוירון לוקח לו לדרך איזו חיה, „שבזכותה ינָצל מאסון" – וכן הלאה. –

והחייל בחזית, הנמצא כל הזמן בידי הגורל המשחק אתו – מתמלא אמונות תפלות כרמון. יש שהוא עצמו צוחק על עצמו – אך לַחַר לא יַחַר על שטותו בשעת סכנה.

מבשרי חזיתי – ואתבייש במדה לא מעטה.

ואתבייש – אך למעשה לא כפרתי בהן. אותו הנמוק: מה איכפת לי אם אאמין? אם לא יועיל – לא יזיק! ונכנעתי לשטות.

ומשום כך הלכה שיחתנו זאת, עם הלויטינגט סמרצ׳אני בעל המוח הנאור, והיתה לבלתי נעימה לנו בעצם. יען כי שנינו ידענו, שגם אנחנו איננו נקיים ממחלה ממארת זו. – הוא מחה כמובן בכל תוקף כשהעירותי לו על זה – אך בכל זאת הפסיק את השיחה ועבר לענין אחר. –

ואולם לא עברו ימים רבים ומעשה־ביש אחד טפח לנו לשנינו על פנינו; וביחוד לו, לקצין החביב שלי.

והמעשה שהיה כך היה:

אני שולחתי בתור קצין־האש לתוך את החורשה הקרובה, בכדי להתכונן להתקפה. הלכתי יחד עם עשרה אנשים שלי. בדרך הרגיש בנו האויב והמטיר עלינו אש־תותחים הגונה. התותחים אינם מסוגלים לעשרה אנשים – אך הרוסים חשבו כנראה, שרגימנט שלם הולך לעומתם. –

ואולם קרה מקרה יוצא מן הכלל, הקורה פעם באלף שנה:

רמון אחד נכנס בדיוק אל תוך האונטראופיציר שלי – והאיש נעלם כאילו לא היה מעולם. רק חתיכות־חתיכות אפשר היה לאסוף את מהותו בקושי רב, – אונטראופיציר זה היה שוכב על ידי בשעת מעשה, לשמאלי. –

כשפסקו היריות ואני קמתי ממשכבי – היה שרוול־מעילי השמאלי מלוכלך בדם. כפתורו האחד של מעילי היה מכופתר שלא במקומו, בחור לא־לו, ומצחת כובעי היתה פנויה לצד רקתי הימנית.

המזל שלי, לצאת חי מתוך כנפי המות הזה, בשעה ששכני נקרע לגזרים – היה מזל של גוי. כמעט שהתפללתי ברכת „הגומל". –

אך את מצבו של כפתור מעילי לא שניתי; וכמו כן לא תקנתי את מצב הכובע שלי, החבוש עלי כשכור. – „ברור" שבזכות אלה נצלתי מן המות.

טוב. ואולם הן עלי ללכת ולהופיע לפני הקצין שלי ולמסור לו את הראפורט על שליחותי. ולהופיע לפני הקצין אי־אפשר שלא בסדר. על זה נענש האדם. וביחוד הקצין, שעליו לשמש דוגמה. –

אך אני „לא אסכן את חיי"; אני לא אשחק עם הגורל; אני לא אשנה את מצב כפתורי וכובעי. ויעבור עלי מה! –

הופעתי לפני הקצין שלי – כמו שכור במקצת, המעיל מכופתר כמו אצל פרופיסור גרמני והכובע – כאילו קבל סטירת לחי הגונה. –

כשנכנסתי ועמדתי על יד הדלת בכבוד – הוא ענה לי בסגנונו החביב, אך כשהספיק להביט בי היטב ולראות את „האבסורד" שבתלבשתי, זרק בי מבט־אזהרה, כמרמז לי, שאתקן את הטעון תיקון. – „לא הבינותי" את הרמז.

הוא פנה לאחור, שלא להביט בי; לתת לי שהות לתקן את עצמי.

לא השתמשתי במתנתו זו.

הוא רמז לי שוב פעם וכעת כבר ברמז לגמרי לא דק. – ללא הועיל.

כשהרגיש שזוהי לא טעות סתם, אלא כונה, עקשנות – שנה תיכף את טעמו, עשה את עצמו כאינו רואה כלום ואמר לי:

– תן את הראפורט!

מסרתי לו את הראפורט והוא חתם עליו. –

ואני רואה דבר חדש: הוא חותם בידו השמאלית; מתאמץ בקושי וחותם בשמאלית. –

מה זה? מתי נפצע בידו הימנית? דבר כזה אינו נשאר בסוד בצבא. –

ולא עוד: הוא נגש אלי, לוחץ לי יד – בידו השמאלית. אך כעת כבר מחייך – – בהבנה – – ואומר לי כמעט בצחוק:

– מארש!

עוד באותו ערב נודע לי סוד ידו הימנית: בשעת הנצלו בקרב האחרון מצא פתאום שידו הימנית קמוצה באגרוף. –

ומאז אין כוח כזה בעולם, שיכריח אותו לפתוח את היד הקמוצה – לכל הפחות במשך שבעת הימים הראשונים. –

האדון הלויטננט ד"ר סמרצ'אני, האדם הנאור. –

כא.

אֵשָׁה! אֵשָׁה!

האביב הולך ונותן את אותותיו – אך לא בחוץ, לא בשמי גליציה האפורים, גם לא על אדמתה השחורה והמרופשת עד כדי יאוש, אלא בתוך תושבי בור־המחסה המסכנים. –

התרגלנו לאט־לאט לראות את עצמנו כראות איזה מין עם מיוחד, שאין לו שום שייכות אל אותו העם היושב שם בערים ובכפרים. לכל אחד מאתנו יש שם מישהו: אב, אם, ידיד, קרוב, מכירים – אך במשך הזמן התרחקנו מהם עד כדי צחוק. איזו שייכות יש, למשל, לי, החייל הרגלי אביגדור פוֶרשטין, היושב פה בבור מזה שנתים, הישן ברפש שינה נעימה, האוכל לחם מעופר בעפר, הנדון למיתה משונה בכל רגע ורגע והמעשן את הסיגאריה מפיו של החייל הרגלי פושט־הכלבים, – איזו שייכות יש לי אל אחי שם, או אל חברי שם, הישן כעת בקאבאריט וצוחק לאניקדוטה על דבר החֲמוֹת השמנה – ? כן, יש לי איזו שייכות: לו יכולתי להופיע פתאום, לתת לו על ראשו הצוחק סטירת־ענק, לתפוש אותו ברגליו כמטאטא ולהכות בו את כל הצוחקים שם מכת־רצח ולשרוף את הקאבאריט יחד עם המשחקים הארורים על הבימה! זה כן.

כמה זה נורא! אני מתגורר פה מזה שנתים תחת פחד־מות בלתי פוסק, בעמידתי, בישיבתי, בשכבי, בשנתי, באכילתי ובעשני את הסיגאריה; בכל רגע יכול לבוא כדור, להכנס בקדקדי ולקבור אותי בקבר אחים בלי הספד ותכריכין ואיש לא ידע אפילו את קבורתי. –

רַבְּבוֹת מְשֻׁתַּגְּעִים מְסָבִיבִי
וּמֹחִי – הוּא זוֹכֵר עֲדָנָה.
עוֹד רָגַע וְעִתִּי הִגִּיעָה
וְאִישׁ לֹא יְשׁוֹרְנָה.

זָע־זָע־זָע: מַה יֵּיף שִׁיר־הַמָּוֶת:
לְבָבִי שָׁם מַחֲנָק לִגְרוֹנִי;
זָע־זָע־זָע — הוֹי אִמִּי. הוֹי סָבִי,
הוֹי אֵלִי, אֲדוֹנִי.

קְדֻקְדִּי סַם מָוֶת מַזִּיעַ
זָע־זָע־זָע עֲצוֹם חִישׁ עֵינֶיךָ,
עוֹד רָגַע – וְעוֹרְבִים טְמֵאִים
יִתְהוֹלְלוּ עָלֶיךָ.

וּלְבָבְךָ הָרַעֲנָן יִבָּתֵר
וְתִרְקַב שָׁם תַּחַת הַשִּׁיחִים.
זָע־זָע – הַפְּטֵר־נָא מַהֵר
בְּלִי הָסְפֵּד וְתַכְרִיכִים.

ושם בעיר ישנם אנשים כמוני, היושבים תחת שמים כחולים ושקטים, בלי אוירונים המחריאים עלינו פצצות ובלי רמונים וישראפנילים, הממטירים עלינו זועות, יושבים שם, אנשים כמוני וצוחקים לאנקדוטה על דבר החֲמות השמנה. ולא עוד: נהנים הם שם מן האמנות הטהורה, המראה איך אדם אוהב את אהובתו ודאגת דאגותיו היא: שהזונה היפה לא תכעס עליו ותתלבש בחולצת קריפ־די־שין ומכנסים עם לולאות־לילה, – מדוע דוקא הוא יושב שם ולא אנכי?! במה הוא חביב יותר על הוד־מלכותו מאשר אני? —

מדוע דוקא אני צריך לאכול ביצים מסואבות ולחכות למות בלי־הרף?

מדוע לא הוא? – אוי!

...„זוהי התוגה הכי־נוראה האוכלת אותנו פה כל הזמן – כותב ידידי האומלל הדגלן דובינסקי לאחד מחבריו שם בעיר – „יושבים אנו שלשתנו־ארבעתנו תחת שיח לח בליל קר ורטוב, יושבים ואורבים למות – האורב לנו. הס. במשך שעות אחדות הס. הוא זז שם ממולנו. הוא יורה – הכדור עף בדיוק על יד רקתי ושורק לי באזני – –והוא, ההוא שם בעיר, שוכב לו שם במטת־משי ומנשק את האשה החמה. –

„זהו! –

„האשה!

„לכל התרגלנו, לכל מיני פורעניות שבעולם. אם הרפש אינו נותן לה לפלוגת הכלכלה להביא לנו אוכל – רעבים אנו ככלבים מצורעים, המתגרדים לפעמים לעקיצת הכנים הגדולות כזית, רעבים ומחכים שלושה ימים, עד שיהא מותר לנו לפתוח את הקונסרבים על פי פקודה מיוחדת. אינפאנטריסט גילאני המסכן! הוא בריעבונו הנורא פתח בגנבה את הקונסרבה שלו בלי פקודה – ושלם בחייו. בו במקום. מדוע? באותה שעה שאותו האזרח שם יושב ברסטוראן ואוכל את הביפשטק במסיבה ומגרגרו ביין אדום – מה יהיה, אם פתאום יבוא השלום ואנחנו נבוא הביתה! בראשונה אלך אל הרסטוראן ואמלוק לך, זולל וסובא, את ראשך – ואמשיך לאכול את סעודתך בתיאבון! –

„האי! לו המלך היה עושה שלום פתאום! –

„ואולם לאט־לאט גם לזה התרגלנו. האכילה? ומה איכפת לי, אם קיבתי מלאה צפרדעים, או עכברים צלויים – ובלבד שתהיה מלאה. הן רואה אני, שגם ככה אפשר לשבוע. –

„ואולם לדבר אחד אי־אפשר להתרגל: האשה! –

„מה יפה היא האשה! אל אלהים, מה יפה היא!

„אתה יושב לאכול – ולעומתך יושבת האשה בפיה ובידיה.
„אתה יושב ומעשן – ולעומתך יושבת האשה וצוחקת בשיניה הלבנות ובשדיה המכים גלים.
„אני שוכב על האדמה הרטובה לישון – ועל צדי האשה המחממת אותי בגופה החם והחתולי ונוהמת – אוי, את עצמי אני חובק, את עצמי אני לוחץ אל חזי הקר, את ידי השעירה אני מלקק, חורק בשיני וכל גופי נוהם אין אונים: אשה! אשה! –
„אוי, בללה!
„בללה, מארגיט, אממה, מאנסי, אילונקה, שרה, נָטָה, אראנקה, מריה זשופי, קלארה, אננה, רבקה, קליאופטרה! –
„אשה, אשה, אשה! –
„כל החזית נוהמת לאשה שאיננה. הגוף מחושל בכל מיני יסורים ומכאובי־מות, הלב מאובן מאלפי כדורים ורמונים, השרירים ברזל עשת – ואין אשה להוריק אל תוך חיקה את שפע ברכת הגבר המבורכת –
„האשה – שם בבית, בעיר. והיא משחקת עם איזה נבל, שבמקום לחכות פה אתי יחד למות, מהדר הוא את עניבתו ואת שפמו לנשק שם לאשה, לאשה". –
כך כותב ידידי הדגלן דובינסקי לחברו – ופניו אדומים וחורים כאחד.

אנשי יושבים ושותקים שתיקת געגועים; – ריח האביב טפח להם על גופם השחום והרועד. כולם שותקים. והאביב מתעלל בהם. פתאום קם אחד מהם במפתיע, נאנח ומתאונן כמעט בבכיה:
– למה אסור לנו לנשק אשה? כלום קשה לה למפקדה העליונה להביא הנה נשים אחדות פעם אחת בחודש לכל הפחות?!
ושוב יושב ונאנח לעצמו:
– מה איכפת לו להוד מלכותו?
על זה מתקומם השני, זורק את מחצית הסיגאריה לעזאזל ואומר:

– בשם הבתולה מריה! לו יש! הוא מנשק! –

ביחוד אינו מוצא לו מנוחה הקרואטי הענק פראנץ ריזיסש. מתהלך הוא הנה והנה כפרא־פר בשרירים ממותחים ונושם בחוסם החצוצרה שלו נשימות־רֶאֵם נוראות ומחרף ומגדף את הבתולה מריה. –

– אני הייתי קורע את האשה כדג ואוכל את בשרה בלי מלח! – אומר הוא בעינים לחות, המפיצות זועה. הוא מעורר בי חמלה ורחמים גדולים. – פתאום עומד הוא מלטייל ואומר במנוחת־מות:

– האי! איך הייתי מגרש את הרוסים עד מוסקבה, לו הייתי ישן קודם עם רוזה שלי הרחבה!! –

ואחר כך:

– אני אשתגע פה. אני אצא מדעתי פה. מוחי הולך ומתערפל. אני כבר אינני רואה בעיני אלא אחורים. –

– ואת הראש, חזיר?! מה עם ראשה היפה של רוזה שלך?

– את הראש? – את הראש הייתי בין כה וכה בולע אל תוך קיבתי! –

ועיניו הבולטות והמביטות בי במקרה – נתמלאו דמעות.

איזו חמלה! –

והאביב הולך ומתבשר יותר ויותר. השמש מפזרת את הענגים לאט לאט.

מסביב לבור־המחסה, למעלה, צצות נקודות דשא ירוקות. פה ושם – כעין פרח אדום וכחול.

מאיזה מרחקים גבוהים משתלשל קול צפור –

הנה פרפר! –

ולנו אסור להוציא את הראש החוצה, להביט קצת בשטח האדמה המַאֲבִיבה לכל אפסים. –

משרתי הצעיר תופס את הפרפר במעופו, מרסק אותו, דורסו ברגלו ואומר:

– הא לך, תולעת!

– חיה רעה! – נוזף אני בו.

הצעיר היפה מביט בי בעיני זעם ואומר:

– אני חיה רעה? אלהים הוא חיה רעה! הוא חיה רעה, בשם הבתולה מריה!

ושוכב על האדמה הרטובה, מתפרקד. פניו ובטנו כלפי השמים הכחולים – ונושם בכבדות.

קול הצפור־הזמיר מתחיל לסלסל בקרוב לנו.

הקרואטי הענק חוטף כעין גוש־אדמה, זורקו כלפי הזמיר בכח־ענקים:

– לך מפה, פן ארביץ אותך אל תוך גופו של אותו האלהים הקדוש שבעתים שם בשמי מרומי ההרמון שלו, בשם הבתולה מריה! –

והאוברלויטננט שטובניאק דבר כל הזמן על עניני נשים וכלבים. כעת הוא דבר בטמטום כזה, שהפתיע אותנו אפילו לגבי אדם כמוהו! –

וביום בהיר אחד עמד אחד מהם למשפט צבאי. הוא התגנב אל העיירה זלאטה־ליפה ואנס שם איזו אשה זקנה.

שפטו אותו לעשרים וחמש מלקות על עקביו. –

לא עבר זמן־מה – והנה גם השני. הוא קבל עונש חמור יותר: קורפוראל היה והשפילו אותו לחייל פשוט. –

והנה גם השלישי. –

המפקדה העליונה נתנה פקודה: במקרה אנוס נשים, יחד עם כניסה לעיר בלי רשיון: משפט מות, ודוקא לתליה! –

תליה בחזית – זה עונש נורא חוץ מעונש־המות עצמו שבדבר. אך כל זה לא הועיל הרבה.

האביב התעלל בנו וגם במפקדה העליונה.

אני דאגתי כל הזמן לשלומו של הקרואטי הענק שלי והצלחתי בקושי: – (או אולי לא אני גרמתי לכך) – הוא נשך את בשרו ונשאר במנוחה. – אך במקומו פרצה ממש מגפה בכל המחנה: הם מתגנבים העיירה וממיטים חרפה על הצבא. ובעיקר: מפירים את הדיסציפלינה! זוהי–דיזאורגאניזציה! –

לא מצאה המפקדה עצה אחרת, מאשר – התקדמות: התקפה! –

זה עונש הגון באמת. אין להשוות את ההתקפה עם ההגנה. אם מלחמת־הגנה היא זועה – הרי ההתקפה היא גיהנום. עליך לצאת מתוך מחבואיך, במקום שאתה מסתתר ומגין על עצמך – לצאת לקראת האויב, המסתתר ומגין על עצמו ושולח עליך את אלפי המיתות המשוננות. – ואולם – הגברים קבלו את העונש בהנאה.

ולהתקפה כזו לא זכינו עדיין. כל המרץ החבוי והעצור בהם בחיילים, כל צער־העגבים שתסס ואכל אותם – התפרץ פתאום על־ראש האויב. – הקצינים הרוסים שנפלו בידינו בשבי שאלו אותנו: מה זה עורר את חמתנו פתאום כל־כך? –

זאת היתה התקפת חיות־רעות, שאין להן מה לאבד. – הרוסים ברחו לעומק שבעים קילומטר. –

והמפקדה העליונה שפשפה את ידיה בשמחה: הנה ההגיון שבאַסור הנשים בחזית. הנשים אוכלות את המרץ הצבאי. נכון מאוד. –

ובאמת: הקרואטי הענק, שכבר זכה למידאליות הגונות אחדות – הראה הפעם נפלאות. חַרש ואִלם ועִור רץ אל תוך מחנה האויב ומבלי להשתמש אפילו ביריות. הוא הכה בקת־הרובה שלו על ימין ועל שמאל; הכניס אותנו למלחמת־כידונים בלי פקודתי – וכל החבריה רצה אחריו כמשוגעים. –

אני מרגיש שגורל־האשה כאילו רודף את הקרואטי הענק שלי. במקום להפָּרֵא – נעשה הוא יותר ויותר שקט, אך השקט הזה מלא יגון וצער. זהו אותו השקט שלפני הסער. הענק הזה בכלל אינו אוכל הרבה; (מרגלית, למשל, הגפרייטר הקטן, אוכל פי־שבע ממנו. לא מובן לאן הולכת כל שפעת האוכל הזאת!) ויש, שמחלק הוא את ארוחתו עם אחד מחבריו. אך בזמן האחרון כמעט שחדל לאכול בכלל. חוץ מקֻסָנַת הקפֶה השחור, שהיא מריקה בלגימה אחת – אינו טועם כלום עד הצהרים. ובצהרים שותה הוא את המרק – וחסל. את השאר משאיר הוא למרגלית. רק למרגלית, בשום אופן לא לאחר. איזה גורל מבדח הדביק את שני היצורים הללו זה בזה, את פראנץ ריזיטש הענק בעל

שמונה פוט עם הגפרייטר הפעוט, המגיע בקומתו בדיוק עד פטמת חזהו. זהו התיאטרון היחידי שלנו בבור־המחסה: בשעה ששנים אלה הולכים „שלובי זרוע" ואחר־כך מַשִׁיב הקרואטי את מרגלית בנשיפת־חוטם אחת כסער את המוץ. —

והנה: בזמן האחרון חדל, אפס ההומור מן הקרואטי הטוב, יחד עם תיאבונו. — אשה הוא רוצה. אשה. — גם קומתו כאילו נתכוצה. ואני מרגיש בפחד, ששנוי זה יביא דבר־מה בעקבותיו. קומתו נתכוצה — רק בשביל להתקומם פתאום נגד הגורל הצוחק לו בפניו בהתעללות. —

תוך כדי התקדמותנו המהירה הגענו לכפר זֶשִׁינָקָה הקטן. פה באה הפקודה: לנוח. היינו עיפים עד כדי תרדמה. ונרדמנו.

למחרת מביא לי משרתי פאלי שמועות, כרגיל בשעה כזו. ובין השמועות הוא מוסר לי, שבבית אחד מצאו עלמה יהודיה אחת יחידה — והיא משוגעת.

הכפר היה ריק לגמרי. שום בריה חיה לא נשארה בו. והנה מצאו עלמה אחת. והיא משוגעת.

— מדוע אינם אוסרים אותה? צריך לקשור אותה ולשלחה אל העורף — אומר אני.

— היא שקטה לגמרי, — עונה פאלי — יושבת על יד החלון ומביטה החוצה, כלפי היער, מבלי לזוז. אם מדברים אליה — אינה עונה, יושבת, מביטה בעינים בולטות ושותקת. היא יפה, יפה מאוד — אך רזה ופניה כפני מת. יואיל נא אדוני ללכת ולראות אותה. כדאי! — הלכתי. —

הבית היה בקצה הכפר, על גבולו. לא רחוק ממנו התחיל היער העבה. דרך היער הזה ברח הצבא הרוסי מפנינו.

נכנסתי. הבית פרוע. יש רהיטים שבורים, על השולחן חצי ככר לחם, לחם רוסי, צבאי. ויש מטה, מוצעת. כאילו זה עתה קמו ממנה. הבית הוא בית יהודי מובהק. —

בחדר זה אין איש. נכנסתי אל החדר השני. חדר בתולה. הוא

מסודר ונקי למדי. חדרה הלבן של עלמה יהודית בגאליציה. המטה הלבנה גם כן מוצעת. ועל יד החלון יושבת היא, המשוגעת. פניה נעוצים ביער. היא אינה מרגישה כלל בהִכָּנסנו. אני נגש אליה – היא אינה מרגישה בי. אני מנסה לדבר אליה. כאילו לא הייתי שם. יושבת ומביטה במבט קופא וישר. כלפי היער. אני מנסה לנגוע בה; אוחז בידה; מפנה את פניה אלי: היא מביטה בי רגע בעינים עששות – ואחר כך נעצמות העינים כמו מאליהן. – כשאני מרפה ממנה – נפנה הראש כמו מאליו כלפי היער. – אני נותן לה לשתות, היא אינה מגיבה. מציע לה לאכול – היא אינה שומעת. –

אני מתבונן בה: היא יפהפיה. בלונדינית. יהודיה גליצאית – ובלונדינית; בכל זאת יהודיה טפוסית. תמונת מאדונה יהודית. – אך רזה מאוד, כחושה עד כדי שחפנות. –

אני מנסה להזיזה ממקומה בזרוע. בתחילה כאילו נותנת את עצמה – ואחר כך, כשהקימותי אותה ממקומה ומתחיל להוליכה – זורקת היא אותי בכוח איתנים. כמעט שאני נופל מכח הזריקה שלה. –

החלטתי להודיע את הדבר לרופא הצבא.

ועד שאני כותב את הראפורט – והנה פאלי מודיע לי, שישנה עוד נשמה אחת בכפר: אשה זקנה מופלגת. והיא נמצאת פה בחוץ. הוא הביא אותה אלי. יצאתי והכנסתי אותה. נתתי לה קצת קוניאק. הזקנה שתתה בתיאבון ובקשה איזה „קנוח" לשתיה זו. נתתי לה צָנים לבן, של קצינים. היא אכלה קצת ועיפה. זקנה מאוד.

– בת כמה את, סבתא?

– בשבוע העבר מלאו לי תשעים ושלוש שנים.

– עד מאה ועשרים! – ממלא אני אחריה.

הזקנה מנענעת בראשה:

– לא צריך. למי נחוצים חיים ארוכים כעת? הנה הצעירים מתים ואני מתלבטת. למי אני נחוצה? למה מחזיק אותי פה רבונו־של עולם? כמו להכעיס, שום מות אינו שולט בי: כמו להכעיס.

– למה השאירו אותך בכפר?

– לא השאירו אותי, יונתי. נשארתי מאֵלַי. איך ללכת? ולמה ללכת? לאן ללכת?

הסיבותי את השיחה על־דבר הנערה המשוגעת. הסבתא גלתה לי את הסוד. מעשה־אגדה שקשה להאמין בו. הקוזאקים באו אל הכפר וכמעט שהחריבו אותו. הרגו, שחטו, התעללו. מי שברח ניצל. אחד הקוזאקים הרג את הוריה של הצעירה לעיניה. רצה להרוג גם אותה – אך היא התנפלה לרגליו בתחנונים והקוזאק רחם עליה. – ובעוד ימים אחדים ראו את הנערה מתהלכת עם הקוזאק שלובת־זרוע ברחובות הכפר. מתהלכת אתו, מתרפקת עליו באהבה, ככלה על חתן נעוריה, צוחקת, עליזה ומאושרת. אלה מן היהודים וגם מן הגויים שנשארו בכפר, השתוממו ולא האמינו למראה עיניהם. לו היתה עושה לכל הפחות רושם של משוגעת, אך לא. נערה שפויה לגמרי. במוח בהיר, מתהלכת באהבה עם רוצח הוריה. בת יחידה. – וכשהקוזאקים גרשו את כל תושבי הכפר – היא נשארה, עם הקוזאק שלה. – וכשהצבא שלנו הקריב לבוא – ברחו הקוזאקים והיא נשארה.

– הקוזאק זרק אותה מעל עצמו כזרוק שק של סמרטוטים – אומרת הזקנה. – בשעת מעשה הייתי בביתה, יען כי אותי אוהבת הצעירה האומללה. הוא זרק אותה וברח. –

– ומאז – גומרת הזקנה – מאז יושבת היא על יד החלון ומביטה אחריו. כלפי היער. ככה היא יושבת כבר יותר משבוע ימים. אינה רואה. אינה שומעת. אינה אוכלת ואינה ישנה. יושבת ומביטה. לפעמים נרדמת היא על מקומה, תוך כדי ישיבה. יושבת עד שמתעלפת ונרדמת. אחר כך שוב מתעוררת וממשיכה להביט. מבלי לזוז מן המקום. נתתי לה לאכול. לשתות, – לא כלום. והנשמה ממשיכה לגור בה בדרך נס. – מי מבין מה זאת? להתאהב ברוצח – מי מבין את זה? נסתרים דרכי הרבונו של עולם. –

רופא הצבא בדק אותה ולא מצא לנחוץ להעבירה לבית־החולים. היא תמות בעוד יום־יומים. לא הספקתי לשאול אותו ולהתחקות על היסוד המדעי שב„פלא הנוגה" הזה – כפי שאנשי הצבא קראו לה

לצעירה האומללה – יען כי הרוסים שוב התחילו בהתקפה ארטילרית חריפה. אנו התכוננו להגנה חזקה. ואולם תוך כדי כך קרה דבר מוזר ונורא: רמון אחד בעל עשרים ושמונה נקלע אל תוך ביתה של הצעירה ובתוך ההרס מצאו אותה קרועה יחד עם הקרואטי הענק שלי. –

החקירה הוכיחה, שהעלם המסכן שכך את יגונו הגַברי בצעירה היפה והמתה למחצה. –

ויד הגורל השיגתו. – האשה. –

בכוח־מוסרי רב עלה בידי להציל את מֻתי היקר מקבורת־חמור בתור עונש. הצלחתי לערוך לו קבורת־כבוד, בבת־אחת עם הצעירה. בקבורה זו – שעברה תחת מטר־הרמונים הרוסי – זלגו גם עיני מרגלית הקטן דמעות. –

בהלויה זו השתתפה גם הזקנה. היא לא בכתה. מקור דמעותיה נתיבש זה משכבר הימים. –

ועוד דבר מה קרה בינתים: הלויטננט שטובניאק שהושפל ממדרגתו על ש„השתגע", נפצע פצע מוזר: רסיס־רמון סָרַס אותו. – מרגלית לא עצר ברוחו:

– מעתה – אמר הגפרייטר הקטן – חסל סדר הנשים והכלבים! – זוהי הדיגראדאציה השניה שלו על ש„השתגע": מגבר – ל„טומטום". –

– איזה מזל! – אמר אחד החיילים בקנאה – איזה מזל! כעת יחיה לו במנוחה בלי קללת הגעגועים לאשה!

ואת זאת אמר המסכן ברצינות טרגית, בפנימיות כאובה מאוד, בקנאה אמתית. –

כא.

Sublime

אבגוסט נהדר. אפשר להשתגע. —

קבלתי מכתב ממאנסי. מכתב קצר מאוד. זה חדשים שלא כתבה לי כלום. היא עובדת בבית החולים; אחות רחמניה. היא מצטיינת מאוד. תיכף כשנכנסתי לחזית — נכנסה היא לבית־החולים. עזבה את הבימה, את מחיאות הכפים, את היין ואת הלילה וקדשה את חייה בטפול בחולים ופצועים. —

שלוש שורות כותבת היא:

„אביגדור,

אני חולמת בזמן האחרון חלומות נוראים. סיוטי שגעון. אני כבר רואה אותך מת. אני כבר יוצאת מדעתי.

מאנסי"

מכתב נורא.

נורא הוא לא משום שהיא סובלת, אלא משום שמכתבים כאלה מביאים פה את המות. בזמן האחרון עברה שם בעיר כעין איזו רוח־נבואה במחנה הנשים האוהבות: חוזות הן „גלויות עיניים" את סופו של האדם האהוב עליהן. בושה לדבר על זה — אך העובדה היא עובדה. הגפרייטר צ'יז'יק, חייל סלובאקי נחמד, היה אכר וסנדלר כאחד שם בכפר, קבל מכתב מאת אהובתו־כלתו, שבו היא כתבה לו, שחזתה אותו בחלומה כשראשו נקוב מפולש. — צחקנו למכתב — ואולם לא עברו ימים מועטים והגפרייטר נפל חלל בשעת אכילתו: הכדור נכנס לו ברקתו השמאלית ויצא בימנית. —

מקרה זה לא היה בודד במינו. נבואות הנשים התקיימו לא פעם. מובן, שאנחנו ראינו רק את התקיימותן של הנבואות ולא את אלה, שלא

נתקיימו. אך – רק בתחילה חשבנו ככה. עברו חדשים אחדים ומכתבי הנבואה היו לזועה בקרבנו. הצער הגדול והגעגועים הכבירים של לב האשה הקשורה בבן־זוגה – היה ממתח ומעדן את עצביהן ואת חושיהן עד כדי אֶפִילפטיקה נבואית. כל שלא שהה בחזית לכל הפחות שנה אחת – אל יצטחק על זה. – אם לצחוק – הרי לנו יש הרשות להצטחק: אנחנו ראינו מה שראינו. מפקד הבאטאליון השלישי שלנו, שר המאה ברגר, נקרע בידי רמון – ובכיסו מצאו את מכתב־אהובתו, הכותבת לו, שעשתה שלום עם אשתו (איזה צער הוא זה, המכריח את האשה „האהובה" ללכת ולעשות שלום עם אשת אהובה! ואיזה צער הוא זה, המושיט את יד האשה לאהובת בעלה!) יען כי ראתה בחלומה, שהוא, שר־האלף, קרוע לגזרים ומתחנן בגסיסתו, שהיא תלך אל אשתו לכרות אתה ברית שלום! –

הגנראל גוטהאגן קבל מכתב מוזר מאוד מאת בתו, שבו היא כותבת לו: „אבא היקר, השפחה שלנו אומרת כל הזמן, שאיזה ריח נורא מחניק אותה בימים האחרונים. והריח הרע נודף – תסלח לי אבא היקר שלי! – ממך, מגופך. אני מבינה: אתם שם מתגוללים בכל מיני סחי בשעת ההכרח. אני יודעת זאת. – אני מבקשת ממך, לשמור על עצמך, אבא היקר; התרחץ עד כמה שאפשר גם שם, כמו שאוהב אתה להתרחץ בכל יום במים קרים אפילו בחורף – – –"

הגנראל תמה על המכתב, אך לא בלי בת־צחוק, בתו היקרה והנחמדה, צעירה בעלת אינטליגנציה גבוהה – ואיך היא אינה יודעת, שהגנראל אינו מתגלגל בכל סחי? הגנראל סוף־סוף נמצא בדירה הגונה למדי אפילו במלחמה. – ואיך היא שומעת לפטפוטי המשרתת הטפשה?

ומותו של הגנראל גוטהאגן היה בכל זאת על פי הרֶצֶפְּה המוזר של שפחתו. המשרת הצבאי שלו השתגע (ואולי לא השתגע, ורק המפקדה העליונה מצאה לנחוץ להודיע על השתגעותו) ורצח את אדונו ותחב את הגופה אל תוך בית־הכסא בכפר לאזארובקה, בחצר הארמון פון־ויליצקי. –

מה זה? טֶלֶפַּאתְיָה? – נבואה?

מי זה יודע, מה זאת נבואה, טלפאתיה, אפילפטיקה, שגעון, חוש־המרחק וכדומה? —

„ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים" —

ואולם אם שם בעיר הֶעָדינו והשגיבו הצער והגעגועים את נפש המתגעגעות געגועי־מות על אהוב נפשן — הרי חייל־המערכה עצמו, שנוסף על הגעגועים שלו הביתה סבל „גם" את יסורי־המות עצמם, נפשו של חייל־המערכה הלכה הלוך והעשות לדקה, שקופה, עדינה ורגישית עד כדי „מעשי נסים" ממש. עצבי האדם, המצורף והמזוקק ביסורי־המלחמה, היו לכעין רשת־קרנים עדינה, הקורנת למרחקים וקולטת שם את הצורות, הקולות והתנועות. — העתונים מדברים בזמן האחרון על איזו אמצאה מפליאה בטכניקה, העלולה לקלוט את הקולות מכל קצוי העולם ולמסרם לאזנינו; ומדברים גם על „ראי־פלאים" כזה, שבקרוב יצליחו לקלוט בו גם את הדמויות ממרחקים ולמסרן לעינינו. מי יודע? אולי באמת נצליח ונגיע גם לאלה. אני כשאני לעצמי מאמין אמונה מוחלטת גם בפלאים גדולים מזה בידי האדם. — ואולם אם אנו מסוגלים לעשות מכונה כזו — הרי מאמין אני גם „בנבואה" בצורה „פיסית" פשוטה, שעשתה פעם נפלאות, מבלי שהמדע הספיק לחקור אותם ולעמוד על החוק הריאלי שבהם. מאמין אני יותר באותה המכונה הנפלאה הידועה בשם „הוֹמוֹ סַאפִיֶנס", „האדם החכם", המוכשרת — כשרון פוֹטֶנציאלי לעת עתה — לקרון מתוך עצמה קרני־קליטה למרחקים. — ואם נכונה היא ההשערה, שאותו הפרופיסור איינשטיין, שמרבים בזמן האחרון לדבר עליו בעתונים, צודק בתיאוריה שלו, שאין מקום לחוד וזמן לחוד, ושהזמן אינו אלא הדִימֶנזיה הרביעית של המקום — הרי מדוע אי־אפשר שמכונת־„הנפש" שלנו תקלוט לא רק את הנמצא בריחוק־מקום, אלא גם בריחוק־זמן? — גם בעבר וגם בעתיד? מדוע לא? הן לפי התיאוריה הזו אין עבר ואין עתיד בכלל, כשם שאין במקום עבר ועתיד — ? מדוע לא?

על כל פנים – עצבינו אנו בבור־המות רחוקים כבר מהיות חוטי־בשר בלבד. במדה שאני מתבונן בנו בעצמנו, באנשי השונים ובי בעצמי – רואה אני שלא דבורנו ולא תנועתנו אינם דומים למה שהיינו שם בעיר בטרם עבר עלינו מה שעבר. מדברים אנו כמו ברמזים, אחד מבין את השני כמעט בלי מלים. ולפעמים מיותרת היא המלה לגמרי. ולא רק מיותרת אלא יותר משהיא מועילה – מקלקלת היא. מי זה אמר, שלא ניתן הדבור אלא בשביל לכסות בו את מחשבותינו? – נכון. – מביט אני באחד מאנשי, האינפאנטריסט נאבּור בּאלקאני ומרגיש אליו אהבה כזו, שמעולם לא טעמתי את טעמה לגבי גבר. העלם הזה כולו מלא אהדת נועם בשבילי. ובמקום לגלות לו את זה – אומר אני כל מיני מלים, מדבר בעקיפין, מפטפט – אך הוא מרגיש את אהבתי אליו. – למרות המלים שלי! השני שבאנשי רועד כל הזמן מפחד, שמא אסכן את חיי – עושה הוא כל מיני מעשי־קונדס בשעת מהומת הקרב בכדי להגן על גופי ו„לכסות" אותי. ולבסוף, כשאני יוצא „נקי" מתוך הסכנה – עומד הוא או יושב ממולי ומלטף אותי בעיניו ומפטפט מלים, מספר שטויות – ואני מבין ממבטו שלא את זה רוצה הוא להגיד; בהחלט לא. רוצה הוא להגיד לי, כמה מאושר הוא, שנשארתי בחיים אתו וכעת יכול הוא לראות אותי ולחיות אתי יחד. – והמשרת הצעיר שלי, זה המחרף והמגדף אותי ככלב, בשעה שאינני שומר על עצמי – אומר תמיד את ההפך ממה שהוא רוצה להגיד באמת. –

אך לא את זה רוצה אני להגיד, – חשובה מזה היא העובדה, שכמעט כל אחד מאתנו מרגיש תמיד במחשבותיו של רעהו. האחד חולם את געגועיו של השני, השני קורא את רעיונותיו של השלישי, והשלישי רואה כבחלום את מותו המתקרב של הרביעי – וכל זה ביחד מתמזג בנו להרמוניה אחת גדולה ונפלאה: לאהבה כזו, ששום חכם יָני ונביא עברי לא חלם עליה מעולם. ואהבה זו באה לסעמים קרובות לידי גילוי פתאומי, מבלי שנתכון לו מראש; מבלי שנדבר על האהבה הזו: –

יום אוגוסט. נהדר, מסמא עינים. הסתיו הרך מלביש את כל הטבע אדרת־צער של מלכות־החדלון הכבירה. השמש השוקעת בוערת — ואנחנו שוכבים פרקדנים ועינינו נעוצות בשמש. נדמה לי ששומע אני את קול גלגל השמש: את רעש הפרוטוּבֶּראַנצים הכבירים ממרחק של מאה וחמשים מיליונים קילומטרים. — שומע בהחלט. — ובתוך כדי שכיבת כולנו — איזה יגון גדול ועמוק פורש על כולנו את כנפיו הצחורות וממזג את כולנו לנפש אחת כבירה, הכואבת בלי פצעים, המצטערת מבלי לדעת על מה והמתגעגעת מבלי כל מטרה. —

שקט גמור. גם אצלנו וגם שם — מעבר לעולמנו: אצל הרוסים. —

גם הם חולמים כעת. יחד אתנו. אנו ממוזגים אתם יחד — ורק עוד געגוע אחד מפריד בינינו: התשוקה העזה להיות אתם יחד גם בגוף! פה, ביחד, באור השמש. —

כמה אנו אוהבים אותם. את האנשים ההם שם, הסובלים אתנו יחד ומתגעגעים לשמש, לאהבה, לנשים ולאלהים! — —

ולפתע פתאום אמר רוזנברגר השמן:

— חמש שנים הייתי נותן מחיי להיות הראשון הרץ ועובר אליהם ללחוץ להם יד שלום! —

— לעשות זאת — ולמות! — אמר הטירולי הארוך כממשיך את מחשבתו של רוזנברגר, כממשיך בלי כל הפסקה ומעבר. —

— אני מחזיק בשביל הראשון שבהם קופסת סיגאריות „מֶמפיס", שָאַדָה שלי שלחה לי — ממשיך כמו־כן בָּארקי „האַפַּש המקצועי".

ואני מרגיש, שגם מחשבותי היו תפושות כעת בשאלת הפגישה עם הרוסים. — ואחרי עוד ריפליקות אחדות דומות קובע אני את העובדה המפליאה, שכל החבריה היתה עסוקה במחשבה אחת משותפת זו. ואני עושה נסיון:

— ועל מה חשבת אתה ברגע זה?! — מפתיע אני את מרגלית השוכב והווה.

— אני חשבתי לסַדר תפלה ב„מניין" עם היהודונים שם — עונה הוא מבלי לחשוב אף רגע — התפלה הראשונה תהיה ברכת „הגומל"! —

– מאין יודע אתה את מה שחשבתי אנכי, יהודון? – נוזף בו הדוד אסטרייכר, שחשבתיו כל הזמן לישן שנת תמימים. ואחר כך מוסיף הוא:

– אני לא אמות עד שלא אתפלל אתם תפלה אחת ב„מנין". בין אם יבוא השלום בינתים ובין אם לא יבוא! חי נפשי!

– אתה נשבע, הדוד אסטרייכר? – גוער אני בו.

– כן. נשבעתי.

– צדיק גוזר והקדוש־ברוך־הוא מקיים – עונה אחריו שוב מרגלית. – והוא מהרהר רגע בשָלוֹ ומוסיף:

– רוצה הייתי פעם לחבק גוי רוסי גדול וכביר ולהגיד לו: חארוֹשי פאן אתה! – לחבק אותו ולהרים אותו למעלה ולזרוק אותו ולהַאבק אתו. – –

– אנשים טובים הם – אומר המאדיארי נמוך הקומה, שישב שנים אחדות בבית האסורים על רצח בשעת שכרונו ביום חתונתו – אנשים פשוטים, האוהבים קצת משקה, אשה טובה וסוסים יפים. ממש כמונו. – טוב היה להפגש אתם פעם ולשתות אתם קצת. –

– כשיבוא השלום, ראשית דברי יהיה: לנסוע לרוסיה – עונה הסרבי הנשוך „הממזר" כמו לעצמו – לנסוע ולחיות שם כחודש ימים ולאהוב אותם. –

ככה אמר: „לאהוב אותם" –

והשמש הולכת ושוקעת. והיא ממלאה את לבנו אושר אין קץ ואהבה שלא שערנוה מעולם. ואני נזכר בעיר – ומרגיש אושר מיוחד במינו להכרת הרגש הנפלא, שאני פה שוכב וסובל ומסתגף בשביל להגן על העיר, לשמור על הגבולות, שלא יתנפלו עליה האויבים להפריע את שמחותיהם ותענוגיהם שם. – רגע עובר בלבי כעין חזיז שנאה וקנאה על העיר הזאת. שאנשיה יושבים בתיאטרון וצוחקים על אניקדוטה על דבר החָמות – ואולם ברגע השני מתמלא אני כעין חמלה מעורבת אהבה ורחמים גדולים: ישמחו שם, יעלזו, יצחקו, יחיו חיים

טובים – ואני מאושר לשמור על חייהם, להגן עליהם מפני הסכנה – למות בעדם אלפי מיתות משונות. –

מאושר אני – –

איזה יעוד נפלא הוא זה: למות בעד אחרים – –

ורק דבר אחד כואב לי: מאנסי אינה יודעת שאני חושב ברגע זה עליה – –

אני מדליק את המנורה וכותב:

שושַנַּת־הַדָּמִים

אַחַת הִיא לִשְׁנֵינוּ, אִם פֹּה וְאִם שָׁם,
כָּל נְשִׁיקָה תִּתֵּן פְּרִיָה וְכָל צַבַּע הוּא דָם,
בֹּאִי עָלַי קִבְרִי, נְזַדַּוֵּג־נָא עוֹד פַּעַם.

יְרֵאָה אָתְּ? אַל־נָא. הֵן אוֹתִי תִּמְצְאִי שָׁם
עַל רִגְבֵי שָׁם תִּגְהֲרִי, בִּבְשָׂרְךָ הָחָם,
וְדָמִי הָרַעֲנָן יִבַּשֵּׁם לָךְ תְּנוּבָה.

בָּאֲדָמָה הָשְׁרָשָׁה קְדוּשַׁת הָאֲבִיוֹנָה,
בֹּאִי וְנַשְׁקִינִי בְּזַעֲוָתֵךְ, לָאַחֲרוֹנָה,
יְסַתֵּבֵּל־נָא יוֹצְרֵנוּ וְיַהֲנֶה מִבְּרִיּוֹתָיו.

וְיִסְתַּכְּלוּ הַיְצוּרִים מְחַטְּטֵי בַּקְּבָרִים
וְיֵדְעוּ מֶה קָדְשָׁה אַהֲבַת הַבְּשָׂרִים
וְיִפְרוּ וְיִרְבּוּ וְיִתְעַדְּנוּ לִבְרָכָה.

וְאַחֲרֵי הִתְאַחֲדֵנוּ מֵחָדָשׁ, לְעוֹלָמִים,
עַל קִבְרִי שָׁם תִּפְרְחִי שׁוֹשַׁנַּת־הַדָּמִים
וּמִלְּשַׁדִּי תַּזְרִיחִי בַּשָּׁמֶשׁ גְּוָנִיךְ.

הלילה הוא חם, פושר ומאַשר. שקט גמור. הרוסים אינם שולחים שום „מתנות".

אנו שוכבים וקוראים את מחשבותיהם שלהם שם. —

דממה ארוכה וטובה. —

פתאום מתרונן אינפאנטריסט זשגא כמו מחלום בלהות ואומר:

— הלילה יתקפו! — יתקפו.

— לא יתקפו. הלילה לא יתקפו! — אומר אני.

— יתקפו, אדוני. הוא יראה. חלמתי. איזה נבל נכנס שם כעת אל העמדה שלהם, איזה נבל גדול — והוא הביא בעצמו את הפקודה. אדוני יראה! — וגם — — יזָהר נא אדוני — אמר בבת־צחוק. באמת. חלמתי חלום לא טוב. יזהר נא אדוני.

— אמך הזונה! — התרונן פתאום המשרת שלי בצעקה אדירה כלפי המדבר — אתה תתפגר ולא האדון הדגלן!

כל השיחה הזאת עברה באותו ההומור, המלוה תמיד את ספורי החלומות — ובכל זאת קם זשיגא והתלבש, והוסיף בינתים.

— אינני יכול לישון, בשם הבתולה מריה! —

לא עברה שעה אחת — והתחילה ההתקפה הרוסית.

כב.

בְּעִיר הַזּוֹנָה

בשעת ההתקפה קבלתי אורח לא נעים. הלויטננט ה„ירוד" שטובניאק שב מחופשתו, אחרי שבלה זמן מה בבית החולים עם פצעו „המוזר". —

כשנכנס אל הבור שלנו – פרץ מי שהוא בצחוק. ואחריו כל החבריה, אף כי עצרו את עצמם והתאפקו בכל כוחם; וסבתו הנסתרת של הצחוק היתה ההכרה המשותפת של כולנו: הלויטננט שב אלינו בתור סריס. —

בשעה אחרת היה הלויטננט מתקצף ומעניש את כל החבריה עונש קשה מאוד. אך בשעת ההתנפלות, בשעה שסכנה מרחפת על המחנה – בשעה כזו עומד כל חייל פשוט למעלה מראשו שלו ומשעור קומתו השפלה.

– הוא כבר מָכוּץ את זנב־הכלב שלו – שומע אני את הגפרייטר מרגלית לוחש באזני המשרת שלי כלפי האורח. —

הלויטננט שטובניאק לא הפריע לי במאומה. פחדנותו המפורסמת עלתה עוד במעלות אחדות, או נכון מזה: אומץ לבו ירד עוד במעלות אחדות מטה מאז עזב את המערכה; – או אולי מאז נסתרס. הוא ישב כל הזמן ושתה ושתה. – ואנחנו, עם כל המצב, שבו היינו שרויים תחת שריקות הרמונים מעל ראשינו – הרוסים תקפו קודם כל את העמדות האחוריות שלנו – כולנו היינו מרוכזים כלפי הקצין: התבוננו בו לראות את השנויים, שפצעו גרם אותם – —

ובאמת: אינו מחרף ומגדף לא את הנשים ולא את הכלבים – — גם אינו מתלוצץ בהם. – יושב ושותה. חוֵר ורועד. ובכל פעם שקול הרמון עובר ממעל לראשינו בשריקה – מתכוץ הוא עוד יותר.

נצנץ בי החשק להקניטו קצת. לבקש מאתו פקודות. הן הוא המפקד שלי. – הוא השתמט בגודל לבב:

– הוא – הוא – אתה – אתה הוא בעצם – בעצם המפקד – המפקד פה – פה אני – אני – אני זה מזמן לא – לא הייתי פה – פה – גמגם בבת צחוק וטפח לי על שכמי – אני – אני שוב נעשיתי ל־ל־ל־לטירון, חביבי – בבקשה – תודה רבה – בבקשה – בבקשה –

– אדון לויטננט, מודיע בהכנעה: בלי פקודה לא אעשה כלום!

הוא גמגם עוד יותר; בחנופה, בפחדנות, ובהכנעה; במחמאות שעוררו בכל החבריה בחילה. –

הטלפון מצלצל. פקודה לשלוח אונטראופיציר בראש חמשה אנשים, לצאת מן הבור ולהתקרב כלפי האויב.

וכשהוא מוסר לי את הפקודה – מוסיף הוא בטוב לבו:

– שלח חביבי את – את – את זה שם, את הקורפוראל עם חמשה אנשים. בבקשה. –

אני מכריז:

– חמשה אנשים יבואו אתי החוצה. מי ומי המתנדב?

הלויטננט מפסיק אותי:

– אתה – בבקשה לא תלך. רק הוא. והם. אתה לא צריך ללכת –

– אדון לויטננט, מודיע בהכנעה: אני לעולם איננו שולח בשליחות כזו – אני תמיד קורא את אנשי בשליחות כזו! –

– למה? – מגמגם הוא – למה זה? אין פקודה כזו. אני איננו מפקד עליך. – לא צריך. – שב ושתה קצת –

בינתים הסתדרו חמשה אנשים יחד עם צוגספיהרר אחד – ואנחנו יצאנו.

– אתה – אתה – איש־חיל חביבי – גמגם – טוב – טוב – אני – טוב – תלך ותצליח – דרך צלחה –

לא הספקנו לצעוד עשרים פסיעה – ואני שומע ירית־תותח כבדה ואחריה שריקה – מכה נוראה הפילה אותי לארץ – – – כאב נורא –

כשהתעוררתי עמד על ידי רופא־הצבא ונתן פקודות במפגיע לשאת אותי הלאה. השקה אותי איזה משקה חריף וצעק בכל כוחו:

– מהרו ובעוד עשרה רגעים תהיו שם! מהר־מהר! אם ימות בדרך – אמלוק אתכם כ – – –

יותר לא שמעתי. הכאב הנורא תקף אותי שוב התקפה חריפה ואני נרדמתי: (אחרי־כן נודע לי שזאת היתה שוב פעם התעלפות).

הקיצותי בבית החולים של המפקדה העליונה.

הפצע היה אנוש מאוד ומסוכן מאוד. הכאב בא מאצל הלב. נסורת שרפנֶילָה. הבורג העליון שלה, בגודל היקפה של מחצית ביצה, נכנס לי אל חזי כשלוש אצבעות ממעל ללבי. – הכאב היה מנסר ממש. לא היה בי כוח להאנח או להשמיע קול. – לא שמעתי ולא ראיתי כלום. רק קול האחות הרחמניה נכנס לאזני כל הזמן:

– האדון הדגלן יתרפא בעזרת השם. אין דבר. הוא יתרפא, רק בשקט. העיקר הוא השקט. יֶרֶגע – ירגע – הסכנה עברה – הסכנה היתה גדולה באמת – אך היא עברה בעזרת השם. הנתוח הצליח.

כאשר נחתי ימים אחדים – באר לי רופא צעיר:

– לעזאזל! זה היה פצע שֶדִי. בדיוק בשכנות הלב. מובן: משורר נפצע בלבו. – איך זה כונת כל כך?! בדיוק על יד הלב. ובדיוק לא בלב עצמו.

ובאר לי:

– אתה יודע? פה ממעל ללבך ישנן ארטיריות שהן אחת בעצם. מבין?

מצמצתי בעיני, שאני מבין. לתשובה אחרת לא היה לי כוח לעת־עתה.

– ובכן: אל בין שתי הארטיריות קלע הרוסי ברסיס השראפנילה שלו, ימח שמו וזכרו! הנסורת, חצי הבורג של השראפנילה, פגע בשתי הארטיריות, הארטיריות פִּנו לו את הדרך בכבוד, נתנו לו להכנס בתָוֶך, הוא נכנס והן נשארו שלמות. לא נפגעו במאומה. –

לו היתה אחת מהן נפגעת – כי אז: קאמפֶּן! הייתי מונח היום פה בתור מת־גבורים.

אני ממצמץ בעיני: לא.

– מה לא? – מוחה הוא בלמדנותו. אני אומר לך: כן.

אני ממצמץ שוב. הוא שוב מוחה:

– אתה אינך מבין את זה! מה אתה מבין ברפואה ובאנטומיה, חביבי?! אתה מבין בשירים. –

רק האחות הבינה:

– האדון הדגלן אומר לא: לו היתה השראפנילה פוגעת בארטריות, כי אז לא היה שוכב כעת כמת־גבורים פה, כי אם בקבר האחים שם!

מצמצתי בעיני: נכון.

אך הכאב הדהים אותי שוב פעם. –

העבירו אותי פנימה, אל תוך גוף הונגריה. פה בבית החולים נודע לי, שבעצם הדבר, הסכנה שלי עומדת עדיין בעינה בכל תקפה. החום הלך והתחלף, עלה וירד חליפות במעלות ומורדות זקופות מאוד.–

במשך שבועים ימים אי־אפשר היה להכניס את מהלך המחלה שלי לפסיה הרגילים. הרופאים התאמצו בכל כוחם, השתדלו בכל מיני אמצעים להשקיט את הכאב ולרפא את הפצע – וללא הועיל. לא הבינו את הענין. הפצע היה פצע קשה, עמוק, מסוכן – ואולם אחרי שהוציאו מתוכן את נסורת השראפנילה הרי ההבראה היתה צריכה ללכת ולהתקדם באופן טבעי. –

אותי כמובן, לא שאלו. איזה רופא צבאי ישאל את החולה שלו עצות? שם בחזית נותן רופא הצבא לחייל על כל מיחוש שבעולם אחת משתי הרפואות: או אספירין – או שמן קיק. כאב ראש או בטן? – אספירין או שמן קיק. נקיפת לב חזקה? – אספירין או שמן קיק. רבמאטיזמוס אחרי רטיבות בלתי פוסקת של שבוע ימים? – אספירין או שמן קיק. שתי הרפואות הגאוניות: אספירין ושמן קיק, המרפאות

את כל המחלות שבעולם. ממש מָן מִן השמים.

זה היה גורל כל החולים בחזית – עד שנפצעו. אך היו גם מקרים של פצעים קלים, ש„רפאו" אותם באספירין ושמן קיק. – רפאו אותם עד שנשאו את הפצוע הקל על האלונקה אל בית החולים בדם מורעל. –

וכל זה למה? – לא מתוך חוסר ידיעה או רשלנות חלילה. אלא כדי לעשות סיָג לסימולאנטים הארורים, לפחדנים ועצלנים, הרוצים להשתלף מן הקרב והעבודה ולנוח קצת. וכל חולה שאינו פצוע ואינו שותת דם – סימולאנט הוא, ודנים אותו באספירין ושמן קיק.

ולא אחת קרה. שסימולאנט כזה הפיח את נשמתו עם שמן־הקיק ביחד. –

עד שבא הגפרייטר מרגלית והכניס קצת ריפורמה בדבר. מרגלית – „בעזרת" רופא הדיביזיה. הגפרייטר הקטן הרגיש שנאה הגונה לרופא הצעיר שלנו בחזית. זה היה בחור טרדן ומחוסר כל כשרון; לא הספיק לגמור את תורת הרפואה, היה לקצין־רופא והתיחס אל החיילים בכל „חומר המשמעת".

ולמרגלית היה לו פצע קטן במרפקו, שהוא בעצמו היה מרפא אותו ובלבד שלא לעמוד בפני אותו הבחור. וכעת, כששמע שרופא הדיביזיה האֶכסלנץ בעצמו ובכבודו מואיל לבקר אצלנו במקום „העזרה המהירה" – החליט להיות חולה. נכנס בדיוק בשעת בקורו של הרופא העליון ועמד ראשון בשורה. הרופא העליון ישב והתבונן בעבודת הרופא הצעיר.

– מה יש, גפרייטר מרגלית? – שואל הרופא הצעיר.

– מבקש בהכנעה: נא לתת לי אספירין ושמן קיק!

רגע אחד שתיקת מבוכה. אחר־כך קם הרופא העליון בעצמו ובכבודו, נגש אל מרגלית ושואל אותו בחבה:

– מה אתה שם בביתך?

– אכסלנץ, מודיע בהכנעה: סגן־רַב!

הרופא הצעיר מתאמץ לבאר לו לעליון: בחור־ישיבה.

– אהא. – אומר העליון ופונה שוב למרגלית – ובכן מאין אתה יודע, איזו רפואה נחוצה לך? אתה למדת גם רפואה? – מה מחלתך?

– אכסלנץ, מודיע בהכנעה: הנה פצע קל במרפקי. –

ומראה לו לרופא העליון את הפצע. הרופא הזקן התבונן בפצע, הביט, הסתכל – והפנה את עיניו בנזיפה כלפי הרופא הצעיר, אך לעת־עתה לא אמר כלום, אלא שוב פנה אל מרגלית. והגפרייטר הקטן המשיך לענות על השאלות:

– אכסלנץ, מודיע בהכנעה: אני לא שם בביתי למדתי רפואה, אלא פה בחזית. פה למדתי לדעת, שיש רק שתי רפואות בעולם: אספירין ושמן קיק! –

הרופא הראשי הבין כרגע את כל הענין. שוב התבונן בפצע ומצא אותו מסוכן, כבר מורעל קצת.

– גֶש הנה! – אמר אל הרופא הצעיר בטון של איום ונזיפה כאחד – מה זה?

– פצע קל – ענה ההוא ברטט ופנה אל מרגלית: – ממה נפצעת?

הרופא הזקן חרק בשניו:

– מה אתה שואל אותו, בור?! אני שואל אותך: מה טיבו של פצע זה?!

נודע הדבר, שהפצע הקל, שבא מתוך נפילה ורסוק העור והבשר עד העצם באבן – הפצע הקל התפתח לאט־לאט עד כדי הרעלה.

– ומדוע לא הקדמת לבוא? – שאל הזקן את מרגלית.

– אכסלנץ, מודיע בהכנעה: לפני שנה כאבה לי שֵן, קבלתי שמן קיק והשארתי לי את החצי ממנו. ולפני שלושה חדשים נכנס לי איזה זבוב קטן בעין, – על זה קבלתי שתי טבליות אספירין, השארתי לי אחת מהן. וכעת שנפצעתי, לא רציתי לאבד זמן ולעזוב את החזית: השתמשתי גם בשביל הפצע הזה בשתי הרפואות. ואולם כעת שאין לי עוד מהן – מוכרח הייתי לבוא ולבקש עוד! –

הרופא הראשי שמע, הקשיב, התבונן במרגלית וחיוך קל עבר

על פניו הזקנים. טפח לו על שכמו בחבה ובהבנה – אחר כך פנה אל הרופא הצעיר:

– הגפרייטר יקבל מנוחה לשבועים ימים. לרשום: – בינתים יטפלו בפצעו טפול רציני ונאמן. יען כי עלול הוא לאבד את ידו! הבינות?! – ואת האספירין ושמן־הקיק תחזיק לעת־עתה לעצמך! –

(את כל הפרטים האלה ספר לי אחרי כן הדגלן סליזאק, שהיה שם באותו מעמד.)

ובזה הושם קץ לפולחן האספירין ושמן־הקיק לזמן רב – יען כי הרופא הצעיר הודח ממשרתו עד לתוך החזית גופה.

ואם בבית החולים הצבאי לא נתנו אספירין ושמן קיק – הרי היחס אל החייל בכל זאת לא היה עדיין יחס של הרופא אל החולה שבזמנים כתקונם, בשעת השלום. לא הרבו לשאול גם את דעת החולה עצמו בעניני מכאוביו ומיחושיו. ולפיכך כחידה היתה ביניהם העובדה, שהפצע שלי אינו נרפא בדרך הרגילה. –

יען כי לו היו שואלים אותי, הייתי מגלה להם את הסוד: אותה הבחילה הנוראה והכאב הנפשי שהרגשתי לכל הסביבה פה בבית־החולים, איתו חוסר היחס כלפי אנשי־הבור שם, אותו חוסר הקשר הנפשי שבין אנשי העיר, בית־הקפה, התיאטרון והצחוק פה ובין אלפי אלפים אנשים שנדונו שם למות בעדם. –

פה נתחדשה בי אותה השנאה הכבושה אל העיר והמונה. איך מתהלכים פה הרופאים, האחיות, העוזרים וגם המבקרים את החולים הפצועים, הבאים הנה מתוך הגיהנום!

הרופעים הצעירים מתלבשים בגדי חג כל הזמן, כאילו נמצאים בנשף־מסכות, החולה אצלם: חפץ, חומר ללמוד, לאכספרימנטים, שַׁפָן־נסיונות.

והאחיות – בנות רוזנים וגראפים וסתם בנות־בטלה, שכל הענין אינו בשבילן אלא התגנדרות, טרזנות והתהדרות בתלבשות השרד הלבנות שבבית־החולים.

אתה מתבונן בהם ורואה, שכל העולם אינו בשביל כולם אלא רַאי בשביל להשתקף בו ולחזור אלה אחרי אלה.

פה שוכב גוסס ואנחתו קורעת לבבות – ושם הדוקטור־הלויטננט „המשוח בשמן" ממצמץ מצמוץ־עגבים כלפי האחות הרחמניה, העונה לו בחיוך־הבטחה וכשהיא פונה ממנו והולכת כלפי החולה שלה – מזמרת היא באחוריה המוסיקאליים בריתמוס־ואלצר נאפופי עד כדי עירום מחוסר כל בושה – –

זהו שאינו נותן לו לפצע שלי להתרפא: אני נזכר באנשי שם. – אוי ואבוי –

אוי ואבוי לגבורים ולגבורתם! –

ורק אחות אחת היתה בכל בית החולים שהתהלכה כל הזמן כסהרורית ועיניה הביעו צער־עולם עמוק: האחות טָרֵיז. – יחסה אל החולה, אופן גשתה אל הפצוע, אופן טפולה בו ודבורה אליו – היה בו בכדי להקל על המכאובים במקצת.

בקשתי מאת הרופא שהאחות טריז תטפל בי. –

לאט־לאט נודע לי, שהאחות טריז הטובה היתה – – זונה פרופיסיונאלית משך שנים אחדות לפני המלחמה.

זאת היא הנפש היחידה, המרגישה בצער המלחמה וגבוריה האומללים. –

אחר כך נודעו לי עוד הרבה דברים, שלא שערנו אותם שם. נודע לי שבגידת הנשים בבעליהן הנמצאים שם בגיהנום – עובדה רגילה וטבעית היא פה בעיר. וביחוד מעגבות הן אחרי שבויי המלחמה הרוסים מכל המינים. האריסטוקרטות – אחרי החיילים הרוסים הפשוטים, והפשוטות שבהן, בנות השכבות התחתונות – אחרי האופיצירים הרוסים השבויים. –

ונודע לי, שרק סוג אחד מבין כל סוגי הנשים נשאר נאמן לאהוב־נפשן, נאמן עד הסוף: אלה הן הזונות למיניהן, המשחקות בנשפי־לילה, הרקדניות קלות־הדעת והזונות סתם. אלה – כשפרצה

המלחמה, התנדבו או השכירו את עצמן לעבודת בתי־החולים ושם עובדות הן בקדושה ובמסירות ובנאמנות. ומחכות לאהוביהן האומללים ולשלום העולם שיבוא סוף־סוף. —

ה„קדושות" — נעשו לקדֵשות, והקדשות — לקדושות באמת. —

האהות טרז הטובה רפאה לי את פצעי ואני הבראתי ועזבתי את בית־החולים. רק ידי השמאלית היתה קשורה עדיין, כדי שלא להניע אותה ביותר. —

קבלתי חופש לשני חדשים. ובאתי „העירה" — נסעתי לבודפשט ההומיה, היפה והיקרה. —

ופה נפתחה לפני התהום האנושית בכל רפשה ומוראה.

בודפשט היא העיר העליזה השניה במדרגה אחרי וינה. חיי הלילה שלה מפורסמים למדי. החברה החיה חיי לילה — עולם בפני עצמו היא. ממשלה בתוך ממשלה. יותר מחמשת אלפים איש חיים פה את חייהם בלילה. רובם אנשי־אמנות שונים — ואחריהם כרוכים קלי־הדעת, מתהוללים ומבזבזי־כסף־וחיים מכל המינים. —

בודפשט אינה צריכה לפנות וללוות קצת הוללות משכנותיה. —

ואולם מה שנעשה כעת, בשעת המלחמה — הרי זה כבר לא מעשה־הוללות, כי אם רציחה. רציחת כל מין רגש אנושי, ויחס כבוד מינימלי כלפי אותם המיליונים הסובלים בעד ההוללים האלה והמתים באלפי מיתות משונות בשביל להגן על שלומם ואשרם ושכרונם ביין, בכסף ובנשים. —

חיי לילה היו ידועים לי ידיעה מובהקת מאז, אך כעת מוצא אני אנשים חדשים, בריות חדשות לגמרי: בני־אדם־תולעים, המוצאים הנאה מיוחדת ביחס הבוז שלהם אל כל הבא מן החזית. בתחלת המלחמה היה להפך: איש־הצבא הרגיש ביתרונו, ביתרון קרבנותיו שהוא מביא על מזבח העיר. והתולעים הללו, שִלְפֵי־המלחמה, בני־הפרוטקציה השונים פּוצו אז את זנב־כלבם והרגישו כבוד לסובלים שם בבור־הרפש־והמות. וכעת — כנראה שבתחילה התרגלו לדבר ואחר־

כך, כשראו שאין סכנה יותר וחיי האושר הולכים במסלולם הטבעי – „התעלו", התקוממו נגד „העבדות" שלהם ומרדו בכל רגש היושר, הכבוד והאהבה כלפינו.

אך יותר מכל מדהימה וממיתה אותי העובדה הנוראה ביותר: חוסר יחסן של „נשי־הצבא" אל בעליהן שבחזית שם. ושביעת־רצונן מכל הענין. „היחס" היחידי שאפשר לקבוע אצלן אל בעליהן הוא: ההתגנדרות שלהן ב„גבורת בעלי שם בשדה־הכבוד". –

מתהלכת היא הגברת אזרח שלובה יחד עם השבוי שלה, שפדתה אותו על אחריותה „בשביל עבודת־הבית שלה", חיה אתו חיים טובים, חיים־אסורים נעימים ובינתים מתפארת היא באנחת־זנות:

– הי, כן־כן. גם שלי שם מגין על המולדת בגבורה. יש לו כבר שלוש מידאליות זהב! –

וממשיכה לעגוב על השבוי שלה. –

ואלינו, פליטי הגיהנום מראות הן בכל זאת יחס יותר טוב: לפעמים רחוקות מעדיפות הן היפהפיות אותנו גם על שבוי־מלחמה רוסי. – וגם את זה מלבישות הן טלית כשרה של פטריוטיות טהורה.

– אני שונאת את הרוסים – אומרת גברת אחת (מכירה שלי!) בבית־הקפה בלילה, כשהיא מעגבת עלי בעיניה היפות – ויחד עמהם שונאת אני את הזונות שלהם, שאין להן כל רגש פטריוטי ובמקום ל„טפל" (כך אמרה: „לטפל") בגבורינו הפצועים בשעת הבראתם, בריקונאַלֶסצֶנטים שלנו, לתת להם – (ופה היא מחייכת עלי במתיקות פיה ושדיה) לתת את אהבתן להם, מתרפקות הן על האויב! – פוי! – נו, מה שלומך? איך הפצע שלך?

אני אוכל וסובל – ושותק.

והיא עוזרת לי לחתוך את הקציצה שבצלחתי.

אני סובל ושותק.

והיא מנסה לתת לי את הפרוסה במזלג אל תוך פי. –

פקעה סבלנותי. אני קם וצעק:

– מלצר! קח את הזונה הזאת מעל שולחני!! –

מבוכה בכל האולם. גם הרקוד נפסק לרגע. —
אני משלם ויוצא. —
העיר כבר אינה מבינה מהו הרוגז הזה. —

אני מתהלך בעיר ומפחד לבקר אצל מכירי. אפילו אצל מכירי הכי טובים וקרובים. —
אני מחפש את מאנסי שלי ומפתיע אותה בבקורי: עובדת היא בבית־החולים. היא מתעלפת. —
הרופאים מספרים לי טובות עליה. כולם מתפעלים כל הזמן על מסירותה לחולים פצועים. כל חולה אחר אינו מבין אותה. רצו להעביר אותה לבית חולים אזרחי — על זה אמרה להתפטר.
ועובדת היא לא בשמה האמתי. שמה האמתי הן ידוע מעל בימת הרקדניות קלות־הדעת. —
לא רופא אחד נסה להעביר אותה על דעתה. מסוכנת היא מאוד: כל הנגש אליה במחמאה חשודה — מיד היא מוסרת אותו לרופא הראשי.
„נחש הקודש" — קוראים לה כולם.
מאנסי „הזונה" שלי. —
— מדוע לא כתבת לי יותר, מאנסי?
— למה? כדי שתתגעגע עלי שם געגועי אין־אונים? רק זה חסר לכם שם?
„לכם" — אמרה. כמה היא יודעת את נפש החייל האומלל.
היא קבלה חופש בזכותי לזמן בלתי מוגבל. עד שאני אמצא פה. —
כל הזמן בוכה היא; עיניה אינן פוסקות להיות לחות.
— מה אתן לך? מה אתה מבקש ממני? בקש דבר מה.
— מה אבקש ממך, פתיה?
— קח ממני מה שאתה רוצה. קח את גופי, את נפשי, את חיי. אני כל הזמן השתדלתי להיות יפה ובריאה בשבילך, לא בצבעים ובפודרה ובשמן. לא. אכלתי הרבה, התעמלתי הרבה — אף כי לא היה

לי תיאבון וחשק לדברים הללו, אך התאמצתי בכל כוחי לאכול, להבריא ולֵיף. הכל בשבילך, הכל. – אמור את האמת: היפה אני בשבילך?

– יפה מאוד, מאנסי.

– אמור את האמת. יען כי אם לא – אם אינני מוצאת חן בעיניך, כי אז אביא לך אשה אחרת, יפה מאוד. אמור את האמת. –

– טפשה את, מאנסי. אין יפה כמוך בכל העיר הארורה הזאת. היא בכתה.

– מדוע אינכם עושים כבר שלום? כבר נמאס לי כל זה. – אני אשתגע –

– אם את אוהבת אותי, מאנסי – הרגעי וחיי גם הלאה חיים בריאים וטובים. אכלי ושתי והתיפי, מאנסי. אם את אוהבת אותי.

היא הרהרה רגע ואמרה:

– אותך? אינני יודעת. אני אוהבת לא רק אותך, כי אם את כולכם שם. למה אתם סובלים שם? בשביל מי? בגלל מה? מדוע? למה? אוי, אוי, אוי לַחַיי! –

– בואי, מאנסי, נשתה דבר־מה. נשתה את המשקה החביב עליך: שֶרי־בראנדי מעורב בקוֹאַנטרו. בואי.

– לא אשתה. מאז נכנסת אל תוך התופת ההיא לא שתיתי אף כמלוא אצבעון. לא צריך.

זה היה הקרבן הכי קדוש.

הנה: הזונה.

לפני ימים אחדים: ההיא, האשה הישרה, האזרחית הטהורה. והיום: זו, הרקדנית קלת הדעת.

למחרת מלאתי חובה: בקרתי אצל אשתו של ידידי הדגלן דיולה קָראק. פסל אמן וגם צייר בביתו. פעם התנינו תנאי: אשר יקדים את חברו בחופש, יבקר את קרוביו שם. שלחתי לה מכתב: רוצה אני להביא לה ברכת שלום מאת בעל־נעוריה.

היא חכתה לי בכליון־עינים. ואולם תיכף כשנכנסתי וישבתי אצלה רגעים אחדים, התפלאתי ליחסה אל בעלה. יחס לא חם ביותר,

ואני הן ידעתי אותה ואת אהבתה החמה אל בעלה, שסך־הכל היתה חיה אתו לא יותר מחדשים אחדים, יען באה המלחמה וגזלה אותו מזרועותיה.

וכעת יותר משהיא התענינת בו – מתענינת היא בי. –

ואני מספר לה על חיי בעלה. נזהר אני, שלא לספר את כל המצוקות כמו שהן, בכדי שלא לצַעֵר אותה ביותר.

והיא בשָלה: אני. –

לבסוף אני פותח לפניה את כל פרשת היסורים שלנו שם, ושל בעלה ביחוד. ומתאמץ לבאר לה, שביסודו של אותו הגיהנום שם ספון צער כל הצערים: האשה – וקנאת הבעל לאשתו; הפחד והרעיון הנורא, שהיא אולי נוטה לגבר אחר. – – הקנאה שם בחזית – מבאר אני לה – אינה קנאה סתם. זאת היא אינקביזיציה נפשית, שכל המכאובים מתרכזים בה ביחד: געגועי־אהבה, יסורי־הגברות, ועלבון הגבר. וביחוד: עלבון. העלבון הנורא, שהיא אולי מנשקת גבר בָּטַל, שָלָף־המלחמה, בעל נפש ריקה – –

– וביחוד בעלה: האמן בחסד. – מבאר אני לה – ההכרה, שאשת נעוריו תבגוד בו בידי איזה בר־נש מטומטם בעל שפם מסולסל – – זה נורא יותר מכל. –

היא מקשיבה – ופתאום קמה, שולחת את המשרתת לאיזה מקום; אני שומע: היא סוגרת את הדלת, שבה אלי, יושבת ישר בעיני, ברכיה נוגעות „דרך אגב" בברכי ואומרת:

– הן אתה גם כן אמן־בחסד – – –

קמתי במוח מבולבל מכאב וזעם ועלבון ביחד. עצמתי את עיני לרגע – ואחר כך אמרתי:

מה למסור לו לדיולה?

– מה למסור לו? – גמגמה – מה למסור לו? מסור לו – שאני מחכה לו. שיצירותיו הן בסדר. – ומה עוד? לא כלום. אני מחכה לו.

– טוב – אמרתי ויצאתי בגועל־נפש עמוק.

עולמי חשך בעדי, מה אספר לו לאותו אומלל? אשקר לו בכל כוחי ודמי. –

והחלטתי, שאי־אפשר לי להשאר פה זמן רב. פשוט: אין כוח לשאת את כל אלה. העיר הזונה התפשטה את כל מלבושיה עד כותנתה המלוכלכת והיא רוקדת את רקוד הנאפופים שלה בלי כל בושת. — עלי לשוב.

אך מה תגיד לזה מאנסי? הנפש הטהורה שלי פה בעיר־הזונות הלזו?

ואולם להשאר פה — מצוקת־בבל הוא לי.

עברו יומים ואני החלטתי לשוב חזרה. חזרה — אל החזית. לא להשתמש בחופש הנתון לי. „חופש"? —

שתיתי לשכרה. —

אני עולה על החשמלית שכור קצת ונוסע. פתאום רואה אני אשה צעירה מחייכת כלפי. היא לא חכתה הרבה, נגשה אלי ומציגה את עצמה: יודעת היא אותי, אף כי אני איננני יודע אותה. בעלה נמצא בחזית. — היא מזמן רצתה להכיר אותי. עוד לפני המלחמה.

— כעת אדוני לא ימלט מידי! — אומרת היא בחביבות.

אני יורד מן הטראם והיא אתי יחד.

ולא עברו רגעים — והיא מזמינה אותי אל ביתה. היא יחידה בבית. —

בתחילה לא רציתי לשאול אותה איפה בעלה נמצא, כעת החלטתי לשאול. — ואולם תיכף ומיד נמלכתי בנפשי: למה? מוטב לי שלא אדע כלום.

— כמה זמן נמצא בעלה בחזית?

— מזה שנתים.

— נו, — והוא יודע שהגברת בוגדת בו? — שאלתי בלי כל חכמות.

היא לא באה במבוכה כלל.

— מה איכפת לי, אם הוא יודע או לא? ואם הוא ימות? או אולי כבר מת?

עזבתי אותה מבלי להגיד לה שלום.

ואולם מעשה שטן: למחרת שוב נפגשתי אתה. היא קבלה אותי בלעג:

— לא האמנתי שאדוני הוא פחדן כזה. —

היא בודקת כרגע את צוארוני ואומרת:

— הנה גם אדוני הוא בן הרגימנט הששים וחמשה! יש לי מכיר מן הריגימנט הזה: הדגלן סֶגֶדי. הוא פה כעת. היה פצוע והבריא. —

— מי? הדגלן סגדי? איפה הוא נמצא? מתי נפצע?

— לפני שבועים. פצע קל. אם אדוני רוצה לראותו — בבקשה לבוא אלי הערב. הוא לן אצלי.

והיא מוסיפה בבת־צחוק:

— הוא אינו רומנטיקן כמו אדוני. הוא חייל. קצין! —

הרגשתי כעין מרירות שבגועל בפי.

— והוא? הוא יודע, שבעלך נמצא בחזית?

— אם הוא יודע? הוא ידידו הטוב של בעלי. בעלי הוא בן הריגימנט הששים וששה. זה בשכנותכם שם. —

החלטתי לראות את „חברי" הדגלן סגדי — ומוכרח הייתי לבקר אצלה בלילה. מצאתי אותו שם. הוא באמת גר אצלה. —

לא אמרתי לו כלום — אך בלבי החלטתי, שבן־מות הוא. —

ועוד באותו יום בקשתי מאת הקומאנדה, להחזיר אותי אל החזית. —

כג.

מַאדאם פּוֹמְפַּאדוּר

אחרי הקרב האחרון הזה שוב צפה ועלתה שאלת הגבורה בכלל ושאלת גבורת היהודים בפרט. ואולם כעת כבר בצורה חדשה, בצורה מתוקנת, אף כי השואלים לא התכונו לתקן אותה.

– מהו הדבר, העושה את היהודים לאדישים לגבי חייהם, לקלי־דעת, לבני אדם, ש„הכל אחת להם" ושאין להם מה לאבד?

כזו היתה צורת השאלה. פירוש: בזה, שהיהודים מצטיינים יותר מכל, אפילו מן המאדיארים־הקאלויניסטים הטהורים עצמם, במעשי גבורה – בזה אין איש מפקפק כבר. העובדות על גבי עובדות, וביחוד בזמן האחרון, אינן נותנות לסרס את המציאות הבלתי נעימה. ואם אי־אפשר לפקפק בעובדה עצמה, הרי צריך לכל הפחות למצוא את הסבה לכך. למצוא את הסבה, פירושו: להסיר את אור הגלוריה מעל פני הדברים ולנתח אותם. והנתוח אינו מסוגל בשום אופן להראות את הדבר המנותח בצורתו היפה. להפך: הנתוח פותח את הפנים ומראה את הדברים דרך המיקרוסקופ – ודרך המיקרוסקופ הרי פני האשה הכי יפה בעולם אינם אלא עור־אוזה נקבובי ושָׂעִיר. –

בתחילה אמרו: היהודי המאדיארי לומד את הגבורה מאת בני־ארצו המאדיארים. זה היה מתקבל על הדעת – לולא היהודים הגאליציאים הבזויים, שגם הם הראו בזמן האחרון גבורות לאו דוקא רגילות. –

אחרי־כן אמרו: לא גבורה היא בעצם מה שהיהודים מנצחים בה אלא – ערמה. מרמים הם את האויב בשעת הצורך, כשם שמרמים הם את „הגוי" שם בביתם במסחר וממכר.

גם בזה יש הגיון „ידוע" – לולא אותם הנצחונות, שעם כל

התאמצות הגיונית אי אפשר להכניס בהם את הערמה – אף כי הערמה כשהיא לעצמה אינה מן הדברים הזולים בחזית, להפך: עבודת המצביאים רובה מעשה־ערמה היא. לזה קוראים בשם „חכמת־האסטרטגיה", כידוע. אך גבורתו של שר־המאה היהודי שלזינגר (שם בביתו רופא ופה בצבא התנדב אל מלחמת החזית דוקא!) ודאי שלא הערמה שבה הצילה את הדיביזיה החמש־עשרה מתבוסה – אלא אך ורק גבורתו האישית: במלחמה בעד העיירה טולנה שעל יד הדניסטר – אחרי שכל הדיביזיה מצאה לנכון לסגת אחורנית – הוא נשאר בעיירה לבדו עם הקומפאני שלו כמו במבצר, ועד שהדיביזיה שלחה לו עזרה משך שבוע ימים – סִדר הוא השתערות מתוך „המבצר" שלו כלפי האויב שהיה מקיף אותו, כארבה את הגן הקטן, ומשך שבוע ימים עצר בעד כבוש העיירה וגשר־הנהר – עד שסוף־סוף התחילה הדיביזיה לפקפק בתבוסתו, להאמין שהקומפאני שלו חיה עדיין ושלחה לו את העזרה הדרושה. –

ואנו עברנו את הדניסטר. – את הנהר הכי חשוב והכי־גדול שבכל החזית הגדולה.

ובקומפאני של שר־המאה שלזינגר שוב פעם היה רוב המצטיינים והמקבלים מידאליות – יהודים. וביחוד התגאו ביהודים הללו – חבריהם המאדיארים, שלא גמרו עליהם את ההלל.

ועוד כמה וכמה נצחונות כאלה. –

והנה היהודון הקטן שלנו: הגפרייטר מרגלית, הטלפוניסטן הכחוש. הוא ודאי שערום הוא כנחש, ובכל זאת, בשום אופן אי־אפשר להגיד, שמעשה־הטלפון שלו האחרון אין בו תפקיד אלא לערמתו בלבד. הרעיון לקשר את הטלפון שלנו בטלפון של האויב – לזה לא נחוצה כל ערמה. כל טירון יודע, שזה דבר מועיל שיכול להביא תועלת מרובה. העיקר הוא: להוציא את הערמה הזו למעשה, לפועל. לזחול על ארבע כארבע מאות פסיעה, להתקרב אל האויב עד ל„תחת חטמו" – ושם לעשות כאדם העושה בתוך שלו. –

והנה החדשה שבעתון־הצבא הרשמי: חברי הסתדרות הסטודנטים

בהונגאריה, „המכביה" התנדבו למלחמה בלי גיוס. ולא שהתפזרו כל אחד לרגימנט שהוא שייך לו על פי הפלך שבו נולד, אלא עשו מעשה רב: הסתדרו כולם ברגימנט אחד וככה יצאו לקראת הקוזאקים בקארפאטים והראו נפלאות ממש. — והן ברור הדבר, שבצורה קומפאקטית כזו, כולם ביחד, ודאי שיאבדו יותר — באין השואה יותר! — מאשר לו התפזרו וכל אחד היה מעורב בין מאות אחרים. —

ואלה הם — הלא הם אותם היהודים הידועים בשם „ציונים": ושפאטריוטיותם מוטלת בספק לפי שיחות הבריות ואפילו לפי שיחות היהודים עצמם, אלה שאינם ציונים. —

והשאלה צפה שוב והיתה לשיחה. בעל כרחם של המשוחחים. הגיע הדבר לידי כך, שאחד הקצינים מצא לנכון לפנות אלי בשאלה גלויה וטפשית:

— יש לך כבר שלוש מידאליות חשובות. והן אתה פילוסוף. אמור לי — —

ומה ששאל לא היה, אלא גמגום, שאי אפשר אפילו למסור אותו בהגיון. אמרתי לו פתאום:

— אתה יודע מה סודו של הדבר? השנאה שלכם אלינו. לא יותר. לכם ישנו הכוח לשנוא אותנו ולנו אין אלא כוח אחד לנקמה בכם: הגבורה שלנו. בשנאת חיות רעות כזו באמת אין מה לאבד. לפעמים תוקף אותנו הרגש וההכרה, שטוב למות אפילו ככלב, מאשר לחיות בתוך שנאה כזו שאין לה כל טעם וכל הגיון! —

זאת לי הפעם הראשונה, שאמת זו נפלטה מפי בכל פשטותה. —

וזה השפיע במדה מרובה: הקצין הזה מסר את דברי אלה לחבריו — ואחרי שיחות ארוכות התחילה תעמולה, לחדול מן השנאה ליהודים. — —

— „תחדל הסבה ויחדל המסובב": הגבורה.

זה פרוצס מענין למדי: התגוששות הקנאה והשנאה. — והמענין בזה עוד יותר: הנה מקרה, שהקנאה והשנאה אינטרסים מתנגדים יש להן! —

אין שהוא – והצטיינות היהודים הדריכה מנוחה את בני „הגזעים הטהורים" השונים שבצבא האוסטרי־הונגארי־סרבי־רוטיני־בּוֹשניאקי־צועני. – בצבא־בבל זה, המורכב כמעשרים עַם, החיים זה דורות חיי גבולות מטושטשים וההולכים ומְטשטשים יותר ויותר – בצבא־בבל זה מדברים על טהורי־גזע. מאדיארי טהור, איטלקי טהור, רומני טהור וביחוד: אוסטרי טהור! – ומה פלא, אם אחרי אלה נמצא גם קורפוראל צועני, הקורפוראל לָאצי גֶנטשֶה, המתגאה בזה שהוא צועני טהור! –

ברם – אולי הוא היחידי בין כולם, שיש לו הזכות להתגאות בטוהר גזעיתו. –

בין כה – וההעזה היהודית היתה ל„חוצפה יהודית". והגבורה גם כן קבלה שם חדש! „פאניקה יהודית". להגדרה זו היו מתנגדים אפילו ביניהם לבין עצמם. לכנות בשם „פאניקה" את ההסתערות על האויב!? הפאניקה כידוע, מביאה לידי בריחה לאחור ולא לידי הסתערות קדימה. –

ורק האוברלויטננט סָמָרצ'אני מחייך כל הזמן על הויכוחים הפילוסופיים הללו. עד שפעם התפרץ פתאום כלפיהם:

– הולכים אתם סחור־סחור ולפעמים נדמה, כאילו בכוונה אתם עושים זאת, כדי שלא לראות את האמת היחידה והפשוטה: היהודים הללו מתגעגעים מזה אלפים שנה לחיי עם, לחיי גבורה, להירואיקה, לאֶפוֹפֵיה, שתחזיר להם את יפעתם האנושית הראשונה. זה אלפים שנה מתגעגעים הם למלכות באלפי צורות שונות: פעם בתפילות, פעם ב„ארץ ישראל", פעם במשחם איזה „רבי" למלך להשתחוות לפניו וכדומה. ולא עוד: כל הפאטריוטיות המאדיארית שליהודינו־אנו בהונגאריה אינה אלא תשוקה אחת גדולה להתבולל אל תוך תפארת המלכות ההונגארית, לקחת חלק ביפיה ובזה לספק את הגעגועים למלכות משלהם, שהם כבר אינם מאמינים בהתגשמותה. מי אוהב אצלנו להתלבש בתלבושת הלאומית שלנו, ללבוש את „המנטה", הצ'אקו עם הזנב ואת המגפים הלאומיים יותר מן היהודים שהצליחו להתבולל!? –

– והנה – המשיך סמרצ'אני בתוך הקשבה רבה מסביבו – הנה: כשנתנו להם להריח את ריח „המלכות" בצורת תלבושת הצבא, החל מכוכבו האחד של הגפרייטר ועד הפס האדום, ה„לאמפאס" שעל מכנסי הגנראל – כשהריחו את ריחה של המלכות: פרצה מהם גם ההירואיקה הטבעית! – למה כל ההתחכמות הזאת? היהודי הוא גבור, יען כי במשך אלפים שנה החניקו בו את הגבורה שלו.

הוא שתק רגע בתוך השתיקה הגדולה שמסביבו – ואחר כך אמר לפתע פתאום כמו בתור גמר:

– הבה, נסו פעם לתת להם את ארצם לרגע – ותראו איך „הפחדנות היהודונית" תהפך פתאום לגבורה יהודית!

„נאום" זה הוא הדבור הכי ארוך ששמענו במשך כל הזמן מפי הקצין הקאלויניסטי הממעיט בדבורו תמיד. –

אחרי זה קמה דממה ארוכה. כל אחד הריק את כוסו והמשיך לעשן את הסיגאריה שלו בשתיקה.

פתאום אמר הדגלן סליזאק, „הגמד" הצ'יכוסלובאקי, בזהירות:

– אני שמעתי, שיש תכנית כזו אצל המצבאה הראשית.

כולם הביטו בו בשאלה. והוא ענה:

– שמעתי שיש תכנית, לתת ליהודים את פלשתינה, שיכוננו שם את ארצם ומלכותם.

– מי רוצה לתת? – רוגז הקפיטאן האוסטרי ואלטר – האנגלים רוצים לרמות בתכנית כזאת את היהודים – אני את זאת שמעתי.

– נכון – אומר שוב סליזאק – אך לעומת זה גם הברית שלנו אומרת לעשות זאת. אולי זאת היא תשובה על מרמתה של אנגליה. אני שמעתי. יש גם כרוז כזה. – כך שמעתי. – מחלקים אותו בקרב החיילות היהודים. –

– ומי חתום על הכרוז? – שואל האוברלויטננט סמרצ'אני במתינות זהירה.

– אני לא ראיתי את הכרוז – עונה המדבר – אך אתמול עבר הנה, אל הרגימנט הששים ושש, אחד מידידי מן החזית הגרמאנית"

צרפתית והוא ספר לי זאת. לפי דבריו חתומים על הכרוז: הקיסר וילהלם, הוד מלכותו הקיסר פראנץ יוסף והשולטן הטורקי, — כך הוא מספר. —

אני יושב ושומע — ובפי נעשה לי יבש. — מה זה? אניקדוטה מנוולת? כן. ברור. ראיתי, איך הדגלן „הגמד" הביט בי בינתים. — — הם נדברו ביניהם לעשות ממני „חוזק" (המלה „חוזק" היתה אצלנו פופולארית מאוד ומעשי־הקונדס עצמו, לעשות „חוזק" ממי שהוא, היו מעשים בכל יום). — אני מרגיש, שפני מתאדמים, שדמי עולה מלבי אל מוחי. — אני עוצר ברוחי ושואל במנוחה חיצונית, בחיוך:

— אולי גם הוד דגלנותך חתום על הכרוז?

הוא מרים עלי את עיניו:

— אתה חושב שאני משטה בך, מה? אני מדבר ברצינות. כך ספר לי הקאמראד שלי, שבא משם. שם חלקו כבר את הכרוז. —

גמרתי את הסיגארה והחלטתי ללכת למעוני. קשה היה לי להשאר פה ולהחליף צבעים מכל המינים. אינני מבין את הדבר על בוריו: — הלא אינני מאמין בהחלט ל„ברוז" זה — ובכל זאת מכה השמועה הזאת גלים בדמי. מי יודע? קורים בזמן האחרון הרבה דברים מוזרים. מדוע לא? שאנגליה מדברת על תכנית כזו — זה כבר עבר אלינו משם באיזה אופן. אך מובן, שזאת היא ערמה אנגלית מובהקת. — אך — אולי — אולי אי אפשר לענות על ערמה אלא בערמה כמו־כן? או אולי יענה על זה „הזקן" שלנו יחד עם שני חבריו לא בערמה, אלא במעשה כביר באמת? — —

לא מצאתי לי מנוחה. התהלכתי כמסומם באיזה סם חריף ומתוק כאחד. —

לא עצרתי כוח. הלכתי אל הדגלן סליזאק ושאלתי אותו בזהירות על הענין. פה, ביניינו לבין עצמנו דבר סליזאק בטון אחר לגמרי. הוא היה מרוגש קצת בשעת דבורו. פתאום שואל הוא אותי:

— אתה היית רוצה בזה?

— במה? בארץ ישראל? — הלא יודע אתה שאני ציוני.

הוא הרהר רגע ואמר בטון של אדם שיש לו איזו שותפות אתי בענין הזה:

— הזהר חביבי, פה מסוכן להראות סימפאתיה לדברים כמו אלה.

— מדוע? אם שלושת המלכים חתומים על הכרוז?!

— כן־כן — אך אל תראה את השמחה טרם ראית וידעת את האמת. אל תרקוד לפני החתונה. —

דבריו אלה נאמרו באהדה גמורה, פנימית, ידידותית. בתחילה עלה לי חשד בלבבי: אולי גם הוא יהודי — וציוני? הן לא פעם נפתעתי פה בטעויות כאלה. אך כעבור יום עמדתי על הסוד: הן הוא צ׳יכוסלובאקי — — והצ׳יכוסלובאקים — — נו — על זה אסור אפילו להרהר. ההרהור עצמו מחייב את „התליה על העץ הקרוב ביותר". —

אך בינתים לבשה השמועה כנפים ורפרפה בקרבנו יותר ויותר העבירו עוד אחדים מהחזית הגרמנית־צרפתית והאורחים דברו על זה בגלוי. — אנכי הייתי במצב של חולה ממש. גָּז תיאבוני לאכילה. שתיתי יותר מן הרגיל. —

פעם נגש אלי מרגלית יחד עם הדוד אסטרייכר. רוצים הם לשוחח אתי קצת. „להמתיק סוד" על אותו ענין.

— יש לי חדשות לאדוני הדגלן — אומר מרגלית בסודיות רועדת ממש.

— עקבות המשיח — ממלא אחריו הדוד אסטרייכר.

— איזו חדשות, מרגלית?

מרגלית סוקר הנה והנה מסביבו — אחר כך מכניס ידו אל כיס החזה שבבטנת חולצתו. מוציא משם נייר מקופל מאוד, פותח אותו בזהירות, מגולל אותו לפני כמו מגילה — ומראה לי את הכרוז. דבר־המלך הוא, הפונה אל החיילים היהודים שבצבא בארצות גרמניה, אוסטריה, הונגאריה וטורקיה והשייכות אליהן ובדברים ברורים, בלי שרק וכחל ופרכוס מגלה את התכנית להקים מדינה עברית בארץ הקודש. — ומובן, שהתכנית תלויה בנצחון שלנו. —

ועל החתום: קיסר פראנץ יוסף הראשון, קיסר וילהלם השני והשולטן הטורקי עבדול חמיד. —

אני עומד ומביט בעיני עגלה־ערופה בכרוז הנדפס גם בעברית וגם באידיש ובכל השפות, שיהודי אירופה התיכונה זקוקים להן. —

ותיכף אחרי זה הוא מוסר לי את הז'ורנאל "Mult és Jövö" (עבר ועתיד) ובו אני קורא מעטו של העורך יוסף פאטאי:

„העתונות העולמית מרבה לדבר בזמן האחרון על ארץ ישראל ועל הציונות. לפי עתון אנגלי אחד רוצה אנגליה, על פי עצת ישראל זאנגביל כביכול, ליַסד בארץ־ישראל מלכות־ישראל נייטראלית. ועל פי עתון גרמני רוצה גרמניה להקדיש מיליארד אחד „למדינה־העברית", שתתכונן ברשותה שלה. ובינתים כותבים ומדברים על ארץ־ישראל, על הפַּאוּנָה והפלוֹרָה שלה, על אקלימה ועל תושביה. והעתונות ההונגארית נכנסה אל תוך המקהלה הזאת בקול הטינור־העממי שלה. במאמרים גדולים עוסקים הם בארץ הקדושה וברצינות נדירה מדברים על עברה, הוֹוָה ועתידה ועל העבודה, שהציונים הולכים וממשיכים שם בפתוח המסחר והתעשיה בהצלחה גדולה. בקצור: המלחמה הכשירה את ארץ ישראל ואת הציונים ל„ראוויי־הסאלונים": אותה המלחמה שהעטירה כבר – כמו־כן לפי דברי העתונים – כל כך הרבה ציונים נלהבים בעטרת מות־הגבורים הקדושה. ואולם יבוא בעזרת־השם גם השלום לעולם, ולא אנגליה ולא גרמניה, ואולי גם לא טורקיה לא תעשה מארץ ישראל מדינה עברית; ובמקומם יעשוה היהודים המגורשים מארצות הגולה והנמלטים אל ארץ־האבות להמשיך שם את מעשה־הכבוש ולעבוד בזיעת־אפיהם את אדמת הקודש. – ואזי שוב יתחילו לדבר על ישוב ארץ ישראל כעל בנין „גיתו חדש" או כעל „בגידה במולדת". יען כי הלא קוֹוד לְיַצֵּט במלחמה נוֹן לְיַצֵּט בשלום." וכולי. —

אני גומר את הקריאה – וממשמש בעיני. —

ושוב קורא את הכרוז בפעם השניה. שורה בשורה, מלה במלה, אות באות.

ועל החתום, קיסר פראנץ יוסף הראשון, קיסר וילהלם השני, השולטן עבדול חמיד.

הדוד אסטרייכר שנגש אלינו בינתים אומר שוב:

– עקבות המשיח; עקבות המשיח.

מרגלית נזכר ב„חוצפה היהודית" שלנו ואומר בנגון של טעמי הגמרא:

– הדא הוא דכתיב: בעקבא דמשיחא חוצפה יסגי! – והדא הוא דכתיב: אשרי המחכה ויגיע לקץ הימין – –

– תן לי את הכרוז הזה מרגלית.

זאת היא הפעם הראשונה שמרגלית עומד כמסרב למלא את רצוני. הוא חייך במבוכה ולא ידע מה לענות.

– קורפוראל יעקב מרגלית! כַּבֵּד!!! בשם הבתולה – –

מרגלית נעמד בכבוד, ידיו על התפר ועיניו נעוצות בעיני. הוא נבהל באמת. רואה אני, שעבר בו כעין אבק של חשד רחוק: שאני רוצה למסור אותו לדין על עון בגידה במולדת – –

שנוי טעם ממין זה רגיל אצל הקצינים ויאומן לגבי כל קצין.

– נו, טוב־טוב מרגלית, נוח! – טפחתי לו על שכמו – אני אשיב לך את זה בעוד זמן מה. –

כשמרגלית „נח" נשם נשימה עמוקה ואמר:

– באמת נבהלתי.

– טפש אתה מרגלית. הלא חתומים פה „שלושת מלכי הקדם". יהי חלקך בין ה„בוגדים" הללו.

– אני – אני – גמגם מרגלית – אולי, אולי זאת רק פרובוקאציה – נגדנו – לנסות אותנו –

חזיז ורעם! זה מתקבל על הדעת – אולי באמת? על כל פנים טוב להזהר. –

להזהר? כלפי אחרים אפשר להזהר. ואולם איך להזהר כלפי פנים? כלפי עצמנו? „והלא – – איך שלא יהיה – הלא – באמת יש בזה מן הבגידה במולדת" – הרהרתי ושאלתי את עצמי: „האין

זאת?" – „לחשוב אפילו רגע אחד על מדינה אחרת – על אפשרויות אחרות – טוב: אני ציוני – ואולם לא בשעת מלחמה! אֵל אלהים! בשעת מלחמה, ופה בחזית לחשוב על ארץ אחרת – על – על מולדת אחרת – – !"

– „אידיוט שכמוני!" – המתקתי את הרהורי הרועדים – „הלא המלך בעצמו רוצה בכך. הנה הוא פונה אלינו, אל היהודים – ואם הוא בעצמו פונה – ודאי שמותר לחשוב על זה – האין זאת?"

– „ואולם אם זאת פרובוקאציה – – – –"

לא! הן גם יוסף פאטאי כותב –

– אם פאטאי כותב – אומר מרגלית – הרי יכול אדוני להאמין לשלושת המלכים! –

הלילה הזה כבר לא ישנתי כלום. הסתובבתי על משכבי מימין לשמאל, משמאל על הגב, מן הגב על הבטן וחוזר חלילה. – אלפי מחשבות התרוצצו בקרבי. התחלתי לקלל את כל הענין. –

– „איזה אושר!" – „כמה זה נורא!" – „ארץ ישראל" – „בגידה" –

ובינתים הגיעו שמועות נוספות מסביב לכל הענין הביש הזה. מן „הצד השני". משם, מרוסיה. – מאנגליה. – שמועות פאנטאסטיות ממש. איך באו השמועות אלינו? – בידי שבויי מלחמה יהודים־רוסים. והשמועות הללו התרכזו מסביב מושג אחד כולל: „מאדאם פומפאדור". – ושוב בא הערב.

הלילה היה שפוך אור־סהר עד כדי פחד צ'רקסי. פחד צ'רקסי זה היה פחדנו־שלנו המיוחד: פחד הדיוויזיה החמש־עשרה, שהיתה לה הזכות המיוחדת לעמוד פנים אל פנים עם היורים הנוראים ביותר של הצבא הרוסי: עם הצ'רקסים. אצלנו היה להם לצ'רקסים שם מיוחד: „צַיְדֵי־הָאַף". בחזית שלנו אשר ממול גדוד הצ'רקסים אסור היה להוציא אצבע מתוך בור המערכה: הם קלעו כחוט השערה

אל תוך האדם ממרחק של שלש־ארבע־מאות מטרים. בדיוק נמרץ. ואם במקרה שכח מי מאתנו והוציא את כל ראשו כלפיהם – מיד קבל „סנוקרת" באפו: הכדור הצ'רקסי נכנס לו בדיוק אל חוד־אפו ויצא מאחוריו במקום הקשר של „תפלין". ומכאן הפחד מאור הלבנה, שהיה מאיים עלינו ב„פחד הצ'רקסי" הידוע. –

לכל אורך בור־המערכה שקט גמור. זאת אומרת: כל בור־המערכה היה מלא מנגינות חשאיות של מנגנים חובבים שונים, שנגנו בכלי מיני־זמר קטנים. וכולם – פיאניסימו. מנגינות קטנות אלה הצטרפו לסימפוניה אחת מפליאה וארורה, שכל אחד מאתנו הרגיש בה את שירת־הברבור שלו, האחרונה בחייו. האחרונה – יען כי האויר היה מלא חכוי אחד גדול להתקפה כבירה מצד הרוסים, להתקפה פתאומית „שצריכה לשים קץ למלחמה עוד לפני בוא החורף". או אנחנו ננצח – או הם. להתקפה זו חכינו מזה חודש ימים, בצפיה, בתקוה, בפחד, ביגון־עולם ובאימת־המות. –

מסביב – הס. הלבנה מאירה באותו הרומאנטיסמוס הידוע, שלאורו מתרפקים האהוב והאהובה באושר נצחי בכל העולם. ופה בבור המערכה – מנגינת־אבל אחת כללית: סימפונית־המות החשאית והסופית, שסופה יהיה – עוד רעם־תותחים אחד כביר בכל רחבי החזית ואחרי־כן – – מי יודע?

והמנגינה הולכת הלוך והשקט, הלוך והעמק – עד כדי סירינאדה סודית, המלאה מיסטורין של פרידה אחרונה מן החיים, מן האם היקרה, מן האהובה הקפריסית הבוכה שם בעיר, מן המוסיקה, מן השדה הפורח ומן העיר ההומיה היקרה והזונה, הצוחקת ומתהוללת שם הרחק, הרחק – –

מדוע זה תקף אותנו כעת פחד המות יותר מאשר לפני זה? –

יען כי בשקט זה היה ספון עוד רגש סודי אחד, שהרגיז אותנו בזמן האחרון ולבסוף שפך עלינו כעין נבואה נוראה: נבואת המות הבטוח. זאת היתה הסודיות האפלה, שכל החזית הרוסית היתה מעולפת בה בזמן האחרון, מזה שנה ויותר התרגלנו לדעת תמיד

ידיעה ברורה את הנעשה שם מעבר לגבול: תמיד ידענו, מתי יתקפו אותנו הרוסים, ידענו זאת מראש וחכינו להתקפות אלה בהכנה. מאין קבלנו את הידיעות ההן? את זה איש לא ידע. על מקורן היו רק השערות ואגדות שונות. דברו על מרגלים ממדרגה גבוהה, דברו על איזו נסיכה פולנית, החיה שם במוסקבה, נסיכה הרוחשת חבה לאחד מבניו של קיסר וילהלם. ועוד. ודברו גם על אבסורד גמור. דברו על המלכה עצמה, על הצארית בעצמה ובכבודה — — שהיא, כביכול, מודיעה תמיד למצבאה העליונה שלנו את המתרחש שם בשטאב הגנראלים במוסקבה. —

ובזמן האחרון — נפסק החוט הנסתר הזה. אין שום ידיעה. אף הגה, אף צל של תכנית — — מה זה? —

וזה הכניס בנו רוח פחד, שלא ידענו אותו עד הנה.

ורוח הפחד הזה זמזם ברעד־חשאי דרך כל הסימפוניה הארורה הזאת, המשתפכת חרש, בכאב, ביאוש, בפרידה אחרונה. —

ופתאום — הטלפון:

— האלו! — הֶרר אוֹבֶּרסט? רֶשְׁפֶּקט הֶרר אוֹבֶּרסט!

והרר אוברסט מדבר:

— ילד! שום חדשות אין. ימח שם אלהי הקוזאקים! אף הגה. ומשום כך — ע ל י נ ו לעשות התקפה. מבין אתה? אסור, שהם יתקפו אותנו. הבינות?

— רשפקט הרר אוברסט!

והוא ממשיך:

— הכל מוכן. ואצלך?

— רשפקט הרר אוברסט! כל הארטילריה וכל המחסניה של הצ׳רקסים נהירה לנו כשולחן־הכתיבה שלי. אפילו את הקוניאק של הגנראל שלהם יודע אני, איפה הוא טמון. —

— אתה בחור, חביבי, תודה. ומה בדבר „מאדאם סומפאדור" וחבריה?

— אגדות, הרר אוברסט!

– נו טוב. סָנס!

– רשפקט הרר אוברסט!

וכשהנחתי את אפרכסת־הטלפון למקומה – נשכתי את שפתי התחתונה והרהרתי, זאת הפעם הראשונה שהרר אוברסט שואל אותי על דבר „מאדאם פומפאדור וחבריה" – –

יען כי: על דבר „מאדאם פומפאדור" איש לא דבר בקול רם. על „מאדאם פומפאדור" התלחשו, חייכו, התלוצצו ושוב התלחשו – אך לדבר עליה – לא. ובפרט האדון שר־האלף! – והנה הוא שואל אותי.

„מאדאם פומפאדור" – זאת היתה „הידיעה" היחידה שהסתננה אלינו בזמן האחרון משם דרך גבול החזית. הידיעה על דבר „מאדאם פומפאדור" וחבריה. – ועל ענין זה, שהיה יהודי בהחלט, התלחשו מזה ימים אחדים בלי הרף. וההתלחשות היתה מענינת, מגרה, מוזרה ומלאה חידות.

בערך כזו:

שם ברוסיה מתהוה דבר חדש ומוזר, דבר מענין ונורא, שרק אנגליה יכולה ליצור אותו במכונת־הקומבינציות שלה הקרה והערומה. איזו אשה מוזרה, מאדאם פומפאדור, אשה צרפתית כנראה, אך אשה יהודיה, מצרפת, אשה שהשתתפה במלחמה בפועל, ממש בקרב, אבדה את ידה האחת במלחמה ועכשיו ארגנה גדוד עברי מבני הציונים, שמטרתו היא לכבוש את פלשתינה – – מאדאם פומפאדור – אשה אמאזונה כבירה. ויהודיה. איזו „יהודית" מודרנית. בעלת יד אחת. ויש לה שלשה חברים, העוזרים על ידה. וכל אחד מארץ אחרת של ארצות ההסכמה. אחד רוסי, שמו שַבָּתַינסקי. מובן יהודי. מן המלה שבת. הוא הגנראל שלה. המגייס את הנוער היהודי לכבוש את ירושלים. וכבר גייס כמאה אלף חיילים יהודים. מובן: ציונים. – השני – בָּלְפָר. שם יהודי מובהק. בלפר. יהודי רוסי שנעשה לנתין אנגלי, עשיר מופלג, שהוכתר בתואר לורד. גנראל. הוא נותן את הכסף לכלכלת הגדוד העברי. והשלישי – איש נורא, שיחריב בעזרת הגדוד העברי את כל העולם, את כל החזית הגרמנית־אוסטרית־טורקית

ביום אחד. שמו וָסמָן, פרופיסור לחימיה. הוא המציא איזה גאז נורא שדי לו לנגוע באדם – מיד מַשיר הוא את הבשר מן הגוף – והאדם נשאר חי. נורא.

והרוח החיה שבהם היא האשה: מאדאם פומפאדור. –

כאלה התלחשו בינינו יותר ויותר. קצת בצחוק וקצת בפחד המקשקש בין השנים. מלחמה נוראה. גדוד של יהודים. זה מצחיק. בחורי־ישיבה, תלמודיסטים נלחמים?! והשלישי שבתינסקי – שהגדוד העברי הולך אחריו כמו אחרי מכשף. הוא אינו נותן פקודות. הוא נואם להם נאום קצר – וכולם רצים אחריו כמשוגעים. –

כולנו התלחשנו. ובינתים אמרנו: פאנטאסיה, מהפאנטאסיות הרגילות בתוך בור־המערכה, העצבני וההוזה חלומות זועה.

והיו בינינו גם ציונים אחדים. מובן בסתר, בלי כל כונה רעה, חלילה. הציונים לא היו חשודים חלילה על שום מחשבה רעה. הציונים שבבודפשט עשו מעשה רב ובזה קנו להם את אֵמונה של המפקדה העליונה על מאה אחוזים. הציונים שבבודפשט לא רק שהתנדבו למלחמה בלי גיוס. יותר מזה: הם יצרו גדוד מיוחד, גדוד ציוני, בראשותו של מנהיג האגודות הספורטיביות הציוניות שבארץ, החבר ז׳ולדוש האדמוני, זה שמאכס נורדאו כנה אותו בשם „עורף־הפר״ – וגדוד זה נכנס אל תוך האש – אלפים צעירים ציונים בבת אחת – ואבדו שם ביום אחד כמעט כולם. עלה בידם לגרש את הקוזקים מבין הקארפטים – אך יחד עם זה לא נשאר מהם כי אם שריד ופליט. כך ספרו השמועות, ומטעם זה לא חשדו בנו, בציונים, בשום נטיה להאמין באותן האגדות על דבר מאדאם פומפאדור וחבריה. אדרבה: תבוא מאדאם פומפאדור וגדודה. „הציונים יעשו אתם בערמה – ויחריבו אותם עד אחד״ זאת היתה האמונה הכללית בין המתלחשים, שבכל זאת האמינו שמץ מן האגדה על דבר מאדאם פומפאדור.

ובכל זאת. – בכל זאת: השמועה על דבר מאדאם פומפאדור עשתה את שלה. איזה כשוף מוזר עבר במחנה הציונים האחדים שבדיביזיה החמש־עשרה. ולאט לאט עברה הסקרנות שלנו והיתה

לתשוקה עזה; לדעת מה אמת יש בדבר. אולי באמת יש איזה ממש בכל הבדיות הללו? מי יודע? —

ובשעה כזו — התחיל הלב דופק בחזקה. זה היה הלב היהודי המשותק זה דורות, והפנים החוירו פתאום. זה היה נורא. הפנים היו יכולות לגלות דבר־מה מן השטות הזו, המדגדגת שם בפנים. —

גדוד עברי. — מושג זה היה בכל זאת לכעין קסם מוזר, גדוד עברי הכובש את ירושלים. — אל אלהים! הבאמת? הן זה נפלא ונורא. נורא, יען כי — — מה יהיה אם זה יביא אותנו באמת לידי פגישה בגדוד זה? — אל אלהים! — לידי התנגשות. — —

מובן, מובן. אין מה לדבר. אם יבואו — אנחנו נדע את חובתנו למולדת. איש מאתנו לא יעשה שטות כזו: לחשוב אף רגע חלילה על בגידה בחזית. חס מלהזכיר. — אך — — ואולם — — גדוד עברי — — אל אלהים! — — נו, שטות! — לא היה ולא נברא. —

ואחרי התלחשות — צחקנו.

— עקבות המשיח! — אמר שוב הדוד מרגלית כמובן בצחוק קל. — עקבות המשיח.

— איזה עקבות משיח?! משיח־שמיח! לא היה ולא נברא! שטות!

כך אמרנו כולנו — ואחרי שאמרנו זאת — שוב התגנב אל לבנו הספק, הפקפוק ו — — והתקוה המעורפלת המעורבת פחד: מה יהיה אם מוכרחים נהיה להפגש אתם — אל אלהים! איזו פגישה! — — זה נורא.

ולבסוף החלטנו: שטות! וחסל! —

כן, שטות — לולא קרה מקרה בינתים. אך בינתים קרה מקרה: בא קצין יהודי חדש אל תוך הרגימנט שלנו. מרגימנט אחר העבירו אותו אלינו. ופתאום נודע לנו, שהעבירו אותו מן הרגימנט „שנחרב כולו": „רגימנט הציונים". — — —

וכשבא אלי להודיע לי, שהכניסו אותו אל הפלוגה שלי — אחרי ההודעה הרשמית הרגילה שלו, הודיע לי כמעט בלחישה, לא רשמית —

שהוא עצמו בקש, שיעבירו אותו ישר אל הפלוגה שלי.

אני לא התפלאתי על זה. מקרים כאלה לא היו נדירים כל כך.

– יש לך פה בפלוגה שלי מכיר? – שאלתי אותו כרגיל במקרה כזה.

הוא החויר קצת, אחר כך חייך חיוך מבוכה קלה, ואחרי שהסתכל מסביב לראות, אם אין אוזן זרה מקשיבה לנו, לחש לי באזני:

– מַאדַאם פומפאדור – – –

ותיכף הוסיף, מבלי לחכות אפילו לראות את הרושם שעשה עלי:

– דוקטור.

המלה דוקטור הסבירה לי כרגע את הכל. יען כבר הגיעה לאזני השמועה, שהציונים שבחזית, היחידים שאינם סובלים עלבונות כלפי היהודים מצד הקצינים שונאי־ישראל – יש להם מלה המשמשת דיויזה בינם לבין עצמם והמקשרת אותם במלחמה מוסרית־לאומית זו בשעת הצורך. מלה זו היא „דוקטור". בתחילה היה שתי מלים: „דוקטור הרצל", אך בכדי לעשות את הדיויזה לנסתרת לגמרי – השמיטו את המלה „הרצל". –

ומלה זו יחד עם השם „פומפאדור" – היו דַיָם בכדי להבריק לי במוחי הברקה מסמאה וצורבת, המעמידה לי את דפיקת לבבי לרגע. –

ולא עברו שעות אחדות וכל החידה המוזרה של „מאדאם פומפאדור" היתה ברורה לי לגמרי. הוא בא מדיויזיה אחרת ובינתים היה גם בבודאפשט בבית־החולים ואחר כך בעיר עצמה – ושם יודעים יותר מאשר אצלנו פה. כך נודע לי הפתרון: מאדאם פומפאדור – זאת לגמרי לא אשה, אלא קצין רוסי יהודי, יוסף טרומפלדור. הגנראל שבתינסקי – הוא הסופר הרוסי־יהודי זאב ז'בוטינסקי, שתרגם את שירי ביאליק לרוסית. הלורד בֶּלפָר – הוא הלורד באלפור, מיניסטר באנגליה; והאדון וָסמָן הנורא – הוא פרופיסור חיים וייצמאן – אחד ממנהיגי הציונים, החי באנגליה.

– הֶוֶה אומר: כל האגדות על גדוד עברי – יש בהן איזה ממש? – שאלתיו. –

— איזו שאלה? — אומר לי הקוליגה החדש ובתוך כדי חיוך ותנועת־סתר כאחד מוליך אותי עוד יותר הצדה, מוציא מתוך כיסו נייר מודפס במכונת המפקדה העליונה ומראה לי העתקה שניה של אותו הכרוז שישנו בכיסי מאת מרגלית. — העתקה זו היא לא עברית, אלא יודית. —

והקאמראד מבאר לי.

— „זה לעומת זה עשה האלהים". כרוז זה יצא לעומת כרוז שני דומה לו. האנטנטה, אמור: האנגלים, הוציאו כרוז דומה לזה. — וכעת המבין אתה?! הדבר הוא פשוט מאוד.

— מילא. אשר ל„פשטות" הדבר, הרי יש מקום להתוכח עליה קצת. דמי הסתמרר בקרבי.

והקאמראד מוסיף:

— אצלכם פה זה עדיין בבחינת סוד? אצלנו שם מדברים על זה בפה מלא. מובן: אם המצבאה פונה אלינו — הרי מדוע זה לנו אסור לדבר על זה?!

— אולי זאת פרובוקאציה?

— חלילה. ברגימנטים אחדים כבר נוסדו כנופיות מסביב לכרוז זה, כלומר: מסביב לאידיאה זו. והכנופיות נאשרות בידי המפקדה העליונה. — וכבר מדברים על דגל מיוחד.

— ואולי גם על שפת קומאנדה עברית? —

— אתה מתבדח — והדבר אינו בגדר בדיחה כלל. הצרה היא רק שאין מדברים עברית במספר הדרוש. — —

נעשה לי חם במקצת. —

ועד שאני עומד כטפש מטופש — והנה צלצול הטלפון:

— האלו! — — הֶרר אוֹבֶּרסט? רֶשפֶּקט הרר אוברסט!

והוא מדבר:

— לא תהיה התקפה מצדנו. לעת עתה לא. השד יודע.—

— אולי חדשות, הרר אוברסט?

— חדשות? משם? ימח שמם: לא. אף לא הגה. אפשר לצאת

מן הדעת. ובכל זאת – לעת עתה נחכה, אולי עוד יבוא דבר מה. הבינות?

– רשפקט הרר אוברסט! – והוא ממשיך:

– ומה בדבר „מאדאם פומפאדור" היפה?

דמי עלה מלבי אל מוחי.

– הָ־הָ־הָ. „מאדאם פומפאדור" היפה, הרר אוברסט? הלואי ותבוא. אשה יפה לא תזיק, הרר אוברסט. אשה יפה אינה מזיקה לעולם, מה דעתו הנכבדה?

– נו, לאו דוקא–ה־ה־ה! לאו דוקא. הנשים היפות–יש שמחריבות הן עולמות. ה־ה־ה! – על כל פנים: היו נשים יפות שהביאו מהפכות קטנות לעולם. גם מאדאם פומפאדור היתה אשה כזו. הוֹהוֹ! מאדאם פומפאדור! כל צרפת היתה נתונה בידיה!

– נתונה בידיה. כן הרר אוברסט – – אך „מאדאם פומפאדור" שלנו – אין לה אלא יד אחת! ה־ה־ה!

– ה־ה־ה! – צחק גם הוא – נו, סָוֹס!

– רשפקט הרר אוברסט!

אה־ה־פוה! – זיעה קרה הרגשתי במצחי הבוער. „נשים יפות מביאות מהפכה" – „מאדאם פומפאדור" – – השכור הזה נָבא ולא ידע מה נבא. –

והקאמראד שלי, ששמע מן הצד את השיחה המוזרה הזאת – עמד כנדהם בעינים בולטות.

– מה? זהו כל מה שאתם יודעים על דבר הגדוד העברי?

– כן.

– לא הרבה. עקבות המשיח חשאיים ורחוקים הם אצלכם, חביבי. אך כשיגיעו אלינו פה אותם הגאזים – ודאי שנדע יותר – – הוסיף הקאמראד החדש.

ולשמע המלים הללו – התחיל ראשי סובב סובב. הוכרחתי לשבת קצת.

ובכן––עקבות המשיח.

כולי הייתי רועד בחשאי. רועד ומגמגם. ושוב הסתכלתי בכרוז המוזר. כן: זוהי עובדה. קיסר וילהלם מבטיח לנו את ארץ־ישראל, בכל זאת: דבר מה הולך ומתהוה כאן, והפאנטאסיה עובדת. עובדת, מצרפת דמות אל דמות, הזיה אל הזיה ותמונה אל תמונה, עד שנעשיתי לשכור, היושב ושותק.

כך ישבנו רגעים ארוכים. ושתקנו שנינו.

— מה יהיה? שאלתי את חברי.

— מה יהיה? — אמר חברי — מה יהיה? — הוא חייך, אחר כך נגש אלי, חבק אותי ונשק לי נשיקה חמה, שאין לה לא דוגמה ולא אסוציאציה בכל היינו. — —

ואחרי הנשיקה — תפש בידיו את שתי כתפי, הביט בעיני ברצינות עליזה ואמר:

— תן לי את ידך! —

והושיט לי את ידו האחת.

אני נתתי לו את ידי, הוא לחץ אותה בשתי ידיו ואמר:

— בזה אנחנו נותנים גט פטורין לאשתנו היקרה הגברת הונגאריה. ובזה אנו מקדשים את הגברת מאדאם פומפאדור לאשה.—אמור: הרי את מקודשת לי מאדאם פומפאדור כדת משה וישראל!

אני התחלתי: הרי את מקודשת לי מאדאם — —

ופתאום הטלפון.

שוב פעם הרר אוברסט. —

ואחרי שיחה של מה־בכך עם הרר אוברסט — הוא שוב פעם שאל אותי:

— נו, מה שלום „מאדאם פומפאדור", חביבי?

אני נרעדתי רגע ואחר־כך התחזקתי בכל כוחי ומתוך צחוק אמרתי:

— מאדאם פומפאדור? ה־ה־ה! אני קדשתי אותה לאשה, הרר אוברסט! ואני מתכבד להזמין את אדוני הנאור אל החתונה! נשתה קצת לחיים!

הרר אוברסט צחק צחוק מתוק ושכור קצת: ה־ה־ה! מזל־טוב! סָנס!

כשהנחתי את האפרכסת – חברי כבר עמד בכוסות מלאות, הושיט לי אחת מהן ואמר:

– מזל טוב! לחיי מאדאם פומפאדור! –

– מזל טוב! – אך כדאי היה להזמין את כל חברינו הקצינים בעלי הגע הטהור: מי כמוהם ישמח בשמחת כלולותינו? ויותר משישמחו לכלולותינו – ישמחו לגט פטורין שלנו לאשתנו! –

והמרץ היהודי הצפון התחיל תוסס.

וטוב שבכל זאת באה ההתקפה, שהוציאה את המרץ הזה ונתנה לו דרך להתפרץ. –

כד.

הַקֶן

האוברלויטננט סמרצ'אני, מאז קרא את כרוז המלך בדבר מדינה עברית בארץ־ישראל – התחיל לפתח תיאוריה של מלכות עברית רחבה, שאף הגאותן שבמאדיארים הטהורים היה יכול לקבל תיאבון להיות חבר־אזרח בקרבה. כאילו צמצם את כל ידיעותיו הרחבות בכדי לבנות את המדינה העברית עם כל פרטיה ודקדוקיה. – ומפליא הדבר: אין בה בתיאוריה זו אף שמץ מאותה האידיאה הידועה בשם „מיסיה" או: „יעוד ישראל להביא אור לגויים" במובן המנדלסוני הידוע. בונה הוא בדמיונו מדינה פשוטה ככל המדינות ורק דבר אחד מוסיף הוא ממוחו „הגויי" הפשוט עליה: את מקור השלום שבין שלוש הדתות המקננות בארץ ישראל, או כמו שהוא מכנה את זה: „הברית השלישית".

– הברית הראשונה – אומר הוא מתוך הרהור – התנ"ך, היא ברית אחדות־האלהים, או „ברית האלהים האנושי"; הברית השניה, של ישו מנצרת, היא „ברית האדם האלהי", כזאת היא גם ברית מוחמד, הקוראן; וכעת עליכם ליצור את הברית השלישית: את „ברית השלום", ואל הברית הזאת יש רק דרך אחת: האֵם־האדמה, שעליכם לשוב אליה, אחרי ש„השמים" נתקו את פיכם מעל פִּטְמַת־שדיה. –

שמע את אלה המשרת הצעיר שלי ולא נתן לי מנוחה, שאבאר לו את דברי האדון האוברלויטננט, „שאינו דומה כלל לקצין" לפי דבריו. בארתי לו את הענין בכל יום ובכל הזדמנות. המאדיארי הצעיר הקשיב, קלט, למד ועכל את הדברים עד שהפכו בו לדם. ואחרי שעכל אותם – התחיל להצמיח מתוך נפשו פרחי־דמיון, המפליאים בפשטותם. ידוע, שהמדיארי אינו בעל „יראת שמים" במובן המקובל אצל הנוצרים.

הוא אינו אוהב ביותר לא את התפילה ולא את הסמלים. הצלב אינו בנמצא אצלו על גבי בית־התפילה, אלא בתוכו. על גבי מגדל בית־היראה שלו עומד תרנגול, המבשר את השחר. — המאדיארי משוחח את אלהיו כמשוחח את אביו, או נכון מזה: את ידידו הגדול. מתוכח הוא אתו ומקלל אותו קללת ידיד אוהב ורועֵז. אלהי המאדיארים, אף כי הלבישוהו במשך הדורות לבוש רומא החדשה,—נשאר הוא אותו „אֶלֶוָה" ההוני־הטוראני־מונגולי, שיש בו יותר מן הגבורה האנושית מאשר מן המסתורין האלהי אשר שם בשמים. — „אדני איש מלחמה" — אין עם הקרוב להבנת המושג האנושי הזה מאשר המאדיארי. —

ודרך פריסמה זאת ראה המשרת שלי הצעיר גם את מלכות ישראל, ש„הזקן פראנץ יוסף זכה בחייו הארוכים להיות לשליחה של נבואת הנביאים ולהקים אותה עם גמר המלחמה הנוראה הזאת", שהיא לפי דעתו מלחמת גוג ומגוג. —

ככה רקמו לי שני האנשים האלה, הקצין הגבוה והחייל הפשוט, את מסכת־עתידי המפליאה, פה בבור־המות.

כעת כבר קשה היה עלי להשלים עם המות הנבל. כעת אמות? כעת: אחרי הכרוז הזה?

ולפעמים הרהרתי הרהורי־אסור: כעת? אחרי מה שהולך ומתהוה שם על ידי אותו הקצין טרומפלדור, ז'אבוטינסקי, ווייצמן ובאלפור? אֶה! — איך שהוא: כל הדרכים מובילות ירושלימה! צודק הוא הדוד אסטרייכר: עקבות המשיח!

ועכשו לא הרגשתי כבר באותה השנאה המרה והחריפה שמסביבי. מה איכפת לי?! מהו ערך כל השנאה הטפשית הזאת לעומת הכרוז הזה?! —

ההתקפה האחרונה עלתה לי בחייהם של אחדים מבחורי. הסרבי „הממזר" קרצ'אן נקרע על ידי רמון. הוא היה לבוש אותה „החולצה המשופרת" שקבל בירושה מאת הגפרייטר מאדי האומלל. למה לבש אותה פתאום לקרב? כאילו הרגיש בסופו ורצה להופיע שם לפני יוצרו

בפאראדה. בחולצה משופרת. —

אחריו הלך מאתנו האמן־הפסל קראק. מה טוב לו, שלא זכה את הזכיה הנוראה לדעת, מה עשתה עמו אשתו הבוגדת. — לפעמים טוב ומטיב הוא המות. —

אחריהם עזב אותנו הקורפוראל ברנאט רוזנברגר הצעיר והשמן. בן עשרים ואחת היה במותו. — מי יספר לנו כעת את האניקדוטה הבאנאלית בסעם האלף? מה נורא להזכר באניקדוטה של אחד מחברינו. רואה אני את האניקדוטה שלו מרחפת עלי־ראשנו יתומה. —

ככה הולכים — — אחד אחרי השני.

במחיר יקר מדי שלמתי בעד הנצחון הקטן הזה של ההתקפה האחרונה. —

הטירולי הארוך והתמים שב מחופשתו. פה חכתה לו הפתעה נעימה: הוא עלה למדרגת קורפוראל בבת־אחת, — אך שמחתו מעורבת תוגה עמוקה. הוא נדהם למות קרצ'אן, רוזנברגר וקראק.

נורא לראות איך הוא בוכה בחשאי על אבדן חבריו.

אני מנחם אותו והוא אינו שומע לי. ורק אחרי שתיקה ארוכה קם הוא ואומר בקול פאטאלי:

— יָן קוֹם אִי! (כעת יבוא תורי).

ואחרי אלה איך למסור לו את מכתב כלתו? — אך הוא בקש אותו:

— אני יודע שיש לי מכתב ממריה־אננה שלי. הלא נפגשתי אתה. אני יודע גם את תוכן המכתב. היא ספרה לי. —

מסרתי לו את המכתב. קרא ושקע בהרהורים.

— מובן שכעת הגיע תורי שלי. אני יודע. אך מה איכפת לי? אמרתי גם לה, שאני משחרר אותה מאהבתה אלי. נתתי לה גט־פטורין בלי כומר. גם „החתונה" שלנו היתה בלי הכומר. — היא בכתה. טפשה. מה יש בזה לבכות אם אדם מת?

ואת זה הוא אומר בעינים לחות ואדומות עדיין למותם של חבריו. —

כמה אהבה פה בינינו, בין האנשים הפשוטים —
ולעומת זה כמה שנאה שם „למעלה" בין הקצינים! —

אחרי ההתקפה הזאת היתה לנו תקוה למנוחה ארוכה. בא החורף העז ועל כנפיו שלג גדול מאוד. השלג כסה את כל עין הארץ במרחבי כל שטח־הראות ובמרחקיו. —

התחלנו לתקן, לשכלל ולשפר כל אחד את הקן שלו.

הקן. זהו השם המתאים ביותר לאותו החור, שבו מסתדר איש־הצבא בתוך בור המערכה. הפלוגה גרה וישנה כולה ב„אולם" אחד גדול, במערה רחבה ואפלה המוארה גם ביום במנורות. אך הקצינים ואפילו סגני הקצינים „בונים" להם מעון מיוחד בצד המערה. זהו הקן. קנו של האדם בן המאה העשרים, שהתרגל לחיות חיי אדם־המערה שלפני שבעה־עשר מיליונים שנה.

המשרת שלי מחליט לבנות לי פה „ארמון מלכים". השיר שלי השפיע ועשה עליו רושם גדול.

— אדוני הדגלן הוא בן־מלכים, בן מלכי־התנ"ך. —

— כולנו בני מלכים, פאלי.

— לא, אדוני — המלכים שלנו היו פעם עבדים למלכי־חקדם אבותיו של אדוני. ירושלים היא העיר הראשונה בעולם. לפניה היו רק כפרי־שודדים קטנים וגדולים.

— ורומא?

— הרומאים היו שודדים. אני יודע, קראתי. ומה? בני־אדם הגונים? איזה בני אדם הם, שאלוהיהם הם שכורים ונואפים ורוצחים! כמו כן היונים. כולם שודדים. וירושלים — — אני יודע את תפלת המלך שלמה בעל פה. —

והתחיל לקרוא לפני בעל־פה את תפלת שלמה בגמר בנין הבית:

— „בָּנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים" — —

מובן, בהונגארית.

כמעט כל המאדיארים שבפלוגה שלי יש להם תנ"ך קטן בצקלונם. —

והקן הולך ונבנה. משפרים אנו שנינו את הקירות, חופרים בהם כוכים לכלים שונים. אחר־כך עושים שולחן, תולים שתי מטות זו למעלה מזו, העליונה בשבילי, התחתונה בשבילו.

המנוחה בתוך עולם־השלג הלבן משרה עלינו מצב־רוח מיוחד במינו. מעבר לכל חיי אדם ומעבר לכל המית התרבות והעיר חיים אנו פה בתוך המערה ומתחממים לאור „התנור", שהתקנו אותו בתחבולות שונות.

אך בנין הקן אינו נגמר לעולם. תמיד יש מה לשכלל ולשפר. מוצא אתה רסיס עץ, חתיכת פח, רסיס זכוכית, מסמר, שבר־חרס — הכל מוכשר ונחוץ לנו. בכל אפשר להשתמש, הכל מביא תועלת חשובה מאוד.

והקן הולך ומשתפר ונעשה נוח יותר ויותר. ואתה קשור בקן שלך קשר גוף ונפש, קשר עצבים עתיק, עצוב ונצחי.

אני מוזמן לשתיה אל שר־המאה. הוא גר ב„מכסה" נהדר, החרשים והמסגרים שבצבא בנו לו דירת רוזנים באמת. טפיטים, תמונות, ספרים — הכל.

ואולם כשאני חוזר אל הקן שלי — הרי אני בָּז לכל הבלי האושר ההוא. את התנור אני בעצמי בניתי לי. בידי, כמו כן את מטתי. — הקן שלי. בו אני חי, יושב ומהרהר — ובו אני מחכה למות.

וזה שני חדשים שאנו חיים כך. השלג יורד ויורד — ואנו יושבים בקן שלנו, העבודה היחידה שלנו היא: לבדוק בכל פעם את חורי־היריה, את „אשנבי־המות" בפי המשרת שלי. לנקות אותם, לפנות את השלג מסביבתם, כדי לראות תמיד את השטח שבינינו ובין החזית הרוסית. — ואחרי העבודה אנו שבים אל הקן שלנו, יושבים ומתחממים לאור התנור וחולמים תחת השלג — —

ואולם יש ואחד הקצינים עובר ובודק את כל הקנים — — בשבילי לעשות „ריקביזיציה". „הקן של האונטראופיציר יפה מאוד" — ספרו לו לאדון הקצין — והוא מקבל תיאבון להתישב בו.

הוא נכנס, האונטראופיציר נבהל, קם בחפזון ועומד עמידת כבוד ומודיע:

– אדוני הלויטננט! מודיע בהכנעה: אין חדשות!

והאדון הקצין מפַשֵּׁק את רגליו, לועס את הסיגאריה בתוֹתבוֹת הזהב שלו, חובט במגלבו על המגפים שלו ואומר:

– יפה מאוד קורפוראל. יפה מאוד, מעון אופיצירים הוא. היום תפנה את „המכסה" בשבילי. תיכף ומיד.

– כן, אדוני! – והולך לו.

והאונטראופיציר המסכן עומד בעינים בולטות מצער, מכאב ומעלבון – זורק את מקטרתו שהפסיק אותה באמצע העשון, מחרף ומגדף את אל אלהי הרוחות לכל חזיר! – ומתחיל לפנות את הקן שלו – – את הקן, שטפל בו, ששכלל אותו, שחפר אותו בצפרניו, ששפר אותו בלבו, בדמו והתחמם בו בכל אשרו האומלל. –

לַכל אפשר להתרגל לאט־לאט: לסבלות הרפש, לאכילה חטופה, לחיות ימים בלי שינה, לרעב, לאכילת עכברים צלויים, לריצת שעות בלי נשימה ובינתים לשנאה, לכל מיני התעללות בצורת עונש – אך עם דבר אחד אי אפשר להתפשר בשום־אופן: עם שדידת הקן שלך.–

אחרי מעשה כזה נאלמת אפילו השירה –

לא פעם זכיתי למכאוב זה בהיותי עוד אונטראופוציר. דוקא הקן שלי היה מעורר את תיאבונם של האדונים הקצינים. –

ואתמול קרה מקרה של שדידת־קן כזו עם הטירולי הארוך והתמים; בתור קורפוראל בנה לו מעון מיוחד ואחרי ששפר אותו בכל כשרונו התמים וטעמו הפשוט והטוב בא הדגלן סליזאק ה„מה תקפוץ" הקטן ושדד אותו ממנו.

מהרתי ומסרתי את הענין לאוברלויטננט סמרצ'אני.

הוא לא חשב הרבה.

אחרי שהדגלן השודד הסתדר במעונו החדש יפה־יפה – הודיע לו האוברלויטננט, שנחוצה לו דירה זו. פשוט. נחוצה. –

ונגד זה אין עצה. –

והאדון הדגלן הואיל להטריח את עצמו ולחפש לו דירה אחרת. ומצא משום־מה, שדירתו הקודמת טובה בכל זאת יותר מכל.

אך אותה מקצת האהדה, שהדגלן סליזאק עורר בי אז בשעת השיחה על דבר הכרוז – נדפה כעת כליל. אני מרגיש אליו שנאה נוראה. –

ומובן, שהאוברליוטננט החזיר לו לטירולי שלי את קנו. –

ורק הגפרייטר מרגלית – (סליחה: האדון הקורפוראל מרגלית!) – ידע לשמור על הקן שלו מפני השודדים. הוא החזיק לו שנים שלשה פגרי־עכברים במקום חבוי בחוץ וכשהרגיש שהשודד צריך לבוא – הכניס את הפגרים וזרקם אל תחת מטתו. וכשהשודד מצא את הדירה לטובה בשביל עצמו, הודיע לו מרגלית:

– אדוני הנאור, מודיע בהכנעה: חור נפלא באמת. אדוני ירגיש את עצמו בטוב ובמנוחה פה. ורק – ימח שמם וזכרם של אלה (פה הראה אל תחת המטה) של השרצים האלה פה. הם אוכלים את חיי ממש. בלילה אין לי מנוחה מהם. ודוקא אל תוך המטה הם נכנסים. בלילה הזה תפשתי שלושה מהם – על גופי התהלכו בטיול. דוקא על בטני. – פו! ימח שמם וזכרם. – אך אין דבר. אפשר להרעיל אותם. בבקשה: יש לי רעל טוב.

ותוך כדי דבור מוציא הוא כעין איזה קמח צהוב (אבק לְבָנים) ומראה. –

את דבריו האחרונים שומע השודד כבר מבחוץ.

מאחורי הדלת.

האדונים השודדים אינם אוהבים להלחם עם העכברים. – במלחמה זו אין לקוות למידאליות.

מְנַה, מְנַה —

הבטלה והשעמום שבכל משך ימי החורף הארוכים עם לילותיהם— מן ההכרח הוא שיביאו לידי אותו מצב הרוח והחיים, שאליהם הגענו בזמן האחרון. חבר הקצינים התפשט לאט־לאט את כל „בגדי־הציבילי" שלו והופיע לעינינו בכל גֶּעֱלו המבחיל. — במה עוסקים האינטליגנטים הללו כל הזמן? אכילה, שתיה, עשון, ליצנות, גבול־פה.

ונוסף על כל אלה: השנאה הכבושה, שאין לה לא סבה, לא טעם ולא שחר. בתחילה שנאה לנו היהודים, ואחרי כן שנאה לכל, הוי אומר: לחלשים, לנכנעים, לחיילים הפשוטים. ואם שנאה זו התחילה אז, לפני שנתים—ואם במשך הזמן הלכה והתפתחה בבור־המות, במקום להשָׁמֵד בידי רגש הסכנה המשותפת לכולנו — הרי בזמן האחרון הופיעה בצורת באכחאנאליה ממש.

את מצב הרוח השורר כעת במחנה הקצינים אפשר להגדיר ככה: אוֹרגיה גופנית בלוית אורגיה נפשית. האורגיה הגופנית מופיעה בצורת אורגיה רגילה: שכרות בכל מיני משקאות ממוזגים יחד, ואם האשה היתה חסרה באורגיה זו — הרי מצא לו המרץ הגברי מוצא אחר: התעללות אינקביזיציונית בבני־אדם. ואם נכונה היא ההשערה, שאחד מיסודות העגבנות הוא הסאדיסמוס — הרי פה בחזית תפש היסוד הזה את כל מקומה המלא של העגבנות עצמה.

בשורה הראשונה עמדו משרתי האופיצירים לקרבן לאדוניהם החולניים. העונש היה לא „דבר רגיל", אלא דבר שבסדר־החיים, שנכנס לתוך תכנית חייהם של האופיצירים ההוללים. וכל העונג שבדבר היה, להמציא איזה עונש מיוחד במינו; עונש על כל דבר קטן, על מלה לא נכונה, על תנועה קלה.

ראש „המייסטרים" היה שר האלף האדון פיגר. האדון פיגר העדין, בעל המאניקור למופת ובעל הפילוסופיה האסתיטית היה מדקדק בעונש, שיהיו בו שני היסודות יחד: מיסוד הכאב הגופני ומיסוד היסורים הרוחניים גם יחד. בשבילו לא היה זה עונש ראוי לשם זה, אם אחד הקצינים משקה את משרתו מספל־הרקיקה; הוא הוסיף על זה: השותה הנענש היה מוכרח להרים את הספל ולהגיד למסובים: „לחיים!" וכך לשתות. ואחרי השתיה להביע רגש הנאה: „אהה! בבקשה עוד!" —

בהמצאת העונשין ישנה כעין התחרות בין הקצינים, שכנראה נטרפה עליהם דעתם לגמרי בימים האחרונים. לזה מצאו דרך: כל אחד קבל עונש לפי מלאכתו שם בבית. את הנגר האכילו נסרי־עץ, המסגר אכל מסמרים לתיאבון, הסנדלר אכל את הדבק שלו אם החטיא במקרה את טעמו של הקצין בעשותו לו נעלים. וכן הלאה.

ובשעת כל הוצאה לפועל של עונש כזה — היתה שתיה כדת והנאה ברב־עם.

והיה חייל מסכן אחד, שטעה ואמר לו ללויטננט חדש „אדוני הדגלן": לכנוי הזה התרגל משך שנתים, יען כי הקצין עלה רק היום למעלת לויטננט. — ועל זה שאל אותו הקצין: „מה מלאכתו שם בביתו?" ועל התשובה שגגן הוא—העמיד אותו „השופט" מחוץ לבור־המחסה, למעלה: למטרה לחצי הרוסים. ככה היה מצווה לעמוד שם שעה שלמה — לזעת כולנו, שעמדנו כל הזמן וראינו, איך הוא עומד ומפנה את ראשו הנה והנה בחטיפה לעקוף את הכדורים השורקים כלפיהו. „עץ בסער".

כל האלים יחד שמרו על האדם האומלל הזה, שלא קבל את הכדור בראשו אלא רק בזרועו — ועל זה „פטרו" אותו מלעמוד שם יותר.

אחד הקצינים השכורים מצא לנכון לחבוש את פצע הנענש ביין דוקא. ורק אחר כך מסר אותו לחובש לעשות את חובתו — והתעללות זאת, באכחאנאליה זו היתה להם לטבע שני:

יין, נבול־פה, ענויי החיילים הפשוטים ושכרות עד כדי טמטום. — ובינתים: וכוחים פילוסופיים על אלהים, אמנות, דת ופסיכולוגיה.

הכל ביחד.

אורגיה ההולכת ונמשכת בחזית, במקום המלחמה ב„שדה הגבורה והכבוד". —

ורק שני אנשים לא השתתפו בכל הענין: האוברלויטננט סמרצ'אני, שהתעמק תמיד בספריו ושבזמן האחרון קבל חופש; ולוטיננט שטובניאק — יען כי: — הסבה ידועה: חסר היה לו המרץ הגברי לכך.

ומכל זה לא ידעה המפקדה העליונה ולא כלום. כי מי זה יודיע לה זאת?

הנה העובדה: מאות אנשים רואים ויודעים את המגפה המוסרית הזאת, סובלים ענויי גיהנום בגוף ונפש עד כדי עצבנות־שגעון, ואף אחד מהם אינו מעז להתפרץ ולהרים זעקת־שבר, שתגיע לאזני המפקדה העליונה, שסוף־סוף שלחה אלינו כפעם בפעם קצינים גבוהים לבקרת הגדוד. —

הבאמת נכונה התיאוריה האומרת, שאת המהפכה עושה העם, ההמון?

מסופקני.

הנה: מיליונים אנשים נמצאים במצוק ובסבל כלבים, חולים מזה שנתים וחצי, אנשים מכל המינים, פשוטים, מלומדים, סוחרים ובורים ביחד — וכנופית אנשים „שם למעלה" מחזיקה את כולם כמו בחוט ברזל אחד ומטה אותם לאשר תחפוץ! —

ריבולוציה יכולים להביא רק אחדים: מאלה שם למעלה. אם הגנראל נותן פקודה היום להתפזר או אפילו לעלות על בית המלך — כולנו מתפזרים או הולכים נגד בירת המלך! —

לא, בהחלט לא. ואם תבוא מהפכה — הרי תבוא רק מלמעלה. בעזרת גנראלים אחדים. ואחר־כך תמשך גם בלעדיהם. רק הפקודה הראשונה חשובה: הפקודה המשחררת — ויתר הפרוצסים נמשכים

מאליהם אפילו נגד רצון הפקודה הראשונה. —

כן: גנראלים אחדים היו יכולים להביא את השנוי הגדול, את התמורה, את הגאולה הגדולה — ואולם הם הלא אינם סובלים בהחלט. —

לו היה גנראל כזה שותה פעם מספל־הרוק — — —

להיפך: המלחמה עשתה מכל אנשי־השרד פרימאדונות. מי זה ידע לפני המלחמה, שישנו איזה לודנדורף או איזה מאקנסן בעולם?

ובכלל, מי זה חש בבריות הללו — חוץ מן הזונות, או הם בעצמם? —

וכעת — שמם נישא על כל שפה והעתונים מלאים תהלתם פתאום! —

ולמה זה יביאו שנוי? המשוגעים המה?

והאדון הדגלן הצ׳יכוסלובאקי סליוזאק השתגע לגמרי בימים האחרונים. שגעונו הוא: לחטוף בוגדים, הרוצים לעבור אל האויב בשבי. והוא חוטף בכל פעם ומביא „מזון רוחני" לקצינים. —

מרגלית מבאר לי את הדבר לגמרי לא בהגיון טפשי:

— היחידי הרוצה לעבור אל הרוסים הוא — הוא עצמו, אדון סליוזאק. איך האדם הזה שונא את המאדיארים! ואני יודע עוד דבר — ממשיך מרגלית — הלא כבר כמעט ידוע לכל, שמנהיג הצ׳יכוסלובאקים, איזה פרופיסור שאינני יודע את שמו, נמצא ברוסיה ומכין שם את הריבולוציה לשחרור צ׳יכוסלובאקיה מידי הזקן שלנו. ובכן! „כל הפוסל במומו פוסל!" — מתאמץ הוא למצוא בוגדים — כדי שלא ירגישו בו שהוא רוצה לטייל שמה מעט. —

והנה גם שמועות שונות על דבר חיילים יהודים, „שברחו אל החזית הרוסית ושם מסרו את כל הסודות שלנו" —

דוקא יהודים.

לא צ׳יכוסלובאקים — גם לא הרותינים, האומרים על עצמם כמעט בגלוי, שאחי הרוסים הם — אלא דוקא יהודים. ידוע, שהרותינים שבקארפאטים מספרים לילדיהם ושרים להם על „המאצקאלי", שיבוא

פעם באחרית הימים ויגאל את ה„עולם". מחכים הם ל„מאצקאלי", ממש כמו שהיהודים מחכים ל„משיח". —

והשמועות מדברות דוקא על בוגדים יהודים.

ובינתים — וגם אנחנו היינו לבני־חיל אמתיים. —

השלג נמס קצת ואנו רואים, איך הרוסים מתחילים לתקן את „גג" המערכה שלהם. רגיל הדבר, שבשעה ששני הצדדים עסוקים בדבר אחד, למשל: פנוי החללים וכדומה — הרי אין אחד יורה כלפי השני. והיות ואנו גם כן מתקנים את העמדה שלנו אחרי הפשרת־השלג, לפיכך אין הרוסים מפחדים לעלות למעלה ולעבוד. —

אלא שבינינו פרצה בזמן האחרון „אמנות הצידי". עומדים האנשים על יד „אשנב־המות" וקולעים כלפי „הנקודות" שם. ואם קלע האדם אל המטרה — שמחה וששון.

— פיק! — אחד.

— פיק! — שנים.

— פיק! — שלושה!

שכל „פיק" — הוא אדם בעל משפחה, אדם חי וסובל, עמל ורוצה לחיות כמונו: כל זה אינו עולה אפילו על דעתנו.

נפש האדם אינה אלא: פיק! —

ואם נוסף על זה נשמעת פה גם אנקת המות של הנופל שם — הרי זה בודאי מציאה!

אני עומד ומביט: באיזו מנוחת־שעשועים קולעים הילדים הללו אל אותו „השועל" או „הארנבת" שם. —

לבסוף שלמנו בעד כל זה בנפש אחת יקרה לנו: הטירולי הארוך עלה על הגג לתקן שם קצת. הוא היה בטוח שהרוסים לא יירו — היות ואני הפסקתי לפני ארבעה ימים את „אמנות הצידי". אלא שהרוסים לא שכחו כנראה את חלול ההסכם החשאי שביניגו — והטירולי הארוך נפל מלוא קומתו.

ובכן: גם הוא עזב אותנו.

כמה קשה לנו להוריד אותו אל תוך הבור! — לשים את הטירולי

הארוך והתמים אל בור הרקבון. — — —

נזכרתי בדבריו: יֵץ קוֹם אי! —

אנו עומדים נבוכים בפני גופו המאובן שלו. מרגלית בוכה בחשאי. והדוד אסטרייכר מסתובב הנה והנה, כאילו מפקפק באיזה דבר — אחר כך מתלחש עם מרגלית רגע ולבסוף עומד ואומר קדיש. זכה הטירולי הנוצרי הארוך והתמים למה שלו זכו אלפי יהודים. והמלים האחרונות של הקדיש נחנקו בנשימות־בכי זקנות ושעולים צרודים. —

החייל הזקן בוכה. —

ושם „למעלה" הולכת ונמשכת האורגיה, היוצאת כבר מגבולות החדר הסגור, האופיצירים מתלבשים בזמן האחרון כמו לחתונה. בגדי פאר על גבי תלבשות תפארת, הזהב והכסף ואבני־היקר מתנוצצים בתוך בור־המחסה כמו אוצרות־השטן בגיהנום. בדיוק. — מתהלכים הם כתרנגולי־הודו נפוחים, שאיזה מהארדושא שכור קשט אותם במרגליות ופנינים. וליתר הוללות השקה את התרנגולים שלו מיינו — והם מתהלכים חוגגים וכושלים ובינתים מקרקרים קרקור־גמגומים מוזר. — האדונים האופיצירים התחילו בזמן האחרון לשנות גם את בטוי־דבורם החיצוני. כולם מחטמים; זה אצלם סימן לרשלנות עליונה, לנוֹן־שאלאנס גבוה, המתגאה כביכול בחוסר־כח וחוסר־רצון לפעולה. וישנן אותיות אחדות שאינן מתבטאות בשפת האדונים הקצינים. וביחוד את ה„ריש" (R) אין הקצין מבטא באופן פרינציפיוני. את מקומה ממלאה כעין „חית" (ch); את זה רגילים אנו לשמוע מפי בני־הגראפים בקלוב שלהם.

אף כי מרגלית מוצא אחרת: הוא אומר שמחַקים הם פשוט את היהודי הגאליציאי, המבטא ככה את ה„ריש"! —

ועל יסוד גלויו זה המדעי התחצף „הקורפוראל הקטן" בפני אחד הקצינים היהודים שהתהלך באֶפֶקטאציות רוזנים, התנפח ובטא את ה„ריש" באמנות מפליאה. כשההוא דבר אליו על משמרו ליד הטלפון, שאל מרגלית פתאום:

– אדוני הדגלן מבטא את הריש ככה באופן טבעי, או למד את זה?

הדגלן היהודי הטפש נטפש ברגע זה עוד יותר בפני ה„פטי קורפוראל", עצר ברוחו וענה לו לעת־עתה במנוחה:

– כן, קורפוראל מרגלית, באופן טבעי. –

– אה – אמר מרגלית טבעית. – האדון הדגלן הוא יהודי גאליציאי – –

האדון הדגלן הפך כרגע לפר־האיצטדין. לא מצא מלה לזעמו הנורא. – נגש אל מרגלית בחירוק שנים, עד כדי נגיעת חוטם בחוטם, נהם נהימה נוראה ואמר:

– חכה, חכה. בּוֹחֵר בּוֹאֵש! אני אלמד אותך כבוד! („בּוֹחר" – „בחור הישיבה" בפי היהודים ההונגרים).

לכנות את היהודי ההונגרי המתבולל בשם „יהודי גאליציאי" – זה אולי העלבון הכי־נורא בחייו. –

ביחוד כשהוא מתיפה ומתאמץ להיות לקצין אציל ומחטם וּמחַעֲטֵע ומתנפח יחד עם הקצינים „טהורי הגזע". –

– מה עשית, אומלל? – שאלתי את מרגלית כשספר לי את הדבר – הן הוא יאכל אותך חיים!

– מתי? – שואל מרגלית – מתי יאכל אותי? לעת־עתה לא. לעת עתה תבוא ההתקפה הכללית, התקפת־האביב הגדולה ובהתקפה זו הן יבוא המשיח! –

זאת היתה האמונה הכללית במחנה. המלחמה אי־אפשר שתמשך הלאה. אי־אפשר, בשום אופן. איך? יותר משתי שנים וחצי? ומאין יקחו את הכוח ואת האנשים?

אפס הכוח, אפסה הסבלנות, אפס הרצון לחיות ככה, אפס הכל. רק עוד דבר אחד צריך לבוא – ואחרי כן: שלום. יום־השלומים צריך לבוא. „יום שלם ונקם". – תבוא עוד ההתקפה הגדולה, הכבירה, גם מצדנו וגם מצד האויב – ובהתקפה זו „יסודר הכל".

ו„יסודר הכל" – פירושו: הנקמה הגדולה בקצינים. –

ורק איש אחד היה שלא האמין „ביום הדין האחרון הזה: האינפאנטריסט יוהן קרצ׳רי, שבמשך כל הזמן שום איש מאתנו לא הצליח לדעת את מוצאו ואת גזעו. זה היה חייל רזה מאד, בעל עינים אדומות ושער אדום: בנאציונאלי שלו היה רשום: אוסטרי — אך כלום המלה „אוסטרי", עלולה להגדיר את לאומיותו של האדם? כמה מיני אוסטרים יש בעולם! „מספר אנשיך מספר לאומיך אוסטריה!" — אמר פעם חבר בית־הנבחרים אחד באונגריה.

והיו בו בקרצ׳רי סימנים של הרבה לאומים. ראשית כל: שמע את כל השפות שבמונרכיה. ואפילו הונגרית, השפה קשת־הביטוי שבכל השפות באירופה, דבר כמאדיארי מובהק. כמו כן גרמנית, צ׳יכוסלאבקית וגם יתר השפות.

כששאלנו אותו:

— קרצ׳רי, אמור את האמת: אתה אינך יהודי?

ענה בקול יבש:

— כשאמות — הדוד מרגלית ודאי יגיד אחרי קדיש.

זה היה באמת רמז ברור ליהדותו. ואולם פעם אחת ספר בתוך כדי שיחתו, שהיתה מתובלת בדיחה חריפה וסארקאסטית, שהוא נולד מהול. —

ואחרי זה כולנו התיאשנו מדעת, מה גזעו של האינפאנטריסט קרצ׳רי.

— וטשולנט אתה אוהב? — הפתיעו מרגלית פעם.

— מי זה אינו אוהב טשולנט? — ענה האדמוני. — רק אדם שאינו יודע את המאכל הזה אינו אוהב אותי! —

ושוב לא עמדנו על מהותו הלאומית של האינפאטריסט קרצ׳רי. —

איזה שם! קרצ׳רי! —

וקרצ׳רי זה לא האמין בשום אמונה שבעולם. לא באלהים ולא בשטן, לא ב„יופיטר" ולא ב„יהוה". — זאת אומרת: היתה לו רק אמונה אחת, שכנראה התפתחה אצלו פה בבור־המחסה במשך ימי המלחמה. ואת אמונתו זאת אהב להוכיח בכל מיני מופתים ותיאורימות הגיוניות.

קצור־תורתו של קרצ׳רי היה בערך כזה:

– האלהים אינו לא רוח מופשט ולא חומר עדין שבעדינים. גם לא כח דינאמי – כמו שאתם חושבים. הדינאמו בעצמו זקוק לבן־אדם, – אלא מאי? האלהים אינו אלא חיה אחת כבירה על כל כביר. חיה בעלת שכל יותר גבוה מאשר שלנו – אך חיה: האלהים הוא חיה רעה, אכזרית מאוד. אכזרית מאין לה דוגמה בחיים שלנו. החיה הזו שולטת בכל אותו היקום, שאנו תופשים ולא תופשים אותו במוחנו המצומצם. שולטת היא שלטון אכזרי ובלתי מוגבל. – ואם תבינו את זאת – תבינו את הכל. תבינו, מדוע זה תשעים ותשעה אחוזים ותשעים ותשע עשיריות של האחוז המאה של חיי העולם הזה הם אכזריות אחת גדולה, התעללות אחת כבירה בכולנו, בבני־אדם כמו בכל בעלי־החיים למיניהם. סבל, צרות, יסורים ומכאובים. לא צריך להיות למאטימאטיקן־פילוסוף בשביל לעשות את חשבון האחוזים שבסבל החיים ומעט „האושר" שבהם. – אותו האדם שאמר בפעם הראשונה את הטפשות: „אדני אל רחון וחנון" – רצה לרמות את עצמו ואת אותה החיה הרעה, שהתפלל אליה. באין עצה אחרת – רצה לחנוף לה. כנהוג לחנוף לרוצח בשעה שקרדומו מונף עלינו. – כי מה כל חיינו, אם לא התעללות אחת גדולה של מי שהוא?

– ואני אומר לכם – גמר קרצ׳רי – כל הרוצה להתעלות אל אלהיו, עליו להיות אכזרי, רוצח, מתעלל בקרבנו ולצחוק עליו: עליו להתאמץ להיות דומה לאלהים עצמו. –

זהו הקאטקיסמוס של תורת האינפאנטריסט יוהאן קרצ׳רי. –

תורה זו מצאה אוזן קשבת בחוג הקצינים שלנו. הם צעקו עליו צחוק רחב – אך יחד עם זה היה מורגש בהם, שתורה זו מדברת אל לבם השכור. על כל פנים: הם קבלו בה סעד ותומך למעשיהם, שעשו אותם בלי כל פילוסופיה. –

וחבר האופיצירים החליט לערוך בסוף השבוע הזה „נשף־פילוסופיה" – לכבודו של האינפאנטריסט יוהאן קרצ׳רי. –

כשמסרו לו לקרצ׳רי את ענין הנשף – שתק ואחר כך אמר:

– יתלו את עצמם בלעדי! למה אני נחוץ להם? חיות רעות הם גם בלעדי! אני לא אלך.

לא רצה ללכת. אף כי היו רבים שהביטו עליו בקנאה גדולה: חייל רגלי פשוט, שזכה לכבוד כזה, שהקצינים יעשו לכבודו נשף. הלא זה ממש יוצא מגדר המוסר הצבאי. –

אך לבסוף הכריחו אותו להופיע בנשף. –

מילא לשתות, מזה לא היה מושך את ידו גם קרצ'רי – אך לדבר לא דבר אף מלה. אי־אפשר היה להוציא מפיו אף הגה. –

כשראו זאת הקצינים – החליטו להתעלל בו בעצמו. „קריינא דאגרתא להוי פרונקא!" –

והאורגיה רעשה כל הלילה. –

והחיילים שבבור ישבו וחכו ליום הדין הגדול ההולך וקרב. ל„מלחמת גוג ומגוג", שתבוא סוף־סוף ותביא את הקאטאקליזמה הגדולה, המנובאת בישעיהו ובברית החדשה.

זאת היתה „האפיקאליפסה" הכללית של כל החיילים הפשוטים שבמשך ימי החורף הזה ולילותיו הארוכים באו לידי „קץ כל הקצין". – הכל הולך ומתקרב לידי כך. הכל הולך בסדר. הכל – בסדר.

ובלילה, שם במשתה הקצינים היתה איזו מהומה פתאום – מספר לי משרתי בבוקר אחרי המשתה מפי חבריו, יתר משרתי הקצינים, שנפגשו אתו במטבח. – איזה דבר נורא קרה שם, איזה פלא גדול, שלא נשמע כמוהו מימי כתבי הקודש. –

והמשרת שלי מספר את זה בחרדת קודש ממש.

מה היה?

– כך, בשעה השלישית בלילה, באמצע המשתה, השירה, ההתהוללות והשכרון – הופיע פתאום „הכתב" על הקיר ובו היה כתוב בדיוק מה שהיה כתוב אז בימי כתבי־הקודש, אדוני! בדיוק! אומרים שזה היה נורא. האדון שר האלף פיגר כמעט שיצא מדעתו, אדוני!

– מי ראה?

– גם משרתו של האדון הלויטננט שטובניאק היה שם – וגם

הוא ראה. בדיוק כמו בכתבי הקודש, אדוני! – גמר בחרדה אך גם בשמחה פנימית.

התעניתי בדבר: באמת הופיע הכתב על הקיר, באותיות מאירות: „מְנֵא, מְנֵא, תְּקֵל וּפַרְסִין".

אנכי לא פקפקתי הרבה: תיכף נצנצה השְׁעָרה במוחי, שידו של מרגלית בדבר.

ובאמת כך היה. מרגלית, שהיה מומחה גדול במקצוע הטלפון – התמחה בזמן האחרון גם במקצוע החשמל. והוא עשה שם את הפלא הנורא. – באמצעי חשמל. והקצינים השכורים ראו ותמהו ויצאו מדעתם – וברחו על נפשם. –

ככה היה שקט במחנה הקצינים זמן רב.

ורק אחרי זמן רב נודעה ערמתו של מרגלית.

ופלא: גם אחרי שנודעה המרמה – לא העניש את הקורפוראל הקטן. לא נגעו בו לרעה. להפך. –

הכתב עשה „עליהם" רושם כזה, שהיו מתיראים אפילו מפני הערמה שבו!

גדול כוחה של „האמונה" – וביחוד בלב השכור המתהולל בחצר־המות.

ואולם החיילים הפשוטים הרגישו והאמינו, שלא ערמתו של מרגלית היא העיקר, אלא העובדה עצמה, שבאמת בא קץ הקצין. וכל אחד מאתנו ראה בחלומו ובהקיצו את „הכתב":

– מְנֵא, מְנֵא – –

כז.

דיומידס וגלאוקוס

ושוב בא האביב. —

אנחנו נקינו, תקנו ושפרנו את „העיר" שלנו פה בבור. הכל נקי, בסדר, מתוקן ונעים.

ובחוץ, שם למעלה — האביב הלוהט. שמש גאליציה כאילו רוצה להתחרות הפעם עם שמש איטליה. פה ושם נשמעות צפרים. החוגה עוברת בטיסה ממעל לראשנו ובינתים מסלסלת היא את סלסולה העליז. —

הנה גם פרפרים אחדים. —

ואולם כעת מרגישים אנו את האביב באופן אחר מאשר לפני שנה. כעת שקט בלבבות, שקט שלפני הסער, שלפני הסוף. לכל הפחות ככה מרגישים ומאמינים אנו כולנו. הגעגועים לחיים, לחופש, לעיר, לאשה ולעבודה פשוטה אינם מעוררים עוד בנו רוגז וחרוק שנים. לפי כך: כל הגעגועים הללו עברו והיו לצער אחד עמוק, המצוה על כולנו מנוחה. מחכים אנו כעת במנוחה, בשקט: בכעין חולשה פנימית נעימה, שבתוכה ספון גרעין חדש: התקוה הברורה — שלום. —

וכנראה, שגם „שם" שוררת מנוחה זו.

אף כי בתוך מנוחה זו ישנה צפיה אחת בטוחה ונוראה: יודעים אנו, שבעוד זמן מה צריכה לבוא התקפת האביב הכללית, והרע שבדבר, שבמשך החורף הזה אין לנו שום „ידיעה" משם. אותו החוט הנסתר שהיה מקשר אותנו תמיד עמהם והעביר אלינו ידיעות חשובות משם, ידיעות, תכניות ותאורי מקומות — אותו החוט נפסק בזמן האחרון, אף כי כמעט ידוע לכולנו, שקצהו השני של החוט הזה נמצא בידי

הצארית בעצמה כביכול. מאין יודעים אנו את זאת? השד יודע. אך ככה מדברים ומאמינים פה.

והנה נפסק החוט; וזה נורא, יען כי בשעה זו עלינו להתכונן סתם בעלמא בלי הפסק.

אך בכל זאת „חושבים", שההתקפה לא תביא קודם מבחודש יוני. וכעת רק אפריל.

– את „הסדר" נזכה לערוך פה, בחזית – אומר לי הדוד אסטרייכר בבטחון גמור. – ואחרי כן יבוא יום הדין.

ככה מרגישים אנו כולנו. ביוני תתחיל התקופה הגדולה. –

ובינתים מתקנים את העמדות. וביחוד עוסקים בבור־הביטון שמאחורי בור־החזית, כשלושים פסיעה בערך מאחורינו. בבור־הביטון עלינו לחכות להתנפלות. כשהארטילריה הרוסית תתחיל את עבודת־ההרס שלה בעמדתנו, עלינו להכנס תיכף אל עמדת־הביטון ולחכות עד שתבוא התקפת חיל־הרגלים. –

ובינתים – לוהט האביב עד כדי דמעות בעינים.

ובינתים – שקט וגעגועים.

ובין הגעגועים הללו ההפתחו בזמן האחרון געגועים כלפי האויב. –

יש בקרבנו כאלה, שלא זכו מעולם לראות בעיניהם איש רוסי אף מרחוק. דמותו של האיש־הרוסי היא בעיני החייל הפשוט כעין דמות פאנטאסטית, המגרה אותו, מושכת אותו באיזה כוח נפשי טמיר ונעלם והוא אינו יודע למה.

על כל פנים: יש באותה משיכה כעין רגש שבלי ספק אפשר לקרוא לו בשם אהבה. –

וגעגועי הגעגועים שלנו מתרכזים בזמן האחרון על פני שטח־אדמה אחד, שרחבו לא יותר משלוש מאות פסיעה בערך. –

זהו השטח שבין שתי החזיות.

זה חדשים אחדים שלא היתה שום התנגשות בין שתי החזיות. אנחנו פה יושבים, הוזים, שרים ומנגנים ומתגעגעים – והם שמה. –

וכעת, כשהשלג הפשיר ונתגלתה האדמה – התחילה הקרקע

מצמיחה דשא ירוק ונפלא. – ובין הדשא פה ושם פרחים מכל הצבעים. ומעל לפרחים – פרפרים. וממעל לכל זה – החוגה המסתלסלת בנעימים.

ואנו מציצים על כל אלה מתוך הבור ותשוקה אחת חזקה וכואבת תוקפת אותנו, תשוקה אחת כללית: האי, לצאת פעם מתוך הבור ולטייל שם על פני „גן העדן" (כך קראו את השטח שבין שתי החזיות) לטייל, לרוץ, לקפוץ ולהתגלגל כסָיח בדשא הריחני, הרך, יחד עם הרוסי האפל והרחוק! – –

– האי, להתגלגל ולהאבק עם הרוסי כילדים שובבים! – –

החלום שבין שתי החזיות.

החלום היפה שבכל חלומותי שחלמתי עד הנה.

אני נודר נדר: אם אזכה לקץ המלחמה, הרי הדבר הראשון שאעשה יהיה: לשוב הנה יחד עם מאנסי ועם אחותי ולשבת אתן יחד פה בדשא הזה – –

ואחר כך – לכבוש את פָּני בדשא ולבכות, ולבכות, ולבכות. הרבה, בכי ארוך, עד יציאת נשמתי המאושרת – –

הדוד אסטרייכר קבל את התפילין שלו מלבוב. איזו שמחה פנימית!

– אני לא אסתלק מן העולם – אמר לי כשהוא לבוש טלית ותפילין – עד שלא אתפלל ב„מנין". „עמהם שם!" –

– הדוד אסטרייכר – אתה נודר נדר בטלית ותפילין!

– כן אדוני, רוצה אני לחייב את רבונו של עולם שיזכני בזה! רק בזה רוצה אני עוד לזכות פעם בחיי! להתפלל אתם. – הן הם מתפללים גם כן כמונו, באותו הנוסח בודאי, אין זאת? הלא התפילה אחת היא בכל העולם – – המשיך הדוד את הרהוריו. ולבסוף החליט שוב פעם:

– במנין! – אִתם! – בשלום! –

– יעזרך אלהים! – ענה לו האיטלקי בנבנוטו גאלֶיֶרי. – גם

אני הייתי רוצה פעם בחיי לשתות אתם כוס אחת! – רק כוס אחת, בשם הבתולה מריה!!

באה פקודה: לצאת ולתור את החורשה העבה, המשתרעת לשמאלנו בין שתי החזיות. הרוסים שהו בחורשה עוד בסתיו העבר, אחרי כן עזבוה.

כעת, לפני התקפת האביב, צריך לתור אותה קצת. ובכלל: אולי אפשר להביא משם איזו חדשות? –

היתה לי הרשות לא ללכת בעצמי, אלא לשלוח את אנשַי. אך כעת לא רק ההרגל שלי הניע אותי ללכת אתם יחד כמו תמיד, אלא בעיקר: התשוקה העזה לצאת מן הבור ולעבור קצת את – „גן־העדן".

לקחתי אתי שבעה אנשים. כולם התנדבו.

ביניהם גם הדוד אסטרייכר. לא רציתי לקחת אותו – אך הוא ממש התחנן. מעולם לא התחנן עוד ככה. –

מה לעשות? לקחתי את „הזקן" שלנו לטיול.

ומובן, גם מרגלית: הוא יודע רוסית.

ובלילה, בשעה שלוש בדיוק יצאנו את הבור.

ליל־ירח היה – אך הלבנה היתה נסתרת לגמרי מאחורי העננים השחורים. –

בתוך כדי זחילה – התגלגלנו בדשא הרך והרטוב. –

כסוחים שיצאו מן הרפת אחרי החורף העצל.

– חבל שאי־אפשר לצהול! – לוחש לי גונב־הסוסים המימחה, אדאם בֶּאללה – יש לי חשק כל־כך גדול לצנוף צנפת־צהלה גדולה ורחבה! אֵי! –

– שתוק, בן־סוסה!

והמשכנו את הזחילה. – כלפי החורשה.

הגענו אל החורשה; רטובים לגמרי, לאורך כל פני קומתנו. בחורשה קמנו והתקדמנו בזהירות. –

אנו נמצאים בחורשה כחמשים פסיעה בערך ופתאום אני רואה: איזו דמות אדם. —

במקרה כזה צריך לצעוק: „עמוד!" — אך פה, כעת — עמדנו בשורה רחבה, ברוחב חמש פסיעות זה מזה.

כולנו ראינו את הדמות. עומדת היא מאחורי עץ עבה.

גם אנו עמדנו מאחורי עץ כל אחד. —

ופתאום, מעשה שטן, כמו להכעיס — — הסהר יוצא מתוך חשכת העננים ומאיר עלינו בכל שפע זהרו!

כעת ראיתי ברור: רוזים. לא רק אחד. — אחד עשר איש.

אנו עומדים מאחורי העצים מבלי לזוז. דוממים, קפואים. והרובים מוכנים כלפיהם. לא במטרה, אלא נכונים. קת הרובה על יד האוזר. — כמו־כן גם הם. —

שתי שורות רובים, זו לעומת זו, עומדות קפואות.

מי יזוז קודם?

ברגע שאחד מהם יזוז — אני אירה. —

אך כנראה שגם הם חושבים ככה: ברגע שאחד מאתנו יזוז יירו הם בנו.

ולפיכך עומדים. מבלי לזוז.

עומדים רגעים אחדים. ועוד רגעים אחדים. הלב דופק „עד כדי רעש" — והלבנה מאירה. —

פתאום משתעל אחד מא־נו. —

ועל זה משתעל גם אחד מהם.

מה זה? תשובה?

אני גם כן מנסה להשתעל.

שוב שעול גם משם.

כעת כבר ברור, שזוהי תשובה. — צריך לנסות עוד פעם. ועד שאני רוצה לנסות — וכבר נסה הדוד אסטרייכר.

ושוב תשובת־שעול משם.

מובן, שזוהי תשובה.

„אם ככה – הרי אנחנו האיניציאטורים. אנחנו „המפקדים" פה. זה חשוב מכל במקרה שכזה. זהו „חוק הראן־קונטר" שבהלכת המלחמה: „המתחיל – יש לו תמיד הרבה אחוזים תקוה של נצחון על השני, וגם אם חלש הוא בהרבה מן השני". –

ופה אנו „המתחילים". –

אני עומד רגעים אחדים – ומחשבה אסורה מנצנצת במוחי: „שלום". – אני יודע את חומר הדין שברעיון זה, אך אינני יכול להתגבר עליו. רגע מתחוללת בי מלחמה פנימית – ואחר־כך גובר הרעיון. – ואני מחליט:

אני מרשל פתאום את הרובה ופניו למטה. –

גם אותו הרוסי העומד למולי עושה ככה.

אני עושה נסיון, – מרים את הרובה למצבו הקודם! גם הוא עושה ככה. וגם אנשינו. אם ככה – אני שוב מרשל. ועל זה גם הוא. טוב.

ואחרַי גם אנשַי עושים ככה, וגם האנשים ההם.

כעת עומדות שתי השורות וחורי רוביהם כלפי הקרקע.

אני מעיז ונועץ בתנועת־החלטה את כידון הרובה באדמה: אי! יהי מה שיהיה! – ככה!

התשובה היא נכונה: גם הם עושים ככה.

אני אומר: „פאן"! ונבהל מקולי שלי בעצמי.

ותיכף ומיד באה התשובה: פאן! –

כעת אני כבר יוצא מאחורי העץ ועומד ישר מולו – אך בינתים אני מצוה על אנשי, שהם ישארו במקומם, מכוסים.

גם הרוסי יוצא. אני עומד רגע, אך הוא הולך כבר ונגש אלי. זה טוב. זה מוצלח. –

והרוסי נגש אלי ועומד ושוב אומר: פאן! –

אני מושיט לו יד – ובינתים אני נותן פקודה לאיטלקי שלי, ללכת כלפי חזית האויב, קדימה ולראות: אולי מסתדר שם עוד „כוח" רב ממנו? אולי אין זאת אלא מלכודת? –

גאליירי הולך עם רובו בבטחון, ומרגלית נגש אלינו על פי פקודתי ונכנס עם הרוסי בשיחה. הוא שואל אותו, אם אין שם עוד?

הרוסי – אונטראופיציר – עונה.

– מה הוא אומר? – שואל אני.

– הוא אומר: חלילה וחס! ברוסית זה: „ישמור אלהים!"

– טוב. אמור לו, שגם מאחורינו אין „כוח" אתנו.

בינתים שב גאליירי ומודיע: אין איש. –

אנו נאנחים אנחת־הקלה. מרגלית מתלוצץ אתם – אחר־כך אנו יושבים על הקרקע.

אני נזכר: בעד זה צפוי עונש־מות.

מה איכפת?! ימח שמו!

אנו משוחחים קצת. כמובן, בחשאי־חשאין.

הם נותנים לנו איזה מין „טאבאק" מוזר. פירורי גבעולים שנחתכו וביניהם גם פירורי עלים ירוקים וצהובים. הרוסי מבאר: „מאחורקה". ותיכף הוא מגלגל לו סיגארה: עושה משפך קטנטן מנייר עבה למדי, בוזק אל תוכו מן הפירורים הקטנטנים, אחר־כך סותם את המשפך הקטן – והנה סיגארה. –

מוזר.

אני לוקח את המתנה ומחכה. הוא רוצה לעשות סיגארה שניה – אני אינני מניח לו. אני מכבד אותו בסיגאריות שלי. הוא מודה לי: „פאסייבה פאן!" –

אני מחלק לכולם סיגאריות. –

אנו מדליקים בהסתר גדול את הסיגאריות תחת כובעינו, המכסים את האש מכל צד, ומעשנים.

אחר־כך אנו מכבדים אותם מן המשקה שלנו.

הם נהנים מאוד.

ופתאום מציע הרוסי, הראש, איזו הצעה. מרגלית מבאר לי את דבריו:

– הוא מציע להחליף שבויים אחדים.

– מה פירוש?

– הוא יתן לנו אחדים מאנשיו בשבי ואנו ניתן לו אחדים משלנו.

אני מהרהר קצת. רעיון מוזר. –

אך הרעיון נכנס לי אל לבי. –

– נו, חברה, – פונה אני אל אנשי בתור נסיון – מי מכם רוצה לעשות שלום עם הצאר ימח שמו?

– עם הצאר, ימח שמו, לא, אך עם אלה – כן! – אומר האיטלקי.

והרוסי ממשיך ומבאר בהרחבת הדעת ומרגלית מוסר לי:

– יש אצלנו הרבה לאכול. לחם לבן וגם בשר, הכל יש. לא כמו אצלכם!

על זה מתקצף המשרת שלי בכעס נורא, אך עצור לעת עתה:

– יאמר להם האדון קורפוראל – קדחת יש להם כמו לנו! אצלנו יכולים הם לאכול עד כדי הקאה! יאמר נא להם – האדון קורפוראל! –

– שתוק, פאלי!

– מאדושאר – אומר הרוסי – מאדושאר! –

הוא הכיר בו את המאדיארי. –

– מוסקה! – עונה לו המשרת שלי – מוסקה!

הרוסי מושיט לו יד. המשרת שלי מפקפק רגע ואחר־כך בכל זאת מחליט ונותן לו יד. –

אני החלטתי לשלוח את הדוד אסטרייכר „לנוח קצת". חייל זקן זה, בעל משפחה גדולה – ילך לו לחיים ארוכים ויחכה שם בשבי לקץ־הימין. למה לו למות בהתקפת־האביב? –

הדוד אסטרייכר מוחה בתחילה. מדוע דוקא הוא? – אחר כך, כשהאיטלקי הסכים ללכת שמה – התחיל הדוד אסטרייכר לפקפק קצת.

– מה אתה מפקפק, דוד? התפילין הם בכיסך, שם תתפלל ב„מנין" – לך. למה לך למות דוקא ימים אחדים לפני השלום? לא כן? –

הדוד אסטרייכר פונה אל מרגלית, שישאל את הרוסי, אם לא יהרגוהו שם?

הרוסי עונה בתנועת־מחאה רחבה.

– „ישמור אלהים!" אומר הוא, – מבאר לנו מרגלית.

סוף־סוף באנו לידי הסכם־גומלין. – אני נותן לו ארבעה אנשים והוא נותן לי גם „ריוח": חמשה. –

אני רועד כולי: עונש־מות.

אי! ימח שמי! – יהי מה שיהיה. האיטלקי רוצה כל־כך לחיות עוד. הדוד אסטרייכר – יהודי בא בימים, בעל־משפחה גדולה – מה איכפת לו ל„זקן" שלנו שם בוינה, אם אני אחליף את האנשים הללו ברוסים אחדים!? מובטחני בו ב„זקן" שלנו, שהוא מסכים לזה. ואם הוא מסכים – הרי אני מצפצף על הכל. השכורים ההם שם!? –

– את הרובים לא נשא להם, ימח שמם! – אומרים ארבעת „השבויים" כמעט בבת אחת – בבקשה לקחת את הרובים שלנו. –

נפרדנו בחביקות ונשיקות. הדוד אסטרייכר בכה. כמו כן אחד המאדיארים שהלכו. – אך טרם שעזבנו אלה את אלה יעצתי קודם לירות יריות אחדות באויר – לסימן התנגשות שבינינו. –

(הערה, כעת בשעה שאני כותב את אלה – אני נמצא כבר גם בעצמי בשבי. בטשורטקוב. פה נודע לי, שגם האיטלקי וגם הדוד אסטרייכר שניהם מתו פה בטשורטקוב עוד טרם שהספיקו להכנס אל אדמת רוסיה. – חבריהם השנים נשארו בחיים – ואין לי היכולת לפרוש בשמם. הם צפויים לעונש־מות. ואני? – אם אדפיס פעם בחיי את היומן הזה – אמחוק את כל הפרק הזה). –

כששבתי – אכל אותי מוסר־כליותי עד־כדי מחלה. –

אך פתאום נזכרתי במלחמת טרוֹיָה, בשני הגבורים האויבים: דיוֹמֵידֶס וגלאוקוס, שהתידדו בתוך כדי המלחמה ועשו שלום ביניהם – לעיני כל הצבא הנלחם. ואם היונים יכלו להרשות לעצמם דבר כזה – אנו על אחת כמה וכמה! –

כח.

קַו הַיָּמִין

בתחילת חודש יוני באה הצפיה שלנו להתקפה הכללית הגדולה עד כדי היסטריקה חשאית ופנימית. בור־הביטון היה גמור כהלכה. האביב, כאילו להכעיס, היה נפלא ומרהיב לב ונפש עד כדי בכיה.

בערב, כשהמשרת שלי הציע לי את מטתי אמר פתאום:

– אֲהִי כלב שוטה, אם מחר בבוקר השכם לא תתחיל התתונה!–

– מנין לך שדוקא מחר?

– „מנין" – „מנין" – ככה. אדוני יראה, אם שקרתי!

– ודאי שמעת איזו שמועה –

– „שמעתי" – „שמעתי" – מובן ששמעתי, אך מי זה שוֹעֶה אל השמועות, – אני יודע ברור: מחר בבוקר, בבוקר השכם. –

ומשום כך הכין את כל החפצים ארוזים ומוכנים.

הלכנו לישון.

מעולם לא ישנתי שינה עמוקה וטובה כל־כך – כשרמץ כביר, „בעל שלושים ושנים" לפי ההשערה, זעזע את כל שטח האויר שלנו בשריקתו ואחר־כך התפוצץ במרחק של חמישים פסיעה בערך לימיננו. הוא קלע ישר אל תוך העמדה הראשונה שלנו. –

כבר השריקה העירה אותי משנתי. ואחרי ההתפוצצות נכנסנו תיכף אל עמדת־הביטון והשארנו את העמדה הראשונה למאכלת התותחים, שהתחילו לבַמבם בזה אחר זה עד כדי להחריש אזנים. –

הקן שלי מטרת החורבן. – –

נזכר אני בכל חפץ קטן שבתוך הקן. החלון העשוי שבר־זכוכית

מחוממת (לא היה מכשיר לעשות אותה מרובעת); הספה – המטה – הקוֹב – „ארון"־הכוך שבתוך הקיר; והתמונות. – ובין התמונות: תמונת ארבעים הרבנים גאוני ישראל החל מן הרמב"ם וסיים „בכתב־סופר" ז"ל. –

ובתוך עמדת הביטון – רעש גיהנום. עומק העמדה כחמשה מטרים. הגג, העשוי יחד עם שטח האדמה, עביו כשלשה מטרים. ובנוי הוא ככה: שכבת קורות־עץ. שעביה של כל אחת מהן יותר מחצי מטר, על שכבה זו – שכבת ביטון; עליה: שכבת חול; עליה: שכבת אבנים ועליה: שוב שכבת ביטון, ולמעלה – אדמה.

תחת גג זה ישבנו צפופים והקשבנו לרננת הגראנאטים, הבוקעים שמים ומחריבים לנו את כל העמדה הראשונה.

וכשרמון אחד כזה נתקע בגגנו והתפוצץ – כולנו נחנקים לרגעים אחדים ובפה פעור ונשימה חנוקה, הדומה לשֶׁהוּק ארוך ואטום – מחכים לאויר שיֵצא מתוך ריאתנו האטומה. שהוק של רגעים אחדים. –

כה אנו יושבים פה בשתי שורות ארוכות זו מול זו, צפופים – ומחכים לפקודה לצאת –

לצאת – אחרי שהאויב יחריב כליל את העמדה הראשונה שלנו ויתחיל לעבור ברמוניו אל העמדות שלאחרינו ואל הארטילריה שלנו – כשבינתים יתחילו חיילות־הרגל שלו לבוא עלינו –

לצאת – כן: ושם בחוץ נופל גראנאט אחד על כל מטר מרובע, לכל הפחות גראנאט אחד על מטר! גראנאט שיש בכוחו להשמיד בית בעל שלוש קומות מבלי להשאיר לו אף לבֵנה אחת על מקומה. –

לצאת במטר־מות כזה – טוב שחכמת המלחמה מלמדת אותנו לצאת רק אחרי שהאויב יחדל להמטיר עלינו את המות ורק כשגייסותיו יתחילו להתקרב – – ואולם פתאום באה פקידה בטלפון:

– להעמיד משמרות!

הוי אומר: לצאת החוצה, להעמיד שם אנשים בשורה, במרחק של עשר־עשרים פסיעה זה מזה. על האנשים הללו לשכב בתוך

מטר־המות האיום ולהביט ולראות מתי מתחיל החֵיל הרגלי לבוא נגדנו.—

את הפקודה מקבל הפעם האדון שר־האלף פיגר בעצמו ובכבודו, שהוכנס על פי פקודה עליונה אל עמדת הביטון שלנו וגם מחמת שבעמדת ביטון זו קצת יותר בטוחים החיים מאשר שם, בדירתו היפה. הוא מוסר לי את הפקודה:

— שלח עשרים איש על המשמר ואמור להם: כל המתנדב מאליו ויוצא, אם אין לו מידאליה יקבל מידאליה; אשר יש לו — יקבל מידאליה ממדרגה גבוהה יותר. המצטיין ביותר — יעלה למדרגה גבוהה ממדרגתו.

אני מכריז:

— כל אשר יבוא עמי החוצה —

שר־האלף מפסיק אותי:

— אתה אינך צריך ללכת, דגלן, למה לך!

שר־האלף האדון פיגר היה פתאום לאדם טוב. חס הוא על חיי מישהו חוץ מחיי עצמו; חס הוא האדון פיגר על חיי. — זה לא חזון בלתי־נפרץ אצלנו. אוֹה, זה חזון רגיל דוקא, שבשעת הסכנה נעשים האדונים האופיצרים טובים ונחמדים, אדיבים מאוד ואהובים, ממש כמו אחיות —

כמו אחיות — ולא כמו אחים. האח הוא גבר; והאדונים הללו נעשים ברגע אחד לנשים, לנשים טובות ורכות —

— „שב נא קצת; הלא אתה עיף" —

או:

— „אל נא תטריח את עצמך, אני בעצמי" —

או:

— „אל נא תסכן את עצמך, אתה אדם נחוץ לצבא" — —

וכעת האדון פיגר חס על חיי־אני. שלא אלך בעצמי; שאשלח אונטר־אופיציר במקומי אל תוך התופת, אל תוך המות הבטוח שם למעלה. —

— אדוני שר־האלף, מודיע בהכנעה: אני לעולם אינני „שולח"

את אנשי – אני תמיד „קורא" את אנשי אל תוך הסכנה! –
והמשכתי להכריז את דבר הפקודה הנוראה.
התנדבו ששה עשר איש. –
– והלאה? מי עוד? נו, חברה! –
בקושי מתנדב עוד אחד.
ובינתים מחניק אותנו האויר הלחוץ מהתפוצצות הפצצות שם למעלה.
– הֵיק! – ואנו עומדים רגעים אחדים בפה פעור, בריאה אטומה ובעינים בולטות מחוריהן.
– נו, הלאה! – מי עוד?
אין איש מתנדב יותר. – עוד שלושה אנשים נחוצים לי.
וכעת בא הגיהנום: – להצביע בעצמי על שלשה אנשים, שיצאו החוצה.
רק דבר אחד יש דומה לזה בזעתו המוסרית: להוציא את חברנו להורג על פי פסק־הדין הצבאי.
אלה שהתנדבו – יש להם לכל הפחות הספוק המוסרי. ספוק זה יש לו כשבעים אחוזים מהשמדת אימת־המות. אבטוסוגסטיה זו ערך יקר יש לה במומנטים כאלה – המסכן את חייו מרצונו, מאושש את עצמו והולך בגבורה.
ואולם האיש שאני צריך לצוות עליו ללכת – אומלל הוא מאוד. ובפרט אחרי שלא התנדב כמו חבריו. – ואת האדם האומלל הזה, שסוף־סוף מתוך פחד לא התנדב – אותו עלי להוציא החוצה אל תוך המות הבטוח.
בו עלי להצביע באצבע בין יתר חבריו – –
בשבילו אני צריך להיות הגורל האכזר והנורא –
זה גיהנום.
אני מתחנן ממש לפניהם, שיתנדבו; מתחנן בכל לשון של בקשה. –
אין איש רוצה. –

אני עושה מהם „בבלי", פירוש: אני נותן פקודה, שהנשארים, אלה שלא התנדבו, יתערבבו כולם זה בזה. – אחר־כך אני עוצם את עיני – עובר פעם מקצה השורה אל קצהו השני בעינים עצומות, אחר־כך, כשאני חוזר – אני תופש בעינים עצומות אחד־אחד מהם בדלוגין: אתה! – אתה! – אתה! –

ורק כעת אני פוקח את עיני ורואה במי בחרתי לעולה. –

שלושת הנבחרים עומדים בשורה: עלובים, נדכאים, אומללים. אף ספוק הגבורה שבהתנדבות אין להם. –

אני לוחש לכל אחד ואחד:

– בשבילי לא חשוב, שלא התנדבת, חביבי. אתה תקבל „הצטיינות" בדיוק כמו חבריך כולם.

וכעת – לצאת! –

הפצצות הומיות ורועשות ומרעידות את היקום שמסביבינו – ואנו יוצאים, והאוב רואה משם היטב את יציאתנו. – ובשעה כזו הוא מוסיף על התותחים את „השד הקטן" שלו: מכונן הוא כלפינו גם את מכונת היריה. –

אני זוחל לפניהם – והם אחרי.

אנו כולנו בחוץ, על גג בור־הביטון.

הגיהנום רועש כעת שבעתים. ומכונת היריה מקרקרת בנו, ישר בנו. –

אנו זוחלים – ועד שאני מסדר ארבעה מהם, בשכיבה, תוך כדי זחילה – כבר שנים מאתנו אינם בעולם. פשוט נעלמו. –

יש שאני אינני מאמין, שחי אני. – מי יודע? ברעש כזה! –

אני מסדר בזחילה את יתרם. בשורה. במרחק עשר פסיעות זה מזה. בתחילה אני עדיין „חוטף" את ראשי הנה והנה, נזהר, גוחן, סומן את ראשי בעפר, מפחד ונחנק בנשימתי – כעבור רגעים אחדים אני מחכה כבר בעקשנות, בלי לזוז, לכדור או לפצצה שתבוא ותפוצץ אותי לעזאזל. –

ואולם כעבור זמן מה והמות, כמו להכעיס, איננו בא. – אני

מפקיר את עצמי וקם! — על רגלי! באמת, מה יכול פה לקרות יותר מאשר המות?! —

וכן אני עומד וככה מעודד את אנשי. —

וברגע זה אני נזכר: מה זה? גבורה?!

קדחת גבורה! — זה יאוש אחרון. העצה היחידה שעצבַי לא יתפקעו במתיחותם הנוראה! —

ופתאום אני רואה את פאלי שלי יוצא מתוך בור הביטון וזוחל כלפינו. — —

הוא לא היה שם בשעת הגיוס הזה — וכעת, כשבא וראה שאינני — הוא בא אחרי.

אני מרים עליו את אקדוחי: חזרה! תיכף ומיד!

הוא מצפצף עלי ועל אקדוחי.

ישר אלי הוא זוחל, במהירות, בעינים מבצבצות, נפקחות ונעצמות ושוב נפקחות ובולטות — וכשמגיע אלי, חובק הוא את רגלי ומושך אותי למטה: לשכב. — —

אני מחלק לאנשַי סיגאריות — ושוכב.

בשביל להכניס את המשרת הארור — עלי בעצמי לשוב.

אני מתחיל לזחול „הביתה" — והנה שנים־שלושה מהם מתחילים לזחול אחרי. —

— חזרה, חזירים! — מרים אני את אקדוחי כלפיהם.

חוק ולא יעבור: בלי הקצין מאבד החייל הנאמן את האומץ שלו. — נשארתי. וגם המשרת שלי. —

לבסוף באה הפקודה להכניס אותם; לעת עתה הם אינם נחוצים האויב לא יסתער עלינו עדיין.

להכניס — לא היו כבר אלא ארבעה עשר איש. —

השאר נקרעו, נפצעו עד מות או פשוט נעלמו ואינם. —

כששבתי וראיתי את שר־האלף פיגר — הוצתה בי אש־זעם־ושנאה נוראה. כעין איזו בחילה חריפה חקפה אותי למראהו השכור והפחדן; וכשעיני נתקלו בצפרניו המשופרים, כמעט שיריתי בו באקדוחי. —

ומאותו רגע הלך הרגש הזה, המעורר שנאה ובחילה כאחת, הלוך והתגבר בי יותר ויותר. וביחוד, כשהוא התאמץ להיות טוב ונעים אלי. —

פאלי שלי השתגע ממש: הוא צוחק לו ישר בפניו. — פשוט לועג לו.

— פאלי, אתה תשתגע אחרי כן מן העונש, שהוא יכבד אותך בו! — לוחש אני לו באזנו. —

— מתי? מתי אדוני? מחר? מחרתים? כעת אין יותר מחר־מחרתים. כעת יש רק היום, אדוני. — ומתוך ה„היום" הזה הוא לא יצא, בשם הבתולה מריה, אדוני! —

ככה הרעיש הרוסי את העמדות שלנו יום, לילה, ושוב כל היום ושוב כל הלילה בלי הרף ובלי מנוחת רגע. ורק ביום השלישי בצהרים היתה פתאום דממה.

ת־כף יצאתי החוצה לראות מה יש שם?

האויב לא התקרב עדיין. —

השקט הזה שאחרי שני לילות ושני ימים וחצי רעש — בא בעצמות כמו איזה משקה־אלהים חם ומרפא. —

העונג הזה שבמנוחת־הנפש הזו הסחיט דמעות־עדנים מתוך הראש. —

סוף־סוף אפשר לטלפן לכל הנקודות: מה חדשות שם?

כן — אך אין טלפון. הרמונים קרעו את הטלפון.

איפה הוא מרגלית?

מרגלית איננו.

וכעבור שעה — שוב התחילו הרעמים. —

וכעת בכוח מחודש — אם בכלל אפשר עוד לחדש ולהוסיף על כוח איתנים זה! —

ולטלפן אי־אפשר אפילו לקומנדה הקרובה.

שום חדשות אי־אפשר לקבל.

ופתאום – הטלפון מצלצל.

שמחה יוצאת מגדר הרגיל.

– האלו! רשפקט אכסלנץ! – אומר שר־האלף פיגר לתוך הטלפון – מה? מי? מי תקן את הטלפון? אין לי כל מושג, אכסלנץ! מה? – אני גם כן לא שלחתי שום איש לתקן. איך לשלוח החוצה בשעה כזו? – מה? – כן אכסלנץ – תיכף כשיודע לי – אמסור לאכסלנץ! – רשפקט אכסלנץ! – מה? – כן, אמטור! רשפקט אכסלנץ!

והוא מוסר לי: זה היה האדון הדביזיונר בעצמו ובכבודו, הוא שולח לי, לקצין האש, את ברכתו ואת ברכת הדיביזיה. הוא בוטח בי מאוד. תודה רבה. והא שואל, מי תקן את הטלפון בגיהנום זה? לאורך כל החזית של הרגימנט שלנו? –

אני בטוח שמרגלית הוא המתקן. השד הזה מוכשר אפילו לזה. והא ראיה: הוא איננו. ואין איש יודע איפה הוא.

ודאגת מות מקננת בי פתאום: מי יודע מה אתו?

רק קטן זה ישאר עוד בחיים אתי, רבונו של עולם. רק את הבחורון הזה אל תקח ממני לעת־עתה.

ואני מרגיש, שאת חיי שלי הייתי נותן כעת בעד חייו ושלומו. – לא הארכתי לדאוג. הוא הופיע.

– רבונו של עולם, איזה פנים, איזה מראה יש לך, מרגלית?! הוא כולו מלוכלך ברפש; שערו פרוע ובגדיו קרועים ומלוכלכים בדם. אני ממהר לבדוק את כל גופו: איפה הפצע שלך, אומלל! מה עשית?!

והוא מתיצב לפני ומודיע לי:

– אדוני הדגלן! מודיע בהכנעה: כל הטלפון בסדר: וכעת יכול המוסקה לירות הנה אפילו את הצאר בעצמו: שוב לא ינתק את הטלפון שלנו! קדחת בקדקדו!

– איפה הפצע שבך?!

– הנה!

הוא מראה את קרסולו: חכוך קל, רסוק העור, שאפילו ילד

לא היה נבהל ממנו. זהו „הפצע".—

— זה לא שלי, אדוני — מראה הוא על הדם — זה של חברי הטלפוניסטן מן הרגימנט השכן. הוא נהרג וירק עלי את דמו! —

חבקתי אותו ונתתי לו קצת קוניאק. —

ורק כעת הרגשתי בדבר, שבמקום להודיע את הראפורט להאדון שר־האלף — הוא הודיעו לי. —

צבטתי אותו בצדו:

— לך ומסור לו. — אתה שומע!? —

— למי? — עונה הוא כמעט בקול רם — לאותה הגברת שם עם צפרני הזונה? — ידבר אליו השטן! אני לא אדבר אליו! מה לי ולו! כלום גנבתי אתו יחד תרנגלות!! —

ושוב טלפון: האדון הדיביזיונר מבקש את „המתקן המצילי" בעצמו אל הטלפון. ועל התפלאותו עונה מרגלית:

— אכסלנץ, מודיע בהכנעה: כל ימי דברתי בטלפון עם אלהים!

עוד באותו לילה, בשעה שתים — יצאו הרוסים מחוריהם והתחילו לעלות עלינו בסך.

הקרב היה חריף מאד. — האנשים שלי: אריות טורפים.

המשרת שלי שר כל הזמן. מזמר איזה שיר בתוך המהומה. — איזה רוח של בדיחות פרץ במחנה בתוך כדי עבודת התופת. כולם צועקים ומתבדחים, ומזמרים. — מזמרים. — הרוסים חושבים בודאי שכולנו השתגענו פה. —

בשלוש וחצי, אחר עבודת שעה וחצי — נחוץ חומר יריה!

הפילדויבל שלי בא ומודיע:

— אין חומר יריה, אדוני!

— אתן לך תיכף כדור במוחך! מדוע לא הכינות!

— זה כחצי שעה, שאני דורש את הפקודה מאת האדון שר־האלף. הוא יושב בתוך העמדה ואינו מוצא את ידיו ורגליו. שותה, שותק ומפחד!

– אמוניציה! תיכף תביא אמוניציה!

אני יורד בעצמי אל הבור. –

שר־האלף יושב ושותה עד כדי נפילה מעל מושבו. – ברגע זה כל השדים שבעולם נכנסו בי והציתו בי את כל בחילתי ושנאתי אליו: נזכרתי ברגע אחד כמימרה בכל זוהמתו ואכזריותו וטומאתו של בר־נש זה. ושאין לי מה לאבד. קץ כל הקצין! –

הוא הרגיש בדבר – ופתח בגמגום: –

– הן אתה – אתה יודע – ש – שאני בוטח בך – תמיד בטחתי ב – בגבורתך – הלא אתה – אתה (פה קם ורצה לחבוט על שכמי) אתה –

השמטתי את ידו מעל שכמי:

– מה אני?! מה אני?! – צעקתי עליו בכל כוחי והרגשתי, שאני משוחרר כעת מכל קשר וחבל ומשמעת שבעולם – מה אני, אדון שר־האלף?! אני דורש במפגיע, אמוניציה! אמוניציה! אמוניציה אני דורש, אמך הזונה הארורה! – מה אדוני עומד כאידיוט?! מה? החוצה! החוצה! אל המלחמה! ה־ח־ו־צ־ה!!! –

והרימותי עליו את אקדוחי:

– פה תהא קבורתך, כלב מלוכ'ך!! –

ומאחורי עומד המשרת שלי וצועק:

– כדור בבטנו, אדון דגלן! כדור בבטן החזיר שלו!

לעולם לא אשכח את התמונה העלובה הזאת: עמד לפני יצור עלוב ורועד, חצי שכור וחצי מת מפחד וכשאני צועק עליו – הוא מגמגם:

– אל־נא. אל־נא – הלא – אתה – אתה – גבור – –

ירקתי עליו ויצאתי החוצה – להביא חומר יריה.

וכששבתי מצאתי שנוי כביר: משני עברי הפלוגה שלי, – שקט. אין איש. הפלוגה שלי תפשה כמאה וחמשים פסיעות בערך – זאת היתה כל החזית שלנו. והלאה – נפלו בשבי. –

איך זה?

אינני יודע!

הרוסים הולכים ובאים עלינו לאלפיהם. שורה אחת נופלת – והשניה אחריה – ואחריה השלישית, הרביעית, החמישית, הששית – בלי סוף. אצלנו שלוש שורות, זה הכל. יותר מזה אין. והם באים בעשרים, בשלושים שורות.

– מי זה הרבה אותם במספר מטורף כזה?! – צועק המשרת שלי תוך כדי יריה בלתי פוסקת. –

– את זה הם יודעים! – עונה לעומתו מרגלית. – לפרות ולרבות יודעים הם, ימח שמם!

– דומני שהיום הם יודעים גם לנצח! – אומר אני – ומעודד את הפלוגה שלי ההולכת ונופלת אחד אחד, הולכת וקטנה מרגע לרגע. –

והארטילריה שלנו גם כן אינה עוזרת לנו.

מה זה?

גם הארטילריה „נפלה בשבי"?! –

אני יורה ראקיטות מכל הצבעים ומתחנן בהן לעזרה. – אין עונה. אנחנו יחידים. –

פתאום מודיע לי הפילדויבל:

– אדוני! הנה שם מאחורינו גם כן המוסקה!

– מה? מאחורינו?! –

אני נותן פקודה:

– זאנדארמיריה!! –

פירוש: על הפלוגה להתחלק לשנים, חלק אחד פניו כלפי חזית האויב והחלק השני אל אחורי הראשון ופניו לאחור – וכך לירות.

ופתאום שומע אני צעקות מאחור:

– אביגדור! לא לירות! לא לירות! כולנו אבדנו! –

והקול קולו של האוברלויטינאנט סמרצ'אני היקר.

הוא בא בשבי – והרוסים מלוים אותו מאחורי גב החזית שלנו– כלפינו־אנו. הוא ויחד אתו המון משלנו.

אני תיכף משער, שהרוסים הבקיעו את החזית שלנו לימין או

לשמאל, באחד הריגימנטים – וככה נכנסו אל אחורינו ושם לקחו בשבי את כל הדיביזיה – –

אחרת אי אפשר. –

אך בינתים הלא באים ממולנו הרוסים מתוך החזית שלהם גם כן. אני מאמץ את כל כחות הפלוגה שלי ואנו מגינים על עצמנו בפני הבאים עלינו מפָּנים! –

ואנו סך הכל כעשרים איש. –

ובינתים נופלים ארבעה מאתנו בבת־אחת.

ואחריהם עוד שלושה.

ועוד אחד.

ועוד שנים. –

ומאחרינו אני שומע:

– לא להלחם! לא צריך! הכל אבוד!

אך כלום האדם הוא היורה? האקדוח יורה, הרובה יורה ולא האדם! –

וממולי הולך וקרב אופיציר רוסי ולימינו ושמאלו אנשים אחדים.

אני יורה בו באקדוחי, יורה ויורה – ואינני קולע אליו. –

מה זה? – אני שכור? – או עִוֵּר?

והוא – אינו יורה. הולך כלפַּי ושותק.

וכאילו מחייך.

אדם גבוה, יפה עד להפליא, פנים גלויים וטובים; מחייך הוא וקרב אלי, ובינתים מרים את ידו:

– ני נאדא, פאן! ני נאדא!

ומראה לי לאחורי: – „הנה שם באים שלך, כולם בשבי". –

אני רואה – ונותן פקודה: להניח את הנשק! –

האנשים שלי – ששה במספר – תוחבים את הרובים בכידוניהם אל תוך הקרקע ואנו עומדים ומחכים. –

האופיציר היפה נגש אלי.

אני מוסר לו את אקדוחי. –

הוא יורה מתוכו את הכדורים – וטומנו. –
ושוב מחייך, חובט עלי שכמי ואומר איזו מלה.
מרגלית מבאר לי:
– הוא אומר, שאדוני הוא בן־חייל.
אחר־כך מוציא הוא את קופסת הסיגאריות ומכבד אותי.
אני גם כן מוציא את קופסתי ומכבד אותו. שנינו מדליקים.
הוא מציע להחליף את הקופסאות. אנו מחליפים.
מרגלית חס על שלי: היא מזהב ושלו רק מכסף.
הוא לוחץ את ידי – רואה את האזור שלי, האזור מוצא חן בעיניו. הוא מסיר את שלו, אני את שלי – ושנינו מחליפים אותם ואוזרים כל אחד את של חברו.
הוא שוב לוחץ את ידי – כמעט מחבק אותי ושוב אומר אותה המלה שפירושה: בן־חייל. ומוסיף מלה שאני מבין אותה:
– יי בוגו! – מולודיץ! –
הוא מוסר אותי לאונטראופיציר, שילוה אותי אל הקומאנדה שלהם ומזהיר בו, שישמור עלי, שלא יארע לי כל רע בדרך.
אנו הולכים. – בשבי. –
בדרך אנו נתקלים בחללים רוסים – וגם חללים אחדים משלנו.–
מרגלית מביט בהם ואומר אחרי שתיקה ארוכה תוך כדי הליכה:
– ובכן יגיד נא לי אדוני: למה כל המשחק הזה? האם אי־אפשר היה לקנות כרטיס נסיעה ולנסוע ברכבת לרוסיה? – האם כדאי היה בשביל זה לעשות את כל הטאראראם הזה?! –

פרקי הספר.

א. אופיום 7
ב. השגעון 13
ג. מוכשר 20
ד. נפש יחידה 28
ה. מסע בהוטנטוסיה 35
ו. Lacrimae risusque rerum . . . 42
ז. הסיוט הנורא 51
ח. בית הספר לאינסליגנציות 56
ט. הוד מלכותו הכפתור 64
י. המפקד על המזוזה 70
יא. הפֶּרֶס הגדול 80
יב. תעודת המות 87
יג. כפר המגפה 97
יד. בחצר המות 102
טו. „ששת־ שלי 114
טז. אני: הגנב 125
יז. גיהנום 135
יח. בשם הבתולה מריה 145
יט. היד הקמוצה 153
כ. אשה! אשה! 160
כא. Sublime 171
כב. בעיר הזונה 179
כג. מאדאם פומפאדור 194
כד. הקן 214
כה. מנה, מנה 221
כו. דיומידס וגלאוקוס 232
כז. קץ הימין 241